KHALED

HOSSEINI

knygos *Bėgantis paskui aitvarą* autorius

Ir aidėjo kalnai

Hosseinio kūrybos maniera sukelia mums širdies skausmą, verčia gniaužtis skrandį ir kaitaliotis mūsų emocijoms... [Jis] pasakoja šią liūdnų liūdniausią istoriją skausmingai gražia proza, pasitelkdamas stulbinamai herojiškus personažus, kurių dvasia kažkokiu būdu nusitveria blausiausių vilties spindulėlių.

*** USA Today**

Hosseinis turi pasakotojo talentą... [Jis] pateikia mums istorinių neramumų kroniką, papasakotą su intymiomis šeimos ir kaimo gyvenimo smulkmenomis... O labiausiai, kas daro šį romaną vaizdingą ir nepaprastai įdomų — tai Hosseinio žvilgsnis į kasdienio gyvenimo tekstūrą ir gebėjimas vaizduoti visą žmogiškų jausmų diapazoną.

*** Los Angeles Times**

Užburiantis Hosseinio pasakojimas užfiksuoja smulkiausias gyvenimo, kuriame kovojama dėl išlikimo, detales, meistriškai įterpia šį žmogišką siužetą į platesnį nesenos istorijos foną.

*** San Francisco Chronicle**

[Meilė] — tai jausmas, — giluminis, galingas, gražus, uždraustas ir be galo kantrus, — užliejantis Khaledo Hosseinio romano „Tūkstantis saulių skaisčių" puslapius... Hosseinis jaudinamai nagrinėja ryšius tarp neįtikėtinų draugų, properšas, atsiveriančias tarp tėvų ir vaikų, tylių širdžių nesutaikomumą.

*** O, The Oprah Magazine**

KHALED
HOSSEINI

Ir aidėjo kalnai

Iš anglų kalbos vertė Jonas Čeponis

Jotema

UDK 821.111(73)-31
Ho-306

Khaled Hosseini
AND THE MOUNTAINS
ECHOED
New York, Riverhead Books,
2013

ISBN 978-9955-13-401-5

Ši knyga skiriama Harisui ir Farah'i,
abiem — mano akių nurai*, *taip pat mano tėvui,*
kuris būtų didžiavęsis

* Šviesa. Autorius tekste gausiai vartos afganiškus žodžius ir posakius, perimtus iš kitų — farsi, hindi, puštu, urdu, tadžikų, uzbekų, chazarų, arabų, kinų ir t. t. — kalbų ar tarmių. Kartais jų kilmė ir prasmė lieka ne visai aiški. *Čia ir toliau paaiškinimai — vertėjo.*

Ileinai

Toli už minčių
bloga ir gera daryti
plyti laukas.
Ten tave aš sutiksiu.

— Dželaledinas Rumis*,
13-as amžius

* Poetas sufijus, kūręs persų (farsi) kalba (1207–1273).

1

1952-ųjų ruduo

Ką gi. Norite pasakos, ir aš jums ją paseksiu. Bet tik vieną. Daugiau manęs neprašykite. Jau vėlu, o mums, Pari, — tau ir man — prieš akis ilga kelionės diena. Judviem reikės šiąnakt išsimiegoti. Ir tau taip pat, Abdula. Kliaujuos tavimi, vaikine, kol tavo sesuo ir aš būsime toli. Taip pat ir tavo motina. Taigi. Tad tik vieną pasaką. Klausykitės, jūs abu, klausykitės gerai. Ir nepertraukinėkite.

Kartą labai labai seniai, tais laikais, kai po kraštą klajojo *divai**, *džinai*** ir milžinai, gyveno ūkininkas vardu Baba*** Ajubas. Kartu su savo šeima jis gyveno kaimelyje, kuris vadinosi Maidan Sabzas. Kadangi turėjo išmaitinti didelę šeimą, Baba Ajubas eikvojo savo dienas sunkiu darbu. Kasdien jis triūsdavo nuo aušros iki saulėlydžio, ardamas savo lauką, įdirbdamas dirvą ir rūpindamasis menkais pistacijų medeliais. Bet kuriuo metu matydavai jį lauke, palinkusį per juosmenį, nugara tokia išgaubta kaip ir dalgis, kuriuo kiaurą dieną švytuodavo. Jo delnai visada būdavo pilni nuotrynų ir dažnai kraujuo-

* Persų, indų, arabų ir kitų Rytų tautų mitologijoje — antgamtinės būtybės, demonai, piktosios dvasios.

** Pagal islamo mitologiją — fantastinės būtybės, dvasios (gerosios ir piktosios) iš ugnies ir oro.

*** Tėvas, tėvukas.

davo, o kas vakarą miegas varguolį pasiglemždavo, vos tik priglusdavo skruostu prie pagalvės.

Pasakysiu, kad šiuo atžvilgiu kažin ar jis buvo vienintelis toks. Maidan Sabzas buvo atšiaurus visiems jame gyvenantiems. Šiaurėje, slėniuose, kur augo vaismedžiai ir žydėjo gėlės, kur oras tvyrojo malonus ir upokšniai sruvo šaltu, tyru vandeniu, galėjai rasti kitų, laimingesnių, kaimų. Bet Maidan Sabzas buvo nyki vieta ir nė kiek nepanėšėjo į vaizdą, kurį iš jo pavadinimo — „Žalumos laukas“ — sau pieštumėte. Jis glaudėsi plokščioje dulkėtoje lygumoje, supamoje dantytos uolėtų kalnų grandinės ir gairinamoje karšto vėjo, nešančio į akis dulkes. Rasti vandens būdavo kasdienė kova, nes kaimelio šuliniai, net ir patys giliausieji, dažnai nusekdavo. Taip, ten tekėjo upė, bet kaimiečiams tekdavo ištverti pusės dienos žygį pėsčiomis, kol iki jos nusigaudavo, tačiau visus metus vandenys joje plūsdavo dumblini. O dabar, po dešimties sausros metų, ir upė tekėjo sekli. Tik pasakykime, kad Maidan Sabzo žmonės dirbdavo dvigubai sunkiau, kad įstengtų bent perpus pragyventi.

Vis dėlto Baba Ajubas priskyrė save prie laimingųjų, nes turėjo šeimą, kurią brangino labiau už viską. Mylėjo savo žmoną ir niekada nepakeldavo prieš ją balso, juolab rankos. Vertino jos patarimus ir nuoširdžiai jausdavo pasitenkinimą jos draugija. O dėl vaikų, tai jis buvo palaimintas turėti jų tiek, kiek rankoje yra pirštų: tris sūnus ir dvi dukras, kurių kiekvieną be galo mylėjo. Dukros buvo pareigingos, švelnios, gero būdo ir vardo. Savo sūnus jis jau išmokė, ko verti dorumas, drąsa, draugystė ir sunkus darbas nesiskundžiant. Jie klausė jo, kaip ir privalu geriems sūnums, ir padėdavo tėvui auginti derlių.

Nors mylėjo visus savo vaikus, Baba Ajubas slapčia jautė išskirtinę meilę vienam iš jų, jaunėliui Kaisui, trimečiam. Kaisas buvo tamsių mėlynų akių mažylis. Išdykusiu savo juoku pakerėdavo kiekvieną sutiktą žmogų. Taip pat buvo iš tų, kurie taip trykšta energija, kad nuo jos kiti išsekdavo. Vos išmokęs vaikščioti, tuo taip susižavėjo, kad

darydavo tai ištisą dieną, kai nemiegodavo, o paskui ir naktimis per miegą, sukeldamas nepatogumų. Miegodamas išeidavo iš molinės savo šeimos trobelės ir nuklysdavo į mėnesienos užlietą tamsą. Savaime suprantama, tėvai dėl jo nerimavo. Kas, jeigu įkris į šulinį, pasiklys, arba, užvis blogiausia, bus užpultas kurio nors iš tų padarų, naktimis tykančių lygumose? Jie išbandė visokius vaistus, bet niekas nepadėjo. Galiausiai sprendimas, kurį surado Baba Ajubas, buvo toks paprastas, kokie dažnai ir būna patys geriausi sprendimai: jis nuėmė nuo vienos iš savo ožkų kaklo varpelį ir šį užkabino Kaisui ant kaklo. Šitaip varpelis pažadintų kurį nors, jeigu vidury nakties Kaisas atsikeltų. Po kurio laiko nakvišystė liovėsi, bet Kaisas prisirišo prie varpelio ir nebenorėjo su juo skirtis. Ir taigi, net jeigu varpelis nebeatitiko savo pirminės paskirties, jis liko pritvirtintas ant virvutės berniukui apie kaklą. Kai Baba Ajubas po ilgų dienos darbų pareidavo namo, Kaisas išbėgdavo iš trobelės ir veidu įkniubdavo tėvui į pilvą, o varpelis sulig kiekvienu mažučiu jo žingsneliu dzingsėdavo. Baba Ajubas pakeldavo berniuką ir nusinešdavo į trobelę, o Kaisas labai įdėmiai stebėdavo, kaip jo tėvas prausiasi, ir paskui per vakarienę sėdėdavo šalia Babos Ajubo. Kai visi pavalgydavo, Baba Ajubas gurkšnodavo arbatą, stebėdamas savo šeimą ir įsivaizduodamas dieną, kai visi vaikai bus jau vedę ir jam padovanos savo pačių vaikų, kai jis bus išdidus dar didesnės šeimynos patriarchas.

Deja, Abdula ir Pari, laimingos Babos Ajubo dienos baigėsi.

Taip atsitiko, kad sykį į Maidan Sabzą atėjo *divas*. Kai nuo kalnų pusės artinosi prie kaimelio, sulig kiekvienu jo žingsniu drebėjo žemė. Pametę savo kastuvus, kauptukus ir kirvius, kaimiečiai išsibarstė kas sau. Užsidarė namuose ir gūžėsi vienas prie kito. Kai kurtinantis *divo* žingsnių trenksmas nutilo, dangų virš Maidan Sabzo užtemdė jo šešėlis. Pasakojo, kad jam iš galvos išdygo lenkti ragai, šiurkštūs juodi plaukai uždengė pečius ir galingą uodegą. Pasakojo, kad jo akys žioravo raudonai. Suprantate, niekas to tikrai nežinojo — nė viena gyva būtybė. *Divas* čia pat vietoje suėsdavo tuos, kurie išdrįsdavo vogčio-

mis mesti į jį nors vieną žvilgsnį. Tai žinodami, kaimiečiai išmintingai laikė savo akis įbedę į žemę.

Kaime visi žinojo, kodėl *divas* atėjo. Jie buvo girdėję pasakojimus apie jo apsilankymus į kitus kaimus ir galėjo tik stebėtis, kaip Maidan Sabzui taip ilgai pavyko išvengti jo dėmesio. Galbūt, samprotavo kaimiečiai, varganas, nepriteklių varžomas gyvenimas Maidan Sabze išėjo jiems į naudą, nes vaikai ne itin gerai nupenėti ir ant savo kaulų neturi daug mėsos. Tegul ir taip, bet jų laimė pagaliau baigėsi.

Maidan Sabzas drebėjo užgniaužęs kvapą. Šeimos meldėsi, kad *divas* aplenktų jų namus, nes žinojo: jeigu *divas* pabarbens į jų stogą, teks jam atiduoti vieną vaiką. Tuomet *divas* įsimes vaiką į maišą, paskui tą užsikars ant peties ir grįš tuo pat keliu, kuriuo atėjo. Niekas daugiau vargšo vaikelio nebepamatys. O jeigu šeimyna nesutiktų atiduoti, *divas* pasiimtų visus jos vaikus.

Tad kurgi *divas* vaikus nusinešdavo? Į savo tvirtovę, dunksančią stataus kalno viršūnėje. *Divo* tvirtovė buvo labai toli nuo Maidan Sabzo. Reikėtų įveikti slėnius, kelias dykumas ir dvi kalnų grandines, kol ją pasiektum. Ir koks sveiko proto žmogus to norėtų — eiti vien tam, kad pasitiktum mirtį? Žmonės kalbėjo, kad tvirtovė buvo pilna požemių, o ant sienų kabojo kapoklės. Nuo lubų kadarojo kabliai mėsai užkabinti. Kalbėjo, kad ten buvo milžiniški iešmai ir įdubos laužui kūrenti. Kalbėjo, kad *divas* garsėjo kaip gebantis nuslopinti savo pasidygėjimą suaugusiojo mėsa, jeigu pagautų įsibrovėlį į savo valdas.

Spėju, jūs žinote, kuris stogas sulaukė baisaus *divo* barbenimo. Jį išgirdęs, Baba Ajubas nesuturėjo iš lūpų besiveržiančio kančios riksmo, o jo žmona nualpo it negyva. Vaikai verkė iš siaubo, taip pat ir iš sielvarto, nes žinojo, kad vieno iš jų pražūtis dabar neišvengiama. Šeimyna iki aušros turėjo apsispręsti, ką paaukoti.

Kaip galiu aš jums apsakyti Babos Ajubo ir jo žmonos tąnakt patirtą kančią? Joks gimdytojas nepajėgtų šitaip rinktis. Stengdamiesi, kad vaikai negirdėtų, Baba Ajubas su žmona svarstė, ką daryti. Juodu kalbėjosi ir verkė, kalbėjosi ir verkė. Visą naktį vaikščiojo pirmyn ir

atgal, ir aušrai artėjant dar nebuvo apsisprendę — o *divas* galbūt to ir norėjo, nes užuot vieno galėtų pasiimti penkis vaikus. Galų gale Baba Ajubas lauke čia pat prie trobelės surinko penkis vienodo dydžio ir pavidalo akmenis. Ant kiekvieno jų pakrevezojo po vieną vaiko vardą. Baigęs sumetė akmenis į šiurkštaus audinio maišą. Kai padavė maišą žmonai, ši atšlijo, lyg maišo viduje tūnotų nuodinga gyvatė.

— Negaliu to daryti, — savo vyrui pasakė ji purtydama galvą. — Negaliu būti toji, kuri parinks. Aš to neištverčiau.

— Ir aš, — buvo besakąs Baba Ajubas, bet pro langą pamatė, kad vos už kelių mirksnių saulė krašteliu pažvelgs iš už rytinių kalvų.

Laikas seko. Nelaimingas jisai stebeilijo į penkis savo vaikus. Reikėjo nupjauti pirštą, kad išgelbėtum plaštaką. Užsimerkęs jis ištraukė iš maišo akmenį.

Manau, jūs irgi žinote, kurį akmenį Babai Ajubui pasitaikė paimti. Pamatęs ant šio vardą, jis pakėlė į dangų veidą ir suriko. Plyštančia širdimi pakėlė ant rankų jaunėlį, ir Kaisas, aklai tikintis tėvu, apsivijo rankomis Babos Ajubo kaklą. Ir kai Baba Ajubas pastatė jį lauke prie trobelės ir uždarė duris, tik tuomet berniukas suprato, kas negerai. O Baba Ajubas stovėjo stipriai užmerkęs akis, nugara remdamasis į duris, kai jo numylėtasis Kaisas jas daužė mažučiais kumšteliais, šaukdamas babai, kad įsileistų atgal vidun. Baba Ajubas stovėjo ir murmėjo: „Atleisk man. Atleisk man“, kai žemė drebėjo nuo *divo* žingsnių, o sūnus klykė. Žemė ir vėl sudrebėjo, *divui* traukiantis iš Maidan Sabzo, iki jo nebeliko, paskui nurimo, o visur įsiviešpatavo tyla, tik Baba Ajubas vis verkė ir prašė Kaiso jam atleisti.

Abdula. Tavo sesuo užmigo. Užklok jai kojas antklode. Štai. Puiku. Galbūt turėčiau čia nutraukti. Ne? Nori, kad pasakočiau toliau? Tikrai, vaikine? Na, gerai.

Kur aš sustojau? Ak, taip. Sekė keturiasdešimties dienų gedulas. Kasdien kaimynai gamino šeimynai valgį ir drauge su jais meldėsi naktimis. Žmonės atnešdavo paaukoti, ką išgalėdavo, — arbatos, saldėsių, duonos, migdolų, — ir taip pat ateidavo su užuojautomis ir

pareikšti palaikymo. Baba Ajubas vos pajėgdavo prisiversti ištarti bent kokį padėkos žodį. Sėdėdavo kampe raudodamas, liedamas upeliais gailias ašaras, lyg ketintų jomis užbaigti kaime sausrų tarpsnį. Nelinkėtum tokios jo kančios ir gėlos blogiausiam iš žmonių.

Prabėgo keleri metai. Sausros nesiliovė, ir Maidan Sabzas nugrimzdo į dar didesnį skurdą. Keletas kūdikių lopšiuose mirė nuo troškulio. Šuliniai dar labiau nuslūgo, o upė išseko, tik ne Babos Ajubo sielvartas — upė, sulig kiekviena diena vis labiau tvinstanti ir tvinstanti. Šeimai iš jo nebebuvo jokios naudos. Jis nedirbo, nesimeldė, beveik nevalgė. Žmona ir vaikai jį įprašinėjo, bet veltui. Likusieji sūnūs turėjo perimti jo darbą, nes Baba Ajubas nieko neveikė, tik sėdėjo savo lauko pakraštyje — vienišas, nelaimingas žmogelis, įbedęs akis kalnų link. Jis liovėsi kalbėjęsis su kaimiečiais, nes manė, kad šie jam už nugaros šnabždasi visokius dalykus. Tie sakė, kad jis bailys, jeigu sutiko atiduoti savo sūnų. Kad yra netikęs tėvas. Tikras tėvas būtų *divui* pasipriešinęs. Būtų numiręs, gindamas savo šeimą.

Vieną naktį jis apie tai užsiminė savo žmonai.

— Nieko tokio jie nekalba, — atsakė žmona. — Niekas nemano, kad esi bailys.

— Aš juos girdžiu, — spyrėsi jis.

— Tai savo paties balsą tu girdi, vyreli, — atrėmė ji.

Žmona Babai Ajubai nepasakė, kad kaimiečiai *iš tikrųjų* šnabždasi jam už nugaros. O jie šnabždėjosi, kad galbūt jis pamišo.

Ir paskui vieną dieną jis patvirtino jų nuogąstavimus. Atsikėlė auštant. Nežadindamas žmonos ir vaikų, įsikimšo į drobinį maišą kelias riekeles duonos, apsiavė batus, prisirišo prie liemens dalgį ir leidosi iš namų.

Daug daug dienų ėjo jis. Keliavo, kol iš saulės liko tik silpna raudona žara tolyje. Naktimis miegodavo olose, nes lauke švilpavo vėjas. Arba nakvodavo šalia upių ir po medžiais, stambių riedulių priedangoje. Maitinosi pasiimta duona, paskui tuo, ką pavykdavo surasti, — laukinėmis uogomis, grybais, žuvimi, kurią plikomis rankomis pa-

gaudavo iš upokšnių, — o kai kuriomis dienomis suvis nevalgydavo. Bet vis tiek ėjo. Kai žmonės, su kuriais prasilenkdavo, klausdavo, kur jis eina, jiems pasakydavo. Kai kurie nusijuokdavo, kai kurie nuskubėdavo pro šalį baimindamiesi, kad sutiko pamišėlį, o dar kai kurie už jį pasimelsdavo, nes irgi buvo netekę per *divą* vaiko. Baba Ajubas nulenkęs galvą vis ėjo. Kai batai suplyšo, prisirišo virvelėmis juos prie pėdų, o kai ir virvelės sutrūkinėjo, stūmėsi į priekį basomis. Šitaip jis perkeliavo dykumas, slėnius ir kalnus.

Pagaliau pasiekė kalno viršūnę, ant kurios dunksojo *divo* tvirtovė. Baba Ajubas taip nekantravo surasti tai, ko ieškojo, kad nesustojo pailsėti ir iškart pradėjo kopti — į skutus sudriskusiais drabužiais, kruvinomis pėdomis, sulipusiais nuo dulkių plaukais, bet su tvirtu ryžtu. Aštrūs akmenys žeidė jam padus. Sakalai kapojo snapais skruostus, kai ropštėsi aukštyn pro jų lizdą. Smarkūs vėjo gūsiai kone atplėšė jį nuo kalno šlaito. O jis vis tiek kopė, nuo uolos ant uolos, kol pagaliau sustojo priešais masyvius *divo* tvirtovės vartus.

Kas drįsta? — sugriaudėjo *divo* balsas, kai Baba Ajubas sviedė į vartus akmenį.

Baba Ajubas pasisakė vardą.

— Ateinu iš Maidan Sabzo kaimo, — pareiškė jis.

Nori numirti? Tikrai privalai nes trukdai mane namuose! Koks tavo reikalas?

— Atėjau čia tavęs užmušti.

Anapus vartų trumpa tyla. Paskui vartai girgždėdami atsidarė, ir juose išdygo *divas*, visa savo košmariška didybe grėsmingai šmėkšodamas ties Baba Ajubu.

Nejaugi? — perkūnišku balsu nusistebėjo *divas*.

— Tikrai, — atsakė Baba Ajubas. — Kuris nors iš mūsų šiandien mirs.

Akimirką atrodė, kad *divas* pačiups Babą Ajubą nuo žemės ir vieninteliu savo aštraus it durklas danties kąsniu pribaigs jį. Bet kažkas privertė padarą sudvejoti. Jis prisimerkė, galbūt paveiktas senio

žodžių beprotiškumo. O galbūt žmogaus išvaizdos, sudriskusių apdarų, kruvino veido, dulkių, kuriomis buvo padengtas nuo galvos ligi pėdų, atvirų opų odoje. Arba galbūt to, kad senio akyse *divas* nepamatė nė menkiausio baimės šešėlio.

Kaip sakei, iš kur tu atėjai?

— Iš Maidan Sabzo, — atsakė Baba Ajubas.

Sprendžiant iš tavo išvaizdos, tas Maidan Sabzas turėtų būti toli.

— Atėjau čia ne plepėti, o...

Divas pakėlė vieną ranką — leteną su nagais.

Taip. Taip. Atėjai manęs užmušti. Žinau. Bet juk tikrai man gali suteikti kelis paskutinius žodžius, iki būsiu nužudytas.

— Gerai, — sutiko Baba Ajubas. — Bet tik kelis.

Dėkui. — *Divas* nusišiepė. — Galiu paklausti, ką tokio bloga tau padariau, kad nusipelnau mirties?

— Atėmei iš manęs jauniausią sūnų, — atsakė Baba Ajubas. — Jis man buvo už viską pasaulyje brangiausias.

Divas atsikrenkštė ir pasiplekšnojo smakrą.

Aš atėmiau daugybę vaikų iš daugybės tėvų, — pareiškė jis.

Baba Ajubas įpykęs išsitraukė dalgį.

— Tad atkeršysiu tau ir už juos.

Turiu pasakyti, kad tavo drąsa mane žavi.

— Nieko tu neišmanai apie drąsą, — atšovė Baba Ajubas. — Drąsa reikalinga, kai kas nors būna pastatyta ant kortos. O aš atėjau čia, neturėdamas ko prarasti.

Turi savo gyvenimą, kurį gali prarasti, — bloškė *divas.*

— Tu jau atėmei jį iš manęs.

Divas vėl atsikrenkštė ir mąsliai tyrinėjo Babą Ajubą.

Ką gi, puiku, — tarė po kurio laiko. — Suteiksiu tau progą stoti į dvikovą. Bet pirma prašau sekti paskui mane.

— Tik paskubėk, — metė Baba Ajubas. — Mano kantrybė baigiasi.

Tačiau *divas* jau žengė milžiniško koridoriaus link, ir Babai Aju-

bai neliko nieko kita, kaip tik sekti įkandin jo. Jis ėjo *divui* iš paskos per koridorių labirintą, kiekvieno lubos kone rėmė debesis ir buvo prilaikomos didžiulių kolonų. Juodu perėjo daug laiptinių ir menių, tokių erdvių, kad jose sutilptų visas Maidan Sabzas. Šitaip ėjo, kol pagaliau *divas* jį nuvedė į milžinišką salę, kurios tolimąjį galą dengė užuolaidos.

Prieik arčiau, — pamojo *divas.*

Baba Ajubas atsistojo greta jo.

Divas atitraukė užuolaidas. Už jų buvo stiklinis langas. Pro langą Baba Ajubas pamatė didžiulį sodą. Sodo pakraščiais driekėsi kiparisų eilės, o žemė prie jų pagrindo buvo nusagstyta įvairiaspalvių gėlių. Viduryje tviskėjo baseinai, iškloti mėlynomis plytelėmis, bolavo marmurinės terasos ir sodriai žaliavo vejos. Baba Ajubas matė gražiai suformuotas gyvatvores ir granatmedžių paunksnėje čiurlenančius vandens fontanus. Tokios gražios vietos jis nebūtų galėjęs įsivaizduoti nė per tris savo gyvenimus.

Bet kas Babą Ajubą iš tiesų privertė parpulti ant kelių — tai linksmai po sodą bėgiojantys ir išdykaujantys vaikučiai. Jie vaikėsi vienas kitą takeliais ir aplinkui medžius, už gyvatvorių žaidė slėpynių. Baba Ajubas akimis naršė tarp vaikų ir pagaliau surado, ko ieškojo. Antai jis! Jo sūnus Kaisas, gyvas ir daugiau negu sveikas. Paūgėjęs ir ilgesniais plaukais, nei Baba Ajubas prisiminė. Vilkintis gražiais baltais marškiniais virš dailių kelnių. Lakstydamas paskui porą draugų jis laimingas juokėsi.

— Kaisas, — sušnabždėjo Baba Ajubas, ir nuo jo kvapo stiklas aprasojo. Tuomet šūktelėjo sūnų vardu.

Jis tavęs negirdi, — pasakė *divas.* — Nei mato.

Baba Ajubas šokinėjo aukštyn žemyn, mosikuodamas rankomis ir belsdamas į stiklą, iki *divas* vėl užtraukė užuolaidas.

— Aš nesuprantu, — prabilo Baba Ajubas. — Maniau...

Tai tau atlygis, — pasakė *divas.*

— Pasiaiškink, — pareikalavo Baba Ajubas.

Aš tave bandžiau.

— Bandei?

Bandžiau tavo meilę. Tai buvo sunkus iššūkis, pripažįstu, ir aš žinau, kiek tau tai kainavo. Bet išbandymą tu išlaikei. Čia tavo atlygis. Ir jo.

— O jeigu aš nebūčiau pasirinkęs? — sušuko Baba Ajubas. — O jeigu būčiau atsisakęs tavo išbandymo?

Tuomet būtų pražuvę visi tavo vaikai, — atsakė *divas*, — nes vis tiek būtų buvę prakeikti, turėdami tėvu tokį silpną žmogų. Bailį, kuris būtų regėjęs verčiau juos visus mirštant, nei apsunkinęs savo sąžinę. Sakai, neturėjai drąsos, bet aš matau ją tavyje. Tam, ką tu padarei, sutikdamas užsikrauti ant pečių naštą, reikėjo drąsos. Už tai aš tave gerbiu.

Baba Ajubas geibiai išsitraukė dalgį, bet tas išslydo jam iš rankos ir nukrito ant marmurinių grindų, garsiai žvangtelėdamas. Jis turėjo atsisėsti, nes linko keliai.

Tavo sūnus tavęs neprisimena, — kalbėjo toliau *divas*. — Dabar šitoks jo gyvenimas, ir pats matei, koks yra laimingas. Čia jam suteikiamas puikiausias maistas ir drabužiai, draugystė ir meilė. Jis mokomas menų, kalbų ir mokslų, ir kaip būti išmintingam bei geraširdžiam. Jam nieko netrūksta. Kada nors, kai jisai suaugs į vyrą, galbūt pasirinks išeiti, ir bus laisvas taip pasielgti. Manau, jis savo gerumu palies daugelį gyvenimų ir sielvartaujantiems atneš laimę.

— Noriu jį pamatyti, — pareikalavo Baba Ajubas. — Noriu jį parsivesti namo.

Tikrai?

Baba Ajubas pakėlė akis į *divą*.

Padaras pasislinko prie spintelės šalia užuolaidų ir iš vieno jos stalčiaus išėmė smėlio laikrodį. Ar žinai, kas tai per daiktas, Abdula, smėlio laikrodis? Žinai. Gerai. Taigi *divas* išėmė smėlio laikrodį, šį apvertė ir pastatė ant grindų prie Babos Ajubo pėdų.

Leisiu tau jį pasiimti namo, — pasakė *divas*. — Bet jeigu šitaip

nuspręsi, jis niekada negalės čia sugrįžti. O jei nuspręsi jo nepasiimti, *tu* niekada negalėsi čia sugrįžti. Kai visas smėlis išbyrės, aš paklausiu, ką nusprendei.

Ir sulig tais žodžiais *divas* išėjo iš salės, palikdamas Babą Ajubą ryžtis dar vienam skausmingam pasirinkimui.

Aš pasiimsiu jį namo, iškart pagalvojo Baba Ajubas. Jis to labiausiai troško — kiekviena savo būties dalele. Argi ne tai vaizdavosi daugybėje savo svajonių? Vėl glausti prie savęs mažiulį Kaisą, bučiuoti jo skruostą, justi švelnias jo rankeles savuosiuose delnuose? Ir tačiau... Jeigu pasiims Kaisą namo, koks gyvenimas jo laukia Maidan Sabze? Geriausiu atveju sunki valstiečio dalia kaip ir jo paties, ir mažai kas daugiau. Tai yra, jeigu Kaisas nenumirs nuo sausrų, kaip tiek daug kaimelio vaikų. Ar tuomet galėtum sau atleisti, klausė savęs Baba Ajubas, suprasdamas, kad savanaudiškų paskatų vedamas išrovei jį iš prabangos ir įvairių galimybių gyvenimo? Kita vertus, jeigu jis paliktų Kaisą čia, ar galėtų tai ištverti žinodamas, kad jo berniukas gyvas, žinodamas, kur šis yra, tačiau užgintas pamatyti savo sūnų. Kaip jis galėtų tai ištverti? Baba Ajubas verkė. Jį prislėgė toks liūdesys, kad pakėlęs nuo grindų sviedė smėlio laikrodį į sieną, kur tas sudužo į tūkstantį šukelių, o smulkios smiltelės pažiro po visas grindis.

Divas sugrįžo į salę ir pamatė Babą Ajubą, nulinkusiais pečiais stovintį ties stiklo duženomis.

— Esi žiaurus pabaisa, — pasakė Baba Ajubas.

Kai būsi nugyvenęs tiek, kiek aš, — atrėmė *divas*, — sužinosi, kad žiaurumas ir geranoriškumas — tos pačios spalvos atspalviai. Ar apsisprendei?

Baba Ajubas nusišluostė ašaras, pasiėmė ir prisirišo prie liemens dalgį, paskui žemai nulenkęs galvą patraukė durų link.

Esi geras tėvas, — metė *divas*, Babai Ajubui einant pro šalį.

— Kad tu spirgėtum pragaro liepsnose už tai, ką man padarei, — pavargęs atsakė Baba Ajubas.

Išėjo iš salės ir patraukė koridoriumi.

— Paimk šitai! — jam pavymui pašaukė *divas*.

Padaras padavė Babai Ajubui stiklinį buteliuką su tamsiu skysčiu.

Savo kelionės namo metu gerk tai. Laimingo kelio.

Baba Ajubas paėmė buteliuką ir išėjo, neprataręs daugiau nė žodžio.

Daugelį dienų vėliau jo žmona laukdama savo vyro sėdėdavo šeimos lauko pakraštyje, panašiai kaip sėdėdavo ir Baba Ajubas, tikėdamasis išvysti Kaisą. Sulig kiekviena diena jos viltys, kad jis sugrįš, menko. Kaimelio žmonės jau kalbėjo apie Babą Ajubą būtuoju laiku. Vieną dieną ji vėl sėdėjo ant žemės, lūpomis šnabždėdama maldą, kai pamatė nuo kalnų pusės Maidan Sabzo link artinantis liesą figūrą. Iš pradžių palaikė jį pasiklydusiu dervišu, sulysusį žmogelį su išdilusiais skarmalais vietoje drabužių, įkritusiomis akimis ir įdubusiais smilkiniais. Ir tik tuomet, kai jis priėjo dar arčiau, atpažino savo vyrą. Širdis suspurdėjo iš džiaugsmo, o pati pravirko iš palengvėjimo.

Nusiprausęs ir gavęs atsigerti bei pavalgyti, Baba Ajubas atsigulė savo trobelėje, o kaimiečiai apsupo jį ir bėrė klausimą po klausimo.

Kurgi tu nuėjai, Baba Ajubai?

Ką matei?

Kas tau nutiko?

Baba Ajubas negalėjo jiems atsakyti, nes neatkūrė atmintyje, kas jam nutiko. Iš savo kelionės nieko neprisiminė — nei kaip kopė į *divo* kalną, nei kaip su juo kalbėjosi, nei apie didžiulius rūmus ar apie erdvią salę su užuolaidomis. Tartum būtų atsibudęs iš jau užmiršto sapno. Jis neprisiminė slaptojo sodo, vaikų ir, užvis svarbiausia, neprisiminė matęs savo sūnų Kaisą žaidžiant tarp medžių su savo draugais. Tiesą sakant, kai kas nors paminėdavo Kaiso vardą, Baba Ajubas suglumęs tik mirksėdavo. Kas toks? — klausdavo jis. Nė nepriminė kada nors turėjęs sūnų vardu Kaisas.

Ar supranti Abdula, kaip gailestingai buvo padaryta? Stebuklingas gėrimas ištrynė iš atminties tuos prisiminimus. Taip Babai Ajubui atlyginta, kad išlaikė antrą *divo* išbandymą.

Tą pavasarį dangūs virš Maidan Sabzo pagaliau pratrūko. Į žemę sunkėsi ne švelni ankstesniųjų metų dulksna, o smarki smarki liūtis. Iš dangaus krito sodrus lietus, ir kaimas ištroškęs jį pasitiko. Ištisą dieną lietus barbeno Maidan Sabzo stogus, stelbdamas visus kitus pasaulio garsus. Sunkūs stambūs lietaus lašai ritosi nuo medžių lapų. Šuliniai prisipildė ir upė pakilo. Kalvos rytuose sužaliavo. Pražydo laukinės gėlės, ir pirmą kartą per daugelį metų vaikai žaidė ant žolės, o karvės po ją ganėsi. Visi džiaugėsi.

Kai lietūs liovėsi, kaimui teko nuveikti šiokį tokį darbą. Keletas molio sienų išskydo, įlinko kai kurie stogai, o ištisi dirbamosios žemės plotai virto pelkėmis. Bet po pastarųjų dešimties metų vargo Maidan Sabzo žmonės neketino skųstis. Sienos atstatytos, stogai sutaisyti, drėkinimo grioviai nusausinti. Tą rudenį Baba Ajubas gavo gausiausią per savo gyvenimą pistacijų derlių, ir iš tikrųjų kitus metus po šių ir dar kitus jo derliai padidėjo tiek apimtimi, tiek kokybe. Dideliuose miestuose, kur pardavinėjo savo gėrybes, Baba Ajubas išdidžiai sėdėjo už savųjų pistacijų kaugių ir švytėjo kaip laimingiausias po žemę vaikščiojantis žmogus. Į Maidan Sabzą daugiau nebeatėjo jokių sausrų.

Mažai liko ką dar pasakyti, Abdula. Tačiau tu gali paklausti, ar dailus jaunikaitis ant žirgo kada nors prajojo pro kaimą pakeliui į didžius nuotykius? Galbūt jisai sustojo atsigerti vandens, kurio kaimas dabar turėjo iki soties, ar prisėdo pasidalyti duona su kaimiečiais, galbūt ir su pačiu Baba Ajubu? Negaliu to tau pasakyti, vaikine. Tik *galiu* pasakyti, kad Baba Ajubas iš tikrųjų sulaukė gilios senatvės. Galiu pasakyti, kad jis regėjo savo vaikus susituokiant, kaip visada to troško, ir galiu pasakyti, kad jo vaikai pagimdė daug savo vaikų, ir kiekvienas jų suteikė Babai Ajubui didelio džiaugsmo.

Ir taip pat galiu tau pasakyti, kad kai kuriomis naktimis, nežinia kodėl, Baba Ajubas nepajėgdavo užmigti. Nors dabar buvo labai senas, vis dar turėjo naudos iš savo kojų, jeigu tik pasiremdavo lazda. Ir taigi tomis bemiegėmis naktimis jis nežadindamas žmonos

išsmukdavo iš lovos ir palikdavo trobelę. Žingsniuodavo patamsy, priešais save tapšnodamas lazda, o nakties vėjelis glostydavo jam veidą. Jo lauko pakraštyje kėpsojo plokščias akmuo, ir Baba Ajubas ant šio prisėsdavo. Dažnai sėdėdavo ten valandą ar ilgiau, stebeilydamas į žvaigždes, į plaukiančius pro mėnulį debesis. Mąstydavo apie ilgą savo gyvenimą ir dėkojo už visą gerovę ir džiaugsmą, kurie jam buvo duoti. Trokšti daugiau, norėti dar daugiau būtų žema, žinojo jis. Tad laimingas dūsavo ir klausėsi vėjo, švilpiančio žemyn nuo kalnų, nakties paukštukų čirpsėjimo.

Bet kartkartėmis jis pamanydavo, kad tarp šių garsų girdi dar ir kitą. Visada tokį patį: aukšto tono varpelio skimbčiojimą. Nesuprato, kodėl turėtų girdėti tokį garsą patamsy, kai visos avys ir ožkos miega. Kartais sau pasakydavo, kad nieko tokio negirdėjo, o kartais būdavo taip įsitikinęs priešingai, kad į tamsą sušukdavo: „Ar yra ten kas nors? Kas toksai? Pasirodyk." Bet niekada jokio atsako neatskriedavo. Baba Ajubas nesuprasdavo. Kaip ir nesuprasdavo, kodėl kažko banga, kažko tokio kaip užsilikusi liūdno sapno pabaiga užplūsdavo jį visą visada, kai tik išgirsdavo skimbčiojimą, kaskart nustebinantį lyg netikėtas vėjo gūsis. Bet paskui tai praeidavo, kaip praeina visi dalykai. Taigi ir tai praeidavo.

Taigi taip, vaikine. Čia pabaiga. Neturiu ko daugiau pridurti. O dabar išties jau vėlu, ir aš esu pavargęs, o tavo sesuo ir aš turime keltis su aušra. Tad užpūsk žvakę. Paguldyk galvą ir užsimerk. Gerai miegok, vaikine. Rytą mes atsisveikinsime.

2

1952-ųjų ruduo

Tėvas dar niekada anksčiau nebuvo sudavęs Abdulai. Tad kai jis taip padarė, kai užtvojo jam į galvos šoną, šiek tiek virš ausies — smarkiai, staigiai ir atviru delnu — iš netikėtumo Abdulos akys prisipildė ašarų. Sumirksėjęs jisai skubiai jas nuslopino.

— Eik namo, — pro sukąstus dantis paliepė tėvas.

Priekyje iš viršaus Abdula išgirdo Pari pratrūkstant kūkčioti.

Paskui tėvas skėlė jam vėl, stipriau, šįkart per kairį skruostą. Abdulos galva kryptelėjo į šoną. Veidą jam degė, išsisunkė daugiau ašarų. Kairėje ausyje skambėjo. Tėvas pakumpo, prisilenkdamas taip arti, kad tamsus raukšlėtas jo veidas visai užstojo dykumą, kalnus ir dangų.

— Pasakiau tau — eik namo, vaikine, — skausmingu veidu pakartojo jis.

Abdula neišleido nė garso. Smarkiai gurktelėjo seiles ir prisimerkė į tėvą, mirksėdamas po delnu, pridengiančiu nuo saulės akis.

Priekyje nuo nedidelio raudono dengto vežimo Pari šūktelėjo jį vardu — aukštu, drebančiu iš baimės balseliu:

— Abola!

Veriamu žvilgsniu tėvas jį sutūrėjo ir nuklumpino atgal prie vežimo. Nuo šio Pari ištiesė į Abdulą rankas. Abdula leido jiems

pajudėti į priekį, paskui atbulais delnais nusišluostė akis ir nusekė iš paskos.

Netrukus tėvas metė į jį akmenį — visai kaip vaikai Šadbage svaidydavo juos į Pari šunį Šudžą, tik skirtumas tas, kad jie norėdavo pataikyti į Šudžą, o tėvo akmuo neužgavęs nukrito kelios pėdos nuo Abdulos. Jis palaukė, o kai tėvas su Pari vėl pajudėjo į priekį, dar kartą nusekė iš paskos.

Galiausiai, saulei vos perkopus aukščiausią tašką danguje, tėvas vėl sustojo. Atsigręžė Abdulos link, tartum svarstė, paskui pamojo ranka.

— Matau, tu nepasiduosi, — pasakė jis.

Nuo vežimo grindų Pari rankelė greitai įslydo į Abdulos delną. Drėgnomis akimis ji žvelgė į jį ir šypsojosi retais dantimis, lyg nieko bloga niekada negali nenutikti, kol brolis stovi šalia. Jis apglėbė pirštais jos plaštaką, kaip tai darydavo kasnakt, kai su savo mažąja sesyte miegodavo jųdviejų lovelėje, liesdamiesi galvomis, persipynę kojomis.

— Tu turėjai likti namie, — pasakė tėvas. — Kartu su savo motina ir Ikbalu. Kaip tau ir sakiau.

Abdula pagalvojo: *Ji tavo žmona. Mano mamą mes palaidojome.* Bet susivokė nuryti tuos žodžius, kol dar neišsiveržė iš burnos.

— Ką gi, gerai. Eime, — tarė tėvas. — Bet kad nebūtų jokių verksmų. Girdi mane?

— Taip.

— Perspėju. Aš to nepakęsiu.

Pari išsišiepė Abdulai, o jis pažvelgė į jos blyškiai mėlynas akis ir rausvus apvalius skruostukus, atsakydamas irgi šypsniu.

Nuo šiol jis žengė šalia vežimo, besikratančio duobėtu dykumos paviršiumi, laikydamas Pari už rankos. Juodu, brolis ir sesuo, vogčiomis mainėsi laimingais žvilgsniais, bet mažai kalbėjo, baimindamiesi užrūstinti tėvą ir sugadinti savo sėkmę. Ilgus kelio ruožus jie, visi trys, buvo vieni, aplinkui nesimatė nieko, nė gyvos dvasios, išskyrus vario spalvos tarpeklius ir didžiules smiltainio uolas. Priekyje driekėsi

dykuma, atvira ir plati, lyg sukurta jiems ir tik jiems vieniems, oras tvyrojo ramus, tvoskiantis karščiu, dangus aukštai ir mėlynas. Ant suskilinėjusios žemės žybsėjo akmenys. Vieninteliai garsai, kuriuos Abdula girdėjo — tai savo paties kvėpavimą ir raudonojo vežimo, tėvo traukiamo šiaurės link, ratų girgždesį.

Po kurio laiko jie stabtelėjo pailsėti didžiulio riedulio paunksnėje. Atsiduses tėvas numetė ant žemės vežimo ieną ir atsitiesdamas, pakėlęs veidą į saulę, susiraukė.

— Kiek ilgai dar iki Kabulo? — paklausė Abdula.

Tėvas pažvelgė į juodu. Vardu jis buvo Saburas — tamsiaodis, atšiauraus veido: kampuoto ir prakaulaus, nosimi lenkta it vanago snapas, giliai įdubusiomis akimis. Tėvo, laibo kaip nendrė, nuo darbo visą gyvenimą raumenys susiformavo stiprūs, tvirtai įtempti nelyginant rotango vytelės apie pintinio krėslo porankius.

— Rytoj po vidudienio, — atsakė jis, pakeldamas sau prie lūpų karvės odos maišą su vandeniu. — Jeigu stumsimės į priekį sparčiai.

Ir nugėrė ilgą gurkšnį, o jo Adomo obuolys slankiojo aukštyn ir žemyn.

— Kodėl dėdė Nabis mūsų nepavėžėjo? — paklausė Abdula. — Juk jis turi automobilį.

Tėvas pavartė į jo pusę akis.

— Tuomet mums nebūtų reikėję viso to kelio žingsniuoti.

Tėvas nutylėjo, tik nusiėmė nuo galvos suodiną tiubeteiką ir marškinių rankove pasišluostė nuo kaktos prakaitą.

Iš vežimo išsikišo Pari pirštas.

— Žiūrėk, Abdula! — susijaudinusi šūktelėjo ji. — Dar viena.

Abdula pasekė akimis jos piršto kryptimi į vietą riedulio šešėlyje, kur gulėjo plunksna — ilga, pilka kaip sudegusios anglies pelenai. Berniukas nuėjo prie plunksnos ir už koto pakėlė, paskui nupūtė nuo jos dulkeles. Sakalo, pamanė, vartydamas plunksną rankoje. O gal karvelio arba dykumos vieversio. Tądien jis jau matė tokių daug. Ne, sakalo. Vėl ją nupūtė ir atnešė Pari. Ši laiminga pagriebė iš jo plunksną.

Anksčiau namie, Šadbage, Pari laikydavo po savo pagalve seną skardinę dėželę nuo arbatos, Abdulos jai padovanotą. Dėželė turėjo surūdijusį užraktą, o ant dangtelio buvo pavaizduotas barzdotas indas su turbanu ir ilga raudona tunika, abiem delnais laikantis puodelį garuojančios arbatos. Dėželėje buvo visos Pari surinktos plunksnos. Brangiausias jos turtas. Tamsiai žalios ir sodriai vyšninės gaidžio plunksnos, balta plunksna iš karvelio uodegos; dulkių rusvumo žvirblio plunksna, išmarginta tamsiais taškeliais, ir viena, kuria Pari labiausiai didžiuodavosi — mirguliuojančiai žalia povo plunksna su didele akimi gale.

Pastarąją prieš du mėnesius jai padovanojo Abdula. Jis išgirdo esant kitame kaime berniuką, kurio šeima laikė povą. Vieną dieną, kai tėvas išvykęs kasė griovius miestelyje piečiau Šadbago, Abdula nuėjo į aną kaimą, susirado berniuką ir jo paprašė to paukščio plunksnos. Sekė derybos, ir galiausiai Abdula sutiko išmainyti į plunksną savo batus. Kol užsikišęs už kelnių juosmens po marškiniais povo plunksną sugrįžo į Šadbagą, kulnai jam sutrūkinėjo, palikdami iš paskos žemėje kruvinus dryžius, o padų oda liko susmaigyta dyglių ir rakščių. Sulig kiekvienu žingsniu iš padų per kūną nudiegdavo skausmas.

Parkakęs namo, rado prie trobelės savo pamotę Parvaną, palinkusią ties *tanduru** ir kepančią kasdienę *naaną***. Jisai skubiai nėrė už didžiulio ąžuolo šalia jų namų ir laukė, kol ji baigs. Atsargiai dirsčiodamas iš už kamieno, stebėjo, kaip ji dirba — moteris stambių pečių ir ilgų rankų, šiurkščios odos plaštakų ir drūtų pirštų, moteris paburkusio apvalaus veido ir nė kiek nepasižyminti grakštumu peteliškės, pagal kurią buvo pavadinta.

Abdula troško, kad galėtų ją mylėti taip, kaip mylėjo savo tikrąją mamą. Mamą, kuri mirtinai nukraujavo, prieš trejus su puse metų gimdydama Pari, kai Abdulai buvo septyneri. Mamą, kurios veidą

* Cilindro pavidalo molinė krosnis, Afganistane, Pakistane, Irane, Indijoje, Turkijoje, Armėnijoje ir kt. Rytų kraštuose naudojama maistui virti ir kepti.

** Neraugintos duonos paplotis šiuose aukščiau suminėtuose kraštuose.

dabar buvo kone visai pamiršęs. Mamą, kuri kas vakaras prieš miegą apglėbusi abiem delnais ir glausdama sau prie krūtinės sūnaus galvą, glostydama skruostą niūniuodavo jam dainelę:

Radau mažutę liūdną fėją
Ten sode po šilkmedžiu ūksmėj.
Žinau — mažutę liūdną fėją
Kartą naktį nunešė vėjas.

Troško, kad galėtų taip pat mylėti savo naująją mamą. Ir galbūt Parvana, manė Abdula, slapčia troško, kad galėtų mylėti *jį*. Taip pat, kaip mylėjo Ikbalą, savo vienerių metų sūnų, kurio veidą nuolatos bučiuodavo, dėl kurio kiekvieno kosulio ar čiaudulio nerimaudavo. Arba taip, kaip anksčiau mylėjo savo pirmą kūdikį, Omarą. Bet jis, dvejų metukų, pasimirė peršalęs užpraeitą žiemą. Parvana ir tėvas vos tebuvo išrinkę jam vardą. Mažylis buvo vienas iš trijų, kuriuos ana žiauri žiema Šadbage pasiėmė. Abdula prisiminė, kaip Parvana glaudė prie savęs apvyturiuotą Omaro lavonėlį, jos sielvarto protrūkius. Prisiminė tą dieną, kai jie palaidojo jį kalnelyje — mažutį sušalusios žemės kauburėlį po alavo spalvos dangumi. Mula Šekibas kalbėjo maldas, o vėjas į visų akis bloškė sniego ir ledo gargždą.

Abdula spėjo, kad Parvana vėliau užsius, sužinojusi jį išmainius savo vienintelę batų porą į povo plunksną. Juk tėvas sunkiai triūsė po kepinančia saule, kad išgalėtų už juos sumokėti. Vėliau, kai Parvana išsiaiškins, jis už tai nuo jos atsiims. Ji net galėtų jį prikulti, mąstė Abdula. Jau buvo sudavusi jam kelis kartus anksčiau. Turėjo stiprias, sunkias rankas, — nuo visų tų metų, kai kilnojo savo neįgalią seserį, įsivaizdavo Abdula, — ir tos rankos žinojo, kaip uždrožti šluotkočiu ar pliaukštelėti gerai nutaikytą antausį.

Bet jos garbei reikia pripažinti, kad Parvana visiškai netrokšdavo jam suduoti. Ir sugebėdavo parodyti švelnumą savo povaikiams. Kartą iš sidabriško ir žalio audinio ritinėlio, tėvo parvežto iš Kabulo, ji pa-

siuvo Pari suknelę. Kitą kartą su stebėtina kantrybe pamokė Abdulą, kaip vienu metu perskelti du kiaušinius, nepažeidžiant trynių. O dar kitą kartą parodė jiems, kaip išlankstyti ir susukti kukurūzų burbuolių luobeles į lėlytes, kaip ji tai darydavo su savo seserimi, kai abi buvo mažos. Taip pat pamokė, kaip iš mažučių audeklo skiaučių pasiūti lėlėms sukneles.

Bet tai buvo tik prielankumo gestai, žinojo Abdula, pareigos atlikimas, ir jos jausmai Abdulai ir Pari buvo kur kas seklesni nei jausmai Ikbalui. Jeigu kurią nors naktį jų namas užsidegtų, Abdula tikrai žinojo, kurį vaiką Parvana griebtų, puldama laukan. Daugelis žmonių myli savuosius. Ką darysi, kad jis ir jo sesuo buvo ne jos, o tik užsilikėliai nuo kitos moters.

Jis palaukė, kol Parvana duoną nusineš vidun, paskui stebėjo, kaip ji išnyra iš trobelės su Ikbalu vienoje rankoje ir glėbiu skalbinių — kitoje. Stebėjo ją nukrypuojant upokšnio link ir palaukė, kol pamotė dings iš akių, paskui šmurkštelėjo į namą, o padai kiekvieną kartą palietę žemę tvinkčiojo. Viduje jis atsisėdo ir įsispyrė į senus plastikinius sandalus — vienintelį kitą apavą, kurį turėjo. Abdula suprato pasielgęs neišmintingai. Bet kai atsiklaupė prie Pari, švelniai pažadino iš dienos miego ir išsitraukė iš už nugaros kaip burtininkas plunksną, visa tai buvo verta — verta dėl to, kaip jos burnytė iš pradžių išsižiojo pirma iš nuostabos, paskui — iš džiaugsmo; dėl to, kaip ji apibėrė jam skruostus bučiniais, dėl to, kaip sesutė sukrizeno, kai jis pakuteno jai smakrą švelniuoju plunksnos galiuku — ir staiga pėdos visai liovėsi skaudėjusios.

Tėvas dar kartą rankove nusišluostė veidą. Jie pakaitomis atsigėrė iš maišo vandens. Po to tėvas tarė:

— Tu pavargęs, vaikine.

— Ne, — atsakė Abdula, nors buvo pavargęs. Išsekęs. Ir skaudėjo pėdas. Nelengva su sandalais klampoti per dykumą.

Tėvas paliepė:

— Lipk į vežimą.

Viduje Abdula atsisėdo už Pari, nugara į vežimo šono lenteles, o mažučiai jo sesers stuburo gumburėliai spaudėsi jam į pilvą ir krūtinkaulį. Kol tėvas tempė juodu pirmyn, Abdula stebeilijo į dangų, į kalnus, į eiles glaudžiai sugrūstų apvalių kalvų, neryškių apybrėžų tolumoje. Stebėjo juos abu traukiančio, — žemai nulenkta galva, pėdomis keliančio rusvai raudono smėlio kamuolėlius, — tėvo nugarą. Jie prasilenkė su klajoklių kučių karavanu, dulkėta vilkstine dzingsinčių varpelių ir dūsaujančių kupranugarių, ir viena moteris juodais dažais apvestomis akimis ir kviečių spalvos plaukais Abdulai nusišypsojo.

Jos plaukai Abdulai priminė jo mamos, ir vėl jį visą nuvėrė sopulys, kai prisiminė ją: jos švelnumą, įgimtą linksmumą, baisėjimąsi žmonių žiaurumu. Prisiminė, kaip ji pasižagsėdama kvatodavosi, kaip kartais nedrąsiai pakreipdavo galvą. Jo motina buvo gležna, tiek stotu, tiek būdu, smulkutė, liekno liemens moteris, su nuolatos iš po skarelės ištrunkančiu plaukų tumulu. Abdula stebėdavosi, kaip toks gležnas mažas kūnas galėjo glausti tiek daug džiaugsmo, tiek daug gerumo. Ir negalėjo. Tai išsiliedavo iš jos, trykšte trykšdavo iš akių. Tėvas buvo kitoks. Tėvas turėjo savyje atšiaurumo. Jo akys kaip ir motinos žvelgdavo į tą patį pasaulį ir matydavo tik abejingumą. Begalinę plūkiavą. Tėvo pasaulis buvo negailestingas. Nieko gera neateidavo už dyką. Net ir meilė. Už viską mokėdavai. Ir jeigu esi skurdžius, tavo valiuta — kentėjimas. Abdula pažvelgė žemyn į šašuotą savo sesutės plaukų sklastymą, į siaurą jos riešą, kadaruojantį per vežimo kraštą, ir suprato, kad mirdama jų motina kažką perdavė Pari. Kažką iš savo džiugios pasiaukojamos meilės, nuoširdumo, neįbauginamo optimizmo. Pari buvo vienintelė būtybė pasaulyje, kuri niekada jo neįskaudintų, negalėtų įskaudinti. Kai kuriomis dienomis Abdulai atrodydavo, kad ji — vienintelė jo šeima.

Dienos spalvos palengva nublanko į pilkį, ir tolumoje kalnų viršūnės virto tamsiais pritūpusių milžinų siluetais. Anksčiau dieną jie praėjo pro kelis kaimus, daugelis iš jų plačiai išdrikę ir dulkinų kaip ir Šadbagas. Maži kvadratiniai namukai, nukrėsti iš molio, kartais iš-

kelti ant kalno šlaito, o kartais — ne, su kylančiomis nuo stogų dūmų juostomis. Skalbinių virvės, moterys pritūpusios lauke prie ugnies ir gaminančios valgį. Keletas tuopų, keletas vištų, viena kita karvė ir ožka, visada mečetė. Paskutinis kaimas, pro kurį prakeliavo, plytėjo prie aguonų lauko, iš kur renkantis šių galvutes senis pamojavo jiems. Kažką šūktelėjo, bet Abdula neišgirdo. Tėvas irgi pamojavo seniui.

Pari paklausė:

— Abdula?

— Aha.

— Kaip manai, ar Šudža liūdi?

— Manau, jam viskas gerai.

— Niekas jo neskriaus?

— Jis didelis šuo, Pari. Gali apsiginti.

Šudža ir *buvo* didelis šuo. Tėvas sakė, kad kažkuriuo metu, matyt, buvęs kovinis, nes kažkas nupjovė jam ausis ir uodegą. Ar jis galėtų ir bandytų apsiginti — kitas dalykas. Kai priklydėlis pirmą kartą pasirodė Šadbage, vaikai svaidė į jį akmenis, badė medžių šakomis ar surūdijusiais dviračių ratų stipinais. Šudža nė nebandydavo pasipriešinti. Laikui bėgant kaimo vaikams pabodo jį kankinti ir šie nuo jo atstojo, nors Šudža ir toliau elgdavosi atsargiai, lyg nebūtų pamiršęs jų žiauraus elgesio.

Šadbage šuo visų, išskyrus Pari, vengdavo. Būtent dėl mergytės Šudža prarado visą savo santūrumą. Jo meilė jai buvo begalinė ir niekuo netemdoma. Ji jam buvo visas pasaulis. Rytais, kai pamatydavo Pari išžengiančią iš namų, Šudža pašokdavo, sudrebėdamas visu kūnu. Jo sužalotos uodegos strampas pašėlusiai suvizgėdavo į šalis, o patsai suskasdavo trypčioti smulkiais žingsneliais šokį, lyg eitų per žarijas, ir laimingas strikinėdavo ratais aplinkui ją. Visą dieną šuo sekiodavo Pari kaip šešėlis, uostinėdamas jos kulnus, o naktimis, kai jų keliai išsiskirdavo, jis gulėdavo lauke prie durų, liūdnas, laukdamas ryto.

— Abola?

— Aha.

— Kai aš užaugsiu, ar gyvensiu su tavimi?

Abdula sekė akimis oranžinę saulę smunkant žemyn, paliečiant horizontą.

— Jeigu norėsi. Bet tu nenorėsi.

— Taip, norėsiu.

— Tu norėsi nuosavo namo.

— Bet mes galėsime būti kaimynai.

— Galbūt.

— Tu gyvensi netoli.

— Kas, jeigu aš tau įgrisiu?

Ji alkūne bakstelėjo jam į šoną.

— Neįgrisi.

Abdula sau nusišypsojo.

— Gerai, puiku.

— Tu būsi arti.

— Taip.

— Iki mes tapsime seni.

— Labai seni.

— Visada.

— Taip, visada.

Iš vežimo priekio ji atsisuko į jį.

— Pažadi, Abdula?

— Visada ir visada.

Vėliau tėvas užsikėlė Pari ant nugaros, o Abdula iš paskos tempė tuščią vežimą. Jiems vis einant, jis įpuolė į transą be jokių minčių. Suvokė vien besikilnojančius savo kelius, sau nuo tiubeteikos krašto varvančius prakaito lašus. Mažutes Pari pėdas daužantis į tėvo klubus. Suvokė vien ilgėjant ant pilko dykumos paviršiaus savo tėvo ir sesers šešėlį, tolstant nuo jo, jeigu tik pats sulėtindavo žingsnius.

*

Tai dėdė Nabis surado tėvui šį naujausią darbą — dėdė Nabis buvo vyresnysis Parvanos brolis ir taigi, po teisybei, netikras Abdulos dėdė. Dėdė Nabis Kabule dirbo virėju ir asmeniniu šoferiu. Sykį per mėnesį jis iš Kabulo atvažiuodavo į Šadbagą jų aplankyti, ir apie jo atvykimą pranešdavo trumpi klaksono pypsėjimai bei iš paskos didelį mėlyną automobilį su rusvu viršumi ir spindinčiais ratlankiais besivejančių kaimo vaikigalių būrio šauksmai. Jie plekšnodavo sparnus ir langus, kol jis užgesindavo variklį ir išsišiepęs išnirdavo iš automobilio — gražuolis dėdė Nabis ilgomis žandenomis ir banguojančiais juodais plaukais, sušukuotais atgal nuo kaktos, vilkintis per dideliu gelsvai žaliu kostiumu su baltais išeiginiais marškiniais ir avintis rudais nevarstomais pusbačiais. Visi išeidavo dėdės Nabio pasitikti, nes vairavo automobilį, nors šis ir priklausė jo darbdaviui, ir vilkėjo kostiumu, o dirbo dideliame mieste, Kabule.

Kaip tik per savo paskutinį apsilankymą dėdė Nabis papasakojo Abdulos tėvui apie darbą. Turtingi žmonės, pas kuriuos tarnavo, statė prie savo namo priestatą, — svečių namelį kartu su vonios kambariu giliau kieme, atskirai nuo pagrindinio pastato, — ir dėdė Nabis jiems pasiūlė nusamdyti tėvą, nusimanantį apie statybas. Pasakė, kad darbas bus gerai apmokamas ir šiam užbaigti truks apie mėnesį, daugiau ar mažiau.

Tėvas iš tiesų nusimanė apie statybas. Buvo dirbęs jose ganėtinai daug. Kiek Abdula prisiminė, tėvas vis ieškodavo darbo, belsdavo į duris, siūlydamasis padieniu darbininku. Sykį nugirdo savo tėvą kaimo vyresniajam, mulai Šekibui, sakant: *Jeigu būčiau gimęs gyvuliu, mula Šekibai, tai, prisiekiu, būčiau atėjęs į pasaulį kaip mulas.* Kai kada tėvas pasiimdavo Abdulą kartu į savo darbus. Sykį viename miestelyje, visos dienos kelio pėsčiomis atstumu nuo Šadbago, juodu skynė obuolius. Abdula prisiminė savo tėvą pasilipusį ant kopėčių iki pat saulėlydžio, jo pakumpusius pečius, saulės deginamą raukšlėtą sprandą, subraižytą dilbių odą, storus pirštus, sukančius ir raškančius po vieną obuolius. Kitame miestelyje jie abu gamino mečetei plytas. Tė-

vas Abdulai parodė, kaip parinkti gerą molį giliau iš žemės, šviesesnės spalvos. Juodu drauge prasijodavo žemes, pridurdavo šiaudų, ir tėvas kantriai jį mokydavo, kiek pilti vandens, kad mišinys nepraskystų. Per pastaruosius metus tėvas tampė akmenis. Kasdavo žemes, išbandė savo ranką ardamas laukus. Jis dirbo kelių statybos brigadoje, klojančioje asfaltą.

Abdula žinojo, kad tėvas kaltino save dėl Omaro. Jeigu jis būtų radęs daugiau ar geresnių darbų, būtų išgalėjęs nupirkti kūdikiui šiltesnių žiemos drabužėlių, storesnių apklotų, galbūt net deramą krosnį namams šildyti. Būtent šitaip tėvas manė. Po laidotuvių jis neprasitarė Abdulai apie Omarą nė žodžio, bet Abdula žinojo.

Jis prisiminė sykį, kažkiek dienų po Omaro mirties, tėvą vieną stovintį po didžiuliu ąžuolu. Medis it bokštas stiebėsi virš visko Šadbage ir buvo seniausias kaime gyvas daiktas. Tėvas pasakė, kad nesistebėtų, jeigu šis būtų matęs, kaip imperatorius Baburas* savo armijos prieky žygiavo užimti Kabulo. Taip pat pasakė pusę savo vaikystės praleidęs šio masyvaus vainiko paunksnėje ar laipiodamas po plačiai išsikerojusias šakas. O jo paties tėvas, Abdulos senelis, pririšęs prie vienos iš storų šakų virves ir pakabinęs sūpynes — čia dar nematytą įrenginį, išsilaikiusį begalę atšiaurių metų laikų ir ilgiau už patį senolį. Tėvas pasakojo sūpuodavęsis ant tų sūpynių paeiliui su Parvana ir jos seserimi Masuma, kai jie visi buvo maži.

Bet šiomis dienomis tėvas būdavo pernelyg nusikamavęs nuo darbo, kai Pari patraukydavo jį už rankovės ir paprašydavo, kad ją paskraidintų ant sūpynių.

Galbūt rytoj, Pari.

Tik trupučiuką, baba. Prašau, atsikelk.

Ne dabar. Kitą kartą.

Galiausiai ji pasiduodavo, paleisdavo jo rankovę ir susitaikiusi su

* Tikrasis vardas — Zahiras ed-Din Mohamedas (1483–1530) — Didžiųjų Mogolų imperijos įkūrėjas, 1505 m. užėmęs Kabulą, 1508 m. — Kandaharą, o 1526 m. nukariavęs Pendžabą ir Indiją.

atsisakymu nueidavo šalin. Kai kada siauras tėvo veidas sukrisdavo, kai matydavo ją nueinant. Jis persiversdavo guolyje, paskui užsitraukdavo dygsniuotą antklodę ir užmerkdavo pavargusias akis.

Abdula nepajėgė įsivaizduoti, kad tėvas kadaise sūpuodavosi ant sūpuoklių. Nepajėgė įsivaizduoti, kad tėvas kadaise buvo berniukas kaip ir jis. Berniukas. Nerūpestingas, lengvų kojų. Su savo draugais strimgalviais lekiantis žaisti į atvirus laukus. Tėvas, kurio rankos randėtos, kurio veidas skersai išilgai išvagotas gilių nuovargio raukšlių. Tėvas, kuris lygiai taip pat būtų galėjęs gimti su kastuvu rankoje ir purvu panagėse.

Tą naktį jiems teko miegoti dykumoje. Jie pavalgė duonos ir paskutinių virtų bulvių, kurias Parvana įdėjo kelionei. Tėvas užkūrė laužą ir virš liepsnų pakabino katilėlį arbatai.

Abdula gulėjo šalia ugnies, susirietęs po vilnone antklode už Pari, kurios šaltų pėdų padai rėmėsi į jį.

Tėvas pasilenkė virš liepsnų ir prisidegė cigaretę.

Abdula persivertė ant nugaros, ir Pari prisitaikė, priglusdama skruostu į pažįstamą kertelę po jo raktikauliu. Jis įkvėpė varinio dykumos dulkių kvapo ir pažvelgė aukštyn į dangų, tirštai nusagstytą žvaigždėmis it ledo kristalėliais, blykčiojančiais ir mirguliuojančiais. Plonas mėnulio pjautuvas supo blausias, vaiduokliškas jo paties pilnaties apybrėžas.

Mintimis Abdula sugrįžo į užpraeitą žiemą: viskas skendi tamsoje, lauke už durų pamažu, pratisai ir garsiai stūgauja vėjas, švilpdamas veržiasi vidun pro kiekvieną lubų plyšelį. Už lango kaimo trobesiai blukinami sniego. Naktys ilgos ir bežvaigždės, dienos trumpos, niūrios, saulė retai išlenda, ir tai tik pasirodo kaip kamėja ir tuoj vėl pasislepia. Jis prisiminė sunkius Omaro verksmus, paskui tylą, o paskui tėvą niūriai drožiant lentą lenktu pjautuvu, kaip tas mėnulio dabar virš jų, kalant tą lentą į kietą nuo įšalo žemę mažo kapo galvūgalyje.

O dabar vėl prieš akis rudens pabaiga. Už kampo jau tyko žiema, nors nei tėvas, nei Parvana nieko apie tai neužsiminė, lyg nuo ištarto žodžio ji galėtų greičiau ateiti.

— Tėti? — pašaukė jis.

Iš kitos laužo pusės tėvas tyliai suniurnėjo.

— Leisi tau padėti? Tai yra statyti svečių namą.

Nuo tėvo cigaretės spirale kilo dūmai. Jisai stebeilijo į tamsą.

— Tėti?

Ant akmens, kur sėdėjo, tėvas sujudėjo.

— Turbūt galėtum man padėti maišyti cemento skiedinį, — pasakė jis.

— Nežinau, kaip tai daryti.

— Aš tau parodysiu. Išmoksi.

— O kaip aš? — paklausė Pari.

— Tu? — iš lėto perklausė tėvas, giliai užsitraukė cigaretės ir lazda pamaišė ugnį. Į tamsą pažiro smulkutės žiežirbos. — Tu būsi atsakinga už vandenį. Prižiūrėsi, kad mes niekada neištrokštume. Mat žmogus negali dirbti, jeigu jį kamuoja troškulys.

Pari tylėjo.

— Tėtis teisus, — pasakė Abdula. Jautė, kad sesutė nori purvintis rankas, lipti į molį ir kad yra nusivylusi tėvo jai priskirta užduotimi. — Jeigu nenešiosi mums vandens, niekada nepastatysime svečių namo.

Tėvas prakišo lazdą po arbatos katiliuko lankeliu ir nukėlė jį nuo ugnies, paskui pastatė į šalį ataušti.

— Štai ką tau pasakysiu, — tarė jis. — Parodysi man, kad gebi dorotis su vandeniu, ir aš tau surasiu veikti ką nors kitką.

Pari pakėlė smakrą ir švarplėtos šypsenos nušviestu veidu pažvelgė į Abdulą.

Abdula prisiminė, kad kai ji buvo dar kūdikis, kai miegodavo jam ant krūtinės, jis kartais vidury nakties atsimerkdavo ir pamatydavo ją tylomis šypsančią tokiu pat veidu.

Būtent Abdula ją augino. Tikrai. Nors pats dar tebebuvo vaikas. Dešimties metų. Kai Pari buvo visai mažylė ir savo kvyksmais bei veblenimu naktimis jį išbudindavo, tai jis patamsyje vaikštinėdavo sūpuodamas ją ant rankų. Pakeisdavo jos suterštus vystyklus. Tai jis Pari maudydavo. Tas darbas nepriklausė tėvui, nes jis vyras, be to, visada būdavo labai išsisėmęs nuo darbo. O Parvana, jau nėščia Omaru, būdavo lėta keltis prie Pari reikmių. Ji niekada neturėdavo kantrybės ar energijos. Taigi sesutės globa atiteko Abdulai, bet jis visai dėl to neprieštaravo. Mielai tai darė. Džiaugėsi tuo, kad tai jis padėjo jai žengti pirmuosius žingsnelius, kad iš nuostabos išsižiojo, kai ji pirmą sykį ištarė žodį. Manė, kad tokia buvo jo paskirtis, kad tam Dievas jį sukūrė — būti ten ir rūpintis Pari, kai Jis pasiėmė jų motiną.

— Baba, pasek pasaką, — paprašė Pari.

— Jau vėlu, — atsakė tėvas.

— Prašau.

Iš prigimties tėvas buvo uždaras žmogus. Retai kada ištardavo vienu kartu daugiau nei porą nuoseklių sakinių. Bet kai kada, dėl nežinomų Abdulai priežasčių, kažkas tėvo viduje atsirakindavo ir staiga pasipildavo pasakojimai. Kai kada pasisodindavo priešais save sužavėtus Abdulą su Pari ir, kol Parvana virtuvėje brazdindavosi puodais, sekdavo jiems pasakas, kurias vaikystėje buvo perėmęs iš savo senelės, perkeldamas juodu į kraštus, gyvenamus sultonų, *džinų*, piktavališkų *divų* ir išmintingų dervišų. Kitais kartais pats sugalvodavo istorijas. Sukurdavo jas čia pat vietoje, ir jo pramanai atidengdavo vaizduotės ir svajų galias, kurios visada stebindavo Abdulą. Tėvas Abdulai niekada neatrodė labiau esantis, labiau kupinas gyvumo, atsiskleidęs, labiau įtikimas, nei tais kartais, kai pasakodavo savąsias istorijas, tartum tos sakmės būtų skylutės į jo neįžvelgiamą paslaptingą pasaulį.

Iš tėvo veido Abdula matė, kad šiąnakt juodu neišgirs jokios pasakos.

— Jau vėlu, — vėl pakartojo tėvas.

Apie kaklą apvynioto šaliko krašteliu jis pakėlė katiliuką ir įsipylė į puodelį arbatos. Nuo liepsnų šviesos oranžiškai švytinčiu veidu papūtė garą ir nugėrė gurkšnelį.

— Metas miegoti. Rytoj ilga diena.

Abdula užsitraukė apklotą ir po šiuo suniūniavo Pari į sprandą:

Radau mažutę liūdną fėją
Ten sode po šilkmedžiu ūksmėj.

Pari, jau mieguista, vangiai sumurkė savąsias eilutes:

Žinau — mažutę liūdną fėją
Kartą naktį nunešė vėjas.

Ir beveik akimirksniu ji jau knarkė.

Vėliau Abdula atsibudo ir pamatė, kad tėvo nėra. Išsigandęs atsisėdo. Laužas buvo beveik užgesęs, nieko iš jo neliko — tik keli skaisčiai raudonuojantys žarijų taškeliai. Abdulos žvilgsnis šovė kairėn, paskui dešinėn, bet akys nieko nepajėgė įžvelgti tamsoje, didžiulėje ir kartu gniuždančioje. Jis pasijuto blykštantis. Pašėlusiai tuksinčia širdimi pakreipė ausį, sulaikė kvapą.

— Tėti? — sukuždėjo.

Tyla.

Giliai krūtinėje augo panika. Sėdėjo visiškai nejudėdamas, tiesus ir įsitempęs, ilgai klausydamasis. Nieko neišgirdo. Juodu, jis ir Pari, buvo vieni iš visų pusių supančioje tamsoje. Jie pamesti. Tėvas juos pametė. Pirmą kartą Abdula suvokė tikrą dykumos ir pasaulio platybę. Kaip lengva žmogui juose pasiklysti. Nėra nieko, kuris padėtų, parodytų kelią. Paskui į galvą įšliaužė blogesnė mintis: tėvas miręs. Kas nors perpjovė jam gerklę. Banditai. Jie jį nužudė, o dabar artinasi prie jo su Pari, neskuba, mėgaujasi, darydami iš to žaidimą.

— Tėti! — vėl pašaukė jis, šįsyk šaižiu balsu.

Jokio atsako.

— Tėti?

Jis šaukė ir šaukė tėvą, o gerklę vis labiau gniaužė kažkokia letena. Jau nebežinojo, kiek kartų ir kaip ilgai šaukė tėvą, bet iš tamsos neatskriejo jokio atsako. Vaizdavosi veidus, pasislėpusius pūpsančiuose iš žemės kalnuose, stebinčius, piktai vypsančius žemyn į jį ir Pari. Apniko panika, draskė vidurius. Jis pradėjo drebėti, patylom verkšlenti. Jautė, kad tuoj pratrūks klykti.

Paskui žingsniai. Iš tamsos materializavosi šešėlis.

— Maniau, tu dingai, — drebančiu balsu pralemeno Abdula.

Tėvas atsisėdo prie laužo liekanų.

— Kurgi tu buvai nuėjęs?

— Miegok, vaikine.

— Tu mūsų nepaliktum. Taip nepasielgtum, tėti.

Tėvas patamsyje išskydusiu veidu, kurio reikšmės Abdula nepajėgė perprasti, pažvelgė į jį.

— Pažadinsi savo sesę.

— Nepalik mūsų.

— Nagi, jau gana.

Gerklėje spurdančia širdimi Abdula vėl atsigulė, tvirtai apsikabindamas seserį.

Niekada anksčiau Abdula nebuvo Kabule. Žinojo apie tą miestą tik iš dėdės Nabio pasakojimų. Lydėdamas tėvą į darbus jis buvo lankęsis keliuose mažesniuose miestukuose, bet niekada tikrame didmiestyje, ir, žinoma, niekas iš to, ką dėdė Nabis pasakojo, negalėjo Abdulos paruošti didžiausio ir judriausio iš visų tų miestų bruzdesiui. Visur jis matė eismą reguliuojančius šviesoforus, arbatines ir restoranus, parduotuves su stiklinėmis vitrinomis ir ryškiomis įvairiaspalvėmis iškabomis. Pilnutėlėmis gatvėmis dardėjo automobiliai, pypsėdami signalais ir ankštai nardydami tarp autobusų, pėsčiųjų bei dviračių.

Bulvarais pirmyn atgal žvangėjo arklių traukiami *gariai**, trinksėdami per grindinį geležimi apkaustytais ratais. Šaligatviai, kuriais jis žengė su Pari ir tėvu, buvo pilni cigarečių ir kramtomosios gumos pardavėjų, stendų su žurnalais, kalvių, kalančių pasagas. Sankryžose eismą reguliuojantys policininkai prastai tinkančiomis uniformomis pūtė švilpukus ir įsakmiai mosikavo rankomis, bet niekas tartum nekreipė į juos dėmesio.

Su Pari ant kelių Abdula sėdėjo ant šaligatvio suolo šalia mėsinės ir iš alavinės lėkštelės dalijosi su sesute keptomis pupelėmis ir kalendra pagardintu *čatniu***, kuriuos tėvas juodviem nupirko nuo gatvės prekystalio.

— Žiūrėk, Abola, — pirštu Pari parodė į parduotuvę kitapus gatvės.

Šios vitrinoje stovėjo jauna moteris, apsirengusi mažais veidrodėliais ir karoliukais gražiai išsiuvinėta žalia suknele. Ji buvo apsigobusi ilga priderinta skara su sidabriniais papuošalais ir mūvėjo tamsiai raudonomis kelnėmis. Stovėjo visai rami ir abejingai, nė nemirktelėdama, žvelgė į praeivius. Kol Abdula su Pari suvalgė savąsias pupeles, ji nepajudino net piršto ir liko tokia pat sustingusi. Toliau kvartale Abdula pamatė milžinišką plakatą, kabantį ant aukšto pastato fasado. Jame buvo pavaizduota jauna daili indė tulpių lauke, stovinti po liūtimi ir žaismingai besislepianti lyg už kokio bungalo. Mergina droviai šypsojosi, o šlapias saris gaubė jos išlinkius. Abdula savęs paklausė, ar čia kaip tik tai, ką dėdė Nabis vadino kinu, kur žmonės eina žiūrėti filmų, ir vylėsi, kad ateinantį mėnesį dėdė Nabis jį ir Pari nusives irgi jų pasižiūrėti. Nuo tos minties jis išsišiepė.

Tuoj po kvietimo maldai, nuskambėjusio iš mėlynų plytelių mečetės viršaus toliau gatvėje, Abdula pamatė privažiuojant prie šaligatvio dėdę Nabį. Šis, vilkintis savuoju gelsvai žaliu kostiumu, iššoko

* Karietos tipo vežimai.
** Indiškas patiekalas — saldžiarūgštė vaisių daržovių mišrainė prie mėsos.

iš vairuotojo sėdynės, automobilio durelėmis vos neužkliudydamas jauno dviratininko, vilkinčio *čapanu** ir laiku spėjusio išsisukti.

Dėdė Nabis atskubėjo aplinkui automobilio priekį ir apkabino tėvą. Kai pamatė Abdulą ir Pari, jo veidą perskėlė plati šypsena. Prisilenkė prie jų, kad būtų viename aukštyje.

— Vaikai, kaip jums patinka Kabulas?

— Daug triukšmo, — atsakė Pari, ir dėdė Nabis nusijuokė.

— Taip ir yra. Nagi, lipkite vidun. Iš automobilio pamatysite kur kas daugiau miesto. Tik prieš įsėsdami nusivalykite kojas. Saburai, tu sėskis į priekį.

Užpakalinė sėdynė buvo vėsi, standi ir šviesiai mėlyna, priderinta prie automobilio išorės spalvos. Abdula per ją pasislinko prie lango tuoj už vairuotojo vietos ir padėjo Pari užsiropšti jam ant kelių. Jis pastebėjo žmones šalimais, žvelgiančius į automobilį su pavydu. Pari atsuko į brolį galvą, ir juodu apsimainė šypsniais.

Abu stebėjo pro šalį skriejantį miestą, kol dėdė Nabis vairavo. Jis pasakė pasirinksiąs ilgesnį kelią, kad jie galėtų pamatyti šiek tiek Kabulo. Parodė į kalvagūbrį, kuris vadinosi Taba Marandžanas, ir jo viršuje kupolo pavidalo mauzoliejų, iškilusį virš miesto. Pasakė, kad ten palaidotas Nadir Šachas, karaliaus Zahir Šacho tėvas. Taip pat jiems parodė Koch e Širdavazo kalno viršūnėje Bala Hisaro tvirtovę, kuria, pasak jo, naudojosi britai per savo antrą karą su Afganistanu**.

— Kas ten, dėde Nabi? — Abdula pabarbeno į langą ir pirštu parodė didelio stačiakampio pastato link.

— „Silo“. Nauja duonos gamykla. — Nabis vairavo viena ranka ir palenkė atgal galvą mirktelėti Abdulai. — Mūsų draugų rusų dovana.

Gamykla, kurioje kepama duona, stebėjosi Abdula, vaizduodamasis namie Šadbage teškiančią tešlos gabalus į jų molinio *tanduro* šonus Parvaną.

* Kitaip — kaftanas, ilgas apsiautalas, nešiojamas Rytų šalyse virš kitų drabužių.
** Jis vyko 1878–1880 metais.

Galiausiai dėdė Nabis įsuko į dailią plačią gatvę, iš abiejų pusių lygiais tarpais apsodintą kiparisais. Namai čia stovėjo elegantiški ir didesni, nei Abdula kada nors matė. Balti, geltoni, šviesiai mėlyni. Daugelis — poros aukštų ir supami aukštų sienų, už uždarų dvipusių metalinių vartų. Abdula pastebėjo keletą pastatytų palei gatvę automobilių, panašių į dėdės Nabio.

Dėdė Nabis įsuko į įvažą, puošiamą tvarkingai apkarpytų krūmų eilės. Jos gale šmėkšojo neįtikimai didelis baltų sienų dviejų aukštų namas.

— Tavo namas toks didelis, — tyliai pratarė Pari plačiomis iš nuostabos akimis.

Nabis atlošęs galvą nusikvatojo.

— Būtų neblogai. Ne, tai mano darbdavių namas. Jūs su jais susipažinsite. Elkitės kuo mandagiau, taigi.

Namas pasirodė dar įspūdingesnis, kai dėdė Nabis juos — Abdulą, tėvą ir Pari — įvedė vidun. Apytikriai Abdula įvertino, kad šis toks didelis, jog sutalpintų bent pusę Šadbago trobesių. Jautėsi, lyg būtų įžengęs į *divo* rūmus. Sodas gilumoje už namo buvo gražiai suformuotas, su įvairiaspalvių gėlių eilėmis, dailiai apkarpytais, sulig keliais aukštumo krūmais ir šen bei ten išbarstytais vaismedžiais. Abdula atpažino vyšnias, obelis, abrikosus ir granatus. Iš namo į sodą vedė priebutis su stogeliu, — dėdė Nabis pasakė, kad šis vadinamas veranda, — atitvertas grotelėmis su žalių vijoklių raizginiu. Pakeliui į kambarį, kur jų atvykstant laukė ponas ir ponia Vahdačiai, Abdula pastebėjo vonios kambarį su porcelianiniu tualetu, apie kurį dėdė Nabis jiems pasakojo, taip pat ir žvilgančią kriauklę su bronzinės spalvos čiaupais. Abdula, kas savaitę valandomis tampydavęs kibirus su vandeniu iš Šadbago bendruomenės šulinio, stebėjosi gyvenimu, kuriame vanduo pasiekiamas tik vienu rankenėlės pasukimu.

Dabar jie, Abdula, tėvas ir Pari, sėdėjo ant masyvios sofos su

auksaspalviais kutais. Minkštos pagalvės jiems už nugarų buvo nusagstytos mažučiais aštuoniakampiais veidrodėliais. Beveik visą sieną priešais sofą užėmė vienintelis paveikslas. Jame buvo pavaizduotas pagyvenęs akmens kalėjas, palinkęs ties savo darbastaliu ir plaktuku daužantis akmens luitą. Plačius langus, atsiveriančius į balkoną su geležiniais turėklais iki juosmens, dabino klostuotos vyšninės spalvos užuolaidos. Viskas kambaryje buvo išblizginta, niekur nė dulkelės.

Niekada savo gyvenime Abdula dar nesijautė toks purvinas.

Dėdės Nabio šeimininkas, ponas Vahdatis, susikryžiavęs ant krūtinės rankas, sėdėjo odiniame fotelyje. Jo veidas nors ir nebuvo visai nedraugiškas, bet atokus, neįskaitomas. Buvo aukštesnis už jo tėvą; Abdula iškart tai pamatė, kai tik ponas Vahdatis atsistojo su jais pasisveikinti. Siaurapetis, plonų lūpų, aukšta blizgančia kakta. Vilkėjo baltu kostiumu, per liemenį įtrauktu, su žaliais, atvira apykakle marškiniais, kurių rankogaliai buvo susegti ovaliomis lazurito sąsagomis. Per visą laiką jis pratarė ne daugiau kaip dešimtį žodžių.

Pari žiūrėjo žemyn į lėkštę su sausainukais ant stiklinio stalelio priešais juos. Abdula niekada neįsivaizdavo tokios rūšies jų esant. Pirštelių pavidalo šokoladiniai sausainukai su pavingiuotais kremo dryželiais, apvalūs — su apelsinų įdaru viduryje, žali — suformuoti kaip lapai ir dar kitokie.

— Norėtumėte paragauti? — paklausė ponia Vahdati. Tai ji vedė pokalbį. — Nesivaržykite. Abu. Padėjau jums.

Abdula pasigręžė į tėvą leidimo, o Pari irgi pasekė juo. Tai tartum sužavėjo ponią Vahdati — ji kilstelėjo antakius, pakreipė galvą ir nusišypsojo.

Tėvas nežymiai linktelėjo.

— Abu po vieną, — negarsiai ištarė jis.

— Ak, šitaip nedera, — pasakė ponia Vahdati. — Dėl jų aš priverčiau Nabį pervažiuoti pusę Kabulo.

Tėvas paraudo, nukreipė žvilgsnį. Jisai sėdėjo ant sofos kraštelio,

abiem rankomis laikydamas savo sunešiotą tiubeteiką, kelius nusukęs toliau nuo ponios Vahdati ir neatitraukdamas akių nuo jos vyro.

Abdula paėmė du sausainukus ir vieną padavė Pari.

— O, paimk dar vieną. Mes nenorime, kad Nabio vargas nueitų perniek, — su linksmu priekaištu balse paragino ponia Vahdati ir nusišypsojo dėdei Nabiui.

— Visai nebuvo jokio vargo, — išsigynė dėdė Nabis nurausdamas.

Jisai stovėjo netoli durų, šalia aukštos medinės spintelės su storo stiklo durelėmis. Jos viduje ant lentynų Abdula matė pono ir ponios Vahdačių fotografijas sidabriniuose rėmeliuose. Jose juodu, kartu su kita pora, buvo apsigaubę storomis skaromis ir vilkėjo sunkiais paltais, o už jų putojo upė. Kitoje nuotraukoje ponia Vahdati laikė rankoje taurę ir juokėsi, plika ranka apsikabinusi per liemenį vyriškį, kuris, Abdulai neįsivaizduojamai, nebuvo ponas Vahdatis. Ten taip pat buvo ir vestuvinė fotografija: jis — aukštas ir pasitempęs juodu kostiumu, ji — balta banguojančia suknele, abu sučiauptomis burnomis šypsantys.

Abdula vogčiomis žvilgtelėjo į ją, į ploną jos liemenį, mažą dailią burną ir puikiai išlenktus antakius, rožinius pėdų pirštų nagus ir tokia pat spalva padažytas lūpas. Dabar jis prisiminė ją iš porą metų anksčiau, kai Pari buvo beveik dvejų metukų. Dėdė Nabis savo ponią atsivežė į Šadbagą, nes ji sakė norinti susipažinti su jo gimine. Tuomet vilkėjo persikų spalvos berankove suknele — Abdula prisiminė nustebusį tėvo veidą — ir buvo užsidėjusi tamsius saulės akinius storais baltais rėmeliais. Ji visąlaik šypsojosi, klausinėjo apie kaimą, jų gyvenimą, teiravosi vaikų vardų ir amžiaus. Elgėsi tartum tenai būtų savo vietoje, — jų molinėje, žemomis lubomis trobelėje, — nugara remdamasi į pajuodusią nuo suodžių sieną, sėdėdama prie musių nutaškuoto lango ir šalia matinės plastikinės paklodės, skiriančios pagrindinį kambarį nuo virtuvės, kur Abdula su Pari ir miegodavo. Iš savo apsilankymo ji padarė spektaklį: užsispyrė prie durų nusiauti aukštakulnius ir pasirinko atsisėsti ant grindų, kai tėvas išmintingai

pasiūlė kėdę. Lyg būtų viena iš jų. Tada jam tebuvo aštuoneri, bet Abdula viską permatė.

Labiausiai iš to apsilankymo Abdula prisiminė tai, kaip Parvana — tuomet jau nėščia Ikbalu — apsigobusi rankomis, sėdėjo kampe nepatogioje tyloje ir susigūžusi į kamuolį. Ji sėdėjo sutrauktais pečiais, pasikišusi kojas po pūpsančiu pilvu, lyg mėgintų išnykti sienoje. Savo veidą slėpė nuo kitų akių už purvino šydo, kurį laikė suglamžytą į gumulą sau po smakru. Abdula tuomet kone matė kylančią lyg garas iš Parvanos akių gėdą, kokia mažutė ji jautėsi, ir nustebęs pajuto užplūstančią užuojautą savo pamotei.

Ponia Vahdati siekė šalia lėkštės su sausainukais cigarečių pakelio ir užsirūkė.

— Pakeliui mes padarėme didelį lankstą, ir aš jiems šiek tiek parodžiau miestą, — pasakė dėdė Nabis.

— Gerai! Gerai, — pagyrė ponia Vahdati. — Ar anksčiau buvote Kabule, Saburai?

— Sykį ar du, *bibi sahiba**.

— O galiu paklausti, koks jūsų įspūdis?

Tėvas gūžtelėjo pečiais.

— Labai perpildytas žmonių.

— Taip.

Ponas Vahdati nusibraukė nuo švarko rankovės pūkelį ir įbedė akis žemyn į kilimą.

— Taip, perpildytas žmonių, o kartais ir varginantis, — pritarė jo žmona.

Tėvas linktelėjo lyg suprasdamas.

— Kabulas nelyginant kokia sala. Kai kas sako, kad yra pažangus, ir, manau, galbūt tai tiesa, bet taip pat ir praradęs sąlytį su likusia mūsų šalimi.

Tėvas nudelbė akis į tiubeteiką savo rankose ir sumirksėjo.

* Ponia šeimininke (pagarbus kreipinys Pietų Azijoje).

— Nesupraskite manęs klaidingai, — pasitaisė ponia Vahdati. — Aš visa širdimi palaikyčiau pažangias idėjas, sklindančias iš šio miesto. Dievaži, šaliai jos praverstų. Vis dėlto, manding, miestas kartais šiek tiek per daug patenkintas savimi. Prisiekiu, šios vietos pompastiškumas pakyri, — ji atsiduso. — Pati aš visada žavėjausi kaimo vietovėmis. Man jos labai patinka. Tolimos provincijos, *kvariai**, mažos gyvenvietės. Taip sakant, *tikrasis* Afganistanas.

Tėvas neužtikrintai linktelėjo.

— Ar galbūt nesutinku su visomis ar net dauguma gentinių tradicijų, bet man atrodo, kad tenykščiai žmonės gyvena tikresnį gyvenimą. Turi savyje tvirtumo. Savigarbos jausmo. Ar tai tinkamas žodis, Suleimanai? *Savigarba*?

— Liaukis, Nila, — ramiai sudraudė ją vyras.

Sekė gili tyla. Abdula stebėjo poną barbenant pirštais į savo fotelio porankį, o jo žmona įtemptai šypsojosi, laikydama rankoje cigaretę lūpdažiu suteptu galu, per kukšnis susikryžiavusi kojas, alkūnę padėjusi ant fotelio porankio.

— Turbūt netinkamas, — nutraukė ji tylą. — Galbūt *orumas.* — Ir nusišypsojo, atidengdama tiesius ir baltus dantis.

Abdula niekada nebuvo matęs panašių dantų.

— Kaip tik taip. Kur kas geriau. Žmonės kaime išsaugojo orumo jausmą. Juk išsaugojo, ar ne? Kaip ženklą? Kalbu nuoširdžiai. Matau jį jumyse, Saburai.

— Dėkui, bibi sahiba, — sumurmėjo tėvas, pasimuistydamas ant sofos ir tebenudelbęs akis į savo tiubeteiką.

Ponia Vahdati linktelėjo ir pasižiūrėjo į Pari.

— Ir, galiu pasakyti, tu tokia miela.

Pari arčiau prigludo prie Abdulos.

Ponia Vahadati padeklamavo:

— „Šiandien mačiau aš žavesį, grožį, beribį grakštumą veide,

* Korano aiškintojai.

kurio vis ieškojau." — Ji nusišypsojo. — Rumis. Ar girdėjai apie jį? Pamanytum, kad tos eilės sukurtos kaip tik tau, mieloji.

— Ponia Vahdati — puiki poetė, — pasakė dėdė Nabis.

Iš kitos kambario pusės ponas Vahdatis siekė sausainuko, perlaužė šį pusiau ir krimstelėjo kąsnelį.

— Nabis labai malonus, — tarė ponia Vahdati, mesdama į jį šiltą žvilgsnį.

Abdula vėl pastebėjo dėdės Nabio skruostais kylantį nuoraudį.

Ponia Vahdati užgesino cigaretę, kelis kartus šios galą pamaigydama į peleninę.

— Galbūt aš galėčiau vaikus kur nors nusivesti? — pasvarstė ji.

Ponas Vahdatis irzliai iškvėpė orą, plekštelėjo abiem delnais į savo fotelio porankius ir sujudėjo, lyg ketintų atsistoti. Bet neatsistojo.

— Nusivesiu juos į *bazaarą**, — dabar Abdulos tėvui pasakė ponia Vahdati. — Jeigu jūs ne prieš, Saburai. Nabis mus nuveš. Suleimanas jums parodys vietą kieme už namo, kur dirbsite. Taigi pats galėsite apžiūrėti.

Tėvas linktelėjo.

Pono Vahdačio akys pamažu užsimerkė.

Visi atsikėlė eiti.

Staiga Abdula panoro, kad tėvas padėkotų tiems žmonėms už sausainukus ir arbatą, paimtų jį ir Pari už rankų ir apleistų šį namą su paveikslais, klostytomis užuolaidomis ir pernelyg prikimštą prabangos bei patogumų. Jie galėtų pasipildyti savąjį vandenmaišį, nusipirkti duonos ir keletą virtų kiaušinių, o paskui grįžti tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo. Atgal per dykumą, pro milžiniškus riedulius, kalvas, tėvui pasakojant jiems istorijas. Juodu pasikeisdami temptų vežime Pari. Ir po dviejų, galbūt trijų dienų vėl atsidurtų Šadbage, tegul ir pilnais plaučiais dulkių bei pavargusiomis kojomis. Šudža išvystų juos ateinančius ir atbėgtų pasitikti, šokinėdamas aplink Pari. Jie būtų namie.

* Rytietiškas turgus.

Tėvas paragino:

— Eikite, vaikai.

Abdula žingtelėjo į priekį, ketindamas kažką pasakyti, bet stora dėdės Nabio plaštaka užkrito jam ant peties, apsukdama aplinkui. Dėdė Nabis nusivedė jį koridoriumi kalbėdamas:

— Palaukite, kol pamatysite čionykščius *bazaarus*. Tokių judu dar neregėjote.

Ponia Vahdati sėdėjo kartu su jais ant užpakalinės sėdynės, o automobilio salone oras buvo slogiai persmelktas iršto jos kvepalų aromato ir dar kažko, ko Abdula neatpažino, kažko salsvo, šiek tiek aitraus. Kol dėdė Nabis vairavo, ji apibėrė juos klausimais. Kas jų draugai? Ar jie lanko mokyklą? Klausimais apie kasdienius darbus, kaimynus, kokius žaidžia žaidimus. Saulė krito ant dešinės jos veido pusės. Abdula matė ant skruosto švelnius pūkelius ir nežymią liniją žemiau smakro, kur baigėsi makiažas.

— Aš turiu šunį, — pasakė Pari.

— Tikrai?

— Jis išties savotiškas, — atsiliepė dėdė Nabis nuo priekinės sėdynės.

— Jo vardas Šudža. Jisai supranta, kada man liūdna.

— Šunys tokie, — pritarė ponia Vahdati. — Jie dėl šito geresni nei kai kurie žmonės, kuriuos man pasitaikė sutikti.

Jie pravažiavo tris mokinukes, strikinėjančias šaligatviu. Jos vilkėjo juodomis uniformomis su parištomis po smakrais baltomis skarelėmis.

— Prisimenu, ką anksčiau kalbėjau, bet Kabulas nėra toks blogas, — tęsė ponia Vahdati, išsiblaškiusiai čiupinėdamasi karolius apie kaklą. Ji žvelgė pro langą, o veido bruožuose įsitvirtino kažkoks sunkulys. — Man labiausiai čia patinka pavasarį, po lietų. Oras toks grynas. Tas pirmas vasaros proveržis, kai saulė nutvieskia kalnus. — Ji

blausiai šyptelėjo. — Bus gera turėti namie vaikutį. Šiek tiek triukšmo permainai. Šiek tiek gyvumo.

Abdula pažvelgė į ją ir pajautė moteryje, po makiažu, kvepalais ir užuojautos siekiu, kažką bauginama, kažką giliai suskilusio. Jis pagavo save mąstant apie dūmus, kai Parvana gamina valgį, virtuvės lentynas, prigrūstas jos puodynių ir viena prie kitos nesiderinančių lėkščių bei aprūkusių puodų. Ilgėjosi čiužinio, kuriuo dalijosi su Pari, nors tas buvo purvinas ir susiraizgiusios spyruoklės nuolat grėsdavo prasikišti. Jis visko to ilgėjosi. Niekada anksčiau nebuvo jautęs tokios gėlos dėl namų.

Atsidususi ponia Vahdati sudribo atgal į sėdynę, apsikabinusi rankinuką, kaip nėščia moteris glėbtųsi pūpsantį pilvą.

Dėdė Nabis sustojo prie žmonių perpildyto šaligatvio krašto. Kitapus gatvės, šalia mečetės su šaunančiais į dangų minaretais, šliejosi *bazaaras*, sudarytas iš žmonių pripildytų skliautuotų ir atvirų praėjimų labirinto. Jie keturi vaikštinėjo koridoriais tarp prekystalių, nuo kurių buvo pardavinėjami odiniai paltai, žiedai su spalvotais brangakmeniais ir kitokiomis akutėmis, visokie prieskoniai. Dėdė Nabis žengė kiek atsilikęs, ponia Vahdati su dviem vaikais priekyje. Dabar lauke ponia Vahdati buvo su tamsiais akiniais, kurie jos veidą darė keistai panašų į katės snukį.

Visur skardėjo savo prekes siūlančių pardavėjų šūksmai. Kone nuo kiekvieno prekystalio griaudėjo muzika. Jie ėjo pro parduotuvėles atvirais priekiais, kur buvo siūloma pirkti knygas, radijus, lempas ir sidabraspalvius virtuvinius puodus. Abdula pamatė porą kareivių dulkinais batais ir tamsiai rudomis milinėmis, besidalijančių cigarete, su abejingu nuoboduliu nužvelgiančių kiekvieną.

Jie visi sustojo prie batų prekystalio. Ponia Vahdati rausėsi po išstatytų ant dėžučių batų eiles. Sunėręs už nugaros rankas Nabis nuklydo prie kito prekystalio ir niekinamai pažvelgė į keletą senų monetų.

— Kaip šitie? — mažiulės Pari paklausė ponia Vahdati.

Ji laikė rankoje naujų geltonų nevarstomų batelių porą.

— Kokie gražūs, — negalėdama patikėti atsakė Pari, žiūrėdama į batelius.

— Pasimatuokime.

Ponia Vahdati padėjo Pari įsispirti į batus, už ją palaisvindama dirželį ir sagtį, ir pro savo akinius pasižiūrėjo į Abdulą.

— Manau, ir tau praverstų pora. Negaliu patikėti, kad visą kelią nuo kaimo atėjai su tais sandalais.

Abdula papurtė galvą ir nukreipė akis į šalį. Toliau praėjime tarp prekystalių eilių senis susivėlusia barzda ir abiem šleivomis pėdomis praeivių prašinėjo išmaldos.

— Žiūrėk, Abola!

Pari pakėlė vieną pėdą, paskui kitą. Patrypčiojo padais į žemę, pastrykčiojo. Ponia Vahdati pasišaukė dėdę Nabį ir pasakė jam pavedėti Pari praėjimu, pasižiūrėti, kaip ji jaučiasi su bateliais. Dėdė Nabis paėmė Pari už rankos ir nusivedė taku.

Ponia Vahdati pažvelgė žemyn į Abdulą.

— Tu laikai mane bloga, — pasakė ji. — Dėl to, kaip anksčiau kalbėjau.

Abdula stebėjo Pari ir Nabį praeinant pro senąjį šleivakojį elgetą. Senis kažką tarstelėjo Pari. Ši pakėlė veidą į dėdę Nabį ir kažką pasakė. Dėdė Nabis numetė seniui monetą.

Abdula be garso pravirko.

— O, mieluti, — išsigandusi pratarė ponia Vahdati. — Vargšelis berniukas.

Ji išsitraukė iš rankinuko nosinaitę ir padavė jam.

Abdula nustūmė šią nuo savęs.

— Prašau, nereikia, — lūžtančiu balsu pasakė.

Dabar ji pritūpė prie jo, akinius nustumdama sau ant plaukų. Jos akys irgi sudrėko. Kai ji jas pasisausino nosinaite, ant tos liko juodi dryžiai.

— Nesmerkiu tavęs, jeigu manęs nekenti. Turi teisę. Bet — ir aš nesitikiu, kad suprasi, ne dabar — tai tik į gera. Tikrai taip, Abdula. Tai tik į gera. Kurią nors dieną pats pamatysi.

Abdula pakėlė veidą į dangų raudodamas, o tuo pat metu pasistrykčiodama atgal pas jį atbėgo Pari, perpildytomis dėkingumo akimis, laime spindinčiu veideliu.

Tą žiemą tėvas kartą rytą pasiėmė kirvį ir nukirto didįjį ąžuolą. Jam turėjo padėti mulos Šekibo sūnus Baitula ir keli kiti vyrai. Niekas nebandė trukdyti. Abdula stovėjo su kitais berniukais ir stebėjo vyrus. Pirmiausia tėvas nuėmė sūpynes. Įsilipo į medį ir peiliu nupjovė virves. Paskui jis ir kiti vyrai kapojo storą kamieną iki pavakarės, kai galiausiai sunkiai dejuodamas senasis medis nuvirto. Tėvas Abdulai pasakė, kad žiemai jiems reikia malkų. Bet jis mojavo kirviu įnirtingai, tvirtai sukandęs dantis ir it debesies užtemdytu veidu, lyg nepakęstų bent kiek ilgiau į medį žiūrėti.

Taigi po akmens spalvos dangumi vyrai nuo šalčio įraudusiais skruostais ir nosimis kapojo nuverstą kamieną, o kirvių ašmenys dusliai dunksėjo, atsitrenkdami į medieną. Toliau, prie ąžuolo viršugalio, Abdula laužė plonesnes šakas nuo storesniųjų. Prieš dvi dienas iškrito pirmasis žiemos sniegas. Dar ne gausus — tik pažadas to, kas bus vėliau. Netrukus Šadbagą užgrius žiema — su savo varvekliais, savaitėmis besitęsiančiomis pūgomis ir vėjais, nuo kurių tuoj pat skeldėdavo plaštakų oda. O kol kas žemę klojanti baltuma buvo menka, šen bei ten iš jos kyšojo statūs kalvų šlaitai, išmarginti šviesiai rudų dirvos lopinių.

Abdula surinko glėbį plonų šakų ir nunešė jas į bendruomeninę krūvą netoliese. Jis avėjo savo naujaisiais snieginiais batais, mūvėjo pirštinėmis ir vilkėjo žiemine striuke. Ši nupirkta padėvėta, bet, išskyrus sulūžusį užtrauktuką, kurį tėvas sutaisė, buvo tokia pat gera kaip nauja — pašiltinta, tamsiai mėlyna, su oranžiniu kailiniu pamušalu viduje. Ji buvo su keturiomis giliomis kišenėmis, užsegamomis ir atsegamomis spraustukais, ir su dygsniuotu gobtuvu, kuris priglusdavo Abdulai prie veido, kai jisai sutraukdavo virveles. Dabar gobtuvą jis nusistūmė nuo galvos ir ilgai atsikvėpė, išleisdamas garo miglelę.

Į horizontą smuko saulė. Abdula vis dar galėjo įžiūrėti seną malūną, dunksantį tuščią ir pilką virš molinių kaimo sienų. Nuo kalvų papūtus smarkesniam vėjo gūsiui, jo mentės dusulingai girgždėdavo. Vasarą vėjo malūnas daugiausia teikė prieglobstį mėlyniesiems garniams, bet dabar, kai stojo žiema, garniai išskrido ir įsikėlė varnos. Kas rytą Abdula pabusdavo nuo jų klyksmų ir šaižių krankséjimų.

Kažkas ant žemės dešinėje pagavo jo akį. Jis priėjo ir atsiklaupė.

Plunksna. Maža. Geltona.

Nusimovęs pirštinę Abdula ją pakėlė.

Šį vakarą jie — jis, jo tėvas ir mažasis įbrolis Ikbalas — eina į pobūvį. Baitulai vėl gimė sūnus. Vyrams dainuos *motreba**, ir kas nors barbens tambūriną. Bus arbatos ir šviežios, dar šiltos duonos, taip pat *šorvos* sriubos**. Po to mula Šekibas pamerks pirštą į dubenį pasaldinto vandens ir duos kūdikiui šį pačiulpti. Tada pasiims juodą blizgantį akmenį ir savo dviašmenį skustuvą, atkels nuo berniuko apatinės dalies audeklą. Įprastas ritualas. Gyvenimas Šadbage tęsiasi.

Abdula pavartė rankoje plunksną.

Kad man nebūtų jokių ašarų, tada pasakė tėvas. *Kad man nebūtų jokių ašarų. Nepakęsiu.*

Ir jų nebuvo. Niekas kaime nepaklausė apie Pari. Niekas net neištarė jos vardo. Abdulą stebino, kaip visiškai ji išnyko iš jų gyvenimo.

Tik išvydęs Šudžą Abdula jame matė savo paties sielvarto atspindį. Šuo kasdien prisistatydavo prie jų durų. Parvana mėtė į jį akmenimis. Tėvas vijo su lazda. Bet jis vis sugrįždavo. Kasnakt jie girdėdavo šunį gailiai inkščiantį ir kasryt rasdavo gulintį prie slenksčio, padėjusį snukį ant priekinių letenų, liūdnai, nekaltinančiomis akimis mirksintį į savo puolikus. Tai truko savaites, kol vieną rytą Abdula pamatė jį žemai nulenkta galva kėblinantį kalvų pusėn. Nuo to laiko Šadbage Šudža daugiau nebepasirodė.

* Irane — į persų kalbą iš arabų kalbos atėjęs niekinamas žodis, reiškiantis apmokamą prastą dainininkę.

** Tradicinė afganų daržovių sriuba su duona.

Abdula įsidėjo geltoną plunksną į kišenę ir patraukė vėjo malūno link.

Kartkartėmis jis pagaudavo tėvo veidą neatsargumo akimirkomis apniūkstant, susitraukiant nuo sumišusių įvairiausių jausmų. Tėvas dabar jam atrodė sumažėjęs, netekęs kažko esminio. Jis vangiai slampinėdavo po namus arba sėdėdavo su Ikbalu ant kelių, šildydamasis prie jų naujos ketinės krosnies, ir nematančiomis akimis spoksodavo į liepsnas. Ir kalbėdavo jis dabar taip iš lėto, kad Abdula neprisiminė anksčiau nieko panašaus — lyg kažkas slėgtų kiekvieną tariamą žodį. Dažnai jis užsisklendęs nugrimzdavo į ilgus tylos tarpsnius. Jau nebepasakojo istorijų — nė vienos nuo tada, kai juodu su Abdula sugrįžo iš Kabulo. Galbūt, mąstė Abdula, jis pardavė Vahdačiams ir savo mūzą.

Dingo.

Išnyko.

Nieko neliko.

Nieko nepasakyta.

Išskyrus tokius Parvanos žodžius: *Turėjo tai būti ji. Apgailestauju, Abdula. Ji turėjo būti kaip tik toji.*

Nukirstas pirštas, kad būtų išsaugota plaštaka.

Už vėjo malūno jis atsiklaupė ant žemės, prie irstančio akmeninio bokšto pamato. Nusimovė pirštines ir suskato rausti gruntą. Mąstė apie jos vešlius antakius ir plačią apvalią kaktą, švarplėtą šypseną. Galvoje girdėjo skambant po namus jos juoką, kaip būdavo kadaise. Mąstė apie kilusį susistumdymą, kai jie grįžo iš *bazaaro*. Pari panikavo. Klykė. Dėdė Nabis skubiai ją pačiupo ir išsinešė.

Abdula rausė, kol jo pirštai palietė metalą. Paskui jis prakišo po apačia delnus ir iš duobės iškėlė skardinę dėželę nuo arbatos. Nušluostė nuo dangtelio šaltas žemes.

Pastaruoju metu jis daug mąstė apie naktį prieš kelionę į Kabulą tėvo jiems papasakotą pasaką, apie seną valstietį Babą Ajubą ir *divą*. Abdula atsiras vietoje, kur kadaise stovėjo Pari, kaip kvapas iš žemės

jam po pėdomis smelksis jos netektis, o jo kojos sulinks, širdis susigniauš, ir jis trokš gurkšnio stebuklingojo gėrimo, kurio *divas* davė Babai Ajubai, kad irgi galėtų užmiršti.

Bet užmaršties nebuvo. Pari nekviesta laikėsi Abdulos akipločio pakrašty visur, kur tik jis eidavo. Ji buvo lyg dulkelė, prilipusi jam prie marškinių. Ji tvyrojo tylos akimirkomis, namie dabar tokiomis dažnomis, tylos akimirkomis, įsiterpiančiomis tarp jų žodžių, kartais šaltų ir tuščių, kartais kupinų neišsakytų dalykų — nelyginant debesis, pritvinkęs lietaus, kuris taip ir neiškrenta. Kai kada naktimis jisai sapnuodavo vėl esantis dykumoje, vienas, supamas kalnų, ir tolumoje žybsi mažutė švieselė — mirksi tai užsižiebdama, tai užgesdama, tai užsižiebdama, tai užgesdama, kaip kokia žinia.

Jis atidarė dėželę nuo arbatos. Jos visos čia — Pari plunksnos, pamestos gaidžių, ančių, karvelių; taip pat ir povo plunksna. Įmetė į dėželę geltonąją plunksną. Kada nors, pagalvojo.

Vylėsi.

Jo dienos Šadbage buvo suskaičiuotos — kaip ir Šudžos. Jis jau tai žinojo. Čia jam nieko nebelikę. Čia nebeturi namų. Palauks, kol baigsis žiema, nusistovės pavasario polaidis, tada vieną rytą atsikels prieš aušrą ir išžengs pro duris. Pasirinks kryptį ir leisis žingsniuoti. Trauks tolyn nuo Šadbago, kol neš kojos. Ir jeigu kurią nors dieną keliaujant per kokį platų atvirą lauką jį apniks neviltis, čia pat vietoje staigiai sustos ir pagalvos apie sakalo plunksną, Pari surastą dykumoje. Įsivaizduos plunksną atsiskiriant nuo paukščio aukštai debesyse, pusę mylios virš pasaulio, vartantis ir sukinėjantis galingose oro srovėse, blaškomą ir nešamą gūsingo vėjo mylių mylias per dykumą ir kalnus, o galop nusileidžiančią netikėčiausioje iš vietų ir, nepaisant visų kitų galimybių, prie to vienintelio didžiulio riedulio pagrindo, kad ją aptiktų jo sesutė. Tuomet jam su nuostaba, taip pat ir su viltimi, toptelės, kad tokie dalykai nutinka. Ir nors nebus toks kvailas, kad tuo patikėtų, jis atgaus ryžtą, plačiai atvers akis ir žengs toliau.

3

1949-ųjų pavasaris

Dar prieš nutraukdama antklodę Parvana užuodė, o tik paskui pamatė. Išteplioti išvien Masumos sėdmenys ir žemyn šlaunys, paklodė, čiužinys bei dygsniuota antklodė. Masuma su nedrąsiu prašymu atleisti ir gėda akyse — vis dar gėda po viso to laiko, po visų tų metų — sau per petį pažvelgia aukštyn į ją.

— Atsiprašau, — pralemena Masuma.

Parvana nori ant jos užrėkti, bet prisiverčia silpnai nusišypsoti. Tokiais kartais prireikia didelių pastangų prisiminti, nepamesti iš akių vienos nepajudinamos tiesos: viskas, ši bjaurastis — tai jos pačios rankų darbas. Niekas, kas jai išpuolė, nėra neteisinga ar nederama. To ir nusipelnė. Apžiūrinėdama suterštus lovos baltinius ji atsidūsta, baimindamasi vėl laukiančio vargo.

— Aš tave apvalysiu, — sako.

Masuma be garso, net nė kiek nepersimainiusiu veidu, pravirksta. Tik ašaros — plūsta, rieda skruostais.

Lauke, ankstyvo rytmečio žvarboje, Parvana žemės įduboje, kur verda valgį, užkuria ugnį. Šiai įsiliepsnojus, pripila į katilą vandens iš Šadbago bendruomeninio šulinio ir pastato kaisti. Delnus laiko prikišusi prie ugnies. Iš čia jai matytis vėjo malūnas ir kaimo mečetė, kur

mula Šekibas jiedvi su Masuma mokė skaityti, kai abi buvo mažos, taip pat ir mulos Šekibo namas, stūksantis nedidelio šlaito apačioje. Vėliau, pakilus saulei, jo stogas atrodys kaip tobulas stebėtino raudonio stačiakampis dulkių fone — mat mulos žmona padėjo saulėje džiūti pomidorus. Parvana pažvelgia aukštyn į rytines žvaigždes — nykstančias, blėstančias, abejingai jai mirksinčias. Ji suima save į rankas.

Sugrįžusi vidun, perverčia Masumą ant pilvo. Pamirko vandenyje plaušinį skudurą iš švariai nuvalo Masumai sėdmenis, nušluosto nugarą ir glebną kojų odą.

— Kodėl vanduo šiltas? — į pagalvę klausia Masuma. — Kam tas vargas? Tau nebūtina. Vis tiek aš nejaučiu skirtumo.

— Galbūt. Bet aš jaučiu, — atsako Parvana, susiraukdama nuo smarvės. — Nagi, užteks tau kalbėti, ir leisk man baigti.

Nuo šiol Parvanos diena rutuliojasi kaip visada, kaip visus tuos ketverius metus po jųdviejų tėvų mirties. Ji palesina vištas. Priskaldo malkų ir tampo pirmyn ir atgal nuo šulinio kibirus. Suminko tešlą, paskui *tàndure* lauke prie jų molinės trobelės iškepa duoną. Iššluoja grindis. Po vidudienio atsitūpia prie upokšnio ir su kitomis skalbia, plūkdama baltinius į akmenis. Po to, kadangi penktadienis, aplanko tėvų kapus kapinaitėse ir už kiekvieną sukalba po trumpą maldą. Ir visą dieną tarp tų namų ruošos darbų ištaiko laiko pavartyti Masumą nuo šono ant šono, pakamšyti pagalvę po vienu sėdmeniu, paskui po kitu.

Dusyk tą dieną ji pastebi Saburą.

Aptinka jį tupiantį lauke prie savo molinės trobelės, įpučiantį ugnį įduboje, kur verda maistą, prisimerkusį nuo dūmų, su sūnumi Abdula šalia. Vėliau jį mato kalbantį su kitais vyrais. Tie vyrai kaip ir Saburas dabar turi savo šeimas, bet kadaise buvo berniukai, su kuriais Saburas vaidydavosi, laidydavo aitvarus, vaikydavosi šunis, žaisdavo slėpynių. Šiomis dienomis Saburo pečius slegia sunkulys, tragedijos skraistė: mirusi žmona ir du be motinos likę vaikučiai, iš jų mergytė dar kūdikėlis. Dabar jis kalba pavargusiu, vos girdimu balsu ir slankioja po kaimą kaip sunykęs, susitraukęs savo paties šešėlis.

Parvana stebi jį iš tolo ir su ilgesiu, kuris beveik atima jėgas. Eidama pro jį Parvana stengiasi nukreipti akis. Ir jeigu atsitiktinai jųdviejų žvilgsniai vis dėlto susitinka, jis tik linkteli jai, o Parvanai į veidą plūsteli kraujas.

Tą vakarą, kai Parvana atsigula miegoti, ji vos pajėgia pakelti rankas, o galva svaigsta nuo begalinio nuovargio. Guli savo lovelėje laukdama, kol apims miegas.

Paskui patamsyje:

— Parvana?

— Aha.

— Prisimeni tą kartą, kai mudvi drauge važiavome dviračiu?

— Hmm.

— Kaip greitai lėkėme! Žemyn nuo kalno. Šunys mus vijosi.

— Prisimenu.

— Abi klykėme. O paskui užtaikėme į tą akmenį...

Parvana kone girdi savo seserį tamsoje šypsantis.

— Mama taip pyko ant mūsų. Ir Nabis taip pat. Mudvi sulaužėme jo dviratį.

Parvana užsimerkia.

— Parvana?

— Aha.

— Šiąnakt gali miegoti šalia manęs?

Parvana nusispiria dygsniuotą apklotą, apgraibomis nusigauna per trobelę pas Masumą ir įsmunka greta jos po vilnone antklode. Masuma padeda Parvanai ant peties skruostą, vieną ranką permeta seseriai skersai krūtinės ir sušnabžda:

— Nusipelnai ko nors geriau nei manęs.

— Vėl nepradėk to, — jai irgi sušnabžda Parvana.

Ji žaidžia su Masumos plaukais, glostydama juos ilgais kantriais brūkiais — kaip Masumai patinka.

Kurį laiką jiedvi prislopintais balsais šnekučiuojasi apie smulkius, nereikšmingus dalykus, ir vienos alsavimas šildo kitos veidą. To-

kios minutės Parvanai palyginti laimingos. Jai primena apie tą laiką, kai abi buvo mažos, susirietusios po antklode nosis į nosį šnibždančios viena kitai paslaptis ir paskalas, be garso kikenančios. Netrukus Masuma užmiega, jos liežuvis triukšmingai vartosi per kažkokį sapną, o Parvana stebeilija pro langą į dangų, juodut juodutėlį. Jos mintys šokinėja nuo vieno padriko fragmentėlio prie kito ir galiausiai nuplaukia prie sykį kažkokiame žurnale matyto paveikslėlio: nuožmių veidų Siamo dvynius, per liemenį sujungtus storo kūno ruožo. Dvi būtybės, neperskiriamai susietos, kraujas, susiformavęs vieno kaulų čiulpuose, srūva kito gyslomis, ir jų sąsaja pastovi. Parvana junta viduje kažką susigniaužiant — neviltis it plaštaka suspaudžia jai krūtinę. Ji atsidūsta. Pabando mintis vėl nukreipti į Saburą, bet susizgrimba nuklystanti į kaime sklandantį gandą: kad jis dairosi naujos žmonos. Ji prisiverčia iš galvos išvyti jo veidą ir tą kvailą mintį nuslopina.

Parvana buvo netikėtumas.

O Masuma jau buvo išėjusi, tyliai raivėsi pribuvėjos rankose, kai jų motina riktelėjo, ir dar vienos galvos pakaušis ją praskyrė antrą kartą. Masuma gimė be nutikimų. *Pati save pagimdė, angelėlis,* vėliau pasakys pribuvėja. O Parvanos gimdymas užsitęsė, kankinamas motinai, pavojingas kūdikiui. Pribuvėja gavo Parvaną išlaisvinti nuo apsivyniojusios apie kaklą virkštelės, tartum apimtos žudikiško įtūžio iš nerimo, kad netrukus bus atskirta. Blogiausiomis savo akimirkomis, kai nejučia pasiduodavo bjaurėjimuisi savimi, Parvana mąsto, kad virkštelė galbūt buvo ne per kvailiausia. Galbūt žinojo, katra pusė geresnė.

Masuma maitinosi pagal grafiką, miegojo laiku. Verkdavo tik tuomet, kai norėdavo valgyti arba kad ją apvalytų. Kai nemiegodavo, būdavo žaisminga, geros nuotaikos, lengvai džiaugdavosi — suvystytas ryšuliukas, kikenantis ir laimingai kvykaujantis. Ji mėgdavo čiulpti savo barškutį.

Kokia protinga mažylė, sakydavo žmonės.

O Parvana buvo tironė. Reikalaudavo jų motinos remtis visa savo autoriteto jėga. Jų tėvas, gluminamas kūdikio išsidirbinėjimų, pasiimdavo mergyčių vyresnįjį brolį Nabį ir pabėgdavo miegoti į savo brolio namus. Naktys mergyčių motinai būdavo epinio masto kankynė, protarpiais pertraukiama tik kelių valandėlių neramaus miego. Kasnakt ji ištisai sūpuodavo Parvaną ir vaikštinėdavo pasiėmusi ant rankų. Raukydavosi, kai Parvana įnikdavo į suskeldėjusią, ištinusią jos krūtį ir dantenomis žįsdavo spenį, lyg stengtųsi iščiulpti pieną net iš pačių kaulų. Bet joks maitinimas nepadėdavo. Net ir pasisotinusi Parvana kuldavo galūnėmis ir klykdavo, nepaisydama motinos maldavimų.

Masuma stebėdavo iš savo kampučio kambaryje mąsliu, bejėgiu veideliu, lyg gailėdamasi motinos dėl tokio vargo.

Nabis buvo visai ne toks, kartą motina pasakė jų tėvui.

Kiekvienas kūdikis kitoks.

Ji mane žudo, šitoji.

Tai praeis, ramino jis. *Kaip praeina ir dargana.*

Ir tikrai praėjo. Vidurių diegliai, galbūt, arba koks kitas nekaltas negalavimas. Bet buvo jau per vėlu. Parvana spėjo pasižymėti.

Vieną vasaros pabaigos popietę, kai dvynės buvo dešimties mėnesių amžiaus, Šadbago kaimo gyventojai susirinko į vestuves. Moterys susitelkusios darbavosi, kraudamos į lėkštes kauges purių ryžių, pamargintų šafrano trupinėliais. Jos raikė duoną, grandė nuo puodų dugnų prisvilusius ryžius, perdavinėjo aplinkui patiekalus iš baklažanų, užpiltų jogurtu ir apibarstytų džiovintomis mėtomis. Nabis lauke žaidė su kitais berniukais. Mergyčių motina su kitomis moterimis sėdėjo ant kilimo, patiesto po milžinišku kaimo ąžuolu. Kartkartėmis ji vis žvilgtelėdavo į savo dukras, pagrečiui miegančias paunksnėje.

Po vaišių, prie arbatos, mažylės prabudo iš dienos snūdulio, ir beveik tuojau pat kažkas pasičiupo Masumą. Ją linksmai leido iš rankų

į rankas — pusseserė tetai, ta dėdei ir taip toliau. Šokdino ant skreito tai vienas, lingavo ant kelio kitas. Daug rankų kuteno jai minkštą pilvuką. Daug nosių trynėsi su jos nosyte. Jie leipo iš juoko, kai ji žaisdama už barzdos sugriebė mulą Šekibą. Visi stebėjosi jos lengvu, draugingu būdu. Kilnojo mergytę ir žavėjosi rausvučiais skruostais, mėlynomis kaip safyras akelėmis, gražiai išlenkta kaktyte — pranašais stulbinamo grožio, kuris po kelerių metų mergytę žymės.

O Parvana buvo palikta ant motinos skreito. Kol Masuma demonstravo savo patrauklumą, Parvana tylomis stebėjo, tartum šiek tiek suglumusi, vienintelė iš besižavinčiųjų pulko nesuprantanti, dėl ko visas tas bruzdesys. Kartkartėmis motina pasižiūrėdavo į ją žemyn ir švelniai, beveik atsiprašomai spusteldavo pėdutę. Kai kažkuris pastebėjo, kad Masumai dygsta du nauji dantukai, motina netvirtai pasakė, kad Parvana jau turi tris. Bet niekas neatkreipė dėmesio.

Kai mergaitėms sukako devyneri, šeima susirinko Saburo namuose ankstyvo vakaro *iftarui* — atsigavėjimui po ramadano pasninko. Suaugusieji sėdėjo ant pagalvėlių ratu aplinkui kambarį, ėjo triukšminga šneka. Vienodomis dalimis buvo perdavinėjami vienas kitam arbata, linkėjimai geriausio ir paskalos. Senimas leido per pirštus savuosius maldos karolius. Parvana sėdėjo tyli, laiminga, kad kvėpuoja tuo pačiu oru kaip ir Saburas, kad esanti arti jo tamsių pelėdiškų akių. Per vakarą ji vis ištaikydavo žvilgtelėti jo pusėn. Pagaudavo jį tai atsikandant cukraus kubelį, tai glostantis glotnų kaktos nuožulnumą, tai linksmai juokiantis iš kažko, ką pasakė senyvas dėdė. O jeigu Saburas pagaudavo ją į jį žiūrint, o taip pasitaikė sykį ar du, ji skubiai nusukdavo akis, pastėrusi iš nepatogumo. Keliai jai pradėdavo drebėti, burna taip išdžiūdavo, kad vos pajėgdavo kalbėti.

Parvana tuomet mąstė apie sąsiuvinį, paslėptą po krūva jos daiktų namie. Saburas nuolat ateidavo su visokiomis istorijomis, sakmėmis, pilnomis *džinų*, fėjų, demonų ir *divų*; dažnai kaimo vaikai susirinkdavo aplinkui ir visiškai tylūs klausydavosi, kaip jis kuria jiems pasakas. O prieš kokius šešis mėnesius Parvana nugirdo Saburą sakant Nabiui,

kad savąsias istorijas kada nors tikisi užrašyti. Netrukus po to Parvana su savo motina atsidūrė kito miesto *bazaare* ir ten ant prekystalio, kur buvo pardavinėjamos naudotos knygos, pastebėjo gražų storą sąsiuvinį šiugždančiais suliniuotais puslapiais, įrištą standžia ruda oda, su įspaustais pakraščiuose raštais. Laikydama jį rankoje Parvana žinojo, kad motina neišgalės sąsiuvinio nupirkti, tad ištaikiusi momentą, kai prekiautojas nusisuko, skubiai pasikišo sąsiuvinį po nertiniu.

Bet per šešis nuo tada praėjusius mėnesius Parvana taip ir neišdrįso sąsiuvinio padovanoti Saburui. Bijojo, kad galbūt jis iš jos pasijuoks arba supras, kaip šis įgytas, ir sugrąžins. Užtat kasnakt, gulėdama savo lovelėje, slapčia po apklotu laikydavo rankose sąsiuvinį ir pirštais braukydavo viršelio odos įspaudus. *Rytoj,* kasnakt pažadėdavo sau. *Rytoj aš nunešiu jį Saburui.*

Vėliau tą vakarą, po *iftaro*, kai visi vaikai išpuolė laukan žaisti, Parvana, Masuma ir Saburas paeiliui suposi sūpynėmis, kurias Saburo tėvas kadaise pakabino ant tvirtos milžiniško ąžuolo šakos. Parvanos eilė jau baigėsi, bet Saburas toliau ją sūpavo, nes įsijautęs pasakojo dar vieną istoriją. Šįsyk apie milžinišką ąžuolą, kuris, pasak jo, turėjo stebuklingų galių. Jeigu turėdavai kokį norą, tereikėdavo atsiklaupti priešais ąžuolą ir jį pakuždėti. Ir jeigu medis sutikdavo jį išpildyti, numesdavo tau ant galvos lygiai dešimt lapų.

Kai sūpynės sulėtėjo tiek, kad beveik sustojo, Parvana atsigręžė į Saburą paprašyti toliau ją pasupti, bet žodžiai apmirė gerklėje. Saburas ir Masuma šypsojosi vienas kitam, o Saburo rankoje Parvana pamatė sąsiuvinį. *Savo* sąsiuvinį.

Radau jį namie, vėliau pasakė Masuma. *Jis buvo tavo? Kaip nors tau už jį sumokėsiu, pažadu. Tu juk nepyksti, a? Aš tik pamaniau, kad tai puiki dovana jam. Jo istorijoms. Ar matei jo veidą? Ar matei, Parvana?*

Parvana pasakė ne, ji nepykstanti, bet savo viduje skydo. Vis vaizdavosi, kaip jos sesuo ir Saburas šypsojosi vienas kitam, kokiais mainėsi žvilgsniais. Parvana būtų galėjusi lygiai taip pat ir išnykti skaidriame ore kaip kokia piktoji dvasia kurioje nors iš Saburo istori-

jų — taip juodu nejautė jos esant. Tai žeidė iki sielos gelmių. Tą naktį savo lovelėje ji tyliai tyliai verkė.

Kai ji ir sesuo buvo jau vienuolikos, Parvana per ankstyvai pradėjo suprasti keistą berniukų elgesį su mergaitėmis, kurios jiems slapčia patikdavo. Ji ypač tai matydavo, kai kartu su Masuma eidavo iš mokyklos namo. Mokykla iš tikrųjų buvo kambarys kaimo mečetės gilumoje, kur mula Šekibas kiekvieną vaiką mokė ne tik cituoti Koraną, bet skaityti ir rašyti, įsiminti poeziją. Šadbagui pasisekė, kad turėjo tokį išmintingą žmogų *maliku**, mergaitėms pasakė tėvas. Pakeliui į namus iš tų pamokų, dvynėms dažnai pasitaikydavo pamatyti berniukus, sėdinčius ant kokios nors sienos. Kai mergaitės eidavo pro šalį, pasigirsdavo pašaipos, kartais kas nors pamėtėdavo į jas vieną kitą akmenėlį. Parvana paprastai atsikirsdavo ir į akmenėlius atsakydavo akmenimis, o Masuma visada patempdavo ją už alkūnės ir protingai paragindavo žengti sparčiau, nesileisti jų pykdomai. Bet ji suprato klaidingai: Parvana pyko ne dėl to, kad jie svaidė akmenėliais, o todėl, kad tie lėkdavo tik į Masumą. Parvana žinojo: jie tik vaidino erzinantys, ir kuo uoliau vaidino, tuo stipresnį jautė geismą. Pastebėdavo, kaip jų akys atšokdavo nuo jos ir susmigdavo į Masumą, ilgesingos iš nuostabos, bejėgės atsiplėšti. Žinojo, kad už savo šiurkščių juokelių ir gašlių vypsnių jie Masumos privengia.

Paskui kažkurią dieną vienas iš jų sviedė ne akmenėlį, o stambų akmenį. Šis nusirito prie Masumos kojų. Kai Masuma jį pakėlė, berniukai sukrizeno ir pradėjo baksnotis alkūnėmis. Akmuo buvo apvyniotas popieriaus lapeliu, pritvirtintu elastine juostele. Kai jiedvi atsidūrė saugiame nuotolyje, Masuma išvyniojo akmenį. Abi perskaitė raštelį:

Prisiekiu, kai tavąjį veidą išvydau,
Apgaule, iliuzija tapo pasaulis man visas.

* Bendruomenės vadovas.

Suglumusiam sodui vis viena — ten skleidžias lapas ar žiedas.
Sutrikę paukšteliai nebeskiria, kur lesalas tikras, ne vylius.

Rumio eilės, iš tų, kurių mokė mula Šekibas.

Po eilėraščiu berniukas parašė: *Noriu tave vesti.* O dar žemiau pakrevezojo tokį prierašą: *Tavo seseriai turiu pusbrolį. Juodu būtų puiki pora. Galėtų drauge ganytis po mano dėdės pievą.*

Masuma perplėšė raštelį perpus. *Nekreipk į juos dėmesio, Parvana,* pasakė. *Jie skystapročiai.*

Bukagalviai, sutiko Parvana.

Kokių prireikė pastangų išspausti šypseną. Pats raštelis buvo ganėtinai bjaurus, bet iš tikrųjų ją skaudino Masumos reakcija. Berniukas aiškiai neadresavo laiškelio nė katrai iš jųdviejų, bet Masuma paprasčiausiai pamanė, kad jis eilėraštį skyrė jai, o savo pusbrolį — Parvanai. Pirmą kartą Parvana save pamatė sesers akimis. Suprato, kaip sesuo į ją žvelgia. O tai reiškė, kad taip pat kaip ir visi kiti. Tai, ką Masuma pasakė, ją pribloškė. Sugniuždė.

Be to, gūžtelėdama pečiais ir šypsodamasi pridūrė Masuma, *aš jau paimta.*

Kaip kas mėnesį, Nabis atkako aplankyti. Dėl to, kad tarnavo Kabule ir atvažiuodavo į Šadbagą dideliu žvilgančiu mėlynu savo darbdavių automobiliu su spindinčia erelio galva variklio gaubtuvo priekyje, jis buvo laikomas šeimos, galbūt net ir viso kaimo, sėkmės istorija, ir visi susirinkdavo žiūrėti, kai atvykdavo, o kaimo vaikiūkščiai šūkaudami bėgdavo palei automobilį.

— Kaip reikalai? — klausia jis.

Jie trys trobelės viduje geria arbatą ir kremta migdolus. Nabis labai dailus, mano Parvana. Puikūs, lyg iš akmens iškalti skruostikauliai, šviesiai rudos akys, žandenos ir tanki kupeta juodų plaukų, sušukuotų atgal nuo kaktos. Apsirengęs įprastu gelsvai žaliu kostiumu, ant jo

atrodančiu numeriu ar panašiai per dideliu. Nabis didžiuojasi kostiumu, žino Parvana, visada šį timpčiojasi už rankovių, lyginasi atlapus, gnaibosi kelnių kantą, nors jam taip ir nepavyko visai panaikinti nuo jo sklindančio pakepintų svogūnų kvapo.

— Ką gi, vakar prie arbatos su sausainukais pas mus viešėjo karalienė Humaira*, — sako Masuma. — Ji pagyrė rinktinį mūsų būsto apstatymą.

Ji draugiškai nusišypso broliui, parodydama gelstančius dantis, ir Nabis nusijuokia, įbedęs akis žemyn į savo puodelį. Prieš susirasdamas Kabule darbą, Nabis padėdavo Parvanai rūpintis jųdviejų seserimi. Arba bent kurį laiką stengėsi. Bet nepajėgė, jam to buvo per daug. Tad Kabulas tapo Nabio išsigelbėjimu. Parvana pavydi broliui, bet labai jo nesmerkia, net jeigu jis pats ir jaučia sąžinės priekaištus — ji supranta, kad pinigai, kuriuos kas mėnesį Nabis atveža, reiškia daugiau nei vien tik atgailą.

Masuma susišukuoja plaukus ir truputėlį pasiryškina akis juodu tušu — taip visada darydavo, kai atsilankydavo Nabis. Parvana žino, kad ji tik iš dalies tai daro dėl jo, o labiau todėl, kad jis yra jos ryšys su Kabulu. Masumos galva, jisai sieja ją su elegancija ir prabanga, su automobilių, daugybės šviesų, prašmatnių restoranų ir karališkų rūmų miestu — nesvarbu, kad ir kokia tolima būtų ta jungtis. Parvana prisimena, kaip kažkada seniai Masuma jai sakydavo esanti miestietė, patekusi į kaimo spąstus.

— O kaip tu? Dar nesusiradai žmonos? — žaismingai klausia Masuma.

Nabis numoja ranka ir jos žodžius nuleidžia juokais, kaip darydavo dar tuomet, kai jų tėvai jo klausdavo to paties.

— Taigi kada man vėl aprodysi Kabulą, broli? — klausia Masuma.

* Humaira Begum (1918-2002) — Afgsnistano karalienė nuo 1933 m. iki 1973 m., kai po valstybės perversmo buvo nušalinta nuo sosto ir gyveno tremtyje.

Nabis sykį, užpernai, jas pasiėmė iš Šadbago ir nusivežė į Kabulą. Pavežiojo po miesto gatves, aprodė joms visas mečetes, parduotuvių rajonus, kino teatrus ir restoranus. Jis Masumai parodė į didingus Bagh e Balo rūmus, pastatytus ant kalno, iš kur matėsi visas miestas. Baburo soduose iškėlė Masumą nuo priekinės automobilio sėdynės ir apglėbęs nunešė į vietą, kur buvo Mogolų imperatoriaus kapas. Ten, prie šacho Džehano* mečetės, jie visi trys pasimeldė, o paskui prie mėlynomis plytelėmis kloto baseino krašto užkando priešpiečių, kuriuos jiems įdėjo Nabis. Masumai ana diena galbūt buvo laimingiausia gyvenime nuo tada, kai įvyko tas nelaimingas nutikimas, ir Parvana už tai jautėsi savo vyresniajam broliui dėkinga.

— Greitai, *Inšalach***, — pažada Nabis, pabarbendamas pirštu į puodelį.

— Gal tau būtų nesunku pataisyti šią pagalvėlę man po keliais, Nabi? Ak, šitaip daug geriau. Dėkui. — Masuma atsidūsta. — Man patiko Kabulas. Jeigu galėčiau, rytoj pat visą kelią iki tenai nužygiuočiau.

— Galbūt kada nors, — sako Nabis.

— Ką, aš vaikščiosiu?

— Ne, norėjau pasakyti... — sumikčioja jis, o paskui nusišypso, kai Masuma pratrūksta kvatotis.

Lauke Nabis paduoda Parvanai pinigus ir atsirėmęs petimi į sieną užsirūko cigaretę. Masuma viduje kaip visada popiet numinga.

— Kiek anksčiau mačiausi su Saburu, — sako jis, knebinėdamasis pirštą. — Baisus dalykas. Jis man minėjo mažylės vardą, bet aš pamiršau.

— *Pari*, — pasako Parvana.

Jis linkteli.

* Didžiųjų Mogolų dinastijos Indijos imperatorius (1592–1666). Jo valdymo laikais suklestėjo Mogolų menas ir architektūra. Jam reikalaujant buvo pastatytas Tadž Mahalo mauzoliejus Indijoje, Agros mieste, mirusiai mylimai žmonai pagerbti.

** Jeigu Alachas panorės.

— Aš neklausiau, tačiau jis man pasisakė ieškąs, ką vėl galėtų vesti.

Parvana nusuka akis į šalį, mėgindama apsimesti, kad jai nerūpi, bet ausyse dunksi širdies tvinksniai. Junta sau odą išprakaituojant.

— Kaip sakiau, aš neklausiau. Saburas pats apie tai prašneko. Jis pasitraukė mane į šalį. Pasitraukė ir man pasakė.

Parvana įtaria, kad Nabis žino, kokį jausmą Saburui ji nešiojosi savyje visus tuos metus. Nors Masuma jos dvynė, bet būtent Nabis yra tas, kuris visada ją suprasdavo. Tačiau Parvana nenutuokia, kodėl brolis jai sako šią žinią. Kas iš to gera? Saburui reikia moters nepririštos, moters, kurios niekas nevaržo, kuri laisva atsiduoti jam, jo sūnui ir naujagimei dukrytei. Parvanos laikas jau išeikvotas. Aišku, kam yra skirtas. Visas jos gyvenimas.

— Esu tikra, jis ką nors suras, — sako Parvana.

Nabis sulinksi.

— Už mėnesio vėl atvažiuosiu.

Jis po padu sutrina cigaretę ir atsisveikina.

Sugrįžusi į trobelę Parvana nustemba, pamačiusi Masumą atsibudusią.

— Maniau, tu miegi.

Masuma iš lėto nusuka akis į langą, pamažu pavargusiai mirksi.

Kai jos, mergaitės, buvo trylikos, kartais už motiną nueidavo į žmonių prisigrūdusius gretimų miestelių *bazaarus*. Nuo negrįstos gatvės kildavo šviežiai palaistyto vandens kvapas. Abi vaikštinėdavo takais pro prekystalius, ant kurių buvo pardavinėjama *hukos**, šilkinės skaros, variniai puodai, seni laikrodžiai. Už kojų, pamažu linguodamos virš avienos ir jautienos gabalų, ratais kabojo papjautos vištos.

* Rytietiškos pypkės ilgais kotais, kurių vamzdeliai praeina pro urną su vandeniu, atšaldančiu rūkomus dūmus. Panašu kaip nargilė ar kaljanas.

Kiekviename koridoriuje tarp prekystalių Parvana matydavo vyrus įdėmiai sužiūrant, kai pro šalį eidavo Masuma. Matydavo jų pastangas elgtis dalykiškai, bet žvilgsniai vis tiek užsilaikydavo, nepajėgdami atsiplėšti. Jeigu Masuma žvilgtelėdavo jų pusėn, vyrai atrodydavo idiotiškai pamaloninti. Įsivaizduodavo praleidę kartu su ja bent akimirką. Per ją nutrūkdavo vidur sakinio pokalbiai, rūkaliams gerklėje užstrigdavo dūmai. Nuo jos drebėdavo keliai, išsiliedavo arbatos puodeliai.

Kai kuriomis dienomis Masumai to visko būdavo per daug, ji kone gėdydavosi ir sakydavo Parvanai verčiau visą dieną liksianti namie, nenorinti būti nužiūrinėjama. Tomis dienomis, mąstydavo Parvana, jos sesuo tartum kažkur giliai viduje neaiškiai suvokdavo savo grožį kaip ginklą. Tačiau dažniausiai atrodydavo, kad dėmesys jai patinka. Dažniausiai ji mėgaudavosi savo galia viena trumpute, bet reikšminga šypsena iškreipti iš kelio kokio nors vyro mintis, tariant jam žodžius priversti pintis liežuvį.

Nuo tokio jos grožio žilpdavo akys.

Ir Parvana, velkanti kojas greta jos, plokščia krūtine, liguistos odos spalvos. Su savo smulkiai garbanotais plaukais, apniukusiu liūdnu veidu, storais riešais ir vyriškais pečiais. Pasigailėtina šmėkla, plėšoma tarp pavydo ir jaudulio, kad yra matoma su Masuma, besidalijanti dėmesiu — nelyginant piktžolė, sulaikanti vandenį, skirtą toliau upokšnyje augančiai lelijai.

Visą savo gyvenimą Parvana stengėsi drauge su sese nestovėti priešais veidrodį. Šitaip apsisaugodavo nuo tikimybės pamatyti greta savo ir Masumos veidus, aiškiai pamatyti, ko jai nebuvo duota. Bet viešumoje kiekvieno nepažįstamojo akys būdavo veidrodis. Ir niekur nuo to nepabėgsi.

*

Ji išneša Masumą į lauką. Abi sėdi ant Parvanos pastatyto *čarpojaus**. Pasirūpina sukrauti pagalvėles, kad Masuma galėtų patogiai nugara atsiremti į sieną. Vakaras tykus, tik čirpia svirpliai, be to, ir tamsus, pro langus vos apšviečiamas dar kelių tebemirguojančių žibintų ir popieriaus baltumo trečios fazės mėnulio.

Parvana pripila į *hukos* vazą vandens. Paima dvi vienodo dydžio opijaus dalis su žiupsniu tabako ir mišinį įmeta į pypkės galvutės įdubą. Ant metalinio tinklelio uždega anglį ir paduoda *huką* seseriai. Masuma giliai užsitraukia iš žarnelės, atsilošia į pagalvėles ir klausia, ar gali pasidėti kojas Parvanai ant kelių. Parvana pasilenkia ir užkelia jos geibias kojas ant savųjų.

Rūkant Masumos veidas atsileidžia. Akių vokai nusvyra. Galva netvirtai nulinksta į šoną, o balsas tampa vangus, kažkoks tolimas. Lūpų kampučiuose lyg šmėsteli šypsena, veikiau įnoringa, tingi, susitaikanti nei patenkinta. Kai Masuma tokia, jiedvi mažai kalbasi. Parvana klausosi lengvo vėjelio, vandens gurgesio *hukoje.* Stebi žvaigždes ir plaukiančius virš savęs dūmus. Tyla maloni, ir nei ji, nei Masuma nejaučia noro šią užpildyti nereikalingais žodžiais.

Kol Masuma prabyla:

— Ar padarysi kai ką dėl manęs?

Parvana pažvelgia į ją.

— Noriu, kad nusivežtum mane į Kabulą, — lėtai iškvepia žodžius Masuma, o dūmai rangosi, vyniojasi kamuoliais, sulig kiekviena akimirka kaitaliojasi įvairiais pavidalais.

— Tu rimtai?

— Noriu pamatyti Duralamano rūmus. Aną kartą neturėjome progos. Galbūt vėl aplankytume Baburo kapą.

Parvana palinksta į priekį išskaityti Masumos veido. Ieško nors kokios žaismingumo užuominos, bet mėnesienoje pagauna tik ramų nemirksinčių sesers akių blizgesį.

* Medinis rėmas ant kojyčių su ištemptu audeklu, kažkas panašaus į šezlongą.

— Eiti mažų mažiausia dvi dienos kelio. Gal trys.

— Įsivaizduok Nabio veidą, kai netikėtai jį užklupsime prie durų.

— Mudvi net nežinome, kur jis gyvena.

Masuma atsainiai numoja ranka.

— Jis jau mums pasakė, kuriame rajone. Pabelsime į kieno nors duris ir paklausime. Nėra taip sunku.

— Kaip mudvi tenai nusigautume, Masuma, tavo būklės?

Masuma išsitraukia iš lūpų *hukos* žarnelę.

— Kai šiandien dirbai laukuose, užėjo mula Šekibas, ir aš ilgai su juo kalbėjaus. Pasakiau, kad mes kelioms dienoms ketiname nuvykti į Kabulą. Tik tu ir aš. Galiausiai jis man davė savo palaiminimą. Taip pat ir savo mulą. Taigi matai, viskas sutvarkyta.

— Tu išprotėjai, — sako Parvana.

— Ką gi, kaip tik to man reikia. Toks mano noras.

Parvana sėdėdama atsilošia į sieną, purto galvą. Jos žvilgsnis nuslysta aukštyn į debesų išmargintą tamsą.

— Aš taip nuobodžiauju, kad tiesiog mirštu, Parvana.

Parvana išleidžia iš krūtinės atodūsį ir pažvelgia į seserį.

Masuma vėl prisideda prie lūpų *hukos* žarnelę.

— Prašau. Neatsisakyk man.

Sykį ankstų rytą, kai seserys buvo septyniolikos, jiedvi sėdėjo aukštai ąžuole ant šakos, tabaluodamos kojomis.

Saburas ketina manęs paprašyti! — šaižiu balsu sušnabždėjo Masuma.

Tavęs paprašyti? — pakartojo Parvana nesuprasdama, bent ne iškart.

Na, žinoma, ne jis. — Masuma nusijuokė sau į delną. — *Žinoma, ne. Paprašys jo tėvas.*

Dabar Parvana suprato. Širdis jai nusmuko į kulnis. *Iš kur žinai?* — pro apmirusias lūpas sumurmėjo ji.

Masuma pradėjo kalbėti, žodžiai liejosi jai iš burnos pašėlusiu greičiu, bet Parvana beveik nieko negirdėjo. Tuo metu vaizdavosi savo seserį ištekant už Saburo. Vaikai, pasipuošę naujais drabužiais, nešantys gėlių perpildytus lavsonijos vytelių krepšelius, iš paskos žengia muzikantai su *šenajais** ir *doholais***. Saburas atlenkia Masumos kumštį ir įdeda jai į delną chna, perrišdamas šią baltu kaspinu. Sakomos kalbos, laiminamos jungtuvės. Įteikiamos dovanos. Juodu žvelgia vienas į kitą per šydą, išsiuvinėtą auksiniais siūlais, dalijasi šaukšteliu šerbeto ir *malida****.

O ji, Parvana, bus ten tarp svečių ir matys, kaip viskas vyksta. Iš jos žmonės tikėsis, kad šypsotųsi, plotų, jaustųsi laiminga, nors širdis suskilusi ir įtrūkusi.

Vėjas papūtė per medžius, sujudėjo šakos, sušnarėjo lapai. Parvana pasistengė nusiraminti.

Masuma nutilo. Šypsojosi, prikandusi apatinę lūpą. *Klausei, iš kur žinau, kad jis ketina paprašyti. Tau pasakysiu. Ne, parodysiu.*

Ji nusisuko nuo Parvanos ir įkišo į kišenę ranką.

Ir tuomet toji dalis, apie kurią Masuma nieko nenumanė. Kol jos sesuo nusuko veidą į šalį, graibydamasi po kišenę, Parvana įsirėmė delnų apačiomis į šaką, atkėlė savo sėdynę ir vėl leido jai nukristi. Šaka sudrebėjo. Masuma aiktelėjo ir prarado pusiausvyrą, o jos rankos paklaikusiai skėstelėjo. Ji pasviro į priekį. Parvana matė savo pačios rankas sujudant. Iš tikrųjų tai šios *nepastūmė*, bet vis dėlto kontaktas tarp Masumos nugaros ir Parvanos pirštų galų *buvo*, taip pat ir trumpas švelnaus bakstelėjimo pirmyn momentas. Bet tai truko vos mirksnį: prieš tai, kai Parvana iškart siekė sugriebti savo seserį už marškinių krašto, prieš tai, kai Masuma šūktelėjo Parvaną vardu, o Parvana — Masumą. Parvana sugriebė už marškinių, ir vos sekundėlę atrodė, lyg

* Indijoje paplitęs nendrinis muzikos instrumentas, panašus į obojų.

** Persiško dvipusio būgno atmaina.

*** Tradicinis Pietų Azijos saldus patiekalas iš kvietinių miltų tešlos.

būtų galėjusi Masumą išgelbėti. Bet paskui audinys plyšo ir išslydo jai iš gniaužto.

Masuma iškrito iš medžio. Atrodė, kad tai — krytis — truko amžinybę. Pakeliui žemyn jos liemuo trankėsi į šakas, išbaidydamas paukščius ir nupurtydamas lapus, kūnas sukosi, šokčiojo, laužė smulkesnes šakas, kol pasimaišė žema stora šaka, ta, ant kurios buvo pakabintos sūpuoklės, kliudydama jos strėnas, ir pasigirdo šleikštulį keliantis trekštelėjimas. Ji išlinko kone perpus atgal.

Po kelių minučių aplinkui ją susispietė ratas. Nabis ir merginų tėvas šaukė pasilenkę ties Masuma, purtė, mėgindami ją išbudinti. Veidai stebeilijo žemyn. Kažkas paėmė ją už rankos. Ta tebebuvo kietai sugniaužta į kumštį. Atlenkę pirštus, jie rado jos delne lygiai dešimt suglamžytų mažų lapų.

Šiek tiek drebančiu balsu Masuma sako:

— Turi tai padaryti dabar. Jeigu lauksi iki ryto, pristigsi ryžto.

Visur aplinkui jas už blausios žaros, kurią skleidė Parvanos iš krūmų šakų ir trapiai atrodančių piktžolių užkurtas laužas, tęsėsi nyki, bekraštė smėlio platybė ir tamsos pasiglemžiami kalnai. Dvi dienas jiedvi keliavo krūmokšniais apžėlusia skurdžia vietove, traukdamos į Kabulą. Parvana ėjo šalia mulo, laikydama už rankos Masumą, diržais pririštą prie balno. Vargingai klampojo stačiais takais, vingiuojančiais, besileidžiančiais ir grįžtančiais ten ir atgal per akmenuotus kalvagūbrius, o žemė po jų kojomis buvo nutaškuota ochros ir rūdžių spalvos piktžolių, išraižyta ilgų voratinklinių įtrūkių, šliaužiančių visomis kryptimis.

Dabar Parvana stovi prie laužo ir žvelgia į Masumą — horizontalų vilnone antklode uždengtą kauburėlį kitapus liepsnų.

— O kaip Kabulas? — atremia Parvana.

— Ak, tai tu turi būti ta šaunioji.

— Negali manęs to prašyti, — ginasi Parvana.

— Aš pavargau, Parvana. Tai ne gyvenimas, ką turiu. Mano buvimas — bausmė mums abiem.

— Tai paprasčiausiai grįžkime atgal, — sako Parvana, ir gerklė jai pradeda gniaužtis. — Negaliu to padaryti. Negaliu tavęs palikti.

— Tu ir nepalieki. — Masuma dabar verkia. — Tai *aš* tave palieku. Išlaisvinu.

Parvana mąsto apie aną vakarą labai seniai, kai Masuma aukštai iškilusi ant sūpuoklių, o ji sūpuoja seserį. Stebėjo, kaip Masuma aukščiausiame įsisiūbavimo taške ištiesia kojas ir užverčia atgal galvą, o ilgos jos plaukų sruogos plaikstosi nelyginant skalbiniai ant virvės. Prisimena visas lėlytes, kurias jiedvi drauge išgaudavo iš kukurūzų burbuolių, rengdavo vestuvinėmis suknelėmis, pasiūtomis iš seno audeklo atraižų.

— Papasakok man ką nors, sese.

Parvana sumirkčiodama nuslopina ašaras, jau betemdančias regą, ir atbula ranka pasišluosto nosį.

— Apie jo berniuką, Abdulą. Ir Pari, mažylę. Manai, galėtum juos mylėti kaip savo?

— Masuma.

— Ar galėtum?

— Galėčiau pasistengti, — sako Parvana.

— Gerai. Tad ištekėk už Saburo. Rūpinkis jo vaikais. Susilauk savųjų.

— Jis mylėjo tave. Manęs nemylės.

— Pamils. Tik duok laiko.

— Viskas per mane, — sako Parvana. — Mano kaltė. Viskas.

— Nežinau, ką tai reiškia, ir nenoriu žinoti. Šiuo metu šitas dalykas vienintelis, ko aš noriu. Žmonės supras, Parvana. Mula Šekibas bus jiems pasakęs. Jis jiems pasakys, kad dėl to mane palaimino.

Parvana pakelia veidą į patamsėjusį dangų.

— Būk laiminga, Parvana, prašau, būk laiminga. Padaryk tai dėl manęs.

Parvana jaučiasi ties riba papasakoti jai viską, papasakoti Masumai, kokia esanti bloga, kaip ši mažai pažįstanti savo seserį, su kuria dalijosi įsčiomis, kaip jau daugelį metų Parvanos gyvenimas buvo vien tik ilgas neišsakytas atsiprašymas. Bet kurių galų? Kad dar kartą lengviau pasijaustų Masumos sąskaita? Ji nuryja žodžius. Jau ir taip pakankamai kančios uždavė savo seseriai.

— Dabar noriu parūkyti, — sako Masuma.

Parvana ketina užprotestuoti, bet Masuma ją nutraukia.

— Metas, — pasako, dabar tvirčiau, kaip galutinį nuosprendį.

Iš maišo, permesto per balno pirmagalį, Parvana atneša *huką*. Drebančiomis rankomis pradeda ruošti *hukos* galvutėje įprastą mišinį.

— Daugiau, — paragina Masuma. — Gerokai daugiau.

Šnirpščiodama, sudrėkusiais skruostais Parvana įdeda dar žiupsnį, paskui dar vieną ir dar vieną. Ji uždega anglį ir padeda *huką* šalia sesers.

— Taigi, — sako Masuma, o ant jos skruostų, akyse nuo liepsnų mirguliuoja oranžiniai atšvaitai, — jeigu kada nors mane mylėjai, Parvana, jeigu kada nors man buvai tikra sesuo, tai keliauk. Jokių bučinių. Nė atsisveikinimų. Neversk manęs maldauti.

Parvana žiojasi kažką sakyti, bet Masuma išleidžia skausmingą duslų garsą ir *nusuka* į šalį galvą.

Pamažu Parvana atsistoja. Nueina prie mulo ir patempia balną. Pastveria gyvulio vadeles. Staiga ji sumoja galbūt nežinanti, kaip gyvens be Masumos. Nežinanti, ar išvis pajėgs. Kaip ištvers dienas, kai jaus kur kas sunkesnę naštą, kad šalia nėra Masumos, nei bet kada tuomet, kai ji būdavo? Kaip išmoks vaikščioti didelės žiojinčios tuštumos pakraščiais, kur kadaise buvo Masuma?

Turėk ryžto, ji kone girdi Masumą sakant.

Timptelėjusi už vadelių, Parvana apgręžia mulą ir leidžiasi žingsniuoti.

Žengia braudamasi per tamsą, o šaltas nakties vėjas čaižo jai veidą. Eina nuleidusi galvą. Tik sykį, vėliau, atsigręžia pažiūrėti. Pro su-

drėkusias akis degantis laužas atrodo tolima, blausi, išskydusi geltona dėmelė. Ji įsivaizduoja savo dvynę seserį gulinčią prie ugnies, vieną tamsoje. Netrukus laužas užges, ir Masumai bus šalta. Instinktyviai kyla noras grįžti atgal, užkloti seserį antklode ir įsmukti šalimais.

Parvana prisiverčia apsisukti ir vėl žengti į priekį.

Ir kaip tik tuomet ji kažką išgirsta — tolimą prislopintą garsą, lyg aimaną. Parvana staiga sustoja. Širdis krūtinėje jai pradeda daužytis. Su baime klausia savęs, gal Masuma ją šaukia sugrįžti, apsigalvojo. O gal kažkur tamsoje tik kaukia šakalas ar dykumos lapė. Parvana nėra tikra. Pamano, kad tai galėtų būti vėjas.

Nepalik manęs, sese. Sugrįžk.

Vienintelis būdas tikrai sužinoti — grįžti tuo pačiu keliu atgal, ir Parvana jau ketina taip ir pasielgti; apsisuka ir žengia kelis žingsnius Masumos pusėn. Paskui sustoja. Masuma buvo teisi. Jeigu dabar ji sugrįš, kai pakils saulė, nebeturės drąsos to padaryti. Praras ryžtą ir galiausiai pasiliks. Ir pasiliks amžinai. Tai jai vienintelė proga.

Parvana užsimerkia. Nuo vėjo skarelė plakasi jai į veidą.

Niekas neturi žinoti. Ir nežinos. Tai bus jos paslaptis, kuria dalysis vien su kalnais. Tik klausimas, ar su tokia paslaptimi ji galės gyventi, ir Parvana mano atsakymą žinanti. Visą savo gyvenimą gyvenusi su paslaptimis.

Tolumoje ji vėl išgirsta aimaną.

Visi tave mylėjo, Masuma.

Manęs — niekas.

Ir kodėl, sese? Ką aš padariau?

Ilgai nejudėdama Parvana stovi tamsoje.

Pagaliau ji pasirenka. Apsisuka, nuleidžia galvą ir eina į horizontą, kurio nesimato. Ir daugiau nebeatsigręžia. Žino, kad jeigu atsigręžtų, nusilptų. Prarastų visą ryžtą, kurio dar turi, nes regėtų lekiant pakalnėn seną dviratį, šokčiojant per akmenis ir žvirgždą, metalą trinksint į jų abiejų užpakalius, sulig kiekvienu staigiu slystamu pokrypiu pakylant debesis dulkių. Ji sėdi ant rėmo, o Masuma — ant balnelio,

ir tai ši visu greičiu daro rizikingus posūkius, smarkiai pasvirindama dviratį. Bet Parvana nebijo. Žino, kad sesuo nepasiųs jos per rankenas skrieti į priekį, nepadarys jai jokios žalos. Nuo jaudulio pasaulis ištirpsta į sūkuriuojančią neryškią dėmę, o vėjas ūžia joms ausyse, ir Parvana per petį atsigręžia pažiūrėti į seserį, o sesuo irgi žiūri į ją, ir abidvi juokiasi, kai palaidas šuo puola vytis.

Parvana žygiuoja savo naujo gyvenimo link. Ji eina ir eina, o tamsa aplinkui gaubia kaip motinos įsčios, ir kai ta nublanksta, kai Parvana pažvelgia aukštyn į aušros ūkelį ir suspėja pamatyti blyškios šviesos ruoželį iš rytų paliečiant masyvaus riedulio šoną, ji pasijaučia lyg gimusi iš naujo.

4

Vardan Alacho, Maloningiausiojo, Gailestingiausiojo, žinau, pone Markai, kad kai skaitysite šį laišką, aš jau būsiu miręs, nes jį jums įduodamas paprašiau, kad atplėštumėte tik po mano mirties. Dabar, pone Markai, leiskite man pareikšti, koks malonumas buvo pastaruosius septynerius metus jus pažinoti. Kai šitai rašau, aš su meile mąstau apie mūsų kasmetį ritualą sodinant darže pomidorus, jūsų rytmetinius apsilankymus į mano mažą būstą arbatai ir maloniems pokalbiams, mudviejų mainais ekspromtu surengiamas farsi ir anglų kalbų pamokas. Dėkoju už jūsų draugystę, dėmesingumą ir darbą, kurio ėmėtės šioje šalyje, ir tikiu, kad perduosite mano dėkingumą taip pat ir savo geraširdžiams kolegoms, ypač mano draugei poniai Amrai Ademovič, sugebančiai šitaip atjausti, ir jos narsiai, mielai dukteriai Roši.

Turėčiau pasakyti, kad skiriu šį laišką ne tik jums, pone Markai, bet ir dar vienai personai, kuriai, viliuosi, jį perduosite, kaip aš vėliau paaiškinsiu. Tad man atleiskite, jeigu pakartosiu kai kuriuos dalykus, galbūt jau jums žinomus. Įtraukiu juos čia iš būtinumo, jos labui. Kaip jūs, pone Markai, pamatysite, šiame laiške esama ne tik išpažinties elemento, bet taip pat ir pragmatinių dalykų, skatinančių jį parašyti. Dėl šių, bijau, prašysiu jūsų pagalbos, drauge mano.

Ilgai mąsčiau, nuo kur pradėti šią istoriją. Tai nelengvas uždavinys žmogui, turbūt jau įpusėjusiam aštuntą dešimtį. Tikslus mano amžius man mįslė, kaip ir daugeliui manosios kartos afganų, bet ti-

kiu savo apytikriu įvertinimu, nes gana gyvai prisimenu kumštynes su savo draugu ir vėliau būsimu svainiu Saburu tądien, kai išgirdome, kad Nader Šachas buvo nušautas ir į sostą įžengė jo sūnus, jaunasis Zahiras. Tai įvyko 1933 metais. Turbūt galėčiau pradėti nuo čia. Arba nuo kur nors kitur. Istorija — nelyginant važiuojantis traukinys: nesvarbu, kur į jį įšoksi, anksčiau ar vėliau pasieksi savo kelionės tikslą. Bet, spėju, turėčiau pradėti šį pasakojimą tuo pačiu dalyku, kokiu jis ir baigiasi. Taip, manau, bus logiška, jeigu aš pradėsiu šį pasakojimą nuo Nilos Vahdati.

Susipažinau su ja 1949 metais, kai ištekėjo už pono Vahdačio. Tada aš jau dvejus metus dirbau ponui Suleimanui Vahdačiui, 1946 metais persikėlęs į Kabulą iš Šadbago, kaimo, kuriame gimiau — mat dar metus dirbau kituose to paties rajono namuose. Pone Markai, mano išvykimo iš Šadbago aplinkybės ne tokios, kuriomis didžiuočiausi. Taigi laikykite tai pirmąja iš mano išpažinčių, kai pasakysiu, kad gyvendamas kaime su dviem seserimis, kurių viena buvo invalidė, jaučiausi, jog dūstu. Aišku, tai manęs nepateisina, pone Markai, bet tuomet buvau jaunas, nekantraujantis pamatyti pasaulį, kupinas svajonių, tegul ir labai kuklių bei miglotų, ir vaizdavausi savo jaunystę praeinant, savo perspektyvas vis labiau menkstant. Tad aš išvykau. Kad galėčiau padėti verstis gyvenime savo seserims, taip, tai tiesa. Bet ir todėl, kad troškau pabėgti.

Kadangi ponui Vahdačiui dirbau visą savo laiką, tad ir gyvenau nuolat jo rezidencijoje. Tais laikais namas mažai panėšėjo į tą dabartinį apverktinos būklės, kokios jį radote, pone Markai, 2002-aisiais atvykęs į Kabulą. Tai buvo graži, didinga vieta. Tais laikais namas spindėjo žėrinčia baltuma, lyg padengtas deimantais. Paradiniai vartai vėrėsi į plačią asfaltuotą įvažą. Įėjęs vidun, patekdavai į aukštų lubų vestibiulį, dekoruotą keraminėmis vazomis ir apskritu veidrodžiu raižytuose riešutmedžio rėmuose, būtent toje vietoje galėtum kažkuriam

laikui pakabinti seną savadarbę fotografiją su savo vaikystės draugu paplūdimyje. Marmurinės svetainės grindys blizgėjo, iš dalies dengiamos tamsiai raudono turkmėniško kilimo. Dabar kilimo nebėra, taip pat ir odinių sofų, rankų darbo kavos stalelio, šachmatų komplekto iš lazurito, aukštos raudonmedžio spintelės. Mažai išlikę prabangių baldų, ir, deja, namas ne tokios būklės, kokios kadaise buvo.

Kai pirmą kartą įžengiau į akmens plytelėmis klotą virtuvę, burna man plačiai išsižiojo. Pamaniau, kad virtuvė tokia didelė, jog galėtų pamaitinti visą mano gimtąjį Šadbago kaimą. Joje mano žiniai buvo šešių degiklių viryklė, šaldytuvas, skrebučių skrudintuvas ir gausybė puodų, keptuvių, peilių bei kitų įrankių. Vonios kambariai, visi keturi, iškloti įmantraus rašto marmurinėmis plytelėmis ir su porcelianinėmis kriauklėmis. O tos kvadratinės skylės jūsų vonios kambario antrame aukšte spintelės paviršiuje, pone Markai? Kadaise jos buvo užpildytos lazuritu.

O dar kiemas už namo. Kurią nors dieną, pone Markai, turite atsisėsti savo kabinete viršuje, pažvelgti į sodą apačioje ir pamėginti įsivaizduoti, koks jis anksčiau buvo. Į jį patekdavai pro pusmėnulio formos verandą, juosiamą žaliais vijokliais apaugusių turėklų. Veja tais laikais buvo vešli ir žaliavo, ją puošė lysvės su gėlėmis — jazminais, erškėčiais, pelargonijomis, tulpėmis, o pakraščiuose juosė dvi eilės vaismedžių. Pone Markai, žmogus galėtų atsigulti po kuria nors vyšnia, užsimerkti ir klausytis besismelkiančio tarp lapų vėjelio, mąstyti, kad pasaulyje nėra puikesnės vietos gyventi.

Mano paties gyvenamasis plotas buvo namukas kieme — su langu, švariomis, baltai dažytomis sienomis, teikiantis pakankamai vietos tenkinti nedidelėms jauno viengungio reikmėms. Aš turėjau lovą, rašomąjį stalą, kėdę ir užtektinai erdvės, kad galėčiau penkis kartus per dieną išsivynioti maldų kilimėlį. Tuomet namukas tiesiog puikiai man tiko ir tinka dabar.

Aš gaminau ponui Vahdačiui valgį — šiuos įgūdžius įgijau pirmiausia stebėdamas savo jau velionę motiną, o vėliau iš senyvo uzbeko

virėjo, dirbusio Kabulo namuose, kur metus tarnavau kaip jo pagalbininkas. Taip pat buvau, ir gana laimingai, pono Vahdačio šoferis. Jis turėjo praeito amžiaus penkto dešimtmečio vidurio ševrolė, mėlyną, su šviesiai rusvu stogu, priderintomis mėlynomis vinilo sėdynėmis ir chromuotais ratais, gražų automobilį, traukiantį kitų žvilgsnius, kai tik mes važiuodavome. Jis leisdavo man vairuoti, nes pasirodžiau kaip apdairus ir geras vairuotojas, be to, buvo iš tos retos vyrų padermės, kurie nejaučia malonumo valdyti automobilį.

Pone Markai, prašau, nepamanykite mane giriantis, kai sakau, jog buvau geras tarnas. Atidžiai stebėdamas susipažinau su pono Vahdačio pomėgiais ir nemėgstamais dalykais, jo keistybėmis ir tuo, kas jam keldavo irzulį. Pradėjau gerai perprasti jo įpročius ir nusistovėjusią elgseną. Pavyzdžiui, kiekvieną rytą po pusryčių jis mėgdavo išeiti pasivaikščioti. Tačiau nemėgdavo vaikščioti vienas, taigi iš manęs buvo laukiama, kad jį lydėčiau. Žinoma, taikiausi prie tokio jo noro, nors ir nesupratau, kokia prasmė man eiti šalia. Per tuos pasivaikščiojimus jis retai kada ištardavo bent žodį ir atrodydavo amžinai paskendęs savo mintyse. Eidavo žvaliai, susinėręs už nugaros rankas, linksėdamas praeiviams, o puikiai išblizginti odiniai jo pusbačiai caksėdavo į šaligatvį. Ir kadangi su ilgų jo kojų žingsniais aš nepaspėdavau, nuolat atsilikdavau ir gaudavau vytis. Likusią dienos dalį jis daugiausia pasitraukdavo į savo darbo kabinetą viršuje, skaitydavo arba žaisdavo patsai su savimi šachmatais. Jis mėgo lygiąsias — nors aš ir negalėjau įvertinti jo meistriškumo, bent ne tuomet, nes niekada manęs nekviesdavo sėstis priešais prie tų meniškų figūrų. Taip pat aš dažnai jį pagaudavau stovintį darbo kabinete prie lango arba verandoje; iš susikaupimo suraukęs kaktą angliniu pieštuku brėždavo kilpas ar ratus eskizų bloknote.

Kas kelias dienas vežiodavau jį po miestą. Sykį per savaitę jis vykdavo aplankyti savo motinos. Taip pat būdavo ir giminės susibūrimų. Ir nors daugelio jų ponas Vahdatis vengdavo, vis dėlto kai kuriomis progomis dalyvaudavo, taigi aš jį tenai nuveždavau — į lai-

dotuves, gimtadienių pobūvius, vestuves. Kas mėnesį poną Vahdatį taip pat veždavau į meno reikmenų parduotuvę, kur jis pasipildydavo pastelinių lazdelių, anglinių pieštukų, trintukų, drožtukų ir bloknotų eskizams atsargas. Kai kada mėgdavo atsisėsti ant užpakalinės sėdynės ir paprasčiausiai pasivažinėti. Aš paklausdavau: *Kur, sahibai?* Jis gūžtelėdavo pečiais, o aš pasakydavau: *Gerai, sahibai,* įstumdavau pavarą ir mudu išvažiuodavome. Valandas vėžindavau mus po miestą, be tikslo ar paskirties vietos, iš vieno rajono į kitą, palei Kabulo upę, iki Bala Hisaro, kartais toliau, iki į Duralamano rūmų. Kai kuriomis dienomis išvažiuodavome iš Kabulo, aukštyn iki Garghos ežero, kur aš pastatydavau automobilį netoli kranto. Išjungdavau variklį, ir ponas Vahdatis sėdėdavo ant užpakalinės sėdynės visiškai nejudėdamas, netardamas nė žodžio, tartum jam tik užtektų nuleisti langą ir žvelgti į purpsinčius nuo medžio ant medžio paukščius ar krintančius į ežerą ir ant vandens išsibarstančius į tūkstančius šokčiojančių taškelių saulės šviesos ruožus. Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje stebėdavau jį, o jis kaip pats vienišiausias žmogus pasaulyje irgi žiūrėdavo į mane.

Sykį per mėnesį ponas Vahdatis labai kilniaširdiškai leisdavo man pasiskolinti jo automobilį, ir aš nuvažiuodavau į Šadbagą, savo gimtąjį kaimą, aplankyti sesers Parvanos ir jos vyro Saburo. Kai tik įvažiuodavau į kaimą, mane pasveikindavo spiečius šūkaujančių vaikų, jie pastriuokomis bėgdavo palei automobilį, plekšnodavo į sparnus, barbendavo į langus. Kai kurie mažieji nuodvasos net mėgindavo užsiropšti ant stogo, ir aš turėdavau juos nuvyti, baimindamasis, kad nesubraižytų dažų ar neįlenktų sparno.

Tik pažvelk į save, Nabi, sakė man Saburas. *Esi įžymybė.*

Kadangi jo vaikai, Abdula ir Pari, buvo netekę savo tikrosios motinos (Parvana buvo jų pamotė), aš visada stengdavaus būti jiems dėmesingas, ypač vyresniam berniukui, kuriam, atrodė, labiausiai jos reikėjo. Pasisiūlydavau pavėžinti jį vieną automobiliu, bet Abdula visada užsispirdavo, kad kartu pasiimtume ir jo mažylę sesutę — laikydavo tvirtai ją sau ant kelių, kol mes sukdavome keliu ratus aplink

Šadbagą. Aš jam leisdavau išjudinti valytuvus, pypsėti klaksonu. Pamokiau, kaip perjungti priekinius žibintus nuo pritemdytos šviesos iki viso ryškio.

Kai bruzdesys dėl automobilio nurimdavo, atsisėsdavau prie arbatos su seserimi ir Saburu ir jiems pasakodavau apie savo gyvenimą Kabule. Saugojaus apie poną Vahdatį per daug kalbėti. Tiesą sakant, buvau savo darbdaviu nemenkai sužavėtas, nes su manimi elgėsi gerai, ir kalbėti jam už nugaros man atrodė kaip išdavystė. Jeigu būčiau mažiau santūrus samdinys, būčiau jiems papasakojęs, kad ponas Suleimanas Vahdatis man yra mįslinga asmenybė, žmogus tartum patenkintas nugyventi likusias savo dienas nuošaliai nuo sau priklausančio pagal paveldėjimą turto, žmogus be profesijos, be kokios nors akivaizdžios aistros ir, matyt, be paskatų palikti šiame pasaulyje ką nors po savęs. Būčiau jiems papasakojęs, kad jo gyvenimas stokoja tikslo bei krypties. Kaip ir tie betiksliai pasivažinėjimai, į kuriuos jį gabendavau. Gyvenimas, leidžiamas ant užpakalinės automobilio sėdynės stebint, kaip šis skrieja pro šalį, susiliedamas į neryškią dėmę. Abejingas gyvenimas.

Štai ką aš būčiau papasakojęs, bet nepapasakojau. Ir gerai, kad to nepadariau. Nes kaip būčiau suklydęs!

Vieną dieną ponas Vahdatis išėjo į kiemą vilkėdamas dailiu tamsiu su šviesiais ruoželiais kostiumu — su tokiu jo aš dar niekada nebuvau regėjęs — ir paprašė jį nuvežti į pasiturimą miesto rajoną. Kai mes ten nuvykome, jis man nurodė pastatyti automobilį prie gražaus namo, aptverto aukšta siena, ir aš stebėjau jį paspaudžiant prie vartukų skambutį ir įeinant, kai tarnas tuos atidarė. Namas buvo didžiulis, didesnis už pono Vahdačio ir dar gražesnis. Įvažiavimą puošė aukšti, liekni kiparisai kartu su tankiai susodintais žydinčiais krūmais, tokių aš dar nebuvau matęs. Kiemas už namo buvo dvigubai didesnis nei pono Vahdačio, o juosiančios sienos — pakankamai

aukštos, net jeigu koks nors žmogus pasiliptų ant kito pečių, vis tiek vos įstengtų vogčiomis mesti žvilgsnį vidun. Atpažinau, kad tai visai kitokio dydžio turtas.

Buvo skaisti ankstyvos vasaros diena, dangus tviskėjo nuo saulės. Pro mano nuleistus langus į automobilio saloną dvelkė šiltas oras. Nors šoferio darbas yra vairuoti, faktiškai jis didžiumą savo laiko praleidžia laukdamas. Laukdamas prie parduotuvių, prie salių, kur vyksta vestuvių pokyliai, klausydamasis iš ten atsklindančių prislopintų muzikos garsų. Tądien laikui prastumti sumečiau kelis kortų žaidimus. Kai kortos pabodo, išlipau iš automobilio ir keletą žingsnių paėjėjau viena, paskui kita kryptimi. Galiausiai vėl įsėdau į automobilį, mąstydamas gal nusnūsti, iki ponas Vahdatis sugrįš.

Kaip tik tuomet vartukai atsidarė ir pro juos išniro jauna juodaplaukė moteris su saulės akiniais, vilkinti oranžine, šiek tiek kelių nesiekiančia suknele trumpomis rankovėmis. Jos kojos, taip pat ir pėdos, buvo plikos. Nežinau, ar ji pastebėjo mane sėdint automobilyje, o jeigu taip, tai to nė kiek neparodė. Ji atrėmė vienos pėdos kulną į sieną už savęs, ir kai tai padarė, suknelės kraštas truputėlį užsislinko aukštyn ir pasimatė dalelė šlaunies. Pajutau sau nuo skruostų į kaklą išplintant karštį.

Pone Markai, leiskite čia man padaryti dar vieną išpažintį, ir ši šiek tiek neskanaus pobūdžio, paliekanti mažai vietos elegantiškam perteikimui. Tuo metu buvau turbūt netoli trisdešimties, jaunas vyras, pačioje moters draugijos troškimo viršūnėje. Skirtingai nei kiti vyrai, su kuriais savo kaime augau — jauni, niekada nematę plikos suaugusios moters šlaunies, ir vedę, iš dalies dėl to, kad pagaliau gautų užmesti akį į tokį vaizdą — aš vis dėlto turėjau šiokios tokios patirties. Kabule buvau susiradęs ir sykį aplankęs vieną iš tokių įstaigų, kur jauno vyro reikmės gali būti patenkintos diskretiškai ir patogiai. Apie tai užsimenu tik todėl, kad leisčiau suprasti, jog nė vienos kekšės, su kuria kada nors gulėjau, nebuvo galima lyginti su ta gražia, grakščia būtybe, ką tik išžengusia iš didžiojo namo.

Remdamasi į sieną ji prisidegė cigaretę ir su kerinčiu gracingumu neskubiai rūkė, laikydama šios galiuką dviem pirštais, ir kaskart, kai pakeldavo cigaretę prie lūpų, sulenktu delnu prisidengdavo burną. Be galo susižavėjęs ją stebėjau. Tai, kaip sulenkdavo ranką per laibą riešą, man priminė kadaise matytą iliustraciją iš eilėraščių knygos žvilgančiais puslapiais: ilgomis blakstienomis, banguojančiais plaukais moteris gulėjo su savo mylimuoju sode ir blyškiais gležnais pirštais jam tiesė taurę vyno. Vienu momentu kažkas gatvėje tartum pagavo moters dėmesį, ir aš pasinaudojau trumpa proga greitai pirštais persibraukti nuo karščio bepradedančius lipti plaukus. Kai ji atsigręžė, aš vėl sustingau. Ji užsitraukė dar kelis dūmus, paskui cigaretę užspaudė į sieną ir neskubiais žingsneliais sugrįžo vidun.

Pagaliau vėl galėjau kvėpuoti.

Tą vakarą ponas Vahdatis pasišaukė mane į svetainę ir pranešė:

— Turiu tau naujieną, Nabi. Aš ketinu vesti.

Regis, aš vis dėlto pervertinau jo pomėgį vienatvei.

Naujiena apie sužadėtuves pasklido sparčiai. Taip pat ir gandai. Girdėdavau juos iš kitų pono Vahdačio namuose dirbdavusių žmonių. Balsingiausias iš jų buvo Zahidas, sodininkas, tris kartus per savaitę ateidavęs prižiūrėti, apgenėti medžių ir krūmų — nemalonus tipas, turintis bjaurų įprotį po kiekvieno sakinio pliaukštelėti liežuviu, kuriuo taip atsainiai svaidė gandus kaip saujomis trąšas. Jis priklausė juodadarbių, visą gyvenimą kaip ir aš dirbusių kaimynystėje virėjais, sodininkais ir pasiuntiniais, grupei. Vieną ar du vakarus per savaitę, pasibaigus darbo dienai, jie susispausdavo į mano namuką gerti popietinės arbatos. Neprisimenu, kaip šis ritualas prasidėjo, bet kartą jam nusistovėjus buvau bejėgis tai sustabdyti, baimindamasis pasirodyti nemandagus ir nesvetingas, arba dar blogiau — pasirodyti laikantis save pranašesniu už tokius pačius kaip aš.

Vieną vakarą prie arbatos Zahidas kitiems vyrams papasakojo, kad pono Vahdačio giminė nepritaria santuokai, nes būsimosios jo nuotakos prasta reputacija. Jis pasakė, kad Kabule ji gerai žinoma,

neturi nei *nang*, nei *namoos*, tai yra nei garbės, nei orumo, ir nors yra tik dvidešimties, jau „nuvažinėta po visą miestą" kaip pono Vahdačio automobilis. O užvis blogiausia, sakė jis, kad ji ne tik nesistengia paneigti šitų užuominų, bet dargi rašo apie jas eilėraščius. Po šių žodžių kambaryje nuvilnijo smerkiamas murmesys. Vienas iš vyrų replikavo, kad jo kaime jai jau būtų perpjauta gerklė.

Kaip tik tuomet aš atsistojau ir nutraukiau šį pokalbį. Išplūdau juos už liežuvavimą, būdingą senoms moterims siuvinėjimo ratelyje, ir priminiau, kad be tokių žmonių kaip ponas Vahdatis vėl atsidurtume kaime ir kuoptume karvių mėšlą. Kur jūsų lojalumas, jūsų pagarba? — griežtai paklausiau.

Visi minutėlę nuščiuvo, ir aš pagalvojau, kad padariau tiems bukagalviams įspūdį, bet paskui pratrūko juokas. Zahidas mane pavadino subinlaižiu, ir galbūt netrukus naujoji namų šeimininkė parašys eilėraštį, pavadintą „Odė Nabiui, daugelio subinių laižytojui." Aš pasipiktinęs išstypinau iš namuko, palydėtas garsių gagenimų.

Bet toli nenuklydau. Jų paskalos mane pakaitomis tai piktino, tai domino. Ir nors visomis tomis savo kalbomis apie padorumą ir taktą dėjausi esąs teisuolis, likau netoliese, kad galėčiau girdėti. Nenorėjau praleisti nė vienos šiurpios smulkmenos.

Susižadėjimas truko tik keletą dienų ir pasiekė kulminaciją ne prašmatniomis apeigomis su tikrais dainininkais, šokėjomis ir visuotine linksmybe, bet trumpu mulos apsilankymu, liudininku ir brūkštelėtais parašais popieriaus lape. Taigi nepraėjus nė dviem savaitėms po to, kai pirmą kartą ją pamačiau, ponia Vahdati įsikėlė pas mus į namus.

Leiskite man čia padaryti trumpą pauzę, pone Markai, ir pasakyti, kad nuo šios vietos aš minėsiu pono Vahdačio žmoną kaip Nilą. Nereikia nė sakyti, kad anuomet toks laisvumas man nebuvo leidžiamas ir būtų buvęs nepriimtinas, net jeigu tai ir būtų pasiūlyta.

Aš visada į ją kreipdavaus kaip į bibi sahibą, su laukiama iš manęs pagarba. Bet dėl šio laiško tikslų apsieisiu be etiketo ir kalbėsiu apie ją taip, kaip visada *mąstydavau.*

Taigi nuo pradžių žinojau, kad santuoka bus nenusisekusi. Iš tikrųjų, retai kada matydavau šmėstelint tarp sutuoktinių švelnų žvilgsnį ar nugirsdavau tariamą meilų žodį. Du žmonės gyveno tame pačiame name, bet jų keliai tartum išvis nepersikirsdavo.

Rytais paduodavau ponui Vahdačiui jo įprastą pusrytį — gabalėlį paskrudintos *naanos*, pusę puodelio graikinių riešutų, žaliosios arbatos su žiupsneliu kardamono, be cukraus, ir vienintelį virtą kiaušinį. Jam labai patikdavo, kai pradūrus kiaušinį išbėgdavo trynys, ir pradinės nesėkmės įvaldyti šią ypatingą konsistenciją vertė mane gerokai nerimauti. Kol lydėdavau poną Vahdatį į jo kasdienius rytmetinius pasivaikščiojimus, Nila miegodavo, dažnai iki vidudienio ar dar ilgiau. Kai ji atsikeldavo, aš jau būdavau beveik pasirengęs paduoti ponui Vahdačiui priešpiečius.

Visą rytą, atlikinėdamas namų ruošos darbus, aš be galo ilgėdavaus tos akimirkos, kai Nila atstums tinklelines duris, atsiveriančias iš svetainės į verandą. Mintyse žaisdavau žaidimus, spėliodamas, kada ji tą konkrečią dieną pasirodys. Klausdavau savęs, ar jos plaukai bus sukelti viršun, surišti ant sprando į mazgą, o gal pamatysiu juos palaidus, kaskadomis krintančius ant pečių? Ar ji bus su saulės akiniais? Ar šiandien bus pasirinkusi sandalus? Bus nusprendusi apsivilkti mėlyną šilkinį chalatą, perrištą juosta, ar tą purpurinį, su didelėmis apvaliomis sagomis?

Kai pagaliau ji pasirodydavo, aš darbuodavausi kieme, apsimesdamas, kad reikia nušluostyti priekinį automobilio dangtį arba palieti erškėčių krūmą. Bet dažniausiai stebėdavau, kaip ji pakelia ant kaktos saulės akinius, kad galėtų pasišluostyti akis, arba kaip nusiima nuo plaukų elastinį raištelį ir užvertusi galvą leidžia laisvai nukristi juodoms žvilgančioms garbanoms; taip pat stebėdavau ją sėdinčią, pasirėmusią smakrą į kelius ir spoksančią į kiemą, apatiškai traukiančią

cigaretės dūmų, arba perkryžiuojančią kojas ir vieną pėdą linguojančią aukštyn žemyn. Tas judesys man sukeldavo mintis apie nuobodulį, ar nerimastį, arba galbūt vos tramdomą nerūpestingą išdykumą.

Kai kada šalia jos būdavo ponas Vahdatis, bet nedažnai. Didžiumą savo dienų jis leisdavo taip pat kaip ir anksčiau — skaitydamas viršuje savo darbo kabinete, piešdamas eskizus, ir iki santuokos nusistovėjęs jo dienos režimas liko beveik nepakitęs. Nila dienomis daugiausia rašydavo — arba svetainėje, arba kitais kartais verandoje, su pieštuku rankoje, su bekrintančiais jai nuo kelių popieriaus lapais ir visada su cigaretėmis. Vakarais aš jiems paduodavau vakarienę, ir kiekvienas paimdavo valgį pabrėžtinai tylėdami, nubedę žvilgsnius į lėkštę su ryžiais, o ramybę pertraukdavo tik sumurmėtas *dėkui* ir šaukštelio ar šakutės dzingtelėjimas į porcelianą.

Sykį ar du per savaitę aš turėdavau vežti Nilą, kai jai prireikdavo cigarečių ar naujo plunksnakočių komplekto, kito bloknoto, kosmetikos priemonių. Jeigu iš anksto tai žinodavau, pasistengdavau susišukuoti plaukus ir išsivalyti dantis. Nusiprausdavau veidą, citrinos riekele pasitrindavau pirštus, kad tie nebeatsiduotų svogūnais, nusipurtydavau nuo kostiumo dulkes ir išsiblizgindavau batus. Kostiumas, gelsvai žalias, faktiškai buvo padėvėtas, man atiduotas pono Vahdačio, ir aš vyliausi, kad jis to nepasakė Nilai — nors, įtariu, gal ir pasakė. Ne iš piktos valios, bet tokie žmonės kaip ponas Vahdatis dažnai nepajėgia suprasti, kaip panašūs smulkūs, banalūs dalykai gali sukelti gėdą tokiam kaip aš. Kartais užsidėdavau ėrenos kepuraitę, kadaise priklausiusią mano velioniui tėvui. Stovėdavau priešais veidrodį, kreipdamas kepuraitę sau ant galvos tai į vieną, tai į kitą šoną, taip įnikęs į pastangas tinkamai Nilai atrodyti, kad jeigu būtų man ant nosies nutūpusi vapsva, būtų turėjusi įgelti, kad ją pajusčiau.

Kai jau leisdavomės į kelią, aš ieškodavau mažiausių apylankų iki mūsų išvykos tikslo, apylankų, jeigu įmanoma, mūsų kelionei prailginti bent minutę, arba galbūt dvi, bet ne daugiau, kad jai nekiltų įtarimo — ir šitaip savo laikui drauge su ja pratęsti. Važiuodavau abiem

rankomis sugniaužęs vairą, o akis tvirtai įsmeigęs į kelią. Laikydavausi griežtos savikontrolės ir užpakalinio vaizdo veidrodėlyje nespoksodavau į ją, nebent žvilgtelėdavau, kai Nila į mane kreipdavosi. Tenkinausi vien tuo faktu, kad ji sėdi ant užpakalinės sėdynės, kvėpdamas į save daugybę jos kvapų — brangaus muilo, losjono, kvepalų, kramtomosios gumos, cigaretės dūmų. To dažniausiai pakakdavo, kad mano nuotaika pakiltų kaip ant sparnų.

Kaip tik automobilyje įvyko mudviejų pirmas pokalbis. Tai yra mudviejų pirmas *tikras* pokalbis, neskaičiuojant daugybės kartų, kai ji manęs paprašydavo atnešti tą ar panėšėti aną. Vežiau Nilą į vaistinę pasiimti kažkokių vaistų, ir ji manęs paklausė:

— Koks tas tavo kaimas, Nabi? Vėlgi, kaip jis vadinasi?

— Šadbagas, bibi sahiba.

— Taip, Šadbagas. Koks jis? Papasakok man.

— Nedaug ką yra pasakoti, bibi sahiba. Kaimas kaip ir bet kuris kitas.

— Ak, tikrai ten yra kas nors išskirtinio.

Stengiausi išlikti ramus, bet viduje klaikau, desperatiškai stengdamasis prisiminti kokią nors protingą keistybę, kuri galėtų ją sudominti, pralinksminti. Bergždžiai. Ką toks mažas žmogelis kaip aš, vargano gyvenimo, galėjau pasakyti, kas pavergtų tokios moters kaip ji vaizduotę?

— Puikios vynuogės, — atsakiau, ir vos ištaręs tuos žodžius taip pasigailėjau, kad panorau skelti sau per veidą. *Vynuogės?*

— Nejaugi? — abejingai ištarė ji.

— Iš tikrųjų labai saldžios.

— A.

Viduje kankinausi tūkstančiu mirčių. Pajutau sudrėkstant sau pažastis.

— Ten yra viena ypatinga rūšis, — staiga išdžiūvusia burna pasakiau. — Kalbama, kad tokios vynuogės auga tik Šadbage. Suprantate, jos labai lepios, labai gležnos. Jeigu pamėgintum jas auginti kur

nors kitur, nuvystų ir sunyktų. Žūtų. Žmonės Šadbage sako, kad jos numiršta iš liūdesio, bet, žinoma, tai netiesa. Esmė dirva ir vanduo. Bet jie taip sako, bibi sahiba. Iš liūdesio.

— Tai labai miela, Nabi.

Ištaikiau greitomis mesti žvilgsnį į užpakalinio vaizdo veidrodėlį ir pamačiau, kad ji žiūri pro savo pusės langą, bet taip pat, savo didžiam palengvėjimui, pagavau jos burnos kampučius šiek tiek išlinkstant į viršų, lyg šmėstelėtų šypsenėlė. Jau įsidrąsinęs, išgirdau save tariant:

— Galiu jums papasakoti dar kitą istoriją, bibi sahiba?

— Būtinai.

Spragtelėjo žiebtuvėlis, ir nuo užpakalinės sėdynės į mane atplaukė dūmelis.

— Tai štai, mes Šadbage turime mulą. Žinoma, visi kaimai turi mulas. Mūsiškis vadinasi mula Šekibas ir yra kupinas visokių istorijų. Kiek daug jų žino, negalėčiau jums pasakyti. Bet štai kokį vieną dalyką jis mums nuolat kartodavo: jeigu pasižiūrėsi į bet kurio musulmono delnus, nesvarbu kur pasaulyje, pamatysi kai ką gerokai stebėtina. Jų visų tokios pačios linijos. O ką tai reiškia? Reiškia tai, kad musulmono kairės rankos linijos sudaro arabišką skaičių aštuoniasdešimt vienas, o dešiniosios — skaičių aštuoniolika. Atimk aštuoniolika iš aštuoniasdešimt vieno, ir ką gausi? Gausi šešiasdešimt tris. Pranašo amžių, kai jis numirė, tebūnie jam ramybė.

Nuo užpakalinės sėdynės išgirdau tylų juokelį.

— Taigi, vieną dieną per kaimelį traukė keliauninkas ir, žinoma, jis tą vakarą atsisėdo su mula Šekibu pavakarieniauti, kaip yra paprotys. Keliauninkas išgirdo tą istoriją, apie ją susimąstė, o paskui pasakė: „Betgi, mula sahibai, su visa derama pagarba jums turiu pasakyti, kad kadaise susipažinau su vienu žydu, ir prisiekiu, jo delnai turėjo tokias pačias linijas. Kaip jūs tai paaiškinsite?“ O mula atsakė: „Vadinasi, žydas širdyje buvo musulmonas.“

Staiga pratrūkęs kvatojimas mane užbūrė visai likusiai dienai.

Nuskambėjo tartum — teatleidžia man Dievas už šią šventvagystę — nusileidęs ant manęs iš paties Dangaus, iš teisingųjų sodo, kaip Knygoje sakoma, kur apačioje srūva upės, amžini yra vaisiai iš to ir paunksnė tenai*.

Supraskite, pone Markai, kad ne tik jos grožis mane taip pakerėjo, nors ir vien to būtų užtekę. Niekada savo gyvenime nebuvau sutikęs jaunos moters tokios kaip Nila. Viskas, ką ji darė, — kaip kalbėjo, vaikščiojo, rengėsi, šypsojosi, — man buvo naujiena. Nila laužė bet kokius mano kada nors turėtus įsitikinimus, kaip derėtų moteriai elgtis, ir žinau, šis bruožas sulaukė tvirto tokių žmonių kaip Zahidas — taip pat ir Saburo, ir visų mano kaimo vyrų bei moterų — nepritarimo, bet man tai tik dar labiau stiprino jau ir taip didžiulį jos žavesį ir mįslingumą.

Taigi Nilos juokas tebeskambėjo ausyse, kai tądien užsiėmiau visais įprastais darbais, ir vėliau, kitiems čia dirbantiems pas mane susirinkus arbatai, šypsojaus, slopindamas savyje jų gagenimus mielu, tilindžiuojančiu it varpelis jos juoku, ir didžiavausi žinodamas, kad papasakojęs šmaikščią istorijėlę jai suteikiau šiek tiek atvangos nuo nepasitenkinimo savo santuoka. Ji buvo nepaprasta moteris, ir tą vakarą guldamasis miegoti jaučiausi lyg ir pats būčiau šiek tiek daugiau nei eilinis žmogelis. Tokį ji man turėjo poveikį.

Netrukus mudu, Nila ir aš, pasikalbėdavome kasdien, paprastai vėlai rytmetį, kai ji sėdėdavo verandoje ir gurkšnodavo kavą. Ta dingstimi, kad turiu atlikti vienokį ar kitokį darbą, neskubiu žingsniu atsibastydavau arčiau, ir štai — pasirėmęs į kastuvą ar pasirūpindamas puodeliu žaliosios arbatos aš jau kalbuosi su ja. Jaučiausi privilegijuotas, kad ji pasirinko mane. Vis dėlto juk aš — ne vienintelis tarnas; jau minėjau tą neturintį skrupulų bjaurybę Zahidą, taip pat dar buvo

* Cituojamos Korano 3-ios suros 136-a ir 11-os suros 23-ia eilės.

nudribusių skruostų Hazara, dusyk per savaitę ateidavusi skalbti. Bet Nila pasirinko būtent mane. Manau, buvau vienintelis, čia įskaičiuojant ir jos pačios vyrą, palengvinęs jai vienatvę. Daugiausia kalbėdavo ji, ir man tai visai tiko; buvau ganėtinai patenkintas atstodamas indą, į kurį ji liedavo savąsias istorijas. Pavyzdžiui, Nila man papasakojo apie medžioklės išvyką su savo tėvu į Džalalabadą ir apie tai, kaip savaites po to buvo kamuojama košmarų, regėdama negyvą elnią sustiklėjusiomis akimis. Ji man pasakė, kad vaikystėje, prieš Antrąjį pasaulinį karą, su motina lankėsi Prancūzijoje. Kad tenai nukaktų, joms teko keliauti ir traukinu, ir laivu. Ji man apibūdino, kaip savo šonkauliais jautusi traukinio ratų kratymą. Taip pat gerai prisiminė kabančias nuo kabliukų užuolaidas, ir atskiras kupė, ir kaip pūškavo ir šnypštė garo mašina. Papasakojo apie šešias savaites, kurias metai prieš tai praleidusi Indijoje su savo tėvu, labai sirgdama.

Kartkartėmis, kai Nila pasisukdavo nupurtyti į lėkštelę cigaretės pelenų, aš vogčia mesdavau žvilgsnį į raudonai nulakuotus jos kojų nagus, į auksinio atspalvio nuskustų blauzdų žvilgesį, aukštą pėdos išlinkį, ir visada — į pilnas, tobulos formos krūtis. Po šią žemę vaikščioja vyrai, stebėdavausi aš, lytėję tas krūtis ir bučiavę, mylėdamiesi su ja. Ką dar lieka gyvenime veikti, kai jau tai darei? Kur paskui žmogus keliauja, kai jau yra stovėjęs pasaulio viršūnėje? Tik didelėmis valios pastangomis aš staigiai nukreipdavau akis vėl į kokią nors saugią vietą, kai ji veidu pasisukdavo į mane.

Per tuos rytmetinius pašnekesius pradėjusi jaustis patogiau, Nila man atverdavo savo nusiskundimus dėl pono Vahdačio. Sykį pasakė laikanti jį atokiu ir dažnai arogantišku.

— Jis mano atžvilgiu buvo labai geras, — pasakiau.

Ji atsainiai numojo ranka.

— Prašau, Nabi. Neprivalai šitaip kalbėti.

Mandagiai nuleidau žvilgsnį žemyn. Tai, ką ji pasakė, ne visai buvo netiesa. Pavyzdžiui, ponas Vahdatis iš tikrųjų turėjo įprotį pataisyti mano kalbėseną, demonstruodamas pranašumą, kurį būtų galima

suprasti, galbūt ir neapsirinkant, kaip aroganciją. Kartais aš įeidavau į kambarį, padėdavau priešais jį lėkštę su saldumynais, pripildavau šviežios arbatos, pašluostydavau nuo stalo trupinius, o jis tesureaguodavo ne daugiau kaip į musę, ropinėjančią po tinklelines duris, ir šitaip nė nepakėlęs akių priversdavo mane susigūžti į menkybę. Tačiau galų gale tai kompensavo mažutį nepasitenkinimą, nes pažinojau gyvenančių toje pačioje kaimynystėje žmonių, — pas juos anksčiau dirbau, — kurie savo tarnus mušdavo diržais ir lazdomis.

— Jis neturi jokio sąmojo ar nuotykių jausmo, — pareiškė ji, vangiai maišydama savo puodelyje kavą. — Suleimanas — minčių apniktas senis, įstrigęs jauno žmogaus kūne.

Netikėtas jos atvirumas mane šiek tiek išgąsdino.

— Teisybė, ponas Vahdatis vienas būdamas jaučiasi nepaprastai patogiai, — atsakiau pasirinkdamas atsargią diplomatiją.

— Galbūt jis turėtų gyventi su savo motina. Kaip manai, Nabi? Iš jų puiki pora, sakau tau.

Pono Vahdačio motina buvo apkūni, gana pompastiška moteris, gyvenanti kitoje miesto dalyje su privalomu tarnų būriu ir dviem savo numylėtiniais šunimis. Apie tuos šunis ji be galo tūpčiojo ir su jais elgėsi ne tik kaip su lygiais savo tarnams, bet ir viršesniais, dargi keliais rangais. Jie buvo maži, beplaukiai, šlykštūs padarai, lengvai išsigąstantys, kupini nerimo ir linkę kuo nemaloniausiai šaižiai loti. Aš jų neapkenčiau, nes vos tik įžengdavau į namus, šokinėdavo man ant kojų ir kvailai mėgindavo jomis ropštis aukštyn.

Man *buvo* aišku, kad kaskart, kai vešiu Nilą ir poną Vahdatį į senės namus, atmosfera ant užpakalinės sėdynės bus pritvinkusi įtampos, ir iš įskaudintai surauktos Nilos kaktos suprasdavau, kad juodu kivirčijosi. Prisimenu, kai pešdavosi mano tėvai, jie nesiliaudavo, iki nebūdavo paskelbtas aiškus nugalėtojas. Toks buvo jų būdas užgniaužti nesusipratimus, užkamšyti juos ir neleisti prasisunkti į normalią kitos dienos tėkmę. Vahdačių atveju būdavo kitaip. Jų kivirčai baigdavosi ne tiek diskusija, o išplisdavo kaip lašas rašalo vandens dubenyje, palikdami ilgai užsilaikantį pėdsaką.

Nereikėjo intelektualios akrobatikos, jog atspėtum, kad senė nepritarė šiai sąjungai ir kad Nila tai žinojo.

Kai mudu, Nila ir aš, toliau tęsėme šiuos pokalbius, man galvoje vis kunkuliuodavo vienas klausimas. Kodėl ji ištekėjo už pono Vahdačio? Stokojau drąsos paklausti. Toks padorumo ribų peržengimas iš prigimties man buvo svetimas. Aš tik galėjau manyti, kad kai kuriems žmonėms, ypač moterims, santuoka — tegul ir nenusisekusi kaip ši — tai būdas pabėgti nuo dar didesnės nelaimės.

Kartą, 1950-ųjų rudenį, Nila mane pasišaukė.

— Noriu, kad mane nuvežtum į Šadbagą, — pasakė.

Atseit norinti susipažinti su mano šeima, pamatyti, iš kur esu kilęs. Pasakė, kad jau visi metai, kai jai patarnauju, tiekdamas į stalą valgius ir vežiodamas po Kabulą, bet beveik nieko apie mane nežinanti. Jos prašymas mane suglumino, mažų mažiausia, nes neįprasta kam nors tokios padėties kaip ji prašyti būti nuvežamam tokį nuotolį susipažinti su tarno šeima. Be to, aš lygiai tiek pat pasijaučiau pamalonintas, kad Nila taip susidomėjo manimi, kiek ir nuogąstaujantis, nes iš anksto numačiau savo nepatogumą, — ir taip, savo gėdą, — kai jai parodysiu skurdą, kuriame gimiau.

Mudu išvykome apniukusį rytą. Nila avėjo aukštakulniais ir vilkėjo persikų spalvos berankove suknele, bet man neatrodė tinkama jai patarti ką nors kitką. Pakeliui klausinėjo apie kaimą, mano pažįstamus žmones, apie mano seserį ir Saburą, jų vaikus.

— Pasakyk, kokie jų vardai.

— Ką gi, — atsakiau, — yra Abdula, netoli devynerių. Pernai mirė jo tikroji mama, tad dabar jis — mano sesers Parvanos posūnis. Jo sesuo Pari beveik dvejų. Praėjusią žiemą Parvana pagimdė berniuką, — jo vardas buvo Omaras, — bet dviejų savaičių amžiaus mažylis numirė.

— Kas jam atsitiko?

— Žiema, bibi sahiba. Ji užgriūva tuos kaimus ir kasmet pasiima vaiką ar du. Gali tik viltis, kad aplenks tavo namus.

— Dieve, — sumurmėjo ji.

— Šiek tiek linksmesnė žinia — mano sesuo vėl laukiasi, — pasakiau.

Kaime mus pasitiko įprastas spiečius puolančių prie automobilio basų vaikų, nors kai tik pamatė ant užpakalinės sėdynės Nilą, vaikiūkščiai nuščiuvo ir atsitraukė, galbūt baimindamiesi, kad ji juos apibars. Bet Nila pademonstravo didelę kantrybę ir geranoriškumą. Ji atsiklaupė ir nusišypsojo, su kiekvienu jų šnektelėjo, paspaudė visiems rankas, paglostė purvinus skruostus, pakedeno neplautus plaukus. Mano nepatogumui, žmonės rinkosi jos pamatyti. Mano vaikystės draugas Baitula su savo broliais it varnai sutūpę ant stogo krašto, visi kramtydami *nasvaro** tabaką, spoksojo į ją. Ir dar ten buvo jo tėvas, pats mula Šekibas, bei trys baltabarzdžiai seniai, jie sėdėjo sienos paunksnėje ir abejingai leido per pirštus maldos karoliukus, o savo nesenstančias akis su nepasitenkinimu buvo įbedę į Nilą ir plikas jos rankas.

Supažindinau Nilą su Saburu, ir mes visi, sekami žiūrovų minios, prasibrovėme į mažutę jo ir Parvanos molinę trobelę. Prie durų Nila užsispyrė nusiauti batelius, nors Saburas jai pasakė, kad tai nebūtina. Kai įėjome į kambarį, pamačiau kampe tyliai sėdinčią Parvaną, susigūžusią į standų kamuolį. Ji pasveikino Nilą balsu, vos garsesniu už šnabždesį.

Saburas kilstelėjo į Abdulą antakius.

— Atnešk arbatos, vaikine.

— O ne, prašom, nereikia, — gynėsi Nila, atsisėsdama ant grindų šalia Parvanos.

Bet Abdula jau išnyko į gretimą kambarį, kuris, kaip žinojau, atstojo ir virtuvę, o jam su Pari — ir miegamąjį. Vinimis prie slenksčio prikalta matinė plastikinė plėvelė skyrė šį nuo kambario, kuriame mes visi susirinkome. Sėdėjau žaisdamas automobilio rakteliais ir

* Namų darbo kramtomasis ar uostomasis tabakas, populiarus Centrinėje Azijoje, Afganistane ir Indijos subkontinente, su pelenų arba kalkių, įvairių prieskonių, pavyzdžiui, kardamono, kartais opijaus, priemaišomis.

gailėjausi, kad neturėjau progos perspėti savo seserį apie atsilankymą, duoti jai laiko šiek tiek apsikuopti. Suskilinėjusios molinės sienos pajuodusios nuo suodžių, suplyšęs čiužinys po Nila dulkėtas, vienintelis kambario langas nutaškuotas musių.

— Dailus kilimas, — džiugiai pagyrė Nila, perbraukdama pirštais storą patiesalą.

Tas buvo skaisčiai raudonas su dramblio pėdų raštais — vienintelis bent kiek vertingesnis daiktas, kurį Saburas ir Parvana turėjo, ir kaip paaiškės, tą pačią žiemą bus parduotas.

— Jis priklausė mano tėvui, — paaiškino Saburas.

— Turkmėniškas?

— Taip.

— Man tikrai patinka avių vilna, kurią jie naudoja. Neįtikėtinas meistriškumas.

Saburas linktelėjo galva. Net ir kalbėdamas jis nėsyk nepažvelgė jos pusėn.

Plastikinė plėvelė susiplaikstė, ir Abdula sugrįžęs nešinas padėklu su puodeliais padėjo šį ant grindų priešais Nilą. Jis pripylė jai puodelį ir atsisėdo sukryžiuotomis kojomis priešpriešiais. Nila pamėgino su juo kalbėtis, užduodama keletą paprastų klausimų, bet Abdula tik linktelėdavo nuskusta galva, murmtelėdavo vieno ar dviejų žodžių atsakymą ir vėl atsargiai į ją dėbsojo. Mintyse pasižymėjau pasikalbėti su Abdula, švelniai jį subarti dėl elgesio. Padarysiu tai draugiškai, nes mėgau berniuką, rimtą ir iš prigimties nuovokų.

— Kiek mėnesių jūs jau laukiatės? — Parvanos paklausė Nila.

Nulenkusi galvą sesuo atsakė, kad kūdikis turi gimti žiemą.

— Esate palaiminta, — pasakė Nila. — Laukiatės kūdikio. Ir turite tokį mandagų jauną posūnį.

Ji nusišypsojo Abdulai, bet šis toliau sėdėjo bereikšmiu veidu.

Parvana kažką sumurmėjo, kas būtų galėję būti *dėkui*.

— Ir dar yra mergytė, jeigu aš gerai prisimenu? — toliau klausinėjo Nila. — Pari?

— Ji miega, — trumpai metė Abdula.

— A. Girdėjau, ji miela.

— Eik ir atnešk savo seserį, — paliepė Saburas.

Abdula delsė, pažvelgdamas į tėvą, paskui į Nilą, ir akivaizdžiai nenoriai atsistojo.

Jeigu bent kiek norėčiau šią vėlyvą valandą kaip nors pasiteisinti, pasakyčiau, kad ryšys tarp Abdulos ir jo sesutės buvo įprastinis. Bet pameluočiau. Niekas, išskyrus Dievą, nežino, kodėl jie pasirinko vienas kitą. Tai buvo mįslė. Dar niekada nebuvau regėjęs artimesnių dviejų būtybių. Tiesą sakant, Abdula Pari buvo tiek pat tėvas kaip ir brolis. Kai ji buvo visai mažytė, kai naktimis pravirkdavo, jis pašokdavo nuo savo lovelės ją panešioti. Jis keisdavo jos nešvarius vystyklus, vėl ją susupdavo į ryšulėlį, nuramindavo, kad užmigtų. Jo kantrybė jai buvo beribė. Jis nešiodavosi ją po kaimą, visiems rodydavo, lyg labiausiai pasaulyje trokštamą trofėjų.

Kai jis atnešė į kambarį vis dar mieguistą Pari, Nila paprašė duoti jai palaikyti. Abdula padavė seserį, nuverdamas viešnią įtariu žvilgsniu, lyg jam viduje būtų įsijungęs kažkoks instinktyvus pavojaus signalas.

— O, ji mielutė! — sušuko Nila, savo nerangiu Pari šokdinimu išsiduodama neturinti patirties su mažais vaikais.

Mažylė sutrikusi įsistebeilijo į Nilą, paskui pasižiūrėjo Abdulos pusėn ir pravirko. Šis skubiai ją atsiėmė iš Nilos rankų.

— Pažiūrėkit į tas akutes! — žavėjosi Nila. — O, ir į skruostukus! Argi ji ne mielutė, Nabi?

— Tikrai, bibi sahiba, — patvirtinau aš.

— Ir jai duotas puikus vardas: Pari. Ji iš tiesų graži kaip fėja.

Sūpuodamas Pari ant rankų, vis labiau niūkstančiu veidu Abdula stebėjo Nilą.

Pakeliui atgal į Kabulą Nila sėdėjo susmukusi ant užpakalinės sėdynės, atrėmusi galvą į stiklą. Ilgai neištarė nė žodžio. O paskui staiga pravirko.

Pasukau automobilį į šalikelę.

Ji ilgai tylėjo. Pečiai krūpčiojo, kol raudojo į delnus. Galiausiai išsišnirpštė į nosinaitę.

— Dėkui tau, Nabi, — prašneko.

— Už ką, bibi sahiba?

— Kad mane tenai nuvežei. Buvo malonu susipažinti su tavo gimine.

— Tai jiems ir man malonu. Jaučiamės pagerbti.

— Tavo sesers vaikai gražūs.

Ji nusiėmė saulės akinius ir nosinaite pasisausino akis.

Minutėlę svarsčiau, ką daryti, ir iš pradžių pasirinkau tylėti. Bet ji mano akivaizdoje ašarojo, ir to momento intymumas reikalavo švelnių žodžių. Tyliai pasakiau:

— Greitai turėsite ir savųjų, bibi sahiba. *Inšalach,* Dievas tuo pasirūpins. Laukite.

— Nemanau, kad Jis teiksis. Net ir Jis negali tuo pasirūpinti.

— Žinoma, Jis gali, bibi sahiba. Jūs tokia jauna. Jeigu Jis panorės, taip ir atsitiks.

— Tu nesupranti, — pavargusiai tarė ji.

Niekada dar nemačiau savo šeimininkės tokios išsekusios, tokios išsunktos.

— Nieko nebeliko. Indijoje man viską išduobė. Viduje aš tuščia.

Nesugalvojau nieko, ką į tai atsakyti. Troškau įsiropšti ant užpakalinės sėdynės greta Nilos, prisitraukti ją į glėbį, nuraminti bučiniais. Dar nesuvokdamas, ką darau, ir paėmiau ją už rankos. Maniau, ji atsitrauks, bet savo pirštu dėkingai spustelėjo man delną, ir šitaip mudu sėdėjome automobilyje, žiūrėdami ne vienas į kitą, o į lygumas aplinkui, geltonas ir sunykusias nuo horizonto iki horizonto, išvagotas išdžiūvusių drėkinimo griovių, nužymėtas krūmais, akmenimis ir šen bei ten judančia gyvybe. Laikydamas Nilos plaštaką savajame delne, aš žvelgiau į kalvas ir elektros linijų stulpus. Mano akys susekė tolumoje dardantį sunkvežimį su kroviniu, paskui jį driekėsi dulkių šleifas, ir aš būčiau laimingas taip sėdėjęs iki tamsos.

— Parvežk mane namo, — pagaliau tarė ji, paleisdama mano ranką. — Šįvakar anksti atsigulsiu.

— Gerai, bibi sahiba.

Atsikrenkščiau ir šiek tiek netvirta ranka įstūmiau pirmąją pavarą.

Ji nuėjo į savo miegamąjį ir kelias dienas nesirodė. Tai buvo ne pirmas kartas. Kai kada Nila savo miegamajame antrame aukšte prisitraukdavo prie lango kėdę, įsitaisydavo ten, rūkydavo, linguodavo koją ir tuščiu veidu spoksodavo laukan. Nieko nekalbėdavo. Nepersirengdavo savo naktinių marškinių. Nesimaudydavo vonioje, nei valydavosi dantų, nei šukuodavosi šepečiu plaukų. Šįsyk ji net nevalgė, ir šis ypatingas įvykis sukėlė ponui Vahdačiui nebūdingą baimę.

Ketvirtą dieną kažkas pabeldė į paradinius vartukus. Atidariau juos aukštam pagyvenusiam vyriškiui gurgždančiai išlygintu kostiumu ir blizgančiais nevarstomais pusbačiais. Buvo kažkas imponuojama ir gana grėsminga tame, kaip jis ne tiek stovėjo, kiek niūksojo, kaip žvelgė tiesiai kiaurai manęs, kaip laikė abiem rankomis poliruotą lazdelę, lyg ta būtų skeptras. Jis dar neištarė nė žodžio, bet aš jau jaučiau, kad tai žmogus, kuris mėgsta, kad jo klausytų.

— Kaip suprantu, mano duktė nesijaučia gerai, — pareiškė jis.

Vadinasi, jis jos tėvas. Anksčiau jo nepažinojau.

— Taip, sahibai. Deja, tai tiesa, — patvirtinau.

— Tai pasitrauk, jaunuoli.

Jis prasibrovė pro mane.

Darbavausi sode, kapodamas medžio trinką krosniai. Iš savo vietos gerai mačiau Nilos miegamojo langą. Jo įrėmintas stovėjo tėvas, per liemenį palinkęs į Nilą, ranką padėjęs jai ant peties. Nilos veidas atrodė kaip žmogaus, išgąsdinto netikėto stipraus garso, pavyzdžiui, fejerverko ar staigaus vėjo gūsio trinktelėtų durų.

Tą vakarą ji valgė.

Po kelių dienų Nila pasišaukė mane į namą ir pasakė ketinanti surengti pobūvį. Tuomet, kai ponas Vahdatis dar gyveno vienas, mes retai kada, jeigu išvis, namuose rengdavome pobūvius. Įsikėlusi Nila juos organizuodavo du ar tris kartus per mėnesį. Dieną prieš pobūvį Nila man smulkiai nurodydavo, kokius užkandžius ir valgius turiu paruošti, ir aš važiuodavau į prekybos centrą nupirkti reikalingų produktų. Svarbiausias tarp tų reikalingų produktų buvo alkoholis, kurio niekada anksčiau man netekdavo parūpinti, nes ponas Vahdatis negėrė — nors jo motyvai neturėjo nieko bendra su religiniais įsitikinimais, jis tik nemėgo alkoholio poveikio. Tačiau Nila buvo gerai susipažinusi su kai kuriomis įstaigomis, — *vaistinėmis*, kaip juokais ji šias vadino, — kur už kainą, prilygstančią dvigubam mano mėnesiniam atlyginimui, buvo galima iš po prekystalio nusipirkti draudžiamo *vaisto*. Dėl šio konkretaus pavedimo vykdymo, tai yra atlikti talkinančiojo nuodėmei vaidmenį, mane kamavo mišrūs jausmai, bet noras įtikti Nilai stelbė viską kitką.

Turite suprasti, pone Markai, kad kai mes rengdavome pobūvius Šadbage, vestuvių ar kokia kita proga, tai vykdavo dviejuose atskiruose namuose, viename — moterims, kitame — vyrams. Nilos pobūviuose vyrai ir moterys dalyvaudavo kartu. Daugelis moterų rengėsi kaip Nila — suknelėmis, atidengiančiomis jų rankas ir taip pat nemažą dalį kojų. Jos rūkė, taip pat ir gėrė iš taurių, perpus pilnų bespalvių, raudonų ar vario spalvos gėrimų, žarstė sąmojus, juokėsi ir nesivaržydamos lietė kitų vyrų rankas, nors šie, žinojau, buvo susituokę su kuria nors kita iš esančiųjų salėje. Iš vieno prirūkytos salės galo į kitą, nuo vienos žmonių grupelės prie kitos aš nešiojau lėkšteles su *bolaniu** ir *lola kebabu***, o patefone sukosi plokštelės. Muzika buvo ne afganiška, Nila ją vadino *džiazu*, tokią muziką, kaip aš sužinojau po kelių dešimtmečių, vertinate ir jūs, pone Markai. Mano ausims padrikas

* Afganistane vegetariškas neraugintos tešlos paplotis, įdarytas daržovėmis.

** Afganistano Pešavaro ir Kandaharo provincijose populiari kebabo rūšis.

pianino skambesys ir keistas triūbų kauksmas skambėjo kaip neharmoninga maišalynė. Bet Nilai patiko, ir aš vis nugirsdavau ją svečiams sakant, kad tiesiog privalą pasiklausyti to ar kito įrašo.

Ponas Vahdatis dėjo ribotas pastangas užimti svečius. Jis tik simboliškai vaizduodavo įsimaišantis tarp žmonių, bet daugiausia, nutaisęs atokią veido miną, užsiimdavo kampą, sukiodavo rankoje stiklinę sodos vandens, mandagiai nusišypsodavo nepraverta burna, kai kas nors jį užkalbindavo. Ir savo įpročiu atsiprašęs pasišalindavo, kai svečiai pradėdavo Nilos prašyti padeklamuoti savo eilėraščius.

Tai būdavo mano pati mėgstamiausia vakaro dalis. Kai ji pradėdavo, aš visada susirasdavau kokią nors užduotį, kad galėčiau laikytis netoliese. Stovėdavau ten su rankšluosčiu sustingęs, įtempęs klausą. Nilos eilėraščiai nepanėšėjo į jokius, su kuriais aš užaugau. Kaip jūs gerai žinote, mes, afganai, mėgstame savo poeziją, net labiausiai neišsilavinusieji iš mūsų geba deklamuoti Hafezo, Chajamo ar Saadžio eiles. Ar prisimenate, pone Markai, kaip pernai man sakėte, kad jūs labai mylite afganus. Ir kai aš paklausiau kodėl, jūs nusijuokėte ir atsakėte: *Todėl, kad net jūsiškiai graffičių piešėjai purškia ant sienų Rumį.*

Tačiau Nila savo eilėmis nepaisė tradicijos. Nesilaikė jokios iš anksto nustatyto metro ar rimo struktūros. Ir jose nebuvo kalbama apie įprastus dalykus — medžius, pavasario gėles ar ulbančius paukščius. Nila rašė apie meilę, ir sakydamas „meilė“, aš neturiu omenyje Rumio ar Hafezo sufiško ilgesio, o kūnišką meilę. Ji rašė apie besikuždančius ant pagalvės, vienas kitą lytinčius įsimylėjėlius. Rašė apie malonumą. Niekada nebuvau girdėjęs tokios kalbos, tariamos moters. Aš stovėdavau ten ir užsimerkęs, degančiomis ausimis klausydavausi atplaukiančio per koridorių kimaus nuo rūkymo balso, įsivaizduodamas, kad ji skaito man, kad *mudu* tie eilėraščio įsimylėjėliai, kol kam nors prireikus arbatos ar kiaušinių kerai nutrūkdavo — tuomet Nila pašaukdavo mane vardu, ir aš bėgdavau.

Tą vakarą jos pasirinktas skaityti eilėraštis užklupo mane netikė-

tai. Buvo apie vyrą ir jo žmoną kaime, gedinčius dėl savo kūdikio mirties per žiemos šalčius. Regis, svečiams eilėraštis patiko, sprendžiant iš pritariamų linksėjimų ir murmesių salėje, o paskui iš entuziastingų plojimų, kai ji pakėlė nuo lapo akis. Vis dėlto buvau šiek tiek nustebęs ir nuviltas, kad mano sesers nelaime pasinaudota svečiams palinksminti, ir nepajėgiau atsikratyti jausmo, kad įvykdyta kažkokia neaiški išdavystė.

Porą dienų po pobūvio Nila pasakė, kad jai reikia naujo rankinuko. Ponas Vahdatis skaitė prie stalo laikraštį, kur aš jam padaviau priešpiečius — lęšių sriubos ir *naanos.*

— Tau ko nors reikia, Suleimanai? — paklausė Nila.

— Ne, *aziza.* Dėkui, — atsakė jis.

Retai nugirsdavau jį kreipiantis į ją kaip nors kitaip nei *aziza*, o tai reiškia „mieloji“ ar „brangioji“, ir vis dėlto dar niekada pora neatrodydavo tokia tolima vienas kitam, kai jis tai ištardavo, ir dar niekada šis švelnus kreipinys nenuskambėdavo taip dirbtinai, kai išsprūsdavo iš pono Vahdačio lūpų.

Pakeliui į parduotuvę Nila pasakė norinti pasiimti draugę ir man nurodė namų adresą. Pastačiau automobilį gatvėje ir stebėjau ją nueinant per kvartalą iki dviejų aukštų namo šviesiai rožinėmis sienomis. Iš pradžių palikau variklį veikiantį, bet kai praėjo penkios minutės ir Nila nesugrįžo, išjungiau. Ir gerai padariau, nes tik po dviejų valandų pamačiau liekną jos figūrą sklendžiančią šaligatviu automobilio link. Atidariau užpakalines dureles ir, kai Nila įsmuko vidun, užuodžiau nuo jos, po pažįstamais kvepalais, sklindantį antrą kvapą, kažką lyg silpnai panašų į kedro ir šiek tiek imbiero — tokiu aromatu aš kvėpavau prieš dvi dienas vakarėlyje.

— Neradau tokio, kuris man patiktų, — nuo užpakalinės sėdynės pasakė Nila, iš naujo pasidažydama lūpas.

Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje ji pastebėjo mano suglumusį veidą. Atitraukusi nuo burnos lūpdažį, iš po blakstienų nuvėrė mane įdėmiu žvilgsniu.

— Tu mane nuvežei į dvi skirtingas parduotuves, bet aš neradau rankinuko, kuris man patiktų.

Jos akys užpakalinio vaizdo veidrodėlyje įsiskverbė į manąsias ir minutėlę užsilaikė. Supratau, kad man patikėta paslaptis. Ji norėjo išbandyti mano ištikimybę ir prašė mane rinktis.

— Manding, jūs apsilankėte trijose parduotuvėse, — netvirtai pasakiau.

Ji nusišiepė.

— *Parfois je pense que tu es mon seul ami, Nabi.*

Aš sumirksėjau.

— Prancūziškai tai reiškia: „Kartais aš pagalvoju, kad tu esi mano vienintelis draugas."

Ji spindinčiai nusišypsojo, bet tai nepadėjo pakelti mano nusmukusios nuotaikos.

Likusią tos dienos dalį atsidėjau namų ruošos darbams perpus mažesne nei normaliai sparta ir tik su menka dalele sau įprasto entuziazmo. Kai tą vakarą užėjo vyrai arbatos, vienas iš jų mums padainavo, bet jo daina nuotaikos nepakėlė. Jaučiausi lyg aš būčiau tas, kuriam įtaisyti ragai. Ir įsitikinau, kad įtaka, kurią ji man turėjo, pagaliau atlėgo.

Bet rytą aš atsikėliau, ir ši vėl pasireiškė, iš naujo nuo grindų iki lubų užpildydama mano gyvenamąjį būstą, sunkdamasi į sienas, prisotindama lyg garas orą, kuriuo kvėpavau. Tai buvo bergždžia, pone Markai.

Negaliu jums tiksliai pasakyti, kada būtent įsitvirtino ta mintis. Galbūt aną vėjuotą rudens rytą, kai man patarnaujant Nilai prie arbatos ir pasilenkus pjaunat jai riekę kekso, afganiško *routo*, nuo padėto ant palangės radijo nuskambėjo pranešimas, kad ateinanti 1952 metų žiema gali būti dar žiauresnė nei pernykštė. Galbūt anksčiau, kai

nuvežiau ją į namą šviesiai rožinėmis sienomis, o gal dar anksčiau, tą kartą, kai laikiau automobilyje jos ranką, kol kūkčiojo.

Nesvarbu kokiu laiku, bet kai sykį ta mintis atėjo į galvą, jos atsikratyti niekaip nesisekė.

Leiskite man pasakyti, pone Markai, kad aš veikiau kuo švariausia sąžine ir būdamas įsitikinęs, jog mano pasiūlymas atsirado iš geros valios ir dorų ketinimų. Kažkas tokio, kas, nors šiuo metu ir skausminga, ateityje visiems padovanotų didesnį gėrį. Bet aš turėjau ir ne tokių garbingų, savanaudžių motyvų. Svarbiausias iš jų — kad suteiksiu Nilai tai, ko joks kitas vyras — nei jos sutuoktinis, nei to didelio rožinio namo savininkas — negalėjo jai duoti.

Pirmiausia pasikalbėjau su Saburu. Sau apginti pasakysiu, kad jeigu būčiau manęs, jog Saburas iš manęs priims pinigus, mielai būčiau jų davęs, užuot pateikęs šį pasiūlymą. Žinojau jį stokojant pinigų, nes man papasakojo apie savo vargus ieškantis darbo. Būčiau paskolinęs jam avansu iš savo algos, kurią man mokėjo ponas Vahdatis, kad Saburas per žiemą galėtų pasirūpinti šeima. Bet Saburas, kaip ir daugelis mano kraštiečių, buvo pernelyg išdidus, ir ši savybė atrodė niekam tikusi ir nepajudinama. Jis niekada nebūtų paėmęs iš manęs pinigų. Vedęs Parvaną, Saburas atsisakė net mažų piniginių perlaidų, kurias jai siųsdavau. Atseit esąs vyras ir pats pasirūpinsiąs savo šeima. Taip ir numirė, nesulaukęs nė keturiasdešimties: vieną dieną susmuko, kažkur laukuose netoliese Baglano imdamas cukrinių runkelių derlių. Girdėjau, jis mirė su runkeliniu peiliu savo pūslėtose, kraujuojančiose rankose.

Nesu tėvas, todėl nepretenduosiu suprasti kankinamų svarstymų, galiausiai padėjusių Saburui apsispręsti. Nežinojau ir apie pokalbius, vykusius tarp Vahdačių. Atskleidęs tokią mintį Nilai, aš tik paprašiau pokalbiuose su ponu Vahdačiu iškelti ją kaip savo pačios, ne mano. Žinojau, kad ponas Vahdatis priešinsis. Jo asmenyje niekada nepastebėdavau nė truputėlio tėviško instinkto. Anksčiau klausiau savęs, ar tai, kad Nila negali pagimdyti vaikų, neprivertė jo suabejoti

savo sprendimu ją vesti. Kad ir kaip ten būtų, stengiausi laikytis atokiau nuo įtemptos atmosferos tarp jųdviejų. Atsiguldamas nakčiai miegoti, tik regėjau mintyse staiga nutekėjusias iš Nilos akių ašaras, kai jai tai pasakiau, ir kaip paėmusi abi mano rankas su dėkingumu ir — buvau tuo tikras — kažkuo panašiu į meilę mane nužvelgė. Mąsčiau vien apie tą faktą, kad siūlau jai dovaną, kokios net geresnių perspektyvų vyrai nepajėgtų duoti. Mąsčiau tik apie tai, kaip visiškai, ir su kokiu dideliu noru jai atsidaviau. Ir aš maniau, vyliausi, — žinoma, kvailai, — kad ji pradės manyje matyti kai ką daugiau nei ištikimą tarną.

Kai ponas Vahdatis galop nusileido, — o tai manęs nė kiek nenustebino, nes Nila buvo nepaprastai stiprios valios moteris, — pranešiau Saburui ir pasisiūliau atvežti jį ir Pari į Kabulą. Aš niekada iki galo nesuprasiu, kodėl jis atsisakė mano pasiūlymo ir pasirinko savo dukterį iš Šadbago atgabenti pėsčiomis. Galbūt kabinosi į tą trumpą laiką, kuris jam dar buvo likęs būti kartu su savo mergyte. Galbūt kelionės varguose ieškojo bent šiek tiek atgailos. Arba galbūt suveikė Saburo išdidumas: jis nenorėjo važiuoti jo dukterį perkančio žmogaus automobiliu. Bet galų gale jie atvyko, trise, visi perdėm dulkini, ir laukė, kaip ir buvo sutarta, priešais mečetę. Veždamas juos į Vahdačių namus iš paskutiniųjų stengiausi atrodyti linksmas dėl vaikų, kurie nieko nenutuokė apie savo likimą ir apie baisią netrukus išsirutuliosiančią sceną.

Pone Markai, maža prasmės perpasakoti tą akimirką, kuri *iš tikrųjų* rutuliojosi tiksliai taip, kaip aš ir baiminausi. Bet visus tuos metus vėliau aš tebejaučiu savo širdį susigniaužiant, kai tas prisiminimas vėl iškyla į paviršių. Ir kaipgi negalėtų susigniaužti? Juk paėmiau tuos du bejėgius vaikučius, kuriuos siejo tikriausia ir tyriausia meilė, ir atplėšiau juos vieną nuo kito. Niekada neužmiršiu staiga mane užplūdusios emocinės sumaišties. Permesta man per petį, ištikta panikos, kol skubinausi išnešti, spardydamasi Pari klykė: *Abola! Abola!* Abdula, mėgindamas prasiveržti pro savo tėvą, rėkė sesers vardą. Nila,

išplėstomis akimis, abiem delnais dengėsi burną, galbūt stengdamasi nuslopinti savo pačios riksmą. Tai mane slegia. Jau praėjo tiek laiko, pone Markai, o tai vis dar mane slegia.

Tuo metu Pari buvo beveik ketverių, bet nepaisant jauno amžiaus jos gyvenime reiškėsi jėgos, kurias buvo būtina pakeisti. Pavyzdžiui, jai pasakyta vadinti mane nebe Kaka* Nabiu, bet tiesiog Nabiu. Ir jos klaidos buvo nuolat švelniai taisomos — tai dariau ir aš, — kol ji galiausiai įtikėjo, kad mudu vienas kitam nesame jokie giminiečiai. Aš jai tapau Nabiu virėju ir Nabiu vairuotoju. Nila — „*maman*“**, o ponas Vahdatis — „papa“***. Nila ėmėsi ją mokyti prancūzų, kuri buvo jos pačios motinos gimtoji kalba.

Ponas Vahdatis Pari atžvilgiu šaltas laikėsi tik trumpą laiką, kol jis, galbūt savo paties nuostabai, liko nuginkluotas ašaringo mergytės nerimo ir namų ilgesio. Netrukus Pari prisidėjo prie mūsų per rytinius pasivaikščiojimus. Ponas Vahdatis įkeldavo ją į lengvą vežimuką ir stumdavo po aplinkinį rajoną, kol mes žingsniuodavome. Arba kitais kartais pasisodindavo ant kelių automobilyje prie vairo ir kantriai šypsodavosi, kai ji spaudydavo signalą. Jis nusamdė stalių ir jam liepė padirbti Pari lovelę ant ratukų su trimis stalčiais, klevinę komodą žaislams sudėti ir nedidelę žemą drabužių spintą. Visus Pari kambario baldus liepė nudažyti geltonai, nes buvo išsiaiškinęs, kad tai jos mėgstamiausia spalva. O vieną dieną aptikau jį sėdintį su Pari prie šono priešais drabužių spintą ir ant šios durelių piešiantį, stebėtinai meistriškai, žirafas ir ilgauodeges beždžiones. Turėčiau prirašyti tomus apie pono Vahdačio asmenybės prigimtį, pone Markai, jums pasakodamas, kad per visus tuos metus, kol stebėjau jį piešiant eskizus, tai buvo pirmas kartas, kai iš tikrųjų gavau pamatyti jo meninę kūrybą.

* Dėdė (*afg.*).
** Mama (*pranc.*).
*** Tėtis (*pranc.*).

Kai Pari atėjo į šiuos namus, Vahdačių pora pirmą kartą tapo panaši į tikrą šeimą. Toks buvo pirmasis jos poveikis. Dabar, siejami savo meilės Pari, Nila ir jos vyras visada valgydavo drauge. Abu vedžiodavo ją po parką šalimais, patenkinti sėdėdavo ant suolo greta vienas kito ir stebėdavo, kaip ji žaidžia. Kai vakarais, nurinkęs stalą, paduodavau jiems arbatą, dažnai aptikdavau vieną ar kitą iš vaikiškos knygelės skaitant Pari, patogiai įsitaisiusiai ant kelių. Sulig kiekviena diena ji vis labiau pamiršdavo ankstesnį savo gyvenimą Šadbage ir jo žmones.

Kita Pari atvykimo pasekmė buvo tokia, kokios iš anksto nė nenuspėjau. Aš pasitraukiau į antrą planą. Būkite man gailestingas, pone Markai, ir prisiminkite, kad tuo metu buvau jaunas, bet, prisipažįstu, kupinas vilčių, tegul ir kokių kvailų. Šiaip ar taip, juk padėjau Nilai tapti motina. Išsiaiškinau, iš kur kyla jos nepasitenkinimas, ir suteikiau priešnuodį. Ar aš maniau, kad dabar mudu galėtume tapti meilužiais? Noriu pasakyti, pone Markai, kad nebuvau toks kvailas, bet tai būtų nevisiškai tiesa. Įtariu, tiesa yra tokia, jog mes visi laukiame, nepaisydami neįveikiamų nepalankių aplinkybių, kad mums atsitiks kas nors nepaprasta.

Bet aš nenumačiau, kad pamažu išnyksiu iš akių. Dabar visas Nilos laikas buvo skiriamas Pari. Pamokos, žaidimai. Poguliai, pasivaikščiojimai, vėl žaidimai. Mudviejų kasdieniai pašnekesiai pasitraukė į šalį. Jeigu jos abi žaisdavo statybinėmis trinkelėmis ar rinkdavo dėlionę, kai atnešdavau Nilai kavos, ji vos mane pastebėdavo, kad tebesu kambaryje, stoviu čia pat už nugaros. O kai vis dėlto pasikalbėdavome, atrodydavo išsiblaškiusi, visada nekantraujanti tuoj pat nutraukti pokalbį. Automobilyje jos veidas būdavo atokus. Todėl, nors man gėda prisipažinti, jaučiau savo dukterėčiai šiokį tokį apmaudą.

Į susitarimą su Vahdačiais įtraukta, kad Pari šeimai nebus leidžiama jos lankyti. Jiems uždraustas bet koks kontaktas su ja. Kartą, netrukus po to, kai Pari įsikėlė pas Vahdačius gyventi, nuvažiavau į Šadbagą su dovanėlėmis kiekvienam — Abdulai ir savo sesers berniukui Ikbalui, tuomet dar vos tik pradedančiam vaikščioti.

Saburas dygiai pasakė:

— Įteikei savąsias dovanas. Dabar metas keliauti.

Atsakiau nesuprantąs, kodėl taip šaltai jis mane priima, kodėl taip šiurkščiai elgiasi.

— Tu supranti, — atkirto jis. — Ir nesi įsipareigojęs čia atvažiuoti ir mus lankyti.

Jis buvo teisus. Aš iš tiesų supratau. Ir tarp mudviejų nusistovėjo šaltis. Mano apsilankymai buvo nesmagūs, įtempti, net vaidingi. Dabar atrodė dirbtina drauge sėdėti, gurkšnoti arbatą ir šnekučiuotis apie orus ar tų metų vynuogių derlių. Mudu, aš ir Saburas, apsimestinai dėjomės, kad viskas normalu, nors iš tikrųjų taip nebebuvo. Kad ir kokia priežastis, juk galų gale tai aš sugrioviau jo šeimą. Saburas nebenorėjo manęs matyti, ir aš jį supratau. Nutraukiau savuosius kasmėnesinius apsilankymus. Ir nė vieno jų daugiau niekada nebemačiau.

Tai įvyko vieną ankstyvo 1955-ųjų pavasario dieną, pone Markai, kai mūsų visų gyvenimas namuose amžinai pasikeitė. Prisimenu, tada lijo. Ne smarkiai, kai iš paskos atslenka miglos ir kosulys, bet vangia dulksna, visą rytą tai užeinančia, tai nustojančia. Prisimenu, nes ten buvo sodininkas, Zahidas, kaip visada tinginys, jis ramstėsi į grėblį ir kalbėjo, kad dėl bjaurių orų galėtų nutraukti darbą. Jau ketinau pasišalinti į savo namuką, vien tam, kad atsidurčiau toliau nuo jo niektauzų, kai išgirdau Nilą iš pagrindinio namo vidaus surinkant mano vardą.

Puoliau per kiemą į namą. Jos balsas sklido iš antro aukšto, nuo šeimininkų miegamojo pusės.

Radau Nilą kampe, nugara prisiplojusią prie sienos, delną prispaudusią prie burnos.

— Jam kažkas negerai, — pasakė neatitraukdama sau nuo burnos delno.

Ponas Vahdatis sėdėjo ant lovos vilkėdamas baltais apatiniais marškiniais, iš jo sklido keisti gerkliniai garsai. Veidas buvo išblyškęs ir susitraukęs, plaukai susivėlę. Jis vis bandė, bet nesėkmingai, kažką atlikti dešine ranka, ir pasibaisėjęs aš pastebėjau iš jo burnos kampo drykstančių seilių dryžį.

— Nabi! Daryk ką nors!

Į kambarį atėjo Pari, kuri tuomet buvo šešerių, ir dabar atliuoksėjusi ponui Vahdačiui prie šono patampė už jo apatinių marškinių.

— *Papa*? *Papa*?

Plačiomis akimis jis pažvelgė žemyn į ją, vis žiodamas ir čiaupdamas burną. Pari sukliko.

Aš skubiai pačiupau ją ant rankų ir nunešiau Nilai. Liepiau išsinešti į kitą kambarį, nes mergytė neturi matyti savo tėvo tokios būklės. Nila sumirksėjo, tartum pabusdama iš transo, pažvelgė nuo manęs į Pari, paskui siekė ją paimti. Vis klausė manęs, kas negerai jos vyrui, ir kartojo, kad turiu ką nors daryti.

Pro langą pašaukiau Zahidą, ir nors sykį tas niekam tikęs kvailys pasirodė bent kiek naudingas. Jis man padėjo užmauti ponui Vahdačiui pižamos kelnes. Mudu jį pakėlėme nuo lovos ir nunešę laiptais apačion įkėlėme ant užpakalinės automobilio sėdynės. Nila įsiropštė greta jo. Pasakiau Zahidui likti namie ir prižiūrėti Pari. Jis buvo beužprotestuojąs, bet aš kaip įmanydamas smarkiau atviru delnu kirtau jam per smilkinį, išvadinau asilu ir pasakiau, kad privaląs daryti, kas liepiama.

Sulig tais žodžiais išvariau atbulom automobilį ir visu greičiu nuvažiavau.

Tik po dviejų savaičių mes pargabenome poną Vahdatį namo. Prasidėjo chaosas. Namus būriais užgriuvo giminė. Kone kiaurą parą plikydavau arbatą ir gamindavau valgį pamaitinti tai dėdę, tai pusbrolį, tai nusenusią tetą. Ištisą dieną žvangėdavo paradinių vartukų varpelis, marmurinėmis svetainės grindimis kaukšėdavo aukštakulniai, o koridoriumi vilnydavo murmesiai, kai žmonės plūsdavo į namus.

Daugelį jų namuose retai buvau matęs ir supratau, kad tie žmonės veikiau lankosi iš pagarbos oriai pono Vahdačio motinai, o ne norėdami pamatyti atsiskyrėlišką ligonį, su kuriuo anksčiau menkai buvo susiję. Žinoma, ateidavo ir ji, — motina, — tik, ačiū Dievui, be šunų. Įsiverždavo į namą, abiejose rankose gniauždama po nosinaitę savo paraudusioms akims ir varvančiai nosiai pasausinti. Įsitaisydavo prie lovos ir ašarodavo. Be to, vilkėdavo juodai, ir tai mane gąsdindavo, lyg jos sūnus jau būtų miręs.

O tam tikra prasme jis toks ir buvo. Bent jau lyginant su ankstesniuoju. Pusė veido virtusi sustingusia kauke. Kojos beveik neteikė jokios naudos. Jis galėjo judinti kairę ranką, bet dešinioji buvo vien kaulai ir suglebę raumenys. Kalbėjo kimiais kriūksmais ir dejonėmis, kurių niekas nepajėgdavo interpretuoti.

Daktaras mums pasakė, kad ponas Vahdatis patiria emocijas, kokias jausdavo ir prieš insultą, ir gerai viską suvokia, tik ko negali daryti, bent kol kas — tai parodyti, ką jaučia ir suvokia.

Tačiau tai nebuvo visai tiesa. Iš tikrųjų maždaug po pirmos savaitės jis leido aiškiai suprasti, ką jaučia lankytojams, tarp jų ir savo motinai. Net ir taip sunkiai pasiligojęs, jis iš esmės buvo vienišius. Ir jų gailestis, susisieloję žvilgsniai, visi liūdni linksėjimai galvomis dėl to vargano vaizdo, jam niekuo nepadėjo. Kai jie ateidavo pas jį į kambarį, ponas Vahdatis piktai mosikuodavo savo sveikąja ranka, gindamas visus lauk. Jų kalbinamas nusisukdavo. Jeigu jie atsisėsdavo prie lovos, jisai sugniauždavo į saują paklodes, stenėdavo ir daužydavo kumščiu sau į šlaunį, kol visi pasišalindavo. Pari jis vydavo nuo savęs ne mažiau atkakliai, tegul ir gerokai švelniau. Mergytė ateidavo prie ligonio lovos pažaisti su savo lėlėmis, ir jis drebančiu smakru, ašarojančiomis akimis maldaujamai žvelgdavo į ją, kol aš išvesdavau Pari iš kambario. Jis nebandydavo su mažyle kalbėtis, nes žinojo, kad savo kalba ją trikdys.

Pagaliau atėjęs didysis lankytojų egzodas suteikė Nilai palengvėjimą. Kai žmonės pripildydavo namą, Nila pasitraukdavo viršun

pas Pari į miegamąjį, tuo didžiai papiktindama savo anytą, kuri, be abejo, tikėjosi — ir tikrai, kas galėtų ją smerkti? — iš Nilos, kad liktų prie jos sūnaus lovos, bent dėl padorumo regimybės. Žinoma, Nilai padorumo regimybė ir tai, kas galėtų būti apie ją kalbama, nė kiek nerūpėjo. O kalbama buvo nemažai. „Kas per žmona?“ — ne sykį girdėdavau anytą sušunkant. Ji skųsdavosi visiems, kurie tik norėdavo klausytis, kad Nila beširdė, kad jos sieloje žioji didžiulė skylė. Kur ji dabar, kai yra reikalinga savo vyrui? Kas per žmona, jeigu apleidžia savo ištikimą, mylintį vyrą?

Žinoma, kai kurie senės žodžiai buvo teisingi. Iš tikrųjų tai tik manimi buvo galima labiausiai kliautis prie pono Vahdačio lovos. Tai aš duodavau jam tabletes ir pasitikdavau įeinančiuosius į kambarį. Tai su manimi daktaras dažniausiai kalbėdavosi ir todėl tai manęs, o ne Nilos, žmonės teiraudavosi apie pono Vahdačio būklę.

Pono Vahdačio nenoras turėti lankytojų suteikė Nilai atvangos nuo vieno nepatogumo, bet atsirado kitas. Pasislėpusi ir užsirakinusi Pari kambaryje, ji atsitolino ne tik nuo nemalonios savo anytos, bet taip pat ir nuo bėdos, kokia tapo jos vyras. Dabar namai buvo tušti, ir ji susidūrė su sutuoktinės pareigomis, kurioms buvo visiškai netikusi.

Ji nepajėgė to daryti.

Ir nedarė.

Nesakau, kad ji buvo žiauri ar bejausmė. Aš ilgai gyvenau, pone Markai, ir galiausiai supratau vieną dalyką: tiek žmogaus nusižeminimo, tiek gailestingumo mastą gali deramai įvertinti tik tuomet, kai sprendi, kas dedasi jo širdyje. Taigi štai ką aš *sakau*: kai kartą įėjau į pono Vahdačio kambarį, pamačiau Nilą kūkčiojančią jam ant pilvo, su šaukšteliu rankoje, o lęšių *daalo** piurė varvant nuo jos vyro smakro ant parišto apie kaklą seilinuko.

— Leiskite man, bibi sahiba, — švelniai pasakiau.

* Lęšių su daržovėmis ir prieskoniais troškinys.

Paėmiau iš jos šaukštelį, švariai nušluosčiau ponui Vahdačiui burną ir pradėjau jį maitinti. Bet jisai sudejavo, kietai užsimerkė ir nusuko veidą.

Netrukus po to laiptais apačion aš tempiau porą lagaminų, paskui šiuos perdaviau vairuotojui, kuris abu įgrūdo į tuščia eiga dirbančio automobilio bagažinę. Padėjau Pari, vilkinčiai savo mėgstamąja geltona suknele, įsiropšti ant užpakalinės sėdynės.

— Nabi, ar atveši *Papa* ir mus aplankysi Paryžiuje, kaip *Maman* sakė? — paklausė ji, mane apdovanodama retadante šypsena.

Pažadėjau tikrai ją aplankyti, kai tik jos tėvas pasijaus geriau. Pabučiavau abu mergytės delniukus.

— Bibi Pari, linkiu tau sėkmės ir laimės, — pasakiau.

Sutikau nulipančią paradiniais laiptukais Nilą, paburkusiomis akimis ir apie jas išsitepliojusiu juodu kosmetiniu pieštuku. Ji ką tik išėjo iš pono Vahdačio kambario, kur su juo atsisveikino.

Paklausiau, kaip jis jaučiasi.

— Manau, jam lengviau, — atsakė ji ir pridūrė: — Nors galbūt tik man taip norėtųsi.

Ji uždarė savo rankinę ir pasikabino ant peties.

— Niekam nepasakok, kur aš vykstu. Taip bus geriausia.

Aš jai pažadėjau nepasakoti.

Ji pasakė netrukus man parašysianti. Paskui ilgai žvelgė į akis, ir aš pamaniau, kad matau tame žvilgsnyje tikrą jausmą. Delnu palietė man veidą.

— Džiaugiuosi, Nabi, kad tu su juo lieki.

Paskui priėjo arčiau ir mane apkabino, skruostu liesdamasi prie manojo. Į nosį man padvelkė jos plaukų, jos kvepalų aromatas.

— Tai buvai tu, Nabi, — sukuždėjo man į ausį. — Visada tu. Nežinojai?

Aš nesupratau. O ji atsiplėšė nuo manęs, ir aš nesuspėjau paklausti. Nuleidusi galvą, kaukšėdama į asfaltą aukštakulniais, ji nuskubėjo įvaža. Įsmuko ant užpakalinės taksi sėdynės greta Pari, sykį

pažvelgė mano pusėn ir prispaudė prie stiklo delną. Paskiausia, ką pamačiau — tai delną, baltą prie lango, kai taksi pajudėjo.

Stebėjau ją nuvažiuojant ir palaukiau, kol automobilis užsuks už kampo, o tik paskui užstūmiau vartus. Paskui į juos atsirėmiau ir pravirkau it vaikas.

Nors ponas Vahdatis nepageidavo, keletas lankytojų vis dar retkarčiais užeidavo, bent kurį laiką, bet tai truko neilgai. Galiausiai liko tik motina, kuri pasirodydavo jo aplankyti. Ateidavo kokį kartą per savaitę ar panašiai. Spragtelėdavo man pirštais, ir aš pristumdavau jai kėdę, o vos klestelėjusi šalia savo sūnaus lovos pratrūkdavo antpuolių monologais apie dabar išvykusios jo žmonos charakterį. Ši kekšė. Melagė. Girtuoklė. Bailė, pasprukusi Dievas žino kur, kai labiausiai reikalinga savo vyrui. Visa tai ponas Vahdatis kentėdavo tylomis, abejingai žvelgdamas jai pro petį į langą. Paskui pasipildavo begalinis srautas naujienų ir paskutinių įvykių, dauguma savo banalumu buvo kone fiziškai skausmingi. Apie tai, kaip viena pusseserė susipykusi su savo seserimi, nes ta turėjo įžūlumo nusipirkti lygiai tokį pat kavos stalelį kaip ir ana. Kam praeitą penktadienį pakeliui į namus iš Paghmano nuleido padangą. Kas pasidarė naują šukuoseną. Ir taip toliau, ir taip toliau. Kartais ponas Vahdatis kažką sumurmėdavo ir jo motina pasisukdavo į mane.

— Tu. Ką jis pasakė?

Ji visada šitaip į mane kreipdavosi, irzliais ir kapotais žodžiais.

Kadangi aš būdavau su juo daugmaž ištisomis dienomis, pamažu išmokau perprasti jo kalbėsenos mįslę. Prisilenkdavau arčiau, ir tai, kas kitiems skambėdavo lyg nesuprantami kriūksmai bei murmesiai, aš atpažindavau kaip prašymą vandens, paduoti basoną ar maldavimą paversti ant šono. Faktiškai tapau jo vertėju.

— Jūsų sūnus sako, kad norėtų pamiegoti.

Senė atsidusdavo ir pasakydavo, kad tai ir gerai, vis tiek ji jau

turėtų išeiti. Pasilenkdavo, pabučiuodavo jį į kaktą ir pažadėdavo netrukus grįžti. Palydėjęs iki paradinių vartukų, kur laukdavo jos šoferis, pareidavau į pono Vahdačio kambarį, atsisėsdavau prie jo lovos ant taburetės ir mudu drauge mėgaudavomės tyla. Kartais jisai savo akimis pagaudavo manąsias, tada palinguodavo galva ir kreivai nusišiepdavo.

Darbas, kuriam buvau nusamdytas, dabar buvo labai ribotas, — tik sykį ar du per savaitę važiuodavau nupirkti maisto produktų, o valgį gaminti turėjau tik dviem žmonėms, — todėl nemačiau prasmės mokėti kitiems tarnams už darbą, kurį pats galėjau atlikti. Pareiškiau tai ponui Vahdačiui, ir jis pamojo ranka. Aš prisilenkiau.

— Tu nusidirbsi.

— Ne, sahibai. Mielai tai darysiu.

Jis manęs paklausė, ar tikrai, ir aš patvirtinau.

Jo akys sudrėko, o pirštai silpnai spustelėjo man riešą. Ponas Vahdatis buvo stoiškiausias žmogus, kokį kada nors pažinojau, bet po apopleksijos nuo menkiausių dalykų susijaudindavo, nerimaudavo, ašarodavo.

— Nabi, klausykis manęs.

— Taip, sahibai.

— Mokėk sau algos tiek, kiek nori.

Pasakiau, kad mums nėra jokio reikalo apie tai kalbėti.

— Tu žinai, kur aš laikau pinigus.

— Ilsėkitės, sahibai.

— Man nesvarbu kiek.

Pasakiau, kad priešpiečiams ketinu išvirti *šorvos* sriubos.

— Kaip jums atrodo, jeigu *šorvos*? Kai pagalvoju, ir pats jos norėčiau.

Užbaigiau vakarinius susibūrimus su kitais čia dirbančiais. Man neberūpėjo, ką jie apie mane manys; nepakęsiu, kad ateitų į pono Vahdačio namus ir linksmintųsi jo sąskaita. Ypač man buvo malonu išvyti Zahidą. Taip pat atleidau moteriškę Hazarą, ateidavusią skalbti drabužių. Dabar skalbdavau pats. Aš prižiūrėjau medžius, karpiau

krūmus, pjoviau žolę, sodinau naujas gėles ir daržoves. Palaikiau tvarką name: valiau kilimus, blizginau grindis, dulkinau užuolaidas, ploviau langus, taisiau varvančius čiaupus, keičiau surūdijusius vamzdžius.

Vieną dieną pono Vahdačio kambaryje šluosčiau nuo karnizų voratinklius, kol jis miegojo. Buvo vasara, karštis nuožmus ir sausas. Buvau nuėmęs nuo pono Vahdačio visas antklodes ir marškas, atraitojęs jo pižamos kelnių klešnes. Atvėriau langus, girgždėdamos palubėje sukosi ventiliatoriaus mentės, bet tai mažai padėjo — karštis smelkėsi iš visų pusių.

Kambaryje buvo gana didelė sieninė spinta, kurią jau seniai rengiausi sutvarkyti, ir galiausiai nusprendžiau to imtis tądien. Nustūmęs atidariau dureles ir pradėjau jos viduje nuo kostiumų, išdulkindamas kiekvieną atskirai, nors ir suvokiau, kad ponas Vahdatis niekada nė vieno jų nebenešios. Ten buvo stirtos knygų, ant kurių susirinko dulkės, tad nušluosčiau ir jas. Skudurėliu nuvaliau jo batus, visus surikiavau tvarkinga eile. Suradau didelę kartoninę dėžę, beveik paslėptą po keliais ilgais žieminiais paltais, savo apatiniais kraštais krintančiais ant jos. Prisitraukiau dėžę arčiau ir atkėliau viršų. Ji buvo pilna pono Vahdačio eskizų sąsiuvinių, sukrautų vienas ant kito — liūdnos ankstesnio jo gyvenimo relikvijos.

Paėmiau iš dėžės viršutinį eskizų sąsiuvinį ir kaip papuolė atsiverčiau vieną puslapį. Man kone sulinko keliai. Peržiūrėjau visą sąsiuvinį. Padėjau jį ir išsikėliau kitą, paskui dar kitą ir dar kitą, o po to dar vieną. Puslapiai vertėsi man prieš akis, kiekvienas padvelkdamas į mane lengvu atodūsiu, kiekvienas su pavaizduotu tuo pačiu siužetu, nupieštu anglimi. Štai aš, šluostantis priekinį automobilio sparną, kaip matytas iš aukštai — pro antro aukšto miegamojo langą. Štai aš, šalia verandos pasirėmęs į kastuvą. Galėjau šiuose puslapiuose save surasti besirišantį batų raištelius, kapojantį malkas, laistantį krūmus, pilantį iš virdulių arbatą, besimeldžiantį, snaudžiantį. Štai automobilis, pastatytas Ghargha ežero pakrantėse, aš prie vairo, langas nuleistas, mano ranka nukarusi per durelių šoną, neaiškiai nupiešta

kažkokia figūra ant užpakalinės sėdynės, aplinkui aukštai suka ratus paukščiai.

Tai buvai tu, Nabi.

Visada tu.

Nežinojai?

Pažvelgiau į poną Vahdatį lovoje. Jis ant šono kietai miegojo. Atsargiai padėjau eskizų sąsiuvinius į kartoninę dėžę, uždariau viršų ir įstūmiau ją atgal į kampą po žieminiais paltais. Paskui išėjau iš kambario, tyliai, kad jo nepažadinčiau, uždarydamas duris. Nukėblinau apytamsiu koridoriumi ir laiptais apačion. Regėjau save vis einantį. Išžengiantį į tos vasaros dienos karštį, nusigaunantį įvaža, atstumiantį paradinius vartus, žengiantį gatve, pasukantį už kampo ir vis traukiantį tolyn, neatsigręžiantį sau per petį.

Kaipgi aš galėjau toliau pasilikti? — klausiau savęs. Aš nebuvau nei pasipiktinęs, nei pamalonintas tai supratęs, pone Markai, bet *tikrai* jaučiausi nesmagiai. Mėginau įsivaizduoti, kaip galėčiau pasilikti, žinodamas, ką dabar žinojau. Tai, ką aptikau dėžėje, temdė viską. Nuo tokio dalyko negalima pabėgti, jo nustumti į šalį. Ir vis dėlto, kaipgi galėjau išeiti ir palikti jį tokios bejėgės būklės? Negalėjau, pirma nesuradęs žmogaus, kuris tiktų perimti mano pareigas. Jaučiausi skolingas ponui Vahdačiui bent tiek, nes jis visada buvo man geras, kai aš, kita vertus, manevravau jam už nugaros, siekdamas įgyti jo žmonos palankumą.

Nuėjau į valgomąjį, atsisėdau prie stiklinio staliuko ir užsimerkiau. Pone Markai, nepajėgiu jums apsakyti, kaip ilgai ten sėdėjau nejudėdamas, tik kažkuriuo metu viršuje išgirdau judesius, atsimerkęs sumirksėjau ir pamačiau, kad šviesa pakitusi. Tuomet atsistojau ir užkaičiau vandenį arbatai.

Sykį užkopiau viršun į pono Vahdačio kambarį ir pasakiau turintis jam staigmeną. Tai įvyko kažkada apie 1960-uosius, dar

ilgai prieš tai, kai į Kabulą atėjo televizija. Tomis dienomis mudu leisdavome laiką žaisdami kortomis, o pastaruoju metu ir šachmatais, kurių jis mane išmokė ir kuriems aš pasirodžiau turįs šiek tiek sugebėjimo. Mes taip pat skyrėme daug laiko skaitymo pamokoms. Jis pasirodė esąs kantrus mokytojas. Klausydamasis mane skaitant, užsimerkdavo ir švelniai purtydavo galvą, kai aš suklysdavau. *Iš naujo*, paragindavo jis. Tuo metu jo kalba jau buvo gana gerai atsistačiusi. *Skaityk iš naujo, Nabi.* Kai tuomet, dar 1947-aisiais, jis mane nusamdė, aš mulos Šekibo dėka buvau daugiau ar mažiau raštingas, bet tik per privačias Suleimano pamokas mano skaitymo sugebėjimai iš tiesų pažengė į priekį, o kaip to pasekmė — ir rašymo. Žinoma, jis tai darė norėdamas man padėti, bet turėjo ir savų motyvų, nes dabar aš galėjau jam skaityti knygas, kurias mėgo. Aišku, galėjo jas skaityti ir pats, bet tik trumpais tarpsniais, nes greitai pavargdavo.

Jeigu trukdydavo kasdieniai namų ruošos darbai ir negalėdavau prie jo būti, pats nedaug turėdavo kuo užsiimti. Klausydavosi plokštelių. Dažnai jam tekdavo tenkintis tik žiūrėjumu pro langą į tupinčius ant medžių paukščius, dangų, debesis, klausytis gatvėje žaidžiančių vaikų, vaisių pardavėjų, tempiančių savo asilus ir šūkaujančių *Vyšnios! Šviežios vyšnios!*

Kai jam pasakiau apie tą staigmeną, manęs paklausė, kokia gi ji. Prakišau savo ranką jam po sprandu ir pasakiau, kad pirmiau nulipsime apačion. Tais laikais neturėjau daug vargo jo nešioti, nes tebebuvau jaunas ir pajėgus. Lengvai jį pakėlęs nunešiau į svetainę, kur atsargiai pasodinau ant sofos, atremdamas į atkaltę.

— Na? — tarė jis.

Įstūmiau iš vestibiulio invalido vežimėlį. Jau daugiau kaip metai stengiausi šiam jį įkalbėti, bet ponas Vahdatis atkakliai atsisakinėjo. Dabar aš ėmiausi iniciatyvos ir vis tiek jį nupirkau. Ponas Vahdatis išsyk suskato purtyti galvą.

— Ar tai dėl kaimynų? — paklausiau. — Jums nesmagu, ką žmonės kalbės?

Ponas Vahdatis man liepė jį nunešti atgal į viršų.

— Na, man nusispjaut, ką kaimynai manys ar sakys, — pareiškiau. — Tad štai ką mes šiandien darysime: eisime pasivaikščioti. Graži diena, ir mudu pasivaikščiosime, jūs ir aš, ir baigta. Mat jeigu mes neišeisime iš šito namo, pamesiu protą, ir kas su jumis bus, kai aš išprotėsiu? Tikrai, Suleimanai, liaukitės verkęs. Elgiatės kaip nusenusi moteris.

Dabar jis verkė *ir* juokėsi, vis kartodamas: „Ne! Ne!“ Net ir tuomet, kai jį pakėliau ir įsodinau į vežimėlį, uždengiau antklode ir išridenau pro paradines duris.

Derėtų čia paminėti, kad aš *tikrai* iš pradžių ieškojau sau pamainos. Nepasakiau Suleimanui, kad tai darau; maniau, bus geriausia surasti tinkamą žmogų, o paskui jam pranešti naujieną. Daug žmonių ateidavo pasiteirauti dėl darbo. Susitikdavau su jais lauke, ne name, kad Suleimanui nesukelčiau įtarimų. Bet paieškos pasirodė keblesnės, negu buvau numatęs. Kai kurie kandidatai aiškiai buvo nulipdyti iš to paties molio kaip ir Zahidas, ir šitų — kuriuos aš lengvai užuosdavau, nes ilgai turėjau reikalų su panašia paderme — greitai atsikratydavau. Kiti neturėjo reikiamų maisto ruošos įgūdžių, nes, kaip anksčiau minėjau, Suleimanas valgiui buvo gana išrankus. Arba jie nemokėjo vairuoti. Daugelis nemokėjo skaityti, o tai buvo rimta kliūtis, kai dabar aš popietėmis ilgai Suleimanui skaitydavau. Kai kuriuos pamačiau neturint kantrybės, o tai dar vienas svarbus trūkumas, kai kalbama apie Suleimano slaugą: mat jis galėdavo būti nepakenčiamas ir kartais vaikiškai aikštingas. Kitus aš nuspręsdavau stokojant būtino charakterio tokiam daug pastangų reikalaujančiam darbui, su kokiu tektų dorotis.

Ir taigi po trejų metų tebebuvau namuose, vis dar sau kartodamas, kad ketinu išeiti, kai tik pasijausiu tikras, jog Suleimano likimas atsidurs rankose, kuriomis galėsiu pasitikėti. Po trejų metų aš vis dar buvau tas, kuris kas antrą dieną apiplaudavo jam kūną šlapiu skudurėliu, skusdavo veidą, karpydavo nagus, apkirpdavo plaukus. Maitin-

davau Suleimaną jo maistu ir pagelbėdavau jam ant basono, po to švariai nuvalydavau, kaip tai darai kūdikiui, taip pat skalbdavau suterštus vystyklus, kuriuos būdavau jam užsegęs. Per tą laiką tarp mudviejų nusistovėjo nebyli kalba, kilusi iš familiarumo bei pripratimo ir — neišvengiamai — įsismelkęs į mūsų santykius neįsivaizduojamas tam tikro laipsnio neformalumas.

Kai man pavyko įsodinti jį į invalido vežimėlį, atsinaujino senasis rytmetinių pasivaikščiojimų ritualas. Išridendavau poną Vahdatį vežimėlyje iš namo, ir mudu leisdavomės gatve, pakeliui sveikindamiesi su kaimynais. Vienas iš jų buvo ponas Baširis, jaunikaitis, neseniai baigęs Kabulo universitetą ir tarnaujantis Užsienio reikalų ministerijoje. Jis ir jo brolis, abu su žmonomis, įsikėlė į didelę dviejų aukštų vilą trimis namais toliau nuo mūsiškio kitoje gatvės pusėje. Kartais su juo susitikdavome, kai rytais, prieš išvažiuodamas į tarnybą, šildydavo savo automobilį, ir aš visada stabtelėdavau apsikeisti keliomis mandagybėmis. Dažnai nustumdavau vežimėliu Suleimaną į Šar e Nano parką, kur mudu sėdėdavome guobų paunksnėje ir stebėdavome transporto eismą — taksistus, įnirtingai delnais trankančius klaksonus, dzingsinčius dviračius, bliaunančius asilus, pėsčiuosius, savižudiškai išžengiančius tiesiai priešais važiuojančius autobusus. Mudu, mane ir Suleimaną, parke ir aplinkui matyti tapo įprasta. Pakeliui į namus dažnai stabtelėdavome geraširdiškai persimesti keliais linksmais žodžiais su žurnalų pardavėjais, mėsininkais ir eismą reguliuojančiais jaunais policininkais. Šnektelėdavome su taksistais, atsirėmusiais į savo automobilių sparnus ir laukiančiais keleivių.

Kartais aš jį įkeldavau ant užpakalinės senos ševrolė sėdynės, pakraudavau invalidų vežimėlį į bagažinę ir išvažiuodavau į Paghmaną, kur visada galėdavau rasti dailų žaliuojantį lauką ir medžių paunksnėje čiurlenantį upeliuką. Kai pavalgydavome priešpiečius, Suleimanas mėgindavo piešti eskizus, bet tam reikėdavo pastangų, nes po apopleksijos nukentėjo jo pagrindinė, dešinė, ranka. Vis dėlto, naudodamasis savo kairiąja, jis įstengdavo atkurti popieriuje medžius,

kalvas ir laukinių gėlių guotus kur kas tiksliau nei aš su savo nepažeistais sugebėjimais. Galiausiai Suleimanas pavargdavo ir užsnūsdavo, pieštukas išslysdavo jam iš rankos. Užklodavau jo kojas vilnone antklode ir atsiguldavau ant žolės šalia vežimėlio. Klausydavausi medžius šlamenančio vėjelio, spoksodavau į dangų, plaukiančius virš galvos debesėlius.

Anksčiau ar vėliau pajausdavau savo mintis nuklystant į Nilą, šiuo metu per visą žemyną toli nuo manęs. Įsivaizduodavau švelnų jos plaukų žvilgesį, kaip ji linguoja koja, o kaskart sulig ryškiau sužioruojančia cigarete sandalas plekštelėdavo jai į kulnį. Mąstydavau apie jos užpakaliuko išlinkį ir krūtinės iškilumą. Trokšdavau vėl atsidurti šalimais, būti apgaubtas jos kvapo, justi seniai pažįstamus širdies virpesius, kai ji paliesdavo mano ranką. Ji pažadėjo man rašyti, ir nors metai bėgo ir, visai tikėtina, Nila mane pamiršo, dabar negaliu meluoti ir tvirtinti, jog manęs neužplūsdavo lūkestis kaskart, kai pas mus į namus atnešdavo korespondenciją.

Sykį Panghame aš sėdėjau ant žolės, įnikęs į šachmatų lentą. Tai nutiko daug metų vėliau, 1968-aisiais, metai po to, kai pasimirė Suleimano motina, ir taip pat tais metais, kai abu, ponas Baširis ir jo brolis, tapo tėvais, o berniukus juodu pavadino atitinkamai Idriu ir Timūru. Dažnai matydavau mažylius pusbrolius, savo motinų vežiojamus vaikiškose kėdutėse ant ratukų, kai jos išsirengdavo pasivaikštinėti po kaimynystę. Tą dieną mudu su Suleimanu, prieš jam užsnūstant, pradėjome žaisti šachmatais, ir dabar aš bandžiau rasti, kaip išlyginti savo poziciją po jo agresyvaus debiutinio gambito, kai jis netikėtai paklausė:

— Pasakyk man, Nabi, kiek tau metų?

— Na, jau per keturiasdešimtį, — atsakiau. — Tik tiek žinau.

— Mąsčiau, kad tu turėtum vesti, — pasakė jis. — Kol dar gražiai atrodai. Tu jau žyli.

Mudu nusišypsojome vienas kitam. Jam pasakiau, kad ir mano sesuo Masuma tą pat man kalbėdavo.

Jis manęs paklausė, ar prisimenu aną dieną, kai mane nusamdė, dar 1947-aisiais, prieš dvidešimt vienerius metus.

Aišku, prisiminiau. Aš tarnavau, gana nesėkmingai, virėjo padėjėju namuose už kelių kvartalų nuo Vahdačių rezidencijos. Išgirdęs, kad jam reikia virėjo — jo ankstesnis vedė ir išsikėlė — vieną popietę nuėjau tiesiai pas jį į namus ir patilindžiavau paradinių vartukų varpelį.

— Buvai be galo prastas virėjas, — pasakė Suleimanas. — Dabar tu darai stebuklus, Nabi, bet tas pirmas patiekalas? Dieve mano. O kai pirmą kartą vežei manuoju automobiliu, maniau, mane ištiks apopleksija.

Čia jis nutilo, paskui suprunkštė, nustebintas savo netyčia pasakyto sąmojo.

Tai mane užklupo visai netikėtai, pone Markai, kaip sukrėtimas, iš tikrųjų, nes Suleimanas per visus tuos metus neišsakė nė vienintelio nusiskundimo — nei dėl valgio gaminimo, nei dėl vairavimo.

Jis pasisuko veidu į mane.

— Kai tu atėjai, aš pamaniau: niekada dar nebuvau matęs nieko tokio gražaus.

Nuleidau akis į šachmatų lentą.

— Kai su tavimi susipažinau, žinojau, kad mudu, tu ir aš, nesame tokie patys, ir kad tai neįmanomas dalykas, ko aš trokštu. Bet vis dėlto mudu rytais pasivaikštinėdavome, ir važinėdavomės, ir nepasakysiu, kad to man pakako, bet buvo geriau, nei būti be tavęs. Išmokau tenkintis tavo artumu. — Jis nutilo, paskui pridūrė: — Ir, manau, tu supranti, apie ką aš kalbu, Nabi. Žinau, supranti.

Negalėjau pakelti į jį akių.

— Ir noriu tau pasakyti, tegul tik šį vieną kartą, kad aš tave ilgai ilgai mylėjau, Nabi. Prašau, nepyk.

Papurčiau galvą — nepykstu. Kelias minutes mudu nepratarėme nė žodžio. Tai, ką jis pasakė, tarp mudviejų alsavo slopinama gyvenimo, niekada neišsipildysiančios laimės kančia.

— Ir dabar šitai tau sakau, — vėl prabilo jis, — kad suprastum,

kodėl aš noriu, kad tu išeitum. Išeik ir susirask žmoną. Sukurk šeimą kaip kiekvienas kitas, Nabi. Dar tau yra laiko.

— Ką gi, — pagaliau pasakiau, stengdamasis sumažinti įtampą atsainumu, — kurią nors dieną galbūt taip ir padarysiu. Ir tuomet jūs gailėsitės. Taip pat ir vargšas nelaimėlis, kuriam teks skalbti jūsų vystyklus.

— Tu visada juokauji.

Stebėjau per žalsvai pilką lapą lengvai ropojantį vabalą.

— Nepasilik dėl manęs. Štai ką tau sakau, Nabi. Nepasilik dėl manęs.

— Jūs per daug gerai apie save manote.

— Vėl juokauji, — su nuovargiu tarė jis.

Nutylėjau, nors ir maniau jį neteisingai supratus. Tąkart nejuokavau. Jau ne dėl jo norėjau pasilikti. Iš pradžių — taip. Anksčiau niekur neišėjau, nes buvau reikalingas Suleimanui, nes jis buvo visiškai nuo manęs priklausomas. Kadaise pabėgau nuo tos, kuriai manęs reikėjo, ir tebejaučiu, kad sąžinės priekaištus nusinešiu su savimi į kapą. Negalėjau dar sykį taip pasielgti. Bet pamažu, nepastebimai, mano motyvai pasilikti keitėsi. Negaliu jums pasakyti, pone Markai, kada ar kaip permaina įvyko, tik tai, kad dabar aš niekur nebėjau dėl savęs. Suleimanas pasakė, kad turėčiau vesti. Bet faktas toks, kad pažvelgęs į savo gyvenimą supratau jau turėjęs tai, ko žmonės ieško santuokoje. Turėjau patogumą, draugystę ir namus, kur visada būdavau pageidaujamas, mylimas ir reikalingas. Su kūniškomis reikmėmis, kurių kaip vyras turėjau — ir, žinoma, tebeturiu, nors dabar, kai pasenau, ir rečiau, nebe tokių primygtinių — buvo galima tvarkytis, kaip anksčiau paaiškinau. O dėl vaikų, nors visada juos mėgau, niekada savyje nejaučiau krustelint tėviško impulso.

— Jeigu ketini būti užsispyręs kaip mulas ir likti nevedęs, — pasakė Suleimanas, — tai turiu į tave prašymą. Bet su sąlyga, kad sutiksi, dar man nepaprašius.

Pasakiau, kad jis negali to iš manęs reikalauti.

— Ir vis dėlto reikalauju.

Pažvelgiau į jį.

— Negali atsisakyti, — mygo jis.

Gerai mane pažinojo ir suktai nusišypsojo. Aš pažadėjau, ir jis išsakė savo prašymą.

Ką jums, pone Markai, papasakoti apie tolesnius metus? Juk gerai žinote naujausią šios negandų persekiojamos šalies istoriją. Man nereikia apie tas niūrias dienas vėl kartotis. Pavargstu vien nuo minties apie tai rašyti, o be to, šios šalies kentėjimai pakankamai surašyti kronikose ir dargi kur kas labiau mokytų ir iškalbesnių nei aš žmonių plunksnų.

Viską galiu apibendrinti vienu žodžiu: *karas*. Arba veikiau karai. Ne vienas, ne du, bet daug karų, didelių ir mažų, teisingų ir neteisingų, karų su besimainančia tariamų didvyrių ir piktadarių vaidmenų atlikėjų sudėtimi, ir kiekvienas naujas didvyris sukeldavo nostalgiją ankstesniam piktadariui. Vardai keitėsi. Taip pat ir veidai, ir aš vienodai nusispjaudavau į juos už visus smulkmeniškus vaidus, snaiperius, minas, bombų antpuolius, raketas, plėšikavimus, prievartavimus ir žudymus. Ak, užteks! Užduotis ir per sunki, ir per nemaloni. Aš tą laiką jau išgyvenau ir ketinu atkurti ir šiuose puslapiuose kaip įmanoma trumpiau. Viena, ką gera pasisėmiau iš ano laiko — tai šiokį tokį pasiteisinimą dėl mažosios Pari, kuri tikriausiai jau užaugo į jauną panelę. Mano sąžinei palengvėjo, kad ji yra saugi, toli nuo visų tų žudynių.

Praėjusio amžiaus devintas dešimtmetis Kabule iš tikrųjų nebuvo toks baisus, nes visos kovos vyko provincijoje. Vis dėlto tai buvo egzodo metas, daugelis šeimų iš mūsų kaimynystės susikrovė daiktus ir paliko šalį — pabėgo arba į Pakistaną, arba į Iraną su viltimi iš naujo įsikurti kur nors Vakaruose. Gyvai prisimenu tą dieną, kai ponas Baširis atėjo atsisveikinti. Aš paspaudžiau jam ranką ir palinkėjau geros kloties. Atsisveikinau ir su jo sūnumi Idriu, dabar aukštu,

ištįsusiu keturiolikmečiu, ilgaplaukiu, su besikalančiu virš lūpos persiko pūkeliu. Pasakiau Idriui, kad labai ilgėsiuos, nematydamas jo su pusbroliu, laidančių aitvarus ir gatvėje žaidžiančių futbolą. Jūs galbūt prisimenate, kad mes, jūs ir aš, susitikome su pusbroliais, jau suaugusiais vyrais, po daugelio metų, 2003-iųjų pavasarį, jūsų namuose surengtame pobūvyje.

Tik paskutinį praėjusio amžiaus dešimtmetį kovos pagaliau pratrūko ir miesto ribose. Pone Markai, Kabulas tapo grobiu žmonių, atrodančių tartum būtų išsiritę iš savo motinų įsčių su Kalašnikovais rankose — visi jie buvo vandalai, šautuvus užsikabinę vagys su pretenzingais prisiskirtais titulais. Kai pradėjo skrieti raketos, Suleimanas pasiliko namie ir atsisakė kur nors išvykti. Jis atkakliai atmesdavo informaciją apie tai, kas dėjosi už jo namo sienų. Išjungė televizorių. Atsikratė radijo. Neskaitė laikraščių. Manęs paprašė neparnešinėti namo jokių žinių apie kovas. Jis menkai žinojo, kas prieš ką kovoja, kas laimi, kas pralaimi, tartum vildamasis, kad užsispyrusiai neigiant karą vėl grįš tvarka.

Žinoma, negrįžo. Gatvė, kurioje mes gyvenome, kadaise tokia tyki, niekieno neliesta ir švytinti, virto karo zona. Kulkos smigo į kiekvieną namą. Virš galvų švilpė raketos. Raketinės granatos krito po visą gatvę, išsprogdindamos asfalte duobes. Naktimis iki pat aušros visomis kryptimis skriejo raudoni ir balti trasuojantys sviediniai. Kai kuriomis dienomis turėdavome šiek tiek atvangos, kelias valandas ramybės, o paskui staiga ją nutraukdavo ugnies papliūpos, salvės tratėjo iš visų pusių, o žmonės gatvėje klykdavo.

Kaip tik per tuos metus, pone Markai, namas patyrė visą tą žalą, kurios liudininku jums teko tapti, kai 2002-aisiais pirmą kartą jį pamatėte. Sutinku, kai kas buvo susiję su laiko tėkme ir nepriežiūra — tuo metu aš jau nusenau ir nebepajėgiau kaip kadaise rūpintis namu. Iki tada medžiai liko bergždi, — jau daug metų nebevedė vaisių, — veja nugelto, gėlės sunyko. Bet karas buvo negailestingas kadaise gražiam namui. Langai išdužo nuo netoliese sproginėjančių granatų

trenksmo. Raketa sutrupino į miltus sodo sieną rytiniame pakraštyje, taip pat ir pusę verandos, kur mudu su Nila taip dažnai kalbėdavomės. Granata pažeidė stogą. Kulkos išvarpė sienas.

O dar plėšikavimai, pone Markai. Savigynos būrių kareiviai kada užsinorėję ateidavo ir išsidangindavo su tuo, kas jiems patikdavo. Jie išgrobstė didžiumą baldų, paveikslus, turkmėniškus kilimus, statulas, sidabrines žvakides, krištolines vazas. Išlupo nuo vonios kambario spintelių lazurito plyteles. Vieną rytą atsibudau nuo žmonių vestibiulyje keliamo triukšmo. Pamačiau gaują savigynos būrių kareivių, uzbekų, lenktais peiliais plėšiančių nuo laiptų kiliminį taką. Aš stovėjau ir stebėjau juos. Ką galėjau padaryti? Ką jiems reiškė dar vienas senis su kulka galvoje?

Tiek namas, tiek ir mudu su Suleimanu palengva dėvėjomės. Mano rega blausėsi, daugelį dienų imdavo skaudėti keliai. Man atleiskite už šį vulgarumą, pone Markai, vien šlapintis virto ištvermės išmėginimu. Kaip ir buvo galima nuspėti, senėjimas smogė Suleimanui stipriau nei man. Jisai susitraukė, sulyso ir stebėtinai nusilpo. Dusyk kone numirė, vieną kartą per bjauriausias kovas tarp Ahmado Šacho ir Gulbudino Hekmatiaro grupuočių, kai dienų dienas gatvėse tysojo nepasiimami lavonai. Tą kartą Suleimanas susirgo plaučių uždegimu, išsivysčiusiu, anot daktaro, nuo savo seilių aspiracijos. Nors ir daktarų, ir vaistų, kuriuos jie išrašydavo, labai stigo, man pavyko Suleimaną išslaugyti, galima tikrai sakyti, nuo mirties slenksčio.

Galbūt dėl kasdienio izoliuotumo ir buvimo kartu tomis dienomis mudu, Suleimanas ir aš, dažnai kivirčydavomės. Kaip sutuoktinių poros atkakliai, karštai ginčydavomės ir dėl banaliausių dalykų.

Šią savaitę jau virei pupeles.

Ne, neviriau.

Betgi tikrai virei. Pirmadienį!

Nesutarimai dėl to, kiek šachmatų partijų sužaidėme vakar. Kodėl aš visada padedu jam vandenį ant palangės, žinodamas, kad tas sušils nuo saulės?

Kodėl nepašaukei, kad atneščiau basoną, Suleimanai?

Šaukiau, šimtąsyk šaukiau!

Kurį mane šaukei, kurčią ar tinginį?

Nereikia rinktis, šaukiau abiejų tavęs!

Ir taip toliau, ir taip toliau.

Jisai staigiai kryptelėdavo galvą į šoną, kai bandydavau pamaitinti. Palikdavau jį ir išeidamas smarkiai trenkdavau durimis. Kartais, prisipažįstu, aš tyčia priversdavau jį nerimauti. Palikdavau namus. Jis šaukdavo: *Kur eini?* O aš neatsakydavau. Apsimesdavau išeinąs suvisai. Žinoma, aš tik paėjėdavau gatve kur nors ir rūkydavau, — naujas įprotis, rūkymas, įgytas vėlai gyvenime, — nors taip darydavau tik tuomet, kai būdavau supykęs. Kai kada likdavau lauke valandų valandas. O jeigu jis kaip reikiant mane suerzindavo, likdavau lauke iki tamsos. Bet visada sugrįždavau. Netardamas nė žodžio įeidavau į kambarį, paversdavau jį ant kito šono, papurendavau pagalvę; abu vengdavome susidurti akimis, abu kietai sučiaupę lūpas laukdavome, kad kitas pasiūlytų susitaikyti.

Galiausiai, atėjus Talibanui — tiems aštrių veido bruožų tamsiabarzdžiams jauniems vyrams, juodais dažais apvestomis akimis ir mosikuojantiems rimbais — kovos baigėsi. Jų žiaurumas bei ekscesai irgi gerai dokumentuoti, ir darsyk nematau daug prasmės viską vardyti, pone Markai. Turiu pasakyti, kad jų metai Kabule man buvo, gana ironiškai, asmeniško atokvėpio laikas. Jie patausojo didžiumą savo paniekos ir fanatizmo jauniesiems, ypač vargšėms moterims. O aš buvau senis. Mano vienintelė nuolaida jų režimui buvo ta, kad užsiauginau barzdą, kuri, jei atvirai, apsaugojo mane nuo kruopštaus darbo kasdien skustis.

— Barzda oficiali, Nabi, — kvėptelėjo į mane nuo lovos Suleimanas. — Per ją praradai savo gerą išvaizdą. Atrodai kaip pranašas.

Gatvėse talibai praeidavo pro mane kaip pro besiganančią karvę. O aš jiems padėdavau, tyčia nutaisydamas nebylų buką veidą, kad išvengčiau bet kokio nereikalingo dėmesio. Šiurpstu pagalvojęs, ką jie

būtų padarę Nilai. Kai kada, kai mintimis ją prisišaukiu — besijuokiančią pobūvyje, su taure šampano rankoje, nuogais pečiais, ilgomis grakščiomis kojomis, — ji atrodo lyg būtų pramanas. Lyg niekada nebūtų egzistavusi. Tartum niekas iš to visko nebūtų buvę realu — ne tik ji, bet taip pat ir aš, ir Pari, ir jaunas sveikas Suleimanas, ir net laikas bei namas, kai mes visi drauge gyvenome.

Vieną 2000 metų vasaros rytą įėjau į Suleimano kambarį nešinas arbata ir šviežiai iškepta duona plokščioje lėkštėje. Iškart supratau, kad kažkas atsitiko. Jis kvėpavo trūkčiojamai. Veido sudribimas dar labiau išryškėjo, o kai pabandė kalbėti, leido kimius garsus, vos stipresnius už šnabždesį. Padėjau lėkštę ir puoliau prie jo.

— Atvesiu daktarą, Suleimanai, tu tik palauk, — pasakiau. — Tik palauk. Mes tave išgydysime, kaip visada.

Jau sukausi eiti, bet jis įnirtingai purtė galvą. Savo kairės rankos pirštais pamojo man prieiti.

Pasilenkiau, prikišdamas ausį prie pat jo burnos.

Jis kelis kartus stengėsi kažką pasakyti, bet aš nieko negalėjau suprasti.

— Atleisk, Suleimanai, — pasakiau. — Turiu eiti ir surasti daktarą. Ilgai neužtruksiu.

Jis vėl papurtė galvą, šįsyk pamažu, ir ašaros nuvarvėjo iš jo kataraktos aptrauktų akių. Jo burna žiojosi ir čiaupėsi. Galva kryptelėjo į naktinį stalelį. Paklausiau, ar ten yra kas nors, ko jam reikia. Jis užsimerkė ir linktelėjo.

Atidariau viršutinį stalčių. Pamačiau tik tabletes, jo skaitomuosius akinius, seną buteliuką odekolono, bloknotą, anglinį pieštuką, kuriuo jis jau daug metų nesinaudojo. Buvau besižiojąs paklausti, ką turiu surasti, kai pats tai pamačiau — pakištą po bloknotu voką su kitoje pusėje negrabiu Suleimano braižu pakrevezotu mano vardu. Viduje buvo popieriaus lapelis, kuriame jis buvo parašęs vienintelę pastraipą. Aš ją perskaičiau.

Pažvelgiau į jį — į įdubusius smilkinius, išsikišusius skruostikaulius, įkritusias akis.

Jis vėl pamojo, ir aš prisilenkiau. Pajutau savo skruostu jo šaltą, šiurkštų, nelygų alsavimą. Išgirdau, kaip susitelkęs sausoje burnoje stengiasi pajudinti liežuvį. Kažkaip, galbūt grynai valios — savo paskutinės — pastangomis sušnabždėti man į ausį.

Iš mano plaučių šniokšdamas išsiveržė oras. Prastūmiau pro įstrigusį man gerklėje kamuolį žodžius:

— Ne, prašau, Suleimanai.

Tu pažadėjai.

— Dar ne. Aš tave išslaugysiu.

Tu pažadėjai.

Kiekgi ilgai aš ten prie jo sėdėjau? Kiekgi ilgai mėginau su juo derėtis? Negaliu jums pasakyti, pone Markai. Tik prisimenu, kad atsistojau, apėjau apie lovą ir atsiguliau šalia. Paverčiau jį, kad galėtų mane matyti. Jis buvo lengvas kaip pūkelis. Prispaudžiau prie jo išdžiūvusių, sutrūkinėjusių lupų bučinį. Padėjau tarp Suleimano veido ir savo krūtinės pagalvę ir suėmiau jo pakaušį. Laikiau jį prie savęs ilgai tvirtai apsikabinęs.

Po to vien prisimenu, kaip išsiplėtė jo akių vyzdžiai.

Nuėjau prie lango ir atsisėdau. Prie mano kojų tebestovėjo plokščia lėkštė su Suleimano puodeliu arbatos. Prisimenu, buvo saulėtas rytas. Netrukus atsidarys parduotuvės, jeigu dar neatsidariusios. Berniukai traukia į mokyklą. Jau kyla dulkės. Tingiai gatve risnoja šuo, lydimas besisukančių jam apie galvą uodų debesies. Stebėjau motociklu pravažiuojančius du jaunuolius. Keleivis, apžargom ant užpakalinio balnelio, laikė ant peties užsikėlęs kompiuterio monitorių, o po kita ranka pasikišęs arbūzą.

Atsirėmiau kakta į šiltą langą.

Raštelis Suleimano stalčiuje buvo paskutinioji valia, kuria jis man paliko viską. Namą, savo pinigus, asmeninius daiktus, net automobilį, nors tas jau ilgai puvo. Kieme už namo ant subliūš-

kusių padangų kėpsojo jo griaučiai — įlinkęs surūdijusio metalo griozdas.

Kurį laiką beveik tikra to žodžio prasme nesiorientavau, ką toliau daryti. Daugiau nei pusę šimtmečio prižiūrėjau Suleimaną. Kasdienę mano egzistenciją formavo jo reikmės, jo draugystė. Dabar buvau laisvas veikti ką noriu, bet laisvė man atrodė iliuzorinė, nes tai, ko labiausiai norėjau, buvo iš manęs atimta. Sakoma: surask savo gyvenimo tikslą ir gyvenk juo. Bet kartais tik po to, kai nugyvenai, supranti, kad tavo gyvenimas turėjo tikslą ir, tikėtina, tokį, apie kurį niekada nepagalvodavai. O dabar, kai aš išpildžiau savąjį, jaučiausi pasiklydęs ir atsidavęs likimo valiai.

Man paaiškėjo, kad nebegaliu name miegoti; vos pajėgiau jame ištverti. Kai Suleimano nebeliko, namas atrodė pernelyg didelis. Ir kiekvienas kampas, kiekviena kertelė bei niša prišaukdavo gyvus prisiminimus. Dabar vėl persikėliau į ankstesnį savo namuką tolimajame kiemo gale. Sumokėjau keliems darbininkams, kad įvestų į namuką elektrą, jog turėčiau šviesos skaityti, ir ventiliatorių vėsai palaikyti vasarą. O dėl vietos, tai jos man daug nereikėjo. Mano asmeninius daiktus tesudarė lova, šiek tiek drabužių ir dėžė su Suleimano piešiniais. Žinau, tai jums gali pasirodyti keista, pone Markai. Taip, teisiškai namas ir viskas jame dabar priklausė man, bet aš neturėjau jokio savininkiško jausmo ir, žinojau, niekada neturėsiu.

Aš truputėlį skaičiau — knygas, pasiimtas iš ankstesniojo Suleimano darbo kabineto. Perskaitęs kiekvieną sugrąžindavau atgal. Pasodinau šiek tiek pomidorų, kelis daigelius mėtų. Eidavau pasivaikštinėti po kaimynystę, bet dar nesukorus nė dviejų kvartalų man pradėdavo gelti kelius, todėl turėdavau grįžti. Kartais sode prisitraukdavau kėdę ir tik sėdėdavau nieko neveikdamas. Nebuvau kaip Suleimanas. Vienatvė man nelabai tiko.

Paskui vieną 2002 metų dieną prie vartukų paskambinote jūs.

Tuo laiku Talibanas jau buvo Šiaurės aljanso išstumtas, ir į Afganistaną atėjo amerikiečiai. Iš viso pasaulio į Kabulą plūdo pagalbos

darbuotojai statyti poliklinikų ir mokyklų, taisyti kelių ir drėkinimo kanalų, suteikti maisto, pastogės ir darbų.

Jus lydėjęs vertėjas buvo jaunas vietinis afganas su ryškiai purpurine striuke ir saulės akiniais. Jis paprašė pakviesti namo savininką. Judu greitomis apsimainėte žvilgsniais, kai vertėjui pasakiau, kad jis kalbasi su savininku. Jis nusivaipė ir pasakė:

— Negali būti, kaka, savininke.

Aš pakviečiau jus abu arbatos.

Tolesnis pokalbis prie puodelių žaliosios arbatos išlikusioje verandos dalyje vyko farsi kalba — kaip jūs žinote, pone Markai, nuo tada per septynerius metus, daugiausia jūsų vadovavimo ir didžiadvasiškumo padedamas, aš šiek tiek pramokau angliškai. Per vertėją jūs pasakėte, kad atkeliavote iš Tino, Graikijai priklausančios salos. Kad esate chirurgas iš medikų grupės, atvykusios į Kabulą operuoti vaikų, nukentėjusių nuo veido sužalojimų. Pasakėte, kad ieškote su savo kolegomis kur apsistoti, kaip šiais laikais vadinama, *svečių namų*.

Jūs paklausėte, kiek aš iš jų imčiau už nuomą.

— Nieko, — atsakiau.

Prisimenu, kaip sumirksėjote, kai jaunasis vertėjas jums tai išvertė. Jūs pakartojote savo klausimą, turbūt manydamas, kad aš ne taip supratau.

Vertėjas pasislinko į priekį iki savo kėdės krašto ir pasilenkė į mane, prašnekdamas konfidencialiu tonu. Paklausė, ar man pasimaišė protas ir ar aš bent kiek nutuokiu, kiek jūsų grupė pasirengusi mokėti. Nejaugi neturiu jokio supratimo, kiek dabar Kabule mokama už nuomą? Jis pasakė, kad aš sėdžiu ant aukso.

Atkirtau, kad nusiimtų saulės akinius, kai kalbasi su vyresniu už save. Paskui nurodžiau dirbti savo darbą, tai yra vertėjauti, o ne patarinėti, ir pasisukęs į jus tarp daugelio priežasčių paaiškinau vieną, kuri buvo ne asmeniška:

— Jūs palikote savo šalį, — pasakiau, — savo draugus, savo šei-

mą ir atvykote į šį Dievo išsižadėtą miestą padėti mano gimtajam kraštui ir mano tėvynainiams. Kaip galėčiau iš jūsų pelnytis?

Jaunasis vertėjas, kurio daugiau niekada su jumis nebemačiau, iškėlė rankas ir nepatogiai susijuokė. Ši šalis pasikeitė. Ne visada tokia buvo, pone Markai.

Kartais naktimis aš guliu tamsioje savo būsto vienumoje ir matau pagrindiniame name žibančias šviesas. Stebiu jus ir jūsų draugus — ypač šauniąją panelę Amrą Ademovič, kurios didžia širdimi be galo žaviuosi — verandoje arba kieme, valgančius iš lėkščių, rūkančius cigaretes, gurkšnojančius vyną. Girdžiu ir muziką. Kartais tai džiazas, man primenantis Nilą.

Ji jau mirusi, aš tai žinau. Man pasakė panelė Amra. Aš jai papasakojau apie Vahdačius ir atskleidžiau, kad Nila buvo poetė. Pernai ji kompiuteriu internete surado vieną prancūzišką publikaciją. Ten buvo paskelbta geriausių per pastaruosius keturiasdešimt metų jų kūrinių antologija. Vienas straipsnis buvo apie Nilą. Jame buvo rašoma, kad ji mirė 1974-aisiais. Pagalvojau apie visų tų metų, kai vyliausi sulaukti laiško iš moters, kuri jau seniai buvo mirusi, beprasmybę. Ne visai nustebau sužinojęs, kad ji savo noru pasitraukė iš gyvenimo. Dabar aš suprantu, kad kai kurie žmonės jaučiasi nelaimingi taip pat, kaip kiti myli: slapčia, stipriai ir be išsigelbėjimo.

Leiskite man tuo ir baigti, pone Markai.

Mano laikas jau senka. Silpstu sulig kiekviena diena. Ir ačiū Dievui už tai. Taip pat ačiū ir jums, pone Markai — ne tik už draugystę, už tai, kad rasdavote laiko kasdien mane aplankyti, pasėdėti prie arbatos ir pasidalyti su manimi žiniomis apie savo motiną, gyvenančią Tine, ir apie vaikystės draugę Taliją, bet taip pat ir už jūsų atjautą mano liaudžiai bei neįkainojamą pagalbą, kurią teikiate čionykščiams vaikams.

Taip pat jums dėkoju už remonto darbus, kuriuos atliekate šiame name. Dabar esu praleidęs jame didesniąją savo gyvenimo dalį, tai mano namai, ir esu tikras, kad netrukus po jo stogu išleisiu savo

paskutinį atodūsį. Gimiau tapti liudininku ir su liūdesiu bei širdies skausmu regėti, kaip jis nyksta. Bet man suteikė daug džiaugsmo matyti jį perdažomą, matyti gražiai atkurtą sodą, pakeistus langus ir atstatytą verandą, kur praleidau daugybę laimingų valandų. Dėkui jums, drauge mano, už medžius, kuriuos pasodinote sode, ir vėl žydinčias gėles. Jeigu aš jums bent kokiu nors būdu pagelbėjau tarnaujant šio miesto žmonėms, tuomet tai, ką jūs maloniai šiam namui padarėte, daugiau negu pakankamas man atlygis.

Bet, rizikuodamas pasirodyti godus, sau leisiu jūsų paprašyti dviejų dalykų: vieną dėl savęs paties, antrą — dėl kito asmens. Pirma: noriu, kad mane palaidotumėte Ašukan Arefano kapinėse čionai, Kabule. Neabejoju, jūs jas žinote. Nuo pagrindinių vartų nueikite į šiaurinį galą, ir jeigu šiek tiek paieškosite, aptiksite Suleimano Vahdačio kapą. Suraskite plotelį šalimais ir palaidokite mane ten. Tik tiek sau prašau.

Antra: kai jau būsiu miręs, pabandykite surasti mano dukterėčią Pari. Jeigu ji tebegyva, tai neturėtų būti labai sunku, mat šitas internetas — nuostabi priemonė. Kaip jūs pamatysite, šiame voke kartu su laišku įdėta mano paskutinė valia, kuria aš jai palieku namą, pinigus ir keletą savo asmeninių daiktų. Prašau perduoti jai juos abu: ir šį laišką, ir paskutiniąją valią. Ir malonėkite jai pasakyti, kad aš negalėjau žinoti aibės pasekmių, kurias savo veiksmais sukėliau. Pasakykite jai, kad mane guodžia tik viltis. Viltis, kad galbūt ji, kad ir kur dabar yra, surado tiek ramybės, malonės ir laimės, kiek tik leidžia šis pasaulis.

Dėkoju, pone Markai. Tegul Dievas jus saugo.

Visada jūsų draugas,

Nabis.

5

2003-iųjų pavasaris

Seselė vadinosi Amra Ademovič ir anksčiau Idrį su Timūru perspėjo. Pasikvietusi juodu į šoną, pasakė:

— Jeigu pasirodysite kaip nors sureagavę, nors šiek tiek, ji susijaudins, ir aš jus abu išvarysiu.

Jie stovėjo Vaziro Akbaro Chano ligoninės vyrų korpuso koridoriaus — ilgo, menkai apšviesto — gale. Amra pasakė, kad vienintelis mergaitei likęs giminaitis — vienintelis, kuris lankydavo — jos dėdė, ir jeigu ji būtų buvusi paguldyta į moterų sparną, jam būtų neleidę jos lankyti. Todėl personalas paguldė ją į vyrų korpusą, ne į palatą, — būtų buvę nepadoru mergaitei atsidurti vienoje patalpoje su vyrais, kurie ne jos giminaičiai, — bet čia, koridoriaus gale, nėra nei vyrų, nei moterų teritorija.

— O aš juk maniau, kad Talibanas paliko miestą, — sako Timūras.

— Keista, ar ne? — sutinka Amra ir sumišusi prunkšteli.

Per tą savaitę, kai Idris sugrįžo į Kabulą, jis patyrė, kad šis irzliai nerūpestingas tonas įprastas tarp užsieniečių pagalbos darbuotojų, priverstų orientuotis afganų kultūros nepatogumuose ir ypatumuose. Jį kažkaip žeidžia ši prisiimta teisė į linksmą pasišaipymą, šis lais-

vumas žiūrėti iš aukšto, nors vietiniai to tartum nepastebi arba nepalaiko įžeidimu, jeigu ir pastebi. Taigi jis mano, kad ir pats turbūt neturėtų įsižeisti.

— Betgi *jus* čia įleidžia. Ateinate ir išeinate, kada norite, — sako Timūras.

Amra kilsteli antakius.

— Aš nesiskaitau. Nesu afganė. Taigi ne tikra moteris. Jūs šito nežinote?

Timūras, nesugėdintas, nusišiepia.

— Amra. Tai lenkiškas vardas?

— Bosniškas. Taigi jokios reakcijos. Čia ligoninė, ne zoologijos sodas. Pažadėkite.

— Pažadu, — sako Timūras.

Idris žvilgteli į seselę, sunerimęs, kad šis paerzinimas, šiek tiek neapgalvotas ir nereikalingas, galbūt ją įžeidė, bet, atrodo, Timūras išėjo iš to sausas. Idris ir piktinasi, ir pavyduliauja dėl tokių savo pusbrolio sugebėjimų. Jis laiko Timūrą storžieviu, stokojančiu vaizduotės ir subtilumo. Žino, kad Timūras apgaudinėja — ir žmoną, ir mokesčių inspekciją. Tenai, Valstijose, Timūrui priklauso nekilnojamojo turto hipotekos kompanija, ir Idris beveik neabejoja, kad jis kone iki ausų įklimpęs į kažkokią aferą su nekilnojamojo turto įkeitimu. Bet Timūras pašėlusiai socialus, jo klaidas amžinai atperka gera nuotaika, ryžtingas draugiškumas ir apgaulingai nekalta veido mina, traukiantys prie jo žmones, su kuriais susitinka. Taip pat nekenkia ir graži išvaizda — raumeningas kūnas, žalios akys, šypsena su duobutėmis skruostuose. Timūras, mąsto Idris, yra suaugęs vyras, besimėgaujantis vaiko privilegijomis.

— Gerai, — sako Amra. — Tvarka.

Ji atitraukia prikaltą prie lubų paklodę, turinčią atstoti užuolaidą, ir juos įleidžia.

Mergaitė — Roši — kaip ją Amra sutrumpintai iš Rošanos vadino — atrodo devynerių, galbūt dešimties metų amžiaus. Ji sėdi ant

plieninio rėmo lovos nugara į sieną, pritrauktais prie krūtinės keliais. Idris tuoj pat nuleidžia akis ir nuryja dar neištrūkusį iš gerklės aiktelėjimą. Kaip ir buvo galima nuspėti, toks santūrumas — ne Timūro jėgoms. Jis įtraukia liežuvį ir prataria:

— O! O! O!

Pakartoja kelis kartus garsiu, skausmingu šnabždesiu. Idris žvilgteli į Timūrą ir nenustemba pamatęs jo akyse teatrališkai virpančias stambias ašaras.

Mergaitė krūpteli ir kažką suniurna.

— Gerai, baigta, dabar einam, — griežtai pasako Amra.

Lauke, ant gurančių paradinių laiptukų, seselė iš savo šviesiai mėlynos operacinės aprangos viršutinės kišenėlės išsitraukia pakelį „Marlboro Reds". Timūras, kurio ašaros išnyko taip pat greitai kaip ir pasirodė, paima cigaretę ir pridega tiek josios, tiek savąją. Idris jaučia šleikštulį, svaigstant galvą, išdžiūvus burną. Baiminasi, kad nesusivemtų ir nepasidarytų gėdos, tuo patvirtindamas Amros nuomonę apie jį, apie juos — turtingus, iš nuostabos išplėstomis akimis tremtinius — parvykusius į tėvynę pažiopsoti į skerdynių pasekmes, kai jau pasišalino baisūnai.

Idris tikėjosi, kad Amra jiems, bent Timūrui, papriekaištaus, bet ji atrodo labiau nusiteikusi flirtuoti nei bartis. Kaip tik šitaip Timūras veikia moteris.

— Taigi, — koketiškai taria ji, — ką pasakysite, Timūrai?

Valstijose Timūras pasivadinęs Timu. Po Rugsėjo 11-osios pasikeitė vardą ir tvirtina po to kone suabejojęs savo verslu. Atsisakydamas tų kelių vardo raidžių, Idriui prisipažino jis, padaręs dėl savo karjeros daugiau, nei būtų suteikęs koledže įgytas mokslo laipsnis — jeigu būtų lankęs koledžą, bet jis jo nelankė. Tai Idris yra Baširių šeimos akademikas. Bet dabar, nuo tada, kai juodu atvyko į Kabulą, Idris girdėjo jį prisistatant tik Timūru. Tas dviveidiškumas pakankamai nekenksmingas, dargi būtinas. Bet maudžia širdį.

— Apgailestauju dėl to, kas ten viduje nutiko, — atsiprašo Timūras.

— Galbūt aš jus nubausiu.

— Nesivaržyk, katyte.

Amra nukreipia žvilgsnį į Idrį.

— Taigi taip. Jis kaubojus. O jūs, jūs ramus, delikatus. Esate — kaip tai vadinama? — *intravertas.*

— Jis daktaras, — paaiškina Timūras.

— A? Vadinasi, tai turi jus sukrėsti. Ši ligoninė.

— Kas jai atsitiko? Roši? Kas jai tai padarė?

Amros veidas apniunka. Kai prabyla, tai su motinišku ryžtu.

— Aš kovoju dėl jos. Kovoju su vyriausybe, ligoninės biurokratija, šunsnukiu neurochirurgu. Kovoju dėl jos kiekvieną žingsnį. Ir nesiliauju. Ji neturi nieko artimo.

Idris sako:

— Maniau, yra dėdė.

— Jis irgi šunsnukis. — Amra nuspriegia cigaretės pelenus. — Taigi. Kodėl čia atvykote, vaikinai?

Imasi aiškinti Timūras. Jis pasako daugmaž tiesą. Kad jie pusbroliai, kad jų šeimos pabėgo, kai įsiveržė sovietai, kad metus praleido Pakistane, kol pagaliau, netrukus po aštuoniasdešimtųjų, įsikūrė Kalifornijoje. Kad tai jiems pirmas kartas, kai beveik po dvidešimties metų sugrįžo. Bet, kita vertus, jie sugrįžo tam, kad galėtų vėl „susijungti“, „pasimokyti“, „pamatyti“ tuos visus karo ir griovimo metų padarinius. Jie nori vėl sugrįžti į Valstijas, sako jis, kad galėtų kelti sąmoningumą ir rinkti lėšas, skirtas „sugrąžinti skolai“.

— Mes norime sugrąžinti skolą, — sako jis, taip ištardamas nuvalkiotą frazę, kad Idriui pasidaro nepatogu.

Žinoma, Timūras neatskleidžia tikros priežasties, kodėl jie sugrįžo į Kabulą: pareikšti teises į nuosavybę, anksčiau priklausiusią jų tėvams, namą, kur jis su Idriu pirmus keturiolika savo gyvenimo metų augo. Dabar, kai tūkstančiai užsienio pagalbos darbuotojų užgriuvo

Kabulą ir padidėjo gyvenamojo ploto paklausa, nuosavybės vertė šovė į viršų. Anksčiau dieną juodu aplankė namą, kuris šiuo metu teikia pastogę iš pažiūros pavargusių, purvinų Šiaurės aljanso valkatų grupei. Išeidami susitiko pusamžį vyriškį, gyvenantį gatvėje už trijų namų toliau ir kitoje pusėje, plastikos chirurgą Marką Varvarį. Jis pakvietė juodu priešpiečių ir pasisiūlė abiem surengti ekskursiją po Vazir Akbar Chano ligoninę, kur nevyriausybinė organizacija, kuriai jis dirbo, turėjo biurą. Jis taip pat pakvietė juos nakčiai į vakarėlį. Apie tą mergaitę jie sužinojo tik atvykę į ligoninę — ant paradinių laiptukų nugirdo apie ją kalbančius du sanitarus — ir paskui Timūras alkūne stuktelėjo Idriui į šoną ir pasakė: *Turime tai patikrinti, brolau.*

Regis, Amrai Timūro istorija nusibodo. Ji nusviedžia cigaretę ir pasiveržia gumelę, prilaikančią surištus į mazgą pakaušyje garbanotus plaukus.

— Taigi. Pasimatysiu su jumis, vaikinai, šiąnakt vakarėlyje.

Į Kabulą juodu pasiuntė Timūro tėvas, Idrio dėdė. Per pastaruosius dvidešimt karo metų Baširių šeimos namai daugybę kartų ėjo iš rankų į rankas. Nuosavybės teisėms į juos atkurti prireiks laiko ir pinigų. Šalies teismus jau užkimšo tūkstančiai bylų dėl nuosavybės ginčų. Timūro tėvas jiems pasakė, kad teks „manevruoti", įveikiant gėdingai lėtą, gremėzdišką afganų biurokratiją — „surasti deramus delnus patepti" eufemizmas.

— Tai bus mano reikalas, — tuomet atsakė Timūras, lyg ir taip nebūtų aišku.

O paties Idrio tėvas pasimirė prieš devynerius metus po ilgos kovos su vėžiu. Išėjo savo namuose, su žmona, dviem dukterimis ir Idriu prie lovos. Jo mirties dieną į namus suplūdo minia — dėdės, tetos, pusbroliai, pusseserės, draugai ir pažįstami: sėdinėjo ant sofų, valgomojo stalo kėdžių, o kai tos liko užimtos, ant grindų, laiptų. Jie plikė arbatos termosą po termoso. Kaip vienintelis sūnus Idris turėjo

pasirašyti visus popierius — teismo medikui, atvykusiam konstatuoti mirties, popierius jauniems vyrams iš laidojimo namų, atvykusiems su neštuvais pasiimti tėvo kūno.

Timūras nė minutę nesitraukė nuo jo šono. Padėjo Idriui atsiliepti į telefono skambučius. Pasitikdavo bangomis plūstančius pareikšti paskutinės pagarbos. Užsakė ryžių su aviena iš „Eibio kebabinės“, vietinio afganų restoranėlio, kuriam vadovavo Timūro draugas Abdula, jo juokais vadintas dėde Eibiu. Kai prapliupo lietus, vyresniems svečiams Timūras padėjo pasistatyti automobilius. Jis paskambino vienam savo draugeliui į vieną iš vietinių afganų televizijos stočių. Skirtingai nei Idris, Timūras afganų bendruomenėje turėjo gerų ryšių. Kartą pasigyrė Idriui savo mobiliajame telefone saugantis per tris šimtus kontaktinių pavardžių ir numerių. Jis sutvarkė, kad per afganų televiziją tą pat vakarą būtų paskelbtas pranešimas apie mirtį.

Anksti antroje tos dienos pusėje Timūras nuvežė Idrį į laidojimo namus Heivarde. Tuomet jau pylė kaip iš kibiro, ir 680-osios magistralės juostomis transporto eismas judėjo lėtai.

— Tavo tėtis buvo visiška klasė, brolau. Senos mokyklos žmogus, — kimiai sušvokštė jis, pasukdamas į Misijos nuovažą, ir laisvosios rankos delnu vis šluostėsi ašaras.

Idris liūdnai linktelėjo. Visą savo gyvenimą jis negalėdavo verkti kitų žmonių akivaizdoje, net ir per tokius įvykius, kai to reikėdavo, pavyzdžiui, per laidotuves. Jis tai vertino kaip nedidelį trūkumą, kaip aklumą spalvoms. Ir vis dėlto kažkaip neaiškiai — ir, žinojo, iracionaliai, — jautė Timūrui apmaudą, kad namuose visais savo bėgiojimais ir dramatišku kūkčiojimu nustūmė jį į antrą planą. Tartum tai *Timūro* tėvas būtų numiręs.

Juos palydėjo į menkai apšviestą tylų kambarį su sunkiais tamsiais baldais. Ten pasitiko vyriškis juodu švarku ir perskirtais per vidurį plaukais, kvepiantis kaip brangi kava. Profesionaliu tonu jis pareiškė Idriui užuojautą ir padavė pasirašyti laidojimo orderį bei įgaliojimo

blanką, paskui paklausė, kiek mirties liudijimo kopijų šeima pageidautų. Kai visi blankai buvo pasirašyti, jis taktiškai padėjo priešais Idrį „Bendrąjį kainoraštį".

Laidojimo namų direktorius atsikrenkštė:

— Žinoma, šios kainos netaikomos, jeigu jūsų tėvas buvo afganų mečetės narys tenai Misijos kalvoje. Mes sudarę su jais partnerystę. Jie apmoka už laidojimo vietą, apeigas. Jūsų išlaidos būtų dengiamos.

— Visai nenumanau, buvo jis ar ne, — pasakė Idris, permesdamas akimis brošiūrą. Žinojo, jo tėtis buvo religingas, bet tik asmeniškai. Į penktadienines maldas retai eidavo.

— Gal suteikti jums minutėlę? Paskambintumėte į mečetę.

— Ne, žmogau. Nėra reikalo, — pasakė Timūras. — Jis nebuvo narys.

— Esate tuo tikras?

— Taip. Prisimenu pokalbį.

— Aišku, — pasakė laidojimo namų direktorius.

Lauke, prie savo visureigio, juodu pasidalijo cigarete. Nustojo lyti.

— Didžiųjų kelių plėšikystė, — pakomentavo Idris.

Timūras nusispjovė į tamsią lietaus balutę.

— Tačiau turi pripažinti, mirtis — verslas solidus. Visada yra paklausa. Velniai rautų, pranoksta prekybą automobiliais.

Tuo metu Timūras buvo naudotų automobilių aikštelės bendrasavininkis. Prekyba ėjosi nevykusiai, kol prie šio verslo neprisidėjo Timūras su vienu savo draugu. Mažiau nei per dvejus metus jis padarė šią įmonę pelningą. *Nuosavomis pastangomis prasisiekęs žmogus,* apie savo sūnėną mėgdavo sakyti Idrio tėvas. O pats Idris dirbo už vergišką atlygį, Kalifornijos Deiviso universiteto Medicinos fakultete baigdamas antruosius vidaus ligų rezidentūros metus. Jo žmona Nahilė, su kuria jau buvo vieneri metai susituokęs, trisdešimt valandų per savaitę triūsė sekretore vienoje advokatų kontoroje, tuo pat metu rengdamasi stojamiesiems egzaminams į Teisės fakultetą.

— Tai bus paskola, — pasakė Idris. — Supranti, Timūrai? Aš tau ją išsimokėsiu.

— Nesirūpink, brolau. Kad ir kaip sakai.

Tai buvo ne pirmas ir ne paskutinis kartas, kai Timūras Idriui padėjo. Kai Idris tuokėsi, Timūras jam vestuvių proga padovanojo naują „Ford Explorer". Timūras garantavo už paskolą, kai Idris ir Nahilė Deivise nusipirko nedidelį kooperatinį butą. Šeimoje jis buvo pats mėgstamiausias kiekvieno vaiko dėdė. Jeigu Idriui kada nors prisireikdavo *paskambinti telefonu*, beveik tikrai jisai skambindavo Timūrui.

Ir vis dėlto.

Pavyzdžiui, Idris sužinojo, kad visi šeimoje žino apie paskolos garantiją. Timūras jiems papasakojo. O per vestuves Timūras paliepė sustabdyti muziką ir paskelbė apie „Ford Explorer", kartu labai ceremoningai — ant padėklo, kaipgi kitaip — įdėmiai klausančių svečių akivaizdoje įteikė Idriui ir Nahilei raktelius. Sublykčiojo fotoaparatai. Kaip tik dėl to iš anksto Idris nuogąstavo — dėl pompos, pasipuikavimo, nekuklaus noro pasirodyti, bravūros. Jam nepatiko šitaip galvoti apie pusbrolį, kone artimesnį už brolį, jeigu tokį turėtų, bet atrodė, kad Timūras — žmogus, kuris pats apie save pasireklamuotų spaudoje, ir jo dosnumas, Idris įtarė, buvo apskaičiuotas sudėtingo charakterio bruožas.

Vieną vakarą, klodamiesi lovą, Idris su Nahile mažumėlę dėl jo susiginčijo.

Kiekvienas nori būti mėgstamas, pasakė ji. *O tu ne?*

Gerai, bet aš už tokį malonumą nenoriu mokėti.

Ji pasakė, kad jis esąs neteisingas, taip pat ir nedėkingas — po visko, ką Timūras dėl jųdviejų padarė.

Tu nepastebi esmės, Nahile. Aš tik sakau, kad netaktiška klijuoti savo gerus darbus ant skelbimų lentos. Kai ką derėtų pasakyti ir apie tai, kad tai turi būti daroma tyliai, oriai. Gerumas yra šis tas daugiau nei viešai pasirašinėti čekius.

Ką gi, tarė Nahilė, *tai tikrai daugiau, brangusis.*

*

— Žmogau, prisimenu šitą vietą, — sako Timūras, žvelgdamas į namą. — Vėl, kokia buvo savininko pavardė?

— Regis, lyg Vahdatis, — atsako Idris. — Vardą pamiršau.

Jis mąsto apie begalę sykių, kai jie čia, priešais šiuos vartus, būdami vaikai žaisdavo gatvėje, ir tik dabar, po dešimtmečių, pirmą kartą vėl pro juos eina.

— Nežinomi Viešpaties keliai, — sumurma Timūras.

Tai paprastas dviaukštis namas, kuris Idrio gyvenamame San Chosė rajone sukeltų žmonių iš Namų savininkų draugijos niršulį. Bet pagal Kabulo standartus tai prašmatni nuosavybė — juosiančios aukštos sienos, metaliniai vartai ir plati įvaža. Kai ginkluoti sargybiniai jį su Timūru palydi į vidų, Idris pamato, kad kaip ir daugelis dalykų, kuriuos regėjo Kabule, namas turi ankstesnės puikybės dvelksmo, išlikusio po anksčiau patirtų niokojimų — o šių yra pakankamai įrodymų: kulkų suvarpytos ir suskilinėjusios, suodžiais aprūkusios sienos, po plačiais trūkstamo tinko lopiniais matosi plytos, abipus įvažos sudžiūvę krūmai, belapiai medžiai sode, nugeltusi veja. Trūksta daugiau nei pusės verandos, išeinančios į galinį kiemą. Bet kaip ir daugelyje dalykų Kabule, matytis lėto, nedrąsaus atgimimo požymių. Kažkas ėmėsi namą perdažyti, sode pasodino rožių kerus, atstatyta, tegul ir negrabiai, dalis rytinės sodą juosiančios sienos. Į namo fasadą iš gatvės pusės atremtos kopėčios, ir šios atveda Idrį prie minties, kad remontuojamas stogas. Matyt, prasidėjęs ir trūkstamos verandos dalies atstatymas.

Vestibiulyje juodu pasitinka Markas, retėjančių žilų plaukų ir šviesiai mėlynų akių vyras. Jis vilki pilku afganišku apdaru, apie kaklą elegantiškai apsisukęs juodai ir baltai languotą *kufiją*. Nusiveda juodu į triukšmingą, tirštai prirūkytą kambarį.

— Turiu arbatos, vyno ir alaus. O galbūt pageidaujate ko nors stipresnio?

— Jūs parodykite, ir aš įsipilsiu, — atsakė Timūras.

— O, jūs man patinkate. Ten, prie stereogrotuvo. Beje, ledas saugus. Užšaldytas iš į butelius supilstyto vandens.

— Duok, Dieve.

Tokiuose susibūrimuose kaip šis Timūras jaučiasi savo stichijoje, ir Idris nejučia žavisi laisva jo laikysena, gebėjimu be pastangų skaldyti sąmojį, natūraliu žavesiu. Jis nuseka paskui Timūrą prie baro. Timūras iš rubino spalvos butelio jiedviem įpila gėrimo.

Aplinkui kambarį ant pagalvėlių sėdi kokia dvidešimt svečių. Grindys užtiestos tamsiai raudonu afganišku kilimu. Dekoras nepabrėžtinas, skoningas, ir galiausiai Idris apie jį pamano kaip apie „ekspatriantų eleganciją“. Tyliai groja Ninos Simoun* kompaktinis diskas. Visi geria, beveik kiekvienas rūko, kalba apie naują karą Irake, ką šis reikš Afganistanui. Televizorius kampe transliuoja „CNN International“ kanalą, garsas pritildytas. Bagdade — nakties metas, *Sukrėtimo ir baimės* kančiose, kaip ji vadinama žiniasklaidoje, vis plyksteli žalumos blyksniai.

Prie jųdviejų, rankose laikančių vodką su ledukais, prisideda Markas ir pora rimtos išvaizdos jaunų vokiečių, dirbančių Pasaulio maisto programoje. Kaip ir daugelis pagalbos darbuotojų, su kuriais Kabule susipažino, Idriui jie atrodo šiek tiek verčiantys jaustis nedrąsiai, pažįstantys pasaulį, tokie, kuriems neįmanoma padaryti įspūdžio.

Jisai sako Markui:

— Šis namas gražus.

— Pasakykite tai savininkui.

Markas nueina per kambarį ir sugrįžta su liesu senyvu vyriškiu žilsvumo pamargintais tankiais plaukais, sušukuotais nuo kaktos. Jo barzda trumpai pakirpta, o skruostai įdubę kaip beveik bedančio. Jis vilki per dideliu gelsvai žaliu apspurusiu kostiumu, kuris anais senais

* *Nina Simone* — sceninis slapyvardis, tikroji pavardė *Eunice Kathleen Waymon* (1933-2003) — amerikiečių dainų atlikėja, kompozitorė, pianistė aranžuotoja ir kovotoja už pilietines teises, buvo ganėtinai susijusi su džiazu.

laikais, praėjusio šimtmečio šeštame dešimtmetyje, galėjo būti stilingas. Su atviru širdingumu Markas nusišypso senajam žmogui.

— Nabis džanas*? — sušunka Timūras, ir staiga Idris irgi prisimena.

Senukas atsako drovia šypsena.

— Atleiskite, ar mes kada nors buvome susitikę?

— Aš — Timūras Baširis, — farsi kalba atsako Timūras. — Kadaise mūsų šeima gyveno gatvėje toliau nuo jūsų.

— O, Dieve brangus, — kvėpteli senukas. — Timūras džanas? O jūs turbūt Idris džanas?

Idris linkteli, jam nusišypsodamas.

Nabis juos abu apkabina. Pabučiuoja į skruostus, vis šypsodamasis ir negalėdamas patikėti abu nužvelgia. Idris prisimena, kaip Nabis stumdavo savo darbdavį poną Vahdatį invalido vežimėlyje pirmyn atgal gatve. Retsykiais jis pastatydavo vežimėlį šaligatvyje, ir dvejetas vyrų stebėdavo jį ir Timūrą žaidžiant tinklinį su kaimynystės vaikais.

— Nabis džanas gyvena šitame name nuo 1947-ųjų, — paaiškina Markas, apsikabinęs Nabį per pečius.

— Taigi ši vieta dabar *priklauso* jums? — klausia Timūras.

Nabis nusišypso iš nustebusio Timūro veido.

— Aš tarnavau ponui Vahdačiui nuo 1947-ųjų iki 2000-ųjų, kai jis pasimirė. Taip, jis buvo toks geras, kad paliko namą man.

— Jums jį *padovanojo*? — Timūras negali patikėti.

Nabis linkteli:

— Taip.

— Turėjote būti velniškai puikus virėjas!

— O jūs, jeigu galiu taip pasakyti, buvote šiek tiek ramybės drumstėjas, kiek prisimenu.

Timūras susijuokia.

* Pagarbus kreipinys, paprastai priduriamas prie vardo ar pavardės, kreipiantis į vyresnį žmogų.

— Man niekada nerūpėjo elgtis teisingai ir padoriai, Nabi džanai. Tai palieku štai šiam savo pusbroliui.

Markas, sukiodamas rankoje vyno taurę, kreipiasi į Idrį:

— Nila Vahdati, ankstesnio savininko žmona, ji buvo poetė. Kaip paaiškėjo, mažai žinoma. Girdėjote apie ją?

Idris papurto galvą.

— Aš tik žinau, kad prieš man gimstant ji jau buvo palikusi šalį.

— Ji su savo dukterimi gyveno Paryžiuje, — sako vienas iš vokiečių, Tomas. — Mirė 1947-aisiais. Man regis, nusižudė. Turėjo problemų dėl alkoholio, arba bent taip aš skaičiau. Prieš metus ar dvejus kažkas man padovanojo vokišką vieno iš ankstyvųjų jos kūrybos tomelių vertimą, ir aš pamaniau, kad eilės netgi visai geros. Stebėtinai seksualios, kiek pamenu.

Idris linkteli, vėl pasijausdamas šiek tiek nevisavertis, šįsyk todėl, kad svetimšalis jį pamokė apie afganų menininkę. Jis girdėjo už poros pėdų Timūrą, įsitraukusį į gyvą diskusiją su Nabiu apie nuomos kainas. Žinoma, farsi kalba.

— Ar jūs, Nabi džanai, bent kiek numanote, kokią galėtumėte imti nuomą už tokią vietą kaip ši?— klausia jisai senuko.

— Taip, — linkteli Nabis ir nusijuokia. — Nutuokiu apie nuomos kainas mieste.

— Jūs galėtumėte nuo tų žmonelių nukirpti vilną!

— Na...

— O jūs leidžiate jiems čia gyventi už dyką.

— Jie atvyko pagelbėti mūsų šaliai, Timūrai džanai. Paliko savo namus ir atvyko čia. Neatrodo teisinga, jeigu aš, kaip jūs sakote, „kirpčiau nuo jų vilną“.

Timūras atsidūsta ir išmaukia savo gėrimą.

— Ką gi, arba nekenčiate pinigų, senas drauge, arba esate kur kas geresnis žmogus nei aš.

Į kambarį įeina Amra, virš išblukusių džinsų vilkinti afganiška safyro spalvos tunika.

— Nabi džanai! — sušunka ji.

Nabis, atrodo, šiek tiek išsigąsta, kai ji pabučiuoja jį į skruostą ir įsikimba į parankę.

— Aš myliu šį žmogų, — pareiškia ji grupelei. — Ir man patinka jį trikdyti. — Paskui farsi kalba tai pakartoja Nabiui.

Šis sulinkčioja galva ir šiek tiek parausta.

— O kaip, jeigu trikdytumėte ir mane? — klausia Timūras.

Amra plekšteli jam per krūtinę.

— Šitas tai didelė bėda.

Ji su Marku afganišku papročiu pasibučiuoja — po tris kartus į skruostą, tą pat padaro ir su vokiečiais.

Markas apsikabina ją per liemenį.

— Amra Ademovič. Sunkiausiai dirbanti moteris Kabule. Nepatarčiau supykdyti šios merginos. Be to, ji jus pergers taip, kad atsidursite po stalu.

— Išbandykime, — sako Timūras, siekdamas nuo baro taurelės.

Senukas Nabis atsiprašo ir nueina.

Kitą valandą ar panašiai Idris maišosi tarp svečių ar bent mėgina tai daryti. Gėrimams buteliuose slūgstant, pokalbiai pagarsėja. Idris girdi vokiečių, prancūzų ir tikriausiai graikų kalbas. Jis įkala dar vieną vodkos porciją, užsigerdamas drungnu alumi. Prie vienos grupelės įsidrąsina įsiterpti su mulos Omaro anekdotu, kurį anksčiau farsi kalba buvo išgirdęs Kalifornijoje. Bet į anglų kalbą išverstas anekdotas skamba nekaip, sunkiai perteikiamas ir subliūkšta. Idris slenka toliau, prisideda pasiklausyti pokalbio apie airišką aludę, numatomą atidaryti Kabule. Bendru sutarimu nusprendžiama, kad ji bus ne paskutinioji.

Su šiltu alumi rankoje jis vaikštinėja po kambarį. Tokiuose susibūrimuose niekada gerai nesijausdavo. Mėgina kuo nors užsiimti ir tyrinėja dekorą. Ant sienų prisegti plakatai su Bamijano Budomis*,

* Bamijano slėnio uoloje iškalti du milžiniški Budos atvaizdai, kuriuos susprogdino talibai.

*buskaši** rungtynėmis, vienas — su uosto graikų Tino saloje vaizdu. Idris niekada negirdėjo apie Tiną. Vestibiulyje jis pastebi įrėmintą nespalvotą fotografiją, šiek tiek neryškią, lyg padarytą buitiniu fotoaparatu. Joje — mergaitė ilgais juodais plaukais, nugara į objektyvą. Ji paplūdimyje, sėdi ant akmens ir žvelgia į vandenyną. Apatinis kairys fotografijos kampas atrodo tartum apdegęs.

Vaišių pateikiama ėriuko kulšis su rozmarinais, pasmaigstyta česnako skiltelėmis, taip pat ožkos sūrio mišrainė ir makaronai su pesto padažu. Idris įsideda šiek tiek mišrainės ir galiausiai ją knėbčioja, pasitraukęs į kambario kampą. Pastebi Timūrą sėdintį su dviem jaunomis patraukliomis olandėmis. Užima gerbėjas, pagalvoja Idris. Prapliumpa juokas, ir viena iš moterų paliečia Timūro kelį.

Idris išsineša vyną į verandą ir atsisėda ant medinio suolo. Jau tamsu, veranda apšviesta tik poros tabaluojančių nuo lubų elektros lempučių. Iš čia jam matytis tolimajame sodo gale neaiškios kažkokių gyvenamųjų patalpų apybrėžos, o nuo šių į šoną, dešinėje sodo pusėje — automobilio siluetas; didelio, ilgo, seno, tikriausiai amerikietiško, sprendžiant iš šio išlinkių. Praėjusio amžiaus penkto ar šešto dešimtmečio modelis — Idris negali tiksliai pasakyti, be to, jis niekada nebuvo automobilių žinovas. Aišku, Timūras žinotų. Atbarškintų modelį, gamybos metus, variklio tūrį, viską, ką dar galima. Panašu, kad automobilis kėpso ant keturių subliūškusių padangų. Kaimynystėje trumpais staccato pratrūksta loti šuo. Viduje kažkas paleido Leonardo Koheno kompaktinį diską.

— „Tyku ir jausminga".

Šalia jo atsisėda Amra, jos stiklinėje skimbčioja ledukai. Ji basa.

— Jūsų pusbrolis Kaubojus, jis — vakarėlio siela.

— Nesistebiu.

— Jis labai dailus. Vedęs?

* Nacionalinis afganų žaidimas, kuriame dvi raitelių komandos kovoja dėl begalvio ožio skerdenos.

— Su trimis vaikučiais.

— Gaila. Tad pasistengsiu deramai elgtis.

— Esu tikras, jis nusiviltų tai išgirdęs.

— Prisilaikau savo taisyklių, — sako ji. — Ne per labiausiai jį mėgstate.

Idris jai pasako, gana teisingai, kad Timūras jam beveik toks pat artimas kaip brolis.

— Bet jis jus verčia jaustis nepatogiai.

Tai tiesa. Timūras *iš tiesų* verčia jį jaustis nepatogiai. Elgiasi kaip tikrų tikriausias afganas amerikietis, pagalvoja Idris. Nešasi per karo nuniokotą miestą tartum būtų čia savas, labai bičiuliškai plekšnoja vietinius per nugarą ir vadina juos *broliu, sese, dėde*, demonstratyviai elgetoms dalija pinigus iš, kaip jis vadina, *bakšišo pako*, juokauja su senėmis, į kurias kreipiasi *mamute*, ir įkalba jas papasakoti savąsias istorijas priešais jo vaizdo kamerą, nutaisydamas susisielojusį veidą ir apsimesdamas lyg būtų vienas iš jų, lyg būtų visą laiką čia gyvenęs, lyg nebūtų kilnojęs sunkumų San Chosė Goldo sporto salėje*, lavindamas savo krūtinės ir pilvo raumenis, kai visi tie žmonės buvo apšaudomi artilerijos sviediniais, žudomi, prievartaujami. Tai veidmainiška ir pasibjaurėtina. Ir Idrį stebina, kad niekas tartum nepermato pusbrolio vaidybos.

— Netiesa, ką jis jums papasakojo, — sako Idris. — Čia atvykome susigrąžinti namo, kadaise priklausiusio mūsų tėvams. Tik tiek. Dėl nieko daugiau.

Amra suprunkščia.

— Be abejo, aš žinau. Manote, buvau apkvailinta? Šioje šalyje turėjau reikalų su karo vadukais ir talibais. Visko regėjau. Niekas nepajėgia manęs sukrėsti. Ir niekas, nė vienas žmogus, nesugebės manęs apkvailinti.

— Įsivaizduoju, tai tiesa.

* Fitneso centrų tinklas visose Jungtinėse Valstijose, įsteigtas Džo Goldo (*Joe Gold*).

— Jūs doras, — sako ji. — Bent jūs esate doras.

— Aš tik manau, kad mes turėtume gerbti tuos žmones, po visko, ką jie patyrė. Kai sakau „mes", turiu omeny tokius kaip aš ir Timūras. Tuos laiminguosius, nebuvusius čia, kai krintant bomboms siautėjo pragaras. Mes ne tokie kaip šie žmonės. Ir neturėtume tokiais dėtis. Istorijų, kurias tie žmonės gali papasakoti, mes *neturime teisės* klausytis... Aš klejoju.

— Klejojate?

— Kalbu nesąmones.

— Ne, aš suprantu, — nuramina ji. — Jūs sakote, kad jų istorijos — tai dovana jums.

— Dovana. Taip.

Juodu dar nugeria šiek tiek vyno ir kurį laiką kalbasi. Idriui tai pirmas nuoširdus pokalbis nuo tada, kai atvyko į Kabulą — be subtilios pašaipos, neapibrėžto priekaišto, jo jaustų iš čionykščių, iš valdžios pareigūnų, iš besidarbuojančiųjų pagalbos institucijose. Jis pasiteirauja Amros apie jos darbą. Ji papasakoja tarnavusi atstovaudama Jungtinėms Tautoms Kosove, Ruandoje po genocido, taip pat Kolumbijoje, Burundyje. Dirbusi su vaikais prostitutėmis Kambodžoje. Kabule ji jau metai, tai trečia tarnybos pamaina, šįkart nedidelės nevyriausybinės organizacijos sudėtyje, dirba ligoninėje ir pirmadieniais vadovauja mobiliai poliklinikai. Dusyk ištekėjusi, dusyk išsiskyrusi, bevaikė. Idriui sunku atspėti Amros amžių, nors veikiausiai esanti jaunesnė nei atrodo. Už gelstančių dantų, nuovargio maišelių paakiuose galima nujausti blėstančio grožio mirgesį. Po ketverių, gal penkerių metų, pagalvoja Idris, tas irgi išnyks.

Paskui ji sako:

— Norite sužinoti, kas nutiko Roši?

— Jums neprivalu pasakoti, — atsako jis.

— Manote, esu girta?

— O ar esate?

— Šiek tiek, — prisipažįsta ji. — Bet jūs doras vaikinas. — Ir

paplekšnoja jam per petį — švelniai ir šiek tiek juokaujamai. — Jūs klausiate, norėdamas žinoti iš teisingų paskatų. Kitiems afganams kaip jūs, afganams, atvykstantiems iš Vakarų, tai paprasčiausias — kaip čia pasakius? — smalsumas.

— Smalsumas.

— Taip.

— Lyg žiūrėti pornografiją.

— Betgi jūs galbūt geras vaikinas.

— Jeigu jūs man papasakosite, priimsiu tai kaip dovaną.

Tad ji jam papasakoja.

Roši gyveno su savo tėvais, dviem seserimis ir kūdikiu broliuku kaime trečdalį kelio nuo Kabulo iki Bagramo. Praėjusio mėnesio vieną penktadienį atvyko aplankyti jos dėdė, vyresnysis tėvo brolis. Beveik metus Roši tėvas vaidijosi su jos dėde dėl ūkio, kuriame gyveno Roši šeima. Dėdei atrodė, kad ūkis teisėtai priklauso jam kaip vyresniajam broliui, bet jų tėvas paliko šį jaunesniajam ir labiau mylimam sūnui. Tačiau tą dieną, kai jis atvyko, viskas buvo gerai.

— Jis pasako norįs baigti vaidą.

Rengdamasi vaišėms, Roši motina papjovė dvi vištas, sutaisė didelį puodą ryžių su razinomis, *bazaare* nupirko šviežių granatų. Kai dėdė atvyko, su Roši tėvu apsikabino ir pasibučiavo. Roši tėvas taip stipriai brolį priglaudė prie savęs, kad net atkėlė jį nuo kilimo. Roši motina apsiašarojo iš palengvėjimo. Šeima sėdo valgyti. Kiekvienas pakartojo po antrą ir trečią porciją. Jie pasivaišino granatais. Po to sekė žalioji arbata ir maži irisiukai. Paskui dėdė atsiprašė į išvietę.

Sugrįžo su kirviu rankoje.

— Tokiu, kuriuo kapojamos malkos, — paaiškino Amra.

Pirmam kliuvo Roši tėvui.

— Roši man pasakė, kad tėvas nė nepajuto, kas atsitiko. Jis nieko nematė.

Vienas smūgis į sprandą, iš užpakalio. Beveik nukirto galvą. Roši motina buvo kita. Roši matė motiną bandant pasipriešinti, bet keli

mostai kirviu į veidą ir krūtinę ją nutildė. Tuo metu vaikai jau klykė ir bėgo. Dėdė juos vijosi. Roši matė vieną savo seserį mėginant pabėgti į koridorių, bet dėdė nusivijo, ir Roši girdėjo jį užspiriant miegamojo duris, klyksmus, paskui — tylą.

— Taigi Roši, ji nusprendžia su mažuoju broliuku pasprukti. Jie bėga iš namo, bėga prie priekinių durų, bet tos užrakintos. Dėdė — žinoma, tai jis užrakino.

Abu išbėgo į kiemą, iš panikos ir nevilties turbūt pamiršę, kad kieme nėra vartukų, o juosiančios sienos per aukštos, kad perliptum. Kai dėdė išpuolė iš namo ir lėkė prie jų, Roši pamatė savo mažąjį broliuką, kuriam buvo penkeri, metantis į *tandurą*, kuriame vos prieš valandą jų motina kepė duoną. Užkliuvusi kojomis ir parkrisdama Roši išgirdo jį klykiant liepsnose. Ji persivertė ant nugaros ir tik suspėjo pamatyti mėlyną dangų ir žemyn šniojantį kirvį. O paskui — nieko.

Amra nutyla. Viduje skamba Leonardo Koheno dainos „Kas prie laužo“ įrašas.

Jeigu ir pajėgtų kalbėti, bet šiuo momentu nepajėgia, Idris nežinotų, ką tinkama pasakyti. Galbūt būtų pasakęs ką nors, ištaręs kokį bejėgį pasipiktinimą, jeigu tai būtų buvęs Talibano ar „Al-Qaida“, arba kokio nors megalomanijos kamuojamo mudžahedinų vado darbas. Bet dėl šito negalima kaltinti ant Hekmataro ar mulos Omaro, Bin Ladeno ar Bušo ir jo karo su terorizmu. Banali, kasdieniška tų žudynių priežastis jas daro kažkaip baisesnes ir kur kas labiau slegiančias. *Beprasmiškas,* įšoka į galvą žodis, ir Idris jį atmeta. Kaip tik taip žmonės visada sako. *Beprasmiškas smurto aktas. Beprasmiška žmogžudystė.* Tartum būtų galima nužudyti prasmingai.

Jis mąsto apie mergaitę Roši, ten, ligoninėje, susirietusią prie sienos, sulenktais kojų pirštais, vaikišku veideliu. Apie žiojintį plyšį jos nuskustos galvos pakaušyje, pro jį virstančią kumščio didumo blizgančią smegenų audinio masę, kūpsančią jai ant galvos it kokio sikho turbano mazgas.

— Ji pati jums tai papasakojo? — galiausiai klausia jis.

Amra sunkiai linkteli.

— Ji labai aiškiai prisimena. Kiekvieną smulkmeną. Ji gali jums papasakoti kiekvieną smulkmeną. Gaila, kad dėl sapnuojamų košmarų negali to pamiršti.

— O broliukas, kas jam atsitiko?

— Per smarkiai apdegė.

— O dėdė?

Amra gūžteli pečiais.

— Man sako būti atsargiai, — pagaliau taria. — Mano darbe, sako, reikia būti atsargiai, profesionaliai. Negerai prisirišti. Bet mudvi su Roši...

Staiga muzika nutyla. Darsyk nutrūksta elektra. Kelias akimirkas visiškai tamsu, šviesa tik nuo mėnesienos. Idris girdi žmones namo viduje bėdojant. Netrukus atgyja halogeniniai žibintuvai.

— Aš dėl jos kovoju, — sako Amra, taip ir nepakeldama akių. — Nepaliaujamai.

Kitą dieną Timūras su vokiečiais važiuoja į Istalifo miestuką, garsėjantį molio keramika.

— Turėtum ir tu važiuoti, — pataria Timūras.

— Liksiu čia ir skaitysiu.

— Skaityti gali ir San Chosė, brolau.

— Man reikia poilsio. Galbūt vakar vakarėlyje per daug išgėriau.

Kai vokiečiai užvažiavę pasiima Timūrą, Idris kažkiek laiko guli lovoje, įbedęs akis į išbalusį praėjusio amžiaus septinto dešimtmečio laikų reklaminį plakatą, prisegtą prie sienos: keturias blondines turistes, pėsčiomis iškylaujančias palei Band e Amiro ežerą — relikviją iš jo paties vaikystės čia, Kabule, prieš prasidedant karams. Anksti po vidudienio jis išeina pavaikštinėti. Priešpiečių nedideliame restoranėlyje suvalgo kebabą. Sunku mėgautis maistu, kai pro stiklą į jį valgantį

spokso tiek purvinų jaunų veidų. Tai slegia. Idris sau prisipažįsta, kad panašiose situacijose Timūras už jį pranašesnis. Timūras tai paverčia žaidimu. Kaip koks muštro seržantas jis sušvilpia ir paliepia elgetaujantiems vaikams išsirikiuoti į eilę, paskui iš *bakšišo pako* ištraukia kelis banknotus. Dalydamas šiuos po vieną, jisai sumuša kulnimis ir atiduoda pagarbą. Vaikigaliams tai patinka. Jie vadina jį Kaka. Kartais ropščiasi jo kojomis.

Po priešpiečių Idris pasigauna taksi ir paprašo jį nuvežti į ligoninę.

— Bet pirma sustokite prie *bazaaro*, — nurodo.

Nešinas dėže jis eina koridoriumi pro grafičiais išmargintas sienas, pro palatas su plastiko lapais vietoje durų, pro basomis šlepsintį senį su akies raiščiu, pro tvankiai karštas palatas be elektros lempučių. Visur gaižus kūnų kvapas. Koridoriaus gale stabteli priešais užuolaidą ir tik paskui ją atitraukia. Jam persiverčia širdis, kai pamato ant lovos krašto sėdinčią mergaitę. Amra, klūpodama priešais, šepetėliu valo jai dantukus.

Kitoje lovos pusėje sėdi vyriškis, liesas, įdegęs saulėje, susivėlusia it žiurkių lizdas barzda ir tamsiais, šiurkščiais kaip šeriai plaukais. Idriui įėjus, vyriškis skubiai atsistoja, prisispaudžia prie krūtinės delną ir nusilenkia. Idrį vėl pribloškia, kaip lengvai vietiniai atspėja, kad jis suvakarietiškėjęs afganas, kaip pinigų ir valdžios dvelksmas jam suteikia šiame mieste nepageidaujamo pranašumo. Vyriškis pasisako Idriui esąs Roši dėdė iš motinos pusės.

— Jūs grįžote, — sako Amra, pamerkdama dantų šepetėlį į stiklinę su vandeniu.

— Tikiuosi, jūs ne prieš.

— Kodėl gi ne.

Idris atsikrenkščia.

— *Salaam, Roši.*

Mergaitė pažvelgia į Amrą leidimo. Jos balselis nedrąsus, aukštas šnabždesys.

— *Salaam.*

— Tau atnešiau dovaną.

Idris nuleidžia ir atidaro dėžę. Roši akutės pagyvėja, kai Idris iškelia mažą televizorių ir kasetinį vaizdo leistuvą. Jis parodo jai keturis nupirktus filmus. Daugelis vaizdajuosčių parduotuvėje buvo indiški filmai. O kiti — veiksmo niekučiai, kovinių menų filmai su Džetu Li, Žanu Klodu van Damu, visos Stiveno Sigalo kino juostos, bet jam pavyko surasti „Ateivį", „Mažylį", „Žaislų istoriją" ir „Plieninį milžiną". Namie jis juos visus žiūrėjo su savo berniukais.

Farsi kalba Amra klausia Roši, kurį norėtų pažiūrėti. Roši išsirenka „Plieninį milžiną".

— Šitas tau patiks, — sako Idris.

Jam sunku žiūrėti į ją tiesiai. Žvilgsnis vis nukrypsta į sudarkytą jos galvą, blizgantį smegenų audinio gūbrį, persikryžiuojančių gyslų ir kapiliarų tinklą.

Šiame koridoriaus gale nėra elektros lizdo, ir Amra kažkiek užtrunka, kol suranda ilgintuvą, bet kai Idris įkiša laidą į lizdą ir pasirodo vaizdas, Roši burna nušvinta šypsena. Iš jos šypsenos Idris mato, kaip mažai pasaulio jis pažinojo, net jau sulaukęs trisdešimt penkerių metų amžiaus — šio barbariškumo, žiaurumo, beribio žvėriškumo.

Kai Amra atsiprašo turinti eiti pasižiūrėti kitų ligonių, Idris prisėda šalia Roši lovos ir drauge su ja žiūri filmą. Dėdė tyli — neperprantama kita gyva būtybė palatoje. Filmui įpusėjus, dingsta elektra. Roši pravirksta, ir dėdė, pasilenkęs nuo savo kėdės, negrabiai paima ją už rankos. Puštūnų dialektu, kuriuo Idris nekalba, jai pašnibžda keletą greitų trumpų žodžių. Roši suraukia veidą ir pabando atsitraukti. Idris pažvelgia į jos mažutę ranką, pradingusią tvirtame dėdės gniaužte pabalusiais krumpliais.

Idris apsivelka paltą.

— Rytoj sugrįšiu, Roši, ir mudu galėsime pasižiūrėti kitą juostą, jeigu norėsi. Ar norėsi?

Po apklotais Roši susigūžia į kamuolėlį. Idris pažvelgia į dėdę, įsivaizduoja, ką Timūras padarytų šitam žmogui — Timūras, kuris, skirtingai nei jis, nesugeba atsispirti lengvai kylančiam jausmui. *Duok man dešimt minučių su juo,* pasakytų.

Dėdė nuseka paskui jį laukan. Ant laiptukų jis pribloškia Idrį pareikšdamas:

— Tikroji auka čia aš, sahibai.

Pamatęs Idrio veido miną, pasitaiso:

— Žinoma, tai ji auka. Bet, noriu pasakyti, aš irgi auka. Aišku, jūs tai matote, nes esate afganas. Bet tie svetimšaliai, jie nesupranta.

— Turiu eiti, — sako Idris.

— Aš *mazduras,* paprastas juodadarbis. Uždirbu dolerį, galbūt du gerą dieną, sahibai. Ir jau turiu penkis savo vaikus. Vienas iš jų aklas. O dabar šitai. — Jis atsidūsta. — Kartais sau pagalvoju, — te Dievas man atleidžia, — sau pasakau, galbūt Alachas turėjo leisti Roši... na, jūs suprantate. Galbūt būtų buvę geriau. Kadangi aš jūsų klausiu, sahibai, kuris vaikinas dabar ją ves? Ji taip ir nesusiras vyro. Ir tuomet kas ja rūpinsis? Teks man. Teks man tai daryti amžinai.

Idris pasijaučia įvarytas į kampą. Jisai siekia išsiimti piniginės.

— Kad ir kiek išgalite atliekamų, sahibai. Žinoma, ne dėl manęs. Dėl Roši.

Idris jam įteikia porą banknotų. Dėdė sumirksi, pakelia akis nuo pinigų. Žiojasi sakyti „Du...“, paskui užsičiaupia, tartum sunerimęs, kad perspės Idrį apsirikus.

— Nupirkite jai padorius batus, — sako Idris nulipdamas laiptukais.

— Telaimina jus Alachas, sahibai, — jam įkandin šūkteli dėdė. — Esate geras žmogus. Jautrus ir geras žmogus.

*

Idris apsilanko kitą dieną, ir dar kitą. Netrukus tai tampa įpročiu, ir prie Roši lovos jis būna kasdien. Jau pažįsta vardais sanitarus, vyrus slaugytojus, dirbančius pirmame aukšte, durininką, pusbadžius, pavargusios išvaizdos sargybinius prie ligoninės vartų. Savo apsilankymus jis kaip įmanydamas slepia. Skambindamas į užsienį namo, Nahilei nepasakė apie Roši. Nesipasakoja ir Timūrui, kur kasdien eina, kodėl neprisideda prie kelionės į Paghmaną ar atsisako susitikti su pareigūnu Vidaus reikalų ministerijoje. Bet Timūras vis tiek sužino.

— Šaunuolis, — sako jis. — Dorai elgiesi. — Ir trumpam nutyla. Paskui priduria: — Tačiau ženk atsargiai.

— Nori pasakyti, kad liaučiaus lankyti.

— Už savaitės mes išvykstame, brolau. Juk nenori, kad ji pernelyg prie tavęs prisirištų.

Idris linkteli. Klausia savęs, ar tik Timūras šiek tiek jam nepavyduliauja dėl santykių su Roši, galbūt net jaučia apmaudą, kad jis, Idris, nugvelbė iš jo puikią progą suvaidinti herojų. Timūras su kūdikiu ant rankų, lėtai išnyrantis iš liepsnojančio pastato. Minia pratrūksta džiūgauti. Idris pasiryžęs neleisti Timūrui šitaip demonstruotis su Roši.

Vis dėlto Timūras teisus. Už savaitės juodu keliauja namo, o Roši pradėjo jį vadinti Kaka Idriu. Jeigu jis pavėluoja ateiti, randa ją susijaudinusią. Mergaitė apsiveja rankomis jį per liemenį, ir jos veidelyje šmėsteli palengvėjimas. Jo apsilankymų ji užvis labiausiai laukianti, pasakė jam. Kartais, kai abu žiūri vaizdajuostę, ji laiko jo ranką abiem savosiomis. Būdamas toli nuo jos, Idris dažnai mąsto apie šiek tiek gelsvus plaukelius ant jos dilbių, apie siauras šviesiai rusvas jos akis, dailias pėdutes, apvalius skruostukus, apie tai, kaip pasiremia rankomis smakrą, skaitydama kokią nors iš vaikiškų knygučių, parinktų knygyne netoliese prancūzų licėjaus. Kelis kartus jis leido sau probėgšmais įsivaizduoti, kas būtų, jeigu ją parsivežtų į Jungtines Valstijas, kaip ji ten namie pritaptų prie jo berniukų,

Zabio ir Lemaro. Pernai jis su Nahile kalbėjosi apie galimybę turėti trečią vaiką.

— Kas dabar? — klausia Amra dieną prieš jam išvykstant.

Ankstėliau tądien Roši padovanojo Idriui paveikslą, nupieštą pieštuku ant ligoninės ligos istorijų popieriaus lapo: dvi plonas kaip pagaliukai figūras, žiūrinčias televizorių. Jis bakstelėjo pirštu į ilgaplaukę.

Čia tu?

O tas — tai jūs, Kaka Idri.

Vadinasi, turėjai ilgus plaukus? Anksčiau?

Mano sesuo kas vakaras juos šukuodavo. Ji mokėjo, kaip tai daryti, kad neskaudėtų.

Turbūt buvo gera sesuo.

Kai jie ataugs, jūs galėsite juos šukuoti.

Manau, man patiktų.

Neišvažiuokit, Kaka. Nepalikite manęs.

— Ji miela mergaitė, — sako jis Amrai.

Ir ji tikrai tokia. Mandagi ir taip pat nuolanki. Su šiokiu tokiu kaltės jausmu jis pagalvoja apie Zabį ir Lemarą tenai namie, San Chosė. Jie seniai pareiškė, kad afganiški vardai jiems nepatinka, ir sparčiai buvo bepavirstą į mažus tironus, į despotiškus amerikiečių vaikus, kokių jis su Nahile prisiekė niekada neužauginti.

— Ji išlikusioji, — sako Amra.

— Taip.

Amra prisišlieja prie sienos. Pora sanitarų pro juos stumia ratukinius neštuvus. Ant jų guli jaunas vaikinas su krauju permirkusiu tvarsčiu apie galvą ir kažkokia atvira žaizda šlaunyje.

— Kiti afganai iš Amerikos arba iš Europos, — toliau kalba Amra, — jie ateina ir ją fotografuoja. Filmuoja vaizdo kamera. Žarstosi pažadais. Paskui parvyksta namo ir rodo savo šeimynykščiams. Tartum ji būtų žvėriukas iš zoologijos sodo. Aš tai leidžiu, nes tikiuosi, kad jie pagelbės. Bet jie pamiršta. Taip ir nesulaukiu iš jų žinių. Tad ir vėl klausiu: kas dabar?

— Jai reikia operacijos? — sako jis. — Aš noriu, kad ji įvyktų.

Amra dvejojančiai pažvelgia.

— Mano grupėje yra konsultantų neurochirurgų. Pasikalbėsiu su savo viršininku. Mes suorganizuosime, kad ji būtų nuskraidinta į Kaliforniją ir ten operuota.

— Taip, bet pinigai...

— Surasime finansavimą. Blogiausiu atveju, aš sumokėsiu.

— Iš savo piniginės.

Jis nusijuokia.

— Posakis yra „iš savo kišenės", bet — taip.

— Turime gauti dėdės sutikimą.

— Jeigu jis kada nors vėl pasirodys.

Dėdės nesimatė nei girdėjosi nuo anos dienos, kai Idris jam davė du šimtus dolerių.

Amra jam šypsosi. Nieko panašaus jis niekada nėra daręs. Tame, kai šitaip stačiagalviais ryžtiesi įsipareigoti, yra kažkas svaiginamo, net euforiško. Jis jaučia energijos antplūdį, kone pristinga kvapo. Pats nustemba, kai akys superši nuo ašarų.

— *Hvala,* — sako ji. — Dėkui.

Pasistiebia ir pabučiuoja jį į skruostą.

— Patvarkiau vieną iš tų olandžių merginų, — sako Timūras. — Iš vakarėlio.

Idris pakelia galvą nuo lango. Jis grožėjosi švelniai rusvomis ankštai susigrūdusiomis Hindukušo viršūnėmis toli apačioje. Dabar pasisuka pažvelgti į Timūrą, sėdintį prie praėjimo.

— Tą brunetę. Surijau pusę vitamino V* ir jodinau iki pat kvietimo rytmečio maldai.

— Jėzau. Ar tu kada nors suaugsi? — suirzta Idris, nes jį vėl

* Slengu šitaip vadinama Viagra.

apsunkino žinojimas apie nederamą Timūro elgesį, jo neištikimybę, groteskišką it studentų korporacijos vaikino išsidirbinėjimą.

Savimi patenkintas Timūras nusišiepia.

— Prisimink, pusbroli, tai, kas nutinka Kabule...

— Nebaik to sakinio.

Timūras juokiasi.

Kažkur lėktuvo gale vyksta nedidelės linksmybės. Kažkas dainuoja puštūnų kalba, kažkas plekšnoja polistireno lėkštę, lyg ta būtų *tambura**.

— Negaliu patikėti, kad mudu užsidūrėme ant senuko Nabio, — sumurma Timūras. — Jėzau.

Idris išsigriebia iš krūtinės kišenėlės migdomųjų tabletę, kurią taupė, ir nuryja neužgerdamas.

— Taigi kitą mėnesį aš grįžtu, — sako Timūras, susikryžiuodamas ant krūtinės rankas ir užsimerkdamas. — Po to gal atliksiu dar porą kelionių, bet mums turėtų pasisekti.

— Tu tiki tuo tipu Faruku?

— Po šimts, ne. Štai kodėl ketinu grįžti.

Farukas — Timūro nusamdytas advokatas. Jo specialybė — padėti tremtyje gyvenantiems afganams atgauti prarastąją Kabule nuosavybę. Timūras toliau kalba apie dokumentus, kuriuos Farukas įregistruos, apie posėdžiams pirmininkausiantį, kaip jis tikisi, teisėją — Faruko žmonos antros eilės pusbrolį. Idris vėl atremia smilkinį į langą, laukia, kol pradės veikti tabletė.

— Idri? — tyliai pašaukia Timūras.

— Aha.

— Liūdną šūdą mes tenai sugrįžę pamatėme, a?

Esi kupinas stebėtinos įžvalgos, brolau.

— Taip, — burbteli Idris.

— Tūkstantis tragedijų kvadratinėje mylioje, žmogau.

* Būgnelis.

Netrukus Idriui galvoje pradeda ūžti, jo rega apsiblausia. Nugrimzdamas į miegą jis mąsto, kaip atsisveikino su Roši: jis laiko jos pirštukus, sako, kad juodu vėl pasimatysią, ji negarsiai, beveik tyliai kūkčioja jam į pilvą.

Važiuodamas namo iš San Francisko tarptautinio oro uosto Idris su švelnumu prisimena maniakišką Kabulo transporto eismo chaosą. Dabar keista vairuoti „Lexus" tvarkingomis, neduobėtomis 101-osios magistralės juostomis pietų kryptimi, visada pagelbsti greitkelio ženklai, visi tokie mandagūs, signalizuoja, užleidžia vietą. Jis nusišypso prisiminęs visus nutrūktgalviškus taksistus, kuriems juodu su Timūru Kabule patikėdavo savo gyvybę.

Šalia sėdinti Nahilė kupina klausimų. Ar Kabule buvo saugu? Kaip maistas? Ar ten jis nesusirgęs? Ar viską įamžinęs fotoaparatu ir vaizdo kamera? Idris stengiasi iš paskutiniųjų. Papasakoja jai apie artilerijos sviedinių sugriautas mokyklas, apie žmones, savavališkai įsikėlusius į bestogius pastatus, apie elgetas, apie purvą, elektros tiekimo pertrūkius, bet tai tas pat, kaip pasakoti apie muziką. Jis nesugeba suteikti gyvybės Kabulo ryškioms, įspūdingoms detalėms — pavyzdžiui, tokioms kaip fitneso klubas tarp griuvėsių, nupieštas ant lango Švarcnegeris. Tokios detalės dabar nuo jo pasprunka, ir pačiam pasakojimas atrodo prėskas, kaip iš kokio eilinio agentūros „Associated Press" pranešimo.

Automobilio gale berniukai stengiasi jam įsiteikti, bet neilgai klausosi arba bent apsimeta klausantys. Idris jaučia, kad jie nuobodžiauja. Paskui Zabis, kuris dešimties, paprašo Nahilės paleisti filmą. Lemaras, dvejais metais vyresnis, bando klausytis šiek tiek ilgiau, bet netrukus Idris išgirsta lenktyninio automobilio gausmą, sklindantį iš sūnaus kompiuterinio žaidimo „Nintendo DS".

— Kas jums, berniukai, yra? — subara Nahilė. — Jūsų tėvas sugrįžo iš Kabulo. Negi jums neįdomu? Ar neturite jam klausimų?

— Viskas gerai, — nuramina Idris. — Tegul jie sau.

Bet jis suirzęs dėl jų dėmesio stokos, ir kad jie visiškai nenutuokia, jog kaprizinga genetinė loterija abiem nulėmė privilegijuotą gyvenimą. Staiga jis pajaučia platėjančią properšą tarp savęs ir savo šeimos, net Nahilės, kurios dauguma su kelione susijusių klausimų sukasi apie restoranus ir santechninių patogumų trūkumą gyvenamosiose patalpose. Dabar į juos žvelgia kaltinamai, kaip tikriausiai į jį patį žvelgė vietiniai, kai vos tik atvyko į Kabulą.

— Aš išbadėjęs, — sako jis.

— Ko norėtum? — klausia Nahilė. — Sušio, itališko maisto? Ten, šalia Oukridžo, atsidarė nauja delikatesinė.

— Verčiau važiuojam afganiško maisto, — pasiūlo jis.

Jie nuvyksta į „Eibio kebabinę“ rytinėje San Chosė pusėje, netoli senojo Beriesos blusų turgaus. Jos savininkas Abdula — žilaplaukis vyras, neseniai perkopęs šešiasdešimtį, ilgais į viršų užraitytais ūsais ir iš pažiūros stiprių rankų. Jis — vienas iš Idrio pacientų, taip pat ir jo žmona. Kai Idris su savo šeimyna įžengia į restoranėlį, Abdula jiems pamoja nuo kasos aparato. „Eibio kebabinė“ — nedidelis šeimos verslas. Tik aštuoni staliukai — uždengti dažnai lipniomis vinilinėmis staltiesėmis — laminuoti valgiaraščiai, ant sienų plakatai su Afganistano vaizdais ir senas gazuoto vandens aparatas — „automatas“ kampe. Abdula pasitinka svečius, aptarnauja kasos aparatą, valo. Jo žmona Sultana darbuojasi restoranėlio gilumoje, tai ji rūpinasi tais stebuklingais patiekalais. Idris dabar ją mato virtuvėje, palinkusią ties kažkuo, plaukai sukimšti viršun po tinkline kepuraite, akys primerktos nuo garų. Ji ir Abdula susituokė praėjusio amžiaus aštunto dešimtmečio pabaigoje Pakistane, po komunistinio perversmo tėvynėje, papasakojo jie Idriui. 1982 metais jiems suteiktas politinis prieglobstis Jungtinėse Valstijose — ir tais pačiais metais gimė duktė Pari.

Kaip tik ji dabar iš jų priima užsakymus. Pari draugiška ir paslaugi, ji paveldėjo iš savo motinos šviesią odą ir tokį pat emocinio

tvirtumo spindesį akyse. Taip, ji keistai neproporcingo kūno: liekna ir daili viršuje, bet žemiau juosmens nusveriama plačių klubų, storų šlaunų ir stambių kulkšnių. Šiuo metu segi vienu iš sau įprastų plačių sijonų.

Idris ir Nahilė užsisako avienos su rudaisiais ryžiais ir *bolani**. Berniukai apsistoja prie *čapli kababų*** — artimiausio mėsainiams patiekalo, kurį jiems pavyko surasti valgiaraštyje. Visiems laukiant, kol atneš valgį, Zabis papasakoja Idriui, kad jų futbolo komanda prasibrovė į finalą. Jis žaidžia dešiniojo puolėjo pozicijoje. Rungtynės sekmadienį. Lemaras pasigiria, kad jam šeštadienį gitaros rečitalis.

— Ką grosi? — vangiai klausia Idris, po skrydžio reaktyviniu laineriu jausdamas, kaip pradeda reikštis laiko juostų skirtumas.

— „Nupiešk tai juodai“***.

— Labai šaunu.

— Nesu tikra, ar pakankamai repetavai, — atsargiai papriekaištaudama sako Nahilė.

Lemaras numeta popierinę servetėlę, kurią vyniojo.

— Mam! Tikrai? Nejau nematai, ką aš kasdien iškenčiu? Turiu tiek daug padaryti!

Jiems įpusėjus valgyti, prieina pasisveikinti Abdula, šluostydamasis rankas į prikyštę sau apie juosmenį. Jis paklausia, kaip jiems patinka maistas, gal dar ko nors atnešti.

Idris pasako ką tik su Timūru sugrįžęs iš Afganistano.

— Ką Timūras džanas sumanė? — klausia Abdula.

— Nieko gera, kaip visada.

Abdula nusišiepia. Idris žino, kaip jis žavisi Timūru.

— O kaip kebabų verslas?

Abdula atsidūsta.

* Afganų vegetariška nerauginta plokščia duona su daržovių įdaru.

** Populiarūs Afganistane kebabai iš maltos jautienos ar avienos su nedaug prieskonių, kepami gyvuliniuose taukuose keptuvėje.

*** „Paint It Black“ — 1966 m. grupės „Rolling Stones“ daina.

— Daktare Baširi, jeigu kada nors norėčiau prakeikti kokį žmogų, tai pasakyčiau: „Tegul Dievas tau duoda restoraną."

Jie visi kartu su Abdula trumpai nusijuokia.

Vėliau, jiems palikus restoranėlį ir sėdant į visureigį, Lemaras klausia:

— Tėti, ar jis visus maitina už dyką?

— Žinoma, ne, — atsako Idris.

— Tai kodėl jis nenorėjo imti pinigų iš tavęs?

— Todėl, kad mes afganai, ir todėl, kad aš jo gydytojas, — paaiškina Idris, bet tai tik iš dalies tiesa. Svarbesnė priežastis, įtaria jis, ta, kad Timūras — jo pusbrolis, ir būtent Timūras prieš daugelį metų paskolino Abdulai pinigų, kad šis galėtų atidaryti restoranėlį.

Namie iš pradžių nustemba pamatęs, kad kiliminė danga šeimyniniame kambaryje ir vestibiulyje nuplėšta, o laiptuose matytis plikos vinys ir lentos. Paskui prisimena, kad jie nutarė pakeisti kilimus kietmedžiu — plačiomis vyšninės spalvos, kurią grindų rangovas vadino *varinio puodo spalva*, lentomis. Virtuvėje spintelės durelės nušveistos švitriniu popieriumi, toje vietoje, kur kadais stovėjo senoji mikrobangų krosnelė, žioji skylė. Nahilė jam pasako pirmadienį dirbanti pusę dienos, kad rytą galėtų susitikti su grindų klojėjais ir Džeisonu.

— Džeisonu?

Paskui jis prisimena. Džeisonas Spyras — namų kino specialistas.

— Jis ateina pamatuoti. Su nuolaida mums gavo garso sistemą ir projektorių. Trečiadienį atsiunčia tris vyrukus pradėti dirbti.

Idris linkteli. Namų kinas — tai buvo jo sumanymas, visada to troškęs. Bet dabar jį tai trikdo. Dėl visko — Džeisono Spyro, naujų spintelių ir varinio puodo spalvos grindų, savo vaikiukų aukštaaulių sportbačių, kainuojančių po šimtą šešiasdešimt dolerių, šenilės lovų užtiesalų jo kambaryje, energijos, su kuria juodu su Nahile siekė tų dalykų — jaučiasi nesmagiai. Jo ambicijų vaisiai dabar pačiam atrodo

lengvabūdiški. Tik primena žiaurų skirtumą tarp jo gyvenimo ir to, ką pamatė Kabule.

— Kas yra, brangusis?

— Laiko skirtumas po skrydžio, — sako Idris. — Man reikia numigti.

Šeštadienį jis šiaip taip ištveria gitaros rečitalį, sekmadienį — beveik visas Zabio futbolo rungtynes. Antrą kėlinį turi vogčia išsmukti į automobilių aikštelę ir savo leksuse numigti. Jo laimei, Zabis nepastebi. Sekmadienį vakare susirenka pietų keletas kaimynų. Jie leidžia vienas kitam per rankas nuotraukas iš Idrio kelionės ir mandagiai valandą žiūri Kabulo vaizdus, kuriuos — prieš Idrio norą — Nahilė užsispiria jiems parodyti nufilmuotus vaizdajuostėje. Prie pietų jie Idrį klausinėja apie kelionę, apie padėtį Afganistane. Gurkšnodamas savąjį mochito*, jis trumpai atsakinėja.

— Neįsivaizduoju, kaip ten, — sako Sintija.

Sintija — fitneso pagal Pilateso sistemą instruktorė sporto salėje, kur mankštinasi Nahilė.

— Kabulas, tai... — Idris ieško tinkamų žodžių. — Tūkstantis tragedijų kvadratinėje mylioje.

— Turbūt tenai nuvykęs patyrėte kultūrinį šoką.

— Taip, iš tikrųjų.

Idris nepasako, kad tikrasis kultūrinis šokas buvo sugrįžti čionai.

Galiausiai pokalbis pakrypsta į pašto vagysčių protrūkį pastaruoju metu kaimynystėje.

Tą naktį gulėdamas lovoje Idris sako:

— Kaip manai, ar mums privalu visa tai turėti?

— Visa tai? — klausia Nahilė.

Jis veidrodyje mato ją prie kriauklės valantis dantis.

— Visa tai. Visus tuos dalykus.

* Alkoholinis kokteilis iš romo, cukraus, citrinų sulčių, susmulkintų mėtų lapų, sodos vandens ir padrožto ledo.

— Ne, mums *nebūtina*, jeigu tai turi galvoje, — sako ji ir išspjauna į kriauklę, pagargaliuoja.

— Nemanai, kad per daug — visko?

— Mudu sunkiai dirbome, Idri. Prisimink stojamuosius egzaminus į Teisės ir Medicinos fakultetus, mokslą juose, rezidentūros metus. Niekas mums *nieko* nedavė. Mes dėl nieko neprivalome atsiprašinėti.

— Už namų kino kainą būtume galėję Afganistane pastatyti mokyklą.

Ji įeina į miegamąjį ir atsisėda ant lovos išsiimti kontaktinių lęšių. Nahilės nuostabus profilis. Jam patinka jos kakta, su nežymiu įlinkiu pereinanti į nosį, jos tvirti skruostikauliai, laibas kaklas.

— Tad padaryk tuos abu dalykus, — sako ji, pasisukdama į jį ir numirksėdama akių lašus. — Nesuprantu, kodėl tu negali.

Prieš kelerius metus Idris išsiaiškino, kad Nahilė remia kolumbietį vaikinuką, vardu Migelis. Ji nieko jam apie tai nepasakojo, o kadangi prižiūrėjo jųdviejų paštą bei finansus, Idris daug metų nieko nežinojo, kol vieną dieną pamatė Nahilę skaitant gautą iš Migelio laišką. Laiškas iš ispanų kalbos buvo išverstas vienuolės. Buvo įdėta ir nuotrauka: aukšto, lieso, bet raumeningo vaikino, stovinčio prie šiaudinės trobelės ir laikančio rankose futbolo kamuolį, o fone už jo nieko daugiau kaip tik perkarusios karvės ir žalios kalvos. Nahilė pradėjo vaikinuką remti mokydamasi Teisės fakultete. Jau vienuolika metų Nahilės čekiai prasilenkdavo su Migelio nuotraukomis ir jo dėkingais, vienuolės išverstais laiškais.

Ji nusimauna žiedus.

— Kas gi tau? Ten užsikrėtei visų tų, kurie išliko gyvi, kaltės jausmu?

— Tiesiog dabar matau dalykus šiek tiek kitaip.

— Gerai. Tad pasinaudok tuo. Ir liaukis spoksojęs sau į bambą*.

* Rytų kraštų mistikų meditacijos būdas — įbesti žvilgsnį sau į bambą mistiniam transui sukelti. Dar vadinama omfalizmu.

Patirtas laiko juostų skirtumas po skrydžio tąnakt neleidžia jam užmigti. Kurį laiką Idris skaito, nulipęs į apačią seka kartojamą per televizorių serialo „Vakarų sparnas" dalį, galiausiai atsiduria prie kompiuterio svečių kambaryje, Nahilės paverstame į kontorą. Susiranda elektroninį laišką iš Amros. Ji viliasi, kad sugrįžo namo saugiai ir kad jo šeimoje viskas gerai. Kabule „piktai" lijo, rašo ji, ir gatvės iki kulkšnių prineštos purvo. Lietus sukėlė potvynį, todėl teko iš Šomalio, šiauriau Kabulo, evakuoti du šimtus šeimų. Dėl Kabulo paramos Bušo karui Irake ir tikėtinų „Al-Qaedos" atsakomųjų veiksmų sustiprintas saugumas. Paskutinė jos eilutė tokia: „Dar nesikalbėjote su savo šefe?"

Amros laiško apačioje įkelta trumpa pastraipa nuo Roši. Amra ją išvertė:

Saalam, Kaka Idri.

Inšalach, jūs į Ameriką atvykote saugiai. Neabejoju, šeima labai apsidžiaugė jus pamačiusi. Kasdien aš apie jus mąstau. Kasdien žiūriu filmus, kuriuos man nupirkote. Man jie visi patinka. Liūdna, kad nesate čia ir negalite jų drauge su manimi žiūrėti. Aš jaučiuosi gerai, ir Amra džan labai manimi rūpinasi. Prašau perduoti nuo manęs saalam savo šeimai. Inšalach, mes netrukus pasimatysime Kalifornijoje.

Pagarbiai,

Rošana.

Jis Amrai atsako, padėkoja, parašo apgailestaujantis dėl žinios apie potvynį. Viliasi, kad lietūs liausis. Pažada jai šią savaitę pasikalbėti su savo šefe apie Roši.

Ir žemiau prirašo:

Saalam, Roši džan,

dėkui tau už mielą laiškutį. Labai nudžiugau, sulaukęs

iš tavęs žinios. Aš irgi daug apie tave mąstau. Savo šeimai viską papasakojau apie tave, ir jie visi labai trokšta su tavimi susipažinti, ypač mano sūnūs, Zabis džanas ir Lemaras džanas, kurie daug apie tave klausinėja. Mes visi laukiame tavęs atvykstant. Siunčiu tau savo meilę,

Kaka Idris.

Jis išjungia kompiuterį ir nueina miegoti.

Pirmadienį, įėjęs į savo kabinetą, Idris ant stalo randa krūvą telefono žinučių. Iš pintinės verčiasi prašymai papildomai patenkinti išrašytus receptus, laukiantys jo patvirtinimo. Reikia peržiūrėti daugiau kaip šimtą šešiasdešimt elektroninių laiškų, užpildytas ir jo balso paštas. Kompiuteryje pasitikrina savo priėmimų grafiką ir išsigąsta pamatęs, kad visą savaitę pacientų priregistruota daugiau nei galima — daktarai tai vadina *pergrūda*. Dar blogiau: šiandien popiet jam teks priimti baisiąją ponią Rasmusen, ypač nemalonią, linkusią konfrontuoti moterį, daugelį metų kamuojamą neaiškių simptomų, nepasiduodančių jokiam gydymui. Nuo minties, kad teks susidurti su priešišku jos reiklumu, Idrį išpila prakaitas. Ir paskiausia: vienas iš balso pašto siuntėjų — jo šefė Džoana Šefer, praneša, kad vienam pacientui, kuriam jis prieš pat savo kelionę į Kabulą diagnozavo plaučių uždegimą, kaip paaiškėjo, iš tikrųjų buvo lėtinis širdies nepakankamumas. Atvejis kitą savaitę bus panaudotas renginyje „Peer Review"* — kasmėnesinėje, visų medicinos įstaigų stebimoje vaizdo konferencijoje, kurios metu liekančių anonimiškais gydytojų klaidos panaudojamos mokymosi tikslams. Bet anonimiškumas toli nesiekia, supranta Idris. Bent pusė susirinkusiųjų salėje žinos, kas kaltininkas.

* „Kolegų apžvalga" — profesinė dalijimosi patirtimi ir savireguliavimo priemonė, kurioje dalyvauja kvalifikuoti atitinkamos srities specialistai.

Jis jaučia pradedant skaudėti galvą.

Šįryt apgailėtinai atsilieka nuo grafiko. Iš anksto dėl vizito nesusitaręs į kabinetą įeina astmos kamuojamas pacientas. Jam reikia respiracinio gydymo bei atidžiai stebėti maksimalaus iškvepiamo oro srauto ir kraujo prisotinimą deguonimi. Ateina pusamžis administratorius, Idrio paskutinį kartą matytas prieš trejus metus, kuriam vystosi priekinės širdies sienos miokardo infarktas. Idris gali pasitraukti priešpiečių ne anksčiau, kaip tik įpusėjus vidudienio valandai. Konferencijų salėje, kur gydytojai valgo, jis paskubom kramsnoja sausą kalakutienos sumuštinį, tuo pat metu stengdamasis perskaityti, ką užsirašęs, ir atsakyti į tuos pačius savo kolegų klausimus. Ar Kabule saugu? Ką afganai mano apie Jungtinių Valstijų įsikišimą? Jis glaustai, trumpai pasakoja, o mintimis yra susitelkęs į ponią Rasmusen, į reikalingas atsakyti balso pašto žinutes, į prašomus papildomai patenkinti receptus, kuriems dar turi pritarti, į įgrūstus į jo grafiką tą popietę nenumatytus vizitus, į būsimą „Peer Review“, į namuose pjūklais dzyruojančius, gręžiančius ir vinis kalančius rangovus. Kalbėti apie Afganistaną — ir jis stebisi, kaip greitai ir nejučia tai atsitiko — lyg aptarinėti neseniai matytą emociškai sekinantį filmą, kurio poveikis jau pradeda silpti.

Savaitė pasirodo esanti viena iš sunkiausių per visą jo profesinę karjerą. Nors ir ketino, neištaiko laiko su Džoana Šefer pasikalbėti apie Roši. Visą savaitę jo neapleidžia bjauri nuotaika. Namie jis atžarus su berniukais, irzta ant darbininkų, šūkaujančių po visą namą, ir dėl viso triukšmo. Jo miegas kol kas neatsistatė į normalų ritmą. Ateina dar du elektroniniai laiškai iš Amros su papildomomis naujausiomis žiniomis apie sąlygas Kabule. Vėl atidaryta „Rabija Balchi“*, moterų ligoninė. Karzajo ministrų kabinetas leis kabelinės televizijos

* Taip pat dar vadinama Rabija ibn Kaab Kuzdari ar Ghozdari (tikslios gimimo ir mirties datos nežinomos, bet manoma, kad gyveno 10-ame amžiuje) — pirmoji Persijos istorijoje poetė. Balchi — pavardė nuo miesto dabartiniame šiauriniame Afganistane, kur gimė ir mirė, pavadinimo.

tinklams transliuoti programas ir taip mes iššūkį jų priešininkams, griežtos linijos islamistams. Antro elektroninio laiško prieraše Amra praneša, kad jam išvykus Roši užsisklendė savyje, ir vėl klausia, ar pasikalbėjęs su savo šefe. Idris pasitraukia nuo klaviatūros. Vėliau grįžta, susigėdęs, kad Amros prierašas jį taip suerzino, jog buvo kilusi pagunda — tik mirksnį — jai atsakyti didžiomis raidėmis: *PASIKALBĖSIU. TINKAMU LAIKU.*

— Tikiuosi, tau tai praėjo gerai.

Džoana Šefer sėdi prie savo rašomojo stalo, sunėrusi ant skreito rankas. Ji — kupina linksmos energijos moteris, pilno veido ir šiurkščių baltai žilų plaukų. Žvelgia į jį viršum savo siaurų skaitomųjų akinių, užkabintų ant viršunosės.

— Juk supranti, nebuvo siekiama tavimi suabejoti.

— Taip, žinoma, — sako Idris. — Aš suprantu.

— Ir neturi jaustis nesmagiai. Bet kuriam iš mūsų gali taip atsitikti. Lėtinį širdies nepakankamumą ir plaučių uždegimą rentgenogramose kartais sunku atskirti.

— Dėkui, Džoana. — Jis atsistoja išeiti, bet prie durų stabteli. — Ak. Ketinau dėl kai ko su jumis pasikalbėti.

— Žinoma. Žinoma. Sėskis.

Jis vėl atsisėda. Jai papasakoja apie Roši, apibūdina sužalojimus, kad Vaziro Akbaro Chano ligoninėje nėra reikiamų resursų. Prisipažįsta apie savo duotą Amrai ir Roši įsipareigojimą. Tardamas tai balsiai, jaučiasi slegiamas savo pažado labiau, nei tuomet Kabule, kai stovėjo su Amra koridoriuje ir ji pabučiavo jį į skruostą. Jam nemalonu, kad jausmas toks, kaip pirkėjo sąžinės graužatis, įsigijus per brangų daiktą.

— Dieve brangus, Idri, — sako Džoana. — Aš tavimi žaviuosi. Bet kaip baisu. Vargšas vaikutis. Negaliu įsivaizduoti.

— Žinau, — sako jis ir paklausia, ar grupė sutiktų apmokėti už

jos operaciją. — Arba už *operacijas*. Man atrodo, kad jai reikės daugiau nei vienos.

Džoana atsidūsta.

— Aš norėčiau. Bet, jei atvirai, abejoju, ar direktorių valdyba tam pritars, Idri. Labai abejoju. Juk žinai, pastaruosius penkerius metus mes prasiskolinę. Taip pat kils ir teisinių problemų, dargi sudėtingų.

Ji laukia iš jo, galbūt pasirengusi atremti, kad paprieštarautų, bet Idris to nepadaro.

— Aš suprantu, — sako.

— Turėtum surasti kokią nors humanitarinę grupę, kuri užsiima tokiais dalykais, a? Tektų šiek tiek pavargti, bet...

— Aš patyrinėsiu galimybes. Dėkui, Džoana.

Jis vėl atsistoja, nustebęs, kad nuo jos atsakymo pasijautė lengviau, beveik kaip nusimetęs sunkenybę.

Namų kinui įrengti prireikė dar vieno mėnesio, bet tai stebuklas. Vaizdas, metamas iš lubose įmontuoto projektoriaus, ryškus, judesiai 102 colių įstrižainės ekrane stebėtinai sklandūs. 7,1 kanalo stereofoninis garsas, grafiniai ekvalaizeriai ir žemų tonų gaudytuvai, pastatyti keturiuose kambario kampuose, sukuria nuostabią akustiką. Jie žiūri „Karibų jūros piratus", sužavėti technologija berniukai sėdi prie jo iš abiejų pusių, valgo iš bendro kibirėlio jam ant kelių kukurūzų spragėsius. Prieš baigiamąją ištęstą mūšio sceną abu užmiega.

— Paguldysiu juos į lovą, — Nahilei sako Idris.

Jis pakelia vieną, paskui kitą. Berniukai auga, jų kūnai ilgėja bauginamai sparčiai. Kol abu kamšo lovoje, suvokia jo laukiančią širdperšą dėl jų. Už metų, daugių daugiausia dvejų, sūnūs susižavės kitais dalykais, kitais žmonėmis, jausis jo ir Nahilės varžomi. Idris ilgesingai mąsto apie tą laiką, kai juodu buvo maži ir bejėgiai, tokie visiškai nuo jo priklausomi. Prisimena, kaip vaikystėje Zabis baisėdavosi kanalizacijos šuliniais, vaikščiodavo apie juos plačiais, nevikriais ratais. Sykį,

žiūrėdamas seną filmą, Lemaras paklausė Idrio, ar gyvenęs tuomet, kai pasaulis buvo nespalvotas. Šis prisiminimas sukelia šypseną. Jis pabučiuoja sūnaus skruostus.

Sėdi atsilošęs patamsy ir stebi miegantį Lemarą. Dabar supranta sprendęs apie berniukus skubotai ir neteisingai. Ir sprendęs per griežtai. Nesąs koks nors nusikaltėlis. Viską, ką turi, užsidirbo sąžiningai. Praėjusio amžiaus paskutinį dešimtmetį, kai pusė jo pažįstamų vaikinų trankėsi po klubus ir lakstė paskui moteris, jis užsikasė studijose, antrą valandą nakties vilkdavosi ligoninės koridoriais, užmiršdamas laisvalaikį, patogumus, miegą. Trečią savo gyvenimo dešimtmetį paaukojo medicinai. Sumokėjo savąją kainą. Kodėl turėtų blogai jaustis? Tai jo šeima. Jo gyvenimas.

Per pastarąjį mėnesį Roši jam tapo kažkokia abstrakti, lyg koks spektaklio personažas. Jųdviejų ryšys sudilo. Netikėtas artimumas, kurį jis pajuto toje ligoninėje, toks svarbus ir stiprus, suiro į kažką vangaus. Patirtas išgyvenimas prarado savo poveikį. Jis pripažįsta, kad neapsakomas ryžtas, kurio jautėsi užvaldytas, iš tikrųjų tebuvo iliuzija, miražas. Pasidavė kažko tokio kaip narkotikas įtakai. Atstumas tarp jo ir mergytės dabar atrodo didžiulis. Tiesiog begalinis, neįveikiamas, o jo pažadas jai — neprotingas, beatodairiška klaida, neteisingai suprastas savo paties galių, valios ir charakterio tvirtumo mastas. Kažkas tokio, ką geriau pamiršti. Jis tam nepajėgus. Štai kaip paprasta. Per pastarąsias dvi savaites iš Amros atėjo dar trys elektroniniai laiškai. Jis perskaitė pirmąjį ir neatsakė. Kitus du ištrynė nė neskaitęs.

Eilė knygyne iš kokių dvylikos ar trylikos žmonių ir tęsiasi nuo laikinai pastatytos scenos iki žurnalų stendo. Aukšta plačiaveidė moteris dalija žmonėms mažučius geltonus lipdukus, kad užrašytų ant jų savo pavardes ir kokias nors asmenines dedikacijas, kurias nori pamatyti įrašytas knygoje. Pardavėja eilės priekyje žmonėms padeda perversti puslapius iki titulinio.

Idris netoli eilės priekio, laiko rankoje knygos egzempliorių. Moteris pirma jo, penkiasdešimties su viršum, trumpai kirptais šviesiais plaukais, atsisuka ir klausia:

— Ar ją skaitėte?

— Ne, — atsako jis.

— Ateinantį mėnesį mes ją skaitysime savo knygų klube. Dabar mano eilė išrinkti.

— A.

Ji susiraukia ir prisispaudžia prie krūtinės delną.

— Tikiuosi, žmonės ją skaitys. Tokia jaudinanti istorija. Taip uždega. Lažinuos, pagal ją pastatys filmą.

Idris jai pasakė tiesą. Neskaitė tos knygos ir kažin ar kada nors skaitys. Nemano, kad turi noro vėl apsilankyti jos puslapiuose. Bet kiti ją skaitys. Ir kai perskaitys, jis bus apnuogintas. Žmonės supras. Nahilė, jo sūnūs, jo kolegos. Kai apie tai pagalvoja, jam darosi bloga.

Vėl atsiverčia knygą, suranda puslapį su padėkomis, su bendraautoriaus, kuris iš tikrųjų ją ir parašė, biografiniais duomenimis. Vėl pasižiūri fotografiją knygos atvarte. Sužalojimo nėra nė ženklo. Jeigu jai likęs randas, o tikrai turi būti likęs, ilgi banguojantys plaukai jį slepia. Roši vilki palaidinuke su aukso spalvos karoliukais, ant kaklo Alacho vėrinys, ausyse — lazurito aussagai. Ji šliejasi į medį, žvelgia tiesiai į fotoaparato objektyvą, šypsosi. Jis mąsto apie laibas kaip pagaliukai figūras, kurias ji jam nupiešė. *Neišvažiuokit, Kaka. Nepalikite manęs.* Toje jaunoje moteryje Idris neaptinka nė trupučio tos virpančios mažutės būtybės, kurią prieš šešerius metus pamatė už užuolaidos.

Idris žvilgteli į dedikacijos puslapį.

Dviem mano gyvenimo angelams: savo mamutei Amrai ir Kakai Timūrui. Jūs mane išgelbėjote. Esu jums dėkinga už viską.

Eilė slenka pirmyn. Moteris trumpais šviesiais plaukais gauna pasirašytą knygą ir pasitraukia į šalį. Permušančia širdimi į priekį žingteli Idris. Roši pakelia akis. Virš ilgarankovės moliūgo spalvos

palaidinės ji pasirišusi afganišką skarą, segi mažučius ovalius sidabrinius auskarus. Jos akys tamsesnės nei jis prisimena, o kūnas užsipildęs moteriškais išlinkiais. Nemirksėdama žvelgia į jį, ir nors atvirai neparodo, kad atpažino, ir nors jos šypsena mandagi, veidas kažkoks pralinksmėjęs, žaismingas, šelmiškas, anaiptol ne nedrąsus. Tai jį sugniuždo, ir staiga visi žodžiai, kuriuos buvo parengęs iš anksto, — netgi užsirašęs, mintyse repetavęs pakeliui į čia, — išdžiūva gerklėje. Jis nepajėgia prisiversti bent ką pasakyti, tik stovi ir atrodo kažkaip kvailai.

Pardavėja atsikrenkščia.

— Sere, jeigu man duosite savo knygą, aš atversiu titulinį puslapį, ir Roši įrašys jums autografą.

Knyga. Idris pažiūri žemyn, susizgrimba tvirtai ją spaudžiantis rankose. Žinoma, čionai atėjo ne tam, kad gautų jos autorės įrašą. Po visko tai būtų žeminama — groteskiškai žeminama. Vis dėlto mato save paduodant knygą, pardavėją mikliai atverčiant tinkamą puslapį, Roši ranką kažką greitomis pakrevezojant po pavadinimu. Idriui likusios kelios sekundės ką nors pasakyti — ne todėl, kad tai bent kiek sušvelnintų tai, kas nepateisinama, o todėl, kad mano privaląs jai tarti kelis žodžius. Bet kai pardavėja sugrąžina knygą, jis nepajėgia jų surasti. Dabar gailisi, kad neturi nė kiek Timūro drąsos. Vėl pažvelgia į Roši. Ji jau žiūri pro jį į kitą žmogų eilėje.

— Aš... — pradeda jis.

— Sere, dabar mums reikia, kad eilė toliau judėtų, — sako pardavėja.

Nuleidęs galvą jis pasitraukia iš eilės.

Automobilis pastatytas aikštelėje už knygyno. Kelias iki ten atrodo kaip ilgiausias jo gyvenime. Atidaro automobilio dureles, stabteli prieš įsėsdamas. Tebedrebančiomis rankomis vėl atsiverčia knygą. Joje pakrevezotas ne parašas. Angliškai ji jam įrašė du sakinius.

Jis užverčia knygą ir užsimerkia. Mano, kad turėtų jausti palengvėjimą. Bet kažkuria savo dalimi trokšta kai ko kita. Galbūt, kad ji

būtų jam susiraukusi, pasakiusi ką nors vaikiška, kupina pasidygėjimo ir neapykantos. Pratrūkusi pagieža. Galbūt tai būtų buvę geriau. Bet ne — visiškas, diplomatiškas atsainumas. Ir šis įrašas: *Nesijaudinkite. Jūs dėl to niekuo dėtas.* Malonės poelgis. Galbūt, tiksliau, gailestingumo poelgis. Jam turėtų būti palengvėję. Bet skauda. Jaučia tą smūgį nelyginant kirviu per galvą.

Netoliese stovi suoliukas — suoliukas po guoba. Idris nueina ir palieka ant jo knygą. Paskui sugrįžta į automobilį ir atsisėda prie vairo. Ir tik po kažkurio laiko ryžtasi pasukti degimo raktelį ir nuvažiuoti.

6

1974-ųjų vasaris

REDAKTORIAUS PASTABA

*Parallaxe** 84 (1974 m. žiema), p. 5.

Mieli skaitytojai,

prieš penkerius metus, kai pradėjome leisti savo kasketvirtinį žurnalą, kurio numeriuose pateikiami interviu su mažai žinomais poetais, mes negalėjome numatyti, kokie tie interviu pasirodys populiarūs. Daug kas prašė jų spausdinti daugiau, ir iš tikrųjų entuziastingi jūsų laiškai atvėrė kelią, kad tie klausimai taptų kasmetine tradicija čia, *Parallaxe* puslapiuose. Tos biografinės apybraižos dabar tapo ir mūsų redakcijos personalo mėgstamiausiomis. Jos padėjo atrasti arba iš naujo pažinti kai kuriuos vertingus poetus ir — tegul ir pavėluotai — įvertinti jų kūrybą.

* Prancūziškas literatūrinio žurnalo pavadinimas, šiuo atveju apytikriai reikštų „Kitas požiūris“.

Tačiau deja: dabartinį numerį temdo šešėlis. Šį ketvirtį apibūdinama menininkė — Nila Vahdati, afganų poetė, iš kurios praėjusią žiemą Kurbevua miestuke šalia Paryžiaus interviu ėmė Etjenas Bustulė. Ponia Vahdati, kaip jūs visi sutiksite, mes esame tikri, davė vieną iš įdomiausių ir stebėtinai atvirų interviu, kokie kada nors mūsų išspausdinti. Todėl su dideliu liūdesiu mes sužinojome apie belaikę jos mirtį netrukus po to, kai pasirodė šis interviu. Poetų bendrijai jos stigs. Po savęs ji paliko dukterį.

Keista, kad taip sutapo laikas. Lifto durelės atsidarydamos suzingsi tiksliai — tiksliai — tą pat akimirką, kai pradeda skambėti telefonas. Pari girdi skambėjimą, nes šis sklinda iš Žiuljeno buto, esančio siauro, vos apšviesto koridoriaus priekyje ir taigi arčiausiai lifto. Intuityviai ji žino, kas skambina. Sprendžiant iš Žiuljeno veido, žino ir jis.

Žiuljenas, jau įžengęs į liftą, sako:

— Tegul sau skamba.

Už jo stovi nesimpatiška raudonveidė moteris iš viršutinio aukšto. Ji nekantriai įbeda akis į Pari. Žiuljenas dėl ožiško kuokšto plaukų ant smakro ją vadina *La chèvre**.

— Einam, Pari, — paragina jis. — Jau ir taip vėluojame.

Septintai valandai jis iš anksto užsakė staliuką naujame restorane, atsidariusiame 16-ame *arondismente*** ir keliančiame šiokią tokią sensaciją savaisiais *poulet braisé****, *sole cardinale***** ir veršiuko kepenimis

* Ožka (pranc.).

** Taip vadinami Paryžiaus rajonai. (Pranc. *arrondisement*).

*** Taukuose paskrudinti, paskui troškinti viščiukai (pranc.).

**** Jūros liežuvis pagal kardinolą (pranc.).

su chereso actu. Juodu susitinka su Kristianu ir Aurelija, senais Žiuljeno draugais iš universiteto laikų — tuomet, kai studijavo, o ne dėstė. Turi susitikti aperityvui pusę septintos, o jau šešios penkiolika. Dar reikės nueiti iki metro stoties, nuvažiuoti iki Miuetės, paskui nužingsniuoti šešis kvartalus iki restorano.

Telefonas vis skamba.

„Ožka“ kosteli.

Žiulienas taria, jau tvirčiau:

— Pari?

— Tikriausiai *Maman*, — spėja Pari.

— Taip, aš tai žinau.

Iracionaliai Pari pagalvoja, kad *Maman* su savo begaline nuojauta dramai ištaikė šį konkretų momentą paskambinti ir ją pagauti į spąstus — priversti kaip tik šitaip apsispręsti: įžengti kartu su Žiuljenu į liftą ar atsiliepti į mamos skambutį.

— Galėtų būti svarbu, — sako ji.

Žiuljenas atsidūsta.

Kai lifto durelės už jo užsiveria, Žiuljenas atsiremia į koridoriaus sieną, giliai susigrūda rankas į lietpalčio kišenes ir mirksnį atrodo kaip koks personažas iš Melvilio* *policier***.

— Aš tik minutėlę, — nuramina Pari.

Žiuljenas meta skeptišką žvilgsnį.

Žiuljeno butas nedidukas. Šeši žingsniai, ir ji jau perėjo koridoriumi pro virtuvėlę, o dabar sėdi ant lovos krašto, siekdama telefono ant vienintelio naktinio stalelio, kuriam juodu turi vietos. Tačiau vaizdas iš butuko įspūdingas. Dabar lyja, bet giedrą dieną pasižiūrėjusi pro rytinio fasado langą ji gali matyti beveik ištisai 19-ą ir 20-ą *arondismentus*.

* Jean-Pierre Melville (1917–1973) — prancūzų kino režisierius (tikroji pavardė Jean-Pierre Grumbach, kaip žydas Antrojo pasaulinio karo metu pasivadino Melvilio slapyvardžiu savo mėgstamo amerikiečių rašytojo garbei).

** Policinis filmas (pranc.).

— *Oui, allo?** — į ragelį atsiliepia ji.

Vyriškas balsas atsako:

— *Bonsoir***. Čia madmuazelė Pari Vahdati?

— Kas skambina?

— Jūs — madam Nilos Vahdati duktė?

— Taip.

— Aš — daktaras Delonė. Skambinu dėl jūsų motinos.

Pari užsimerkia. Akimirką nuveria kaltės jausmas, paskui šį nustelbia įprasta baimė. Atsiliepdavusi į panašius skambučius ir anksčiau, jau jų per daug, kad suskaičiuotum, nuo to meto, kai dar buvo paauglė ir, tiesą sakant, net anksčiau — sykį penktoje klasėje vidur geografijos egzamino mokytojas turėjo išsivesti ją į koridorių ir prislopintu balsu paaiškinti, kas atsitiko. Tie skambučiai Pari jau pažįstami, bet nors ir pasikartojantys, ji negali į juos numoti ranka. Sulig kiekvienu pagalvoja: *Šįkart, jau dabar tas metas.* Ir kaskart padėjusi ragelį galvotrūkčiais lekia pas *Maman.* Ekonomikos leksika Žiuljenas kažkada Pari pasakė, kad jeigu ji nustotų skyrusi motinai tiek dėmesio, galbūt liautųsi ir šio reikalavimai.

— Ją ištiko nelaimingas įvykis, — toliau kalba daktaras Delonė.

Pari stovi prie lango ir klausosi, ką daktaras aiškina. Ji apvynioja sau apie pirštą telefono laidą ir vėl atvynioja, kol Delonė pasakoja apie motinos apsilankymą ligoninėje, plėštinę žaizdą kaktoje, siūles, injekciją nuo stabligės, antibiotikus, tvarsčius. Pari mintimis trumpai sugrįžta į praeitį, kai ji buvo dešimties, kartą grįžusi iš mokyklos namo rado virtuvėje ant stalo dvidešimt penkis frankus ir ranka pabrėžtą raštelį: *Išvykau su Marku į Elzasą. Tu jį prisimeni. Sugrįšiu už poros dienų. Būk gerutė mergytė. (Neik vakare per vėlai miegoti!) Myliu tave, Maman.* Drebėdama Pari stovėjo virtuvėje, akyse tvenkėsi ašaros, ir ji sau kartojo, kad dvi dienos ne taip jau blogai, nėra labai ilgai.

* Taip, klausau? (Pranc.)

** Labas vakaras (pranc.).

Daktaras jos kažko klausia.

— *Pardon?*

— Aš sakiau, ar atvažiuosite jos pasiimti namo, madmuazele? Suprantate, žaizda nėra rimta, bet turbūt būtų geriausia, kad ji nevyktų namo viena. Arba mes galėtume jai iškviesti taksi.

— Ne, nėra reikalo. Už pusvalandžio turėčiau atsirasti.

Ji sėdi ant lovos. Žiuljenas supyks, galbūt ir pasijaus nepatogiai priešais Kristianą ir Aureliją, kurių nuomonės jam, regis, labai daug reiškia. Pari nenori išeiti į koridorių ir susitikti su Žiuljenu. Taip pat ji nenori vykti į Kurbevua ir susitikti su motina. Mieliau atsigultų ir klausytųsi, kaip vėjas bloškia į stiklą lietaus lašelius, kol užmigtų.

Ji užsirūko cigaretę ir kai išgirsta Žiuljeną įeinant į kambarį ir klausiant: „Tu nevyksti?" — nieko neatsako.

IŠ „AFGANŲ PAUKŠTĖS GIESMININKĖS" —

ETJENO BUSTULĖ INTERVIU SU NILA VAHDATI

***Parallaxe* 84 (1974 m. žiema), p. 33.**

EB: Taigi, kaip suprantu, jūs perpus afganė, perpus prancūzė?

NV: Mano motina buvo prancūzė, taip. Ji buvo paryžietė.

EB: Bet ji susipažino su jūsų tėvu Kabule? Jūs gimėte ten.

NV: Taip. Juodu ten susipažino 1927-aisiais. Per oficialius pietus Karališkuosiuose rūmuose. Mano motina lydėjo savo tėvą, — mano senelį, — pasiųstą į Kabulą patarinėti karaliui Amanollahui dėl jo reformų. Jums jis žinomas — karalius Amanollahas?

Mes sėdime mažo Nilos Vahdati buto svetainėje, trečiame gyvenamojo pastato Kurbevua, tuoj į šiaurės vakarus nuo Paryžiaus, aukšte. Kambarys mažas, ne per geriausiai apšviestas ir negausiai dekoruotas: krokų spalvos sofa, kavos stalelis, dvi aukštos knygų spintos. Ji sėdi nugara į langą, kurį atvėrė, kad išvėdintų ištisai rūkomų cigarečių dūmus.

Nila Vahdati pasisako savo amžių — keturiasdešimt ketveri metai. Ji nuostabiai patraukli moteris, galbūt jau perkopusi savo grožio viršūnę, bet dar puiki. Aukšti karališki skruostikauliai, graži oda, liekna talija. Akys protingos, koketiškos, o žvilgsnis skvarbus, nuo jo jautiesi vienu metu vertinamas, tiriamas, kerimas ir provokuojamas. Kaip įtariu, šis tebelieka pavojinga gundymo priemone. Ji be makiažo, tik šiek tiek pasidažiusi lūpas, nežymiai nukrypdama nuo burnos apybrėžų. Kaktą apsirišusi spalvota skarele, virš džinsų vilki išblukusia purpurine palaidinuke, neavi nei kojinių, nei batų. Nors tik vienuolikta ryto, ji pripila iš butelio „Chardonnay", kuris nebuvo atšaldytas. Maloniai pasiūlo man taurę, bet aš atsisakau.

NV: Jis buvo geriausias kada nors jų turėtas karalius.

Man ta nuomonė pasirodo įdomi dėl pasirinkto įvardžio.

EB: „Jų"? Savęs nelaikote afgane?

NV: Sakykime, aš atsiskyriau nuo savosios daugiau bėdų keliančios pusės.

EB: Man smalsu kodėl.

NV: Jeigu jam būtų pavykę, kalbu apie karalių Amanollahą, aš į jūsų klausimą galbūt būčiau atsakiusi kitaip.

Paprašau jos paaiškinti.

NV: Suprantate, jis, karalius, vieną rytą atsibunda ir paskelbia savo planą performuoti šalį — besispardančią ir klykiančią — į naują ir labiau apsišvietusią valstybę. Prisiekiu Dievu! Pirma, daugiau nebebus nešiojami šydai. Įsivaizduojate, mesjė Bustulė, moterį Afganistane areštuotą už tai, kad nešioja *burką*! Kada jo žmona Suraja viešai pasirodė nudengtu veidu? *Oh là là!**. Mulų plaučiai išsipučia ir išleidžia tiek žiopteléjimų, kad jų užtektų tūkstančiui Hindenburgų** skraidinti. Ir daugiau jokios poligamijos, pasakė jis! Ir tai, suprantate, šalyje, kur karaliai turėdavo daugybę sugulovių ir niekada net akyse nematė daugumos vaikų, kuriuos taip lengvabūdiškai paleido į pasaulį. Nuo šiol, paskelbė jis, joks vyras negali jūsų priversti tuoktis. Ir nebebus kainos už nuotakas, šauniosios moterys, nei vaikų vedybų. Maža to: jūs visos lankysite mokyklą.

EB: Taigi jis toli buvo pramatantis žmogus.

NV: Arba kvailys. Aš pati visada įžvelgiau menką ribą tarp abiejų.

EB: Kas jam nutiko?

* Ai-ai-ai! (Pranc.)

** Praėjusio amžiaus ketvirtame dešimtmetyje vokiečių „Zepelin" kompanijos statyti dirižabliai, kuriems buvo suteiktas Pirmojo pasaulinio karo generolo, paskui Vokietijos prezidento Paulo von Hindenburgo vardas.

NV: Atsakymas toks pat apmaudus kaip ir nuspėjamas, mesjė Bustulė. Aišku, džihadas. Jie — mulos, genčių vadai — jam paskelbė džihadą. Tūkstančių į dangų iškeltų kumščių vaizdas! Suprantate, karalius išjudino žemę, bet jis buvo supamas marių fanatikų, o jūs gerai žinote, kas atsitinka, kai marių dugnas dreba, mesjė Bustulė. Vargšą karalių užgriuvo ir nusinešė barzdotų maištautojų cunamis, bejėgiškai besidaužantį galūnėmis nutėškė į Indijos, paskui Italijos ir galiausiai Šveicarijos krantus, kur jis išropojo iš purvo ir mirė būdamas nusivylusiu seniu tremtyje.

EB: O šalis, kuri po to iškilo į paviršių? Kaip suprantu, ji nelabai jums tiko?

NV: Jeigu pasakysite blogiau, irgi bus tiesa.

EB: Štai kodėl jūs 1955-aisiais persikėlėte į Prancūziją.

NV: Persikėliau, nes norėjau išgelbėti savo dukterį nuo tam tikros gyvensenos.

EB: Ir kokia ta gyvensena būtų?

NV: Aš nenorėjau, kad ji tiek prieš savo valią, tiek prieš savo prigimtį būtų paversta viena iš tų nuolankių, liūdnų moterų, pasmerktų visą gyvenimą tyliai vergovei, amžinai baimei parodyti, pasakyti ar padaryti ką nors ne taip. Moterų, kuriomis kai kas Vakaruose — pavyzdžiui, čionai, Prancūzijoje — žavisi ir už jų sunkų gyvenimą paverčia herojėmis, žavisi tokie, kurie patys nė dienos neįstengtų pabūti jų kailyje. Moterų, kurios regi savo

troškimus slopinamus, o svajones išsižadamas, ir vis dėlto, — o tai užvis blogiausia, mesjė Bustulė, — jeigu su jomis susipažinsite, visos šypsosis ir apsimes neturinčios jokių nuogąstavimų. Tartum jų gyvenimas būtų pavydėtinas. Bet pasižiūrėkite atidžiau ir pamatysite bejėgį žvilgsnį, neviltį ir kaip šis nuneigia visą jų demonstruojamą gerą nuotaiką. Tai gana apgailėtina, mesjė Bustulė. To savo dukteriai aš nelinkiu.

EB: Manau, ji tą supranta?

Ji užsirūko kitą cigaretę.

NV: Na, vaikai nebūna visai tokie, kaip tikėjais, mesjė Bustulė.

Skubiosios pagalbos priimamajame irzli medicinos sesuo nurodo Pari palaukti prie registracijos langelio šalia stelažo ant ratukų, pilno prikrauto lentelių su prisegtais popieriais ir ambulatorinių kortelių. Pari stebina žmonės, savanoriškai aukojantys savo jaunystę mokydamiesi profesijos, kuri juos nubloškia į tokias vietas kaip ši. Ji nepajėgia to suprasti ir bodisi ligoninėmis. Neapkenčia matyti žmonių, kai jie būna savo prasčiausios būklės, liguisto kvapo, girgždančių ratukų, pilkai dažytomis sienomis koridorių, nepaliaujamai virš galvos iš garsiakalbių skambančių iškvietimų.

Daktaras Delonė pasirodo esąs jaunesnis, nei Pari tikėjosi. Plona nosimi, siaura burna ir tankiomis šviesiomis garbanomis. Pro švaistines dvivėres duris jis ją išsiveda iš Skubiosios pagalbos priimamojo į pagrindinį koridorių.

— Kai jūsų motina atvyko, — konfidencialiu tonu sako jis, — buvo gana girta... Jūs neatrodote nustebusi.

— Ne.

— Nei kai kurios iš medicinos seserų personalo. Jos sako, kad ji dažnokai pas mus pakliūva. Aš pats esu čia naujas, tad, žinoma, neturėjau to malonumo.

— Ar buvo labai blogai?

— Ji buvo gana vaidinga, — atsako jis. — Ir, turėčiau pasakyti, gerokai teatrališka.

Juodu apsimaino trumpais šypsniais.

— Jai bus viskas gerai?

— Taip, netrukus, — sako daktaras Delonė. — Bet privalau rekomenduoti, ir gana pabrėžtinai, kad ji pasistengtų mažiau gerti. Šįsyk jai pasisekė, bet kas gali pasakyti apie kitą kartą...

Pari linkteli.

— Kur ji?

Jis nusiveda ją atgal į Skubiosios pagalbos priimamąjį ir užsuka už kampo.

— Trečia lova. Aš tuoj sugrįšiu su išrašymo nurodymais.

Pari jam padėkoja ir nusigauna iki motinos lovos.

— *Salut, Maman**.

Maman pavargusiai nusišypso. Jos plaukai susivėlę, kojinės ne į porą. Kakta sutvarstyta, o pro įstatytą į kairę ranką intraveninės lašelinės vamzdelį varva bespalvis skystis. Ji vilki išvirkščiais ligoninės marškiniais ir nėra tinkamai jų susirišusi. Marškiniai priekyje šiek tiek prasiskyrę ir Pari matytis truputėlis storos tamsios vertikalaus rando linijos po seniai jos motinai atlikto Cezario pjūvio. Prieš kelerius metus ji motinos paklausė, kodėl likusi ne įprasta horizontali žymė, ir *Maman* paaiškino, kad anuo metu daktarai jai pateikę kažkokią techninę priežastį, kurios nebeprisimenanti. *Svarbiausia,* pasakė ji, *kad jie tave išėmė.*

— Sugadinau tau vakarą, — sumurma *Maman.*

* Sveika, mama (pranc.).

— Nelaimingų atsitikimų pasitaiko. Atvykau tavęs parsivežti namo.

— Galėčiau savaitę miegoti.

Ji palengva užsimerkia, nors ir toliau kalba — vangiai, užsikirsdama.

— Aš tik sėdėjau ir žiūrėjau televizorių. Praalkau. Nuėjau į virtuvę susitaisyti duonos su marmeladu. Paslydau. Nelabai žinau, kaip ar ant ko, bet krisdama pataikiau galva į orkaitės durelių rankeną. Manau, galbūt minutėlę ar dvi buvau praradusi sąmonę. Sėskis, Pari. Tu dunksai ties manimi.

Pari atsisėda.

— Daktaras pasakė, kad tu gėrei.

Maman perpus praveria plyšeliu akį. Dažną lankymąsi pas daktarus pranoksta tik jos antipatija jiems.

— Tas vaikinas? Jis taip pasakė? *Le petit salaud**. Ką jis žino? Dar motinos pienas nenudžiūvęs jam nuo lūpų.

— Tu visada juokauji. Kassyk, kai aš pradedu apie tai kalbėti.

— Esu pavargusi, Pari. Galėsi kitą kartą mane barti. Plakimo stulpas niekur nedings.

Dabar ji iš tiesų užminga. Knarkia — nemaloniai, kaip visada tik po išgertuvių.

Laukdama daktaro Delonė, Pari sėdi ant taburetės greta lovos ir įsivaizduoja Žiuljeną prie menkai apšviesto staliuko, su meniu rankoje, aiškinantį apie krizę Kristianui ir Aurelijai, visiems gurkšnojant iš aukštų taurių Bordo vyną. Jis pasisiūlė ją palydėti į ligoninę, bet tik iš pareigos. Formaliai. Šiaip ar taip, tai būtų prastas sumanymas jam čia atvykti. Jeigu daktaras Delonė manė anksčiau matęs teatrą... Vis dėlto, net jeigu jis ir negalėjo jos lydėti, Pari norėjo, kad jis be jos neitų pietų. Ji vis dar truputėlį nustebusi, kad jis taip pasielgė. Būtų galėjęs Kristianui ir Aurelijai paaiškinti. Šie būtų parinkę kitą

* Niekšelis (pranc.).

vakarą, pakeitę rezervuotas vietas kitam kartui. Bet Žiuljenas nuėjo. Ne vien todėl, kad nepagalvojo. Nes šitame poelgyje buvo kažkas piktavališka, sąmoninga, be gailesčio. Pari jau kurį laiką žinojo, kad jis taip sugeba padaryti. Pastaruoju metu ji savęs klausdavo, ar jis turi ir tokį polinkį.

Būtent Skubiosios pagalbos priimamajame, tik ne tokiame kaip šis, *Maman* pirmą kartą sutiko Žiuljeną. Prieš dešimt metų, 1963-iaisiais, kai Pari buvo keturiolikos. Jis pavėžėjo kolegą, kurį ištiko migrena. O *Maman* atgabeno Pari, tuo metu kaip pacientę, mokykloje per kūno kultūros pamoką bjauriai pasitempusią čiurną. Pari gulėjo ant ratukinių neštuvų, kai Žiuljenas priimamajame įsikišo su savuoju trigrašiu ir užmezgė pokalbį su *Maman.* Tikrai prisimenanti, kaip Žiuljenas pasakė: „*Pari* — kaip miestas*?“ O iš *Maman* nuskambėjo pažįstamas atsakymas: „Ne, be *s* gale. Farsi kalba reiškia *fėją.*“

Vėliau tą savaitę lietingą vakarą jos su Žiuljenu susitiko pietų mažame bistro šalia Sen Žermeno bulvaro. Dar jų bute *Maman* surengė ilgą spektaklį, neapsispręsdama kuo apsivilkti ir galiausiai apsistodama ties pastelinės mėlynos spalvos taliją aptempiančia suknele, vakarinėmis pirštinėmis ir bateliais smailomis it durklas aukštomis kulnimis. Ir net tuomet ji lifte Pari paklausė: „Ar ne pernelyg prašmatnu, a? Kaip tu manai?

Prieš valgį jie, visi trys, parūkė, o *Maman* su Žiuljenu dar išgėrė alaus iš didžiulių matinio stiklo bokalų. Kai juodu baigė pirmą porciją, Žiuljenas užsakė antrąją, paskui sekė ir trečioji. Žiuljenas baltais marškiniais, juodu kaklaraiščiu ir vakariniu languotu bleizeriu elgėsi santūriai, mandagiai, kaip gerai išauklėtas vyriškis. Jis lengvai šypsojosi ir be pastangų juokėsi. Smilkiniuose buvo vos truputėlį žilstelėjęs, — to anksčiau, blausiai apšviestame Skubiosios pagalbos priimamajame, Pari nepastebėjo, — ir ji apytikriai įvertino jo amžių apie tokį patį kaip *Maman.* Buvo gerai pasikaustęs einamuosiuose įvy-

* Prancūziškai — Paryžius (tariama ir kirčiuojama *i*, rašoma *Paris*).

kiuose ir kurį laiką kalbėjo apie de Golio veto prieš Anglijos įstojimą į Bendrąją rinką ir, Pari nuostabai, sugebėjo pateikti šią temą įdomiai. Tiktai *Maman* paklausus, jis prisipažino pradėjęs dėstyti ekonomiką Sorbonoje.

— Profesorius? Labai žavinga.

— O, vargu ar taip, — atsakė jis. — Kada nors turėtumėte ten pasėdėti. Tai jus kaipmat išgydytų nuo tokios nuomonės.

— Galbūt taip ir padarysiu.

Pari matė, kad *Maman* jau truputėlį apsinešusi.

— Kurią nors dieną įsmuksiu nepastebėta. Pasižiūrėti jūsų dirbančio.

— Dirbančio? Juk *tikrai* prisimenate, Nila, kad aš dėstau ekonomikos teoriją. Jeigu jūs iš tiesų ateisite, tai sužinosite, kad studentai mane laiko trenktu.

— Na, aš tuo abejoju.

Pari irgi. Ji spėjo, kad nemažai Žiuljeno studenčių trokšta su juo permiegoti. Per visus pietus ji saugojosi nebūti pagauta žiūrinti į jį. Jo veidas buvo tiesiog kaip iš kokio *film noir** — veidas, skirtas nufilmuoti nespalvotai, su įstrižai per jį nusidriekiančiais šešėliais nuo pakeliamųjų žaliuzių ir šalia vingiuojančiais cigaretės dūmais. Lenktinio skliausto pavidalo kuokštas, sugebantis taip gražiai — galbūt per gražiai — kristi ant kaktos. Jeigu jis ten iš tikrųjų karojo be išskaičiavimo, Pari pastebėjo, kad jis nė nesivargina plaukų pasitaisyti, nustumdamas į šalį.

Žiuljenas pasiteiravo *Maman* apie jai priklausantį knygynėlį, kuriam pati ir vadovavo. Jis buvo už Senos, kitapus Arkolio tilto.

— Ar turite knygų apie džiazą?

— *Bah oui***, — atsakė *Maman*.

* Pranc. *juodasis kinas* — kino terminas, daugiausia naudojamas apibūdinti Holivudo kriminalinėms dramoms, ypač toms, kurios akcentuoja moralinį dviprasmiškumą ir seksualinę motyvaciją. Paprastai klasikinio Holivudo „nuaro" periodu laikomi 1940–1950 metai.

** Betgi taip (pranc.).

Lietus lauke pasmarkėjo, ir bistro darėsi triukšmingesnis. Kai padavėjas jiems atnešė sūrio traškučių ir kumpio *brochette**, po to sekė ilga diskusija tarp *Maman* ir Žiuljeno apie Badą Pauelą, Sonį Stitą, Dizį Gilespį, ir — Žiuljeno mėgstamiausią — Čarlį Parkerį. *Maman* pasakė Žiuljenui, kad jai labiau patinka Četo Beikerio ir Mailzo Deiviso Vakarų pakrantės stiliai, ar jis klausęsis *Lyg ir bliuzo*? Pari nustebo sužinojusi, kad *Maman šitaip* mėgsta džiazą ir kad su ja galima kalbėtis apie tiek daug įvairių muzikantų. Ji buvo priblokšta — ir jau ne pirmą kartą — tiek vaikiško susižavėjimo *Maman*, tiek ir trikdančio jausmo, kad iš tikrųjų ne visai pažįstanti savo motiną. O jos nestebino tik tai, kaip *Maman* visai be pastangų ir nuodugniai Žiuljeną gundė. Čia *Maman* buvo savajame gaivale. Jai niekada nesudarydavo vargo užvaldyti vyrų dėmesį. Vyrus ji prarydavo.

Pari stebėjo *Maman,* kaip ji žaismingai murkia, kikena iš Žiuljeno sąmojų, pakreipia galvą ir išsiblaškiusiai suka savo plaukų garbaną. Ir vėl ji stebėjosi, kokia jauna ir graži *Maman* — *Maman*, tik dvidešimt metų vyresnė už ją pačią. Ilgi tamsūs jos plaukai, pilna krūtinė, nuostabios akys ir veidas, spindintis nedrąsą keliančiu klasikinių karališkų bruožų žvilgesiu. Pari toliau stebėjosi, kaip mažai ji pati savo rimtomis, blyškiomis akimis, ilga nosimi, retadante šypsena ir mažomis krūtimis panaši į *Maman*. Nors ir turėjo bent kiek grožio, šis buvo kuklesnis, labiau susijęs su žeme. Kai būdavo šalia savo motinos, Pari gaudavo prisiminti, kad jos pačios išvaizda nulipdyta iš paprasto molio. Būdavo, kartais jai tai primindavo pati *Maman*, nors visada užmaskuodama komplimentu.

Ji sakydavo: *Tau pasisekė, Pari. Tau nereikės taip stengtis, kad vyrai į tave žiūrėtų rimtai. Jie kreips į tave dėmesį. Per daug grožio viską gadina.* Ir nusijuokdavo. *Ak, klausykis manęs. Aš nesakau, kad kalbu iš patirties. Žinoma, ne. Tai tik pastebėjimas.*

Tu sakai, kad aš negraži.

* Ant iešmo pamauti ir virš atviros ugnies kepti mėsos gabalėliai, panašu į šašlykus.

Aš sakau, kad tu nenori būt graži. Be to, esi daili ir to visai pakanka. Je t'assure, ma cherie*. Taip net geriau,

Nelabai esanti panaši ir į savo tėvą, manė Pari. Jis buvo aukštas vyras, rimto veido, plačios kaktos, siauro smakro ir plonų lūpų. Savo kambaryje Pari saugojo keletą jo nuotraukų iš jos vaikystės Kabulo name. 1955-aisiais jisai susirgo — kaip tik tuomet *Maman* su ja persikėlė į Paryžių — ir netrukus mirė. Kai kada Pari susizgribdavo žvelgianti į vieną iš senų jo fotografijų, ypač į nespalvotąją jųdviejų, jos ir tėvo, stovinčių priešais seną amerikietišką automobilį. Jis šliejosi į sparną, o ji buvo jam ant rankų, abu šypsojosi. Prisimena, kaip sykį kartu sėdėjo šalimais ant spintelės, kol jis jai tapė žirafas ir ilgauodeges beždžiones. Vieną iš beždžionių jis leido jai nuspalvinti, kantriai vedžiodamas už rankos, braukančios teptuku.

Kai tose fotografijose matydavo tėvo veidą, Pari viduje krustelėdavo suvokimas — jausmas, kuris jos niekada, kol pajėgė prisiminti, nepalikdavo. Kad jos gyvenime kažko stinga — daikto ar žmogaus — paties svarbiausio savo pačios egzistencijai. Kai kada tai būdavo kažkas neaiškaus, tartum žinia, siunčiama šešėliuose skendinčiais aplinkkeliais ir iš didelių atstumų — silpnas signalas radijo skalėje, tolimas, iškreiptas. Kitais kartais tai, tas stygius, jausdavosi taip aiškiai, kad jai permušdavo širdį. Pavyzdžiui, prieš dvejus metus Provanse, kai Pari pamatė šalia ūkininko namo didžiulį ąžuolą. Kitą kartą — Tiuilri soduose, kai ji stebėjo jauną motiną raudoname vaikiškame vežimėlyje stumiant savo sūnų. Pari nesuprato. Sykį ji perskaitė pasakojimą apie pusamžį turką, kurį apniko gili depresija, kai jo brolį dvynį, apie kurio buvimą nė nežinojo, keliaujantį kanojų ekskursijoje po drėgnus Amazonės atogrąžų miškus, ištiko mirtinas širdies smūgis. Tai buvo arčiausia to, ką kam nors buvo pavykę išreikšti savo jausmus žodžiais.

Kartą ji apie tai pasikalbėjo su *Maman.*

* Patikėk manimi, brangioji (pranc.).

Na, kažin ar tai mįslinga, mon amour*, tuomet pasakė *Maman. Tu ilgiesi savo tėvo. Jis pasitraukė iš tavo gyvenimo. Natūralu, kad šitaip jautiesi. Žinoma, taip ir yra. Eikš, pabučiuok savo* Maman.

Motinos atsakymas buvo visai logiškas, bet kartu ir nepatenkinamas. Pari iš tiesų tikėjo, kad jos gyvenimas būtų pilnesnis, jeigu tėvas tebebūtų gyvas, jeigu jis būtų čia, drauge su ja. Bet ji prisimena šitaip jausdavusi net ir vaikystėje, gyvendama su abiem tėvais didžiajame Kabulo name.

Netrukus, kai jie pavalgė, *Maman* atsiprašė nueiti į bistro tualetą, ir Pari kelias minutes liko viena su Žiuljenu. Juodu kalbėjosi apie filmą, Pari matytą prieš savaitę, — tą, kuriame Žana Moro vaidino lošėją, — taip pat ir apie mokyklą bei muziką. Kol Pari kalbėjo, jis pasirėmė alkūnėmis į stalą ir šiek tiek prisilenkė arčiau, klausydamasis labai įdėmiai, tai nusišypsodamas, tai susiraukdamas, bet taip ir nenuleisdamas nuo jos akių. Tai vaidyba, sau pasakė Pari, jis tik apsimeta. Rafinuotas elgesys, kokį jis demonstruoja moterims, kažkas tokio, ką dabar ekspromtu pasirinko daryti, šiek tiek su ja pažaisti ir jos sąskaita pasilinksminti. Ir vis dėlto po jo neatlyžtančiu žvilgsniu Pari pajuto savo pulsą spartėjant, o pilvą gniaužiantis. Pagavo save kalbant dirbtinai įmantriai, juokingu tonu, visai nepanašiu į tą, kuriuo normaliai kalbėdavo. Ji suvokė savo elgesį ir negalėjo liautis.

Jis jai pasisakė, kad buvo kartą vedęs, trumpai.

— Tikrai?

— Prieš kelerius metus. Kai buvau trisdešimties. Tuomet gyvenau Lione.

Jis vedęs vyresnę už save moterį. Tai ilgai netruko, nes ji labai jį savinosi. Žiuljenas to neatskleidė anksčiau, kai *Maman* dar sėdėjo prie staliuko.

— Tai buvo iš tikrųjų kūniški santykiai, — pasakė jis. — *C'était complètment sexuelle.* Ji norėjo mane turėti kaip nuosavybę.

* Meile mano (pranc.).

Tardamas tuos žodžius jis žiūrėjo į ją ir šypsojosi diversine šypsenėle, atsargiai tirdamas, kaip sureaguosianti. Pari užsirūkė cigaretę ir suvaidino šaltą kaip Bardo, lyg tokius dalykus vyrai jai nuolat pasakodavo. Bet viduje drebėjo. Suprato, prie staliuko įvyko nedidelė išdavystė. Kažkas šiek tiek draudžiama, nevisiškai nekenksminga, bet nenuneigiamai jaudinama. Kai iš naujo susišukavusi plaukus ir pasidažiusi lūpas *Maman* sugrįžo, jųdviejų slaptas momentas nutrūko, ir Pari mirksnį pyktelėjo ant jos, kad įsikišo, bet tuojau pat liko priveikta sąžinės priekaištų.

Ji vėl su juo pasimatė maždaug po savaitės. Buvo rytas, ir ji nešė *Maman* į kambarį puodelį kavos. Rado jį sėdintį ant *Maman* lovos krašto ir prisisukantį rankinį laikrodį. Nežinojo, kad jis praleido čia naktį. Pamatė jį dar iš koridoriaus pro pravirų durų plyšį. Stovėjo ten, sustingusi vietoje, burnoje jusdama lyg įsiurbusi sausą purvo gumulą ir stebėjo jį — be mažiausios dėmelės jo nugaros odą, šiek tiek atsikišusį pilvą, tamsumą tarp kojų, iš dalies paslėptą sujauktų antklodžių. Jis užsisegė laikrodį, pasiėmė nuo naktinio stalelio cigaretę, užsirūkė, paskui nerūpestingai nukreipė į ją žvilgsnį, lyg būtų žinojęs visą laiką ten stovint, ir apdovanojo tylia šypsena, nepraverdamas lūpų. Paskui *Maman* kažką pasakė iš dušo, ir Pari staigiai apsisuko. Stebuklas, kad ji nenusiplikė kava.

Maman ir Žiuljenas buvo meilužiai apie šešis mėnesius. Juodu dažnai lankydavosi kine, muziejuose ir nedidelėse meno galerijose, eksponuojančiose vargstančių nežinomų tapytojų su užsienietiškomis pavardėmis kūrinius. Vieną savaitgalį juodu nuvažiavo į pliažą Arkašone, netoliese Bordo, o iš ten sugrįžo įdegusiais veidais ir su dėže raudonojo vyno. Žiuljenas pasiimdavo ją į fakulteto renginius universitete, o *Maman* jį kviesdavosi į autorinius skaitymus knygyne. Iš pradžių Pari juodu lydėdavo, — Žiuljenas jos paprašydavo, ir tai *Maman* tartum patiko, — bet paskui pradėjo prasimanyti visokių dingsčių, kad galėtų pasilikti namie. Ji nenorėdavo drauge eiti, negalėdavo. Būdavo nepakenčiama. Esanti labai pavargusi, sakydavo ji, arba kitais

kartais — nekaip jaučiantis. Einanti pas savo draugę Koletę į namus mokytis, dar sakydavo. Jos draugė nuo antros klasės Koletė buvo tvirta. Šiurkščios išvaizdos mergina ilgais nutįsusiais plaukais ir nosimi it varnos snapas. Ji mėgo žmones šokiruoti ir sakyti papiktinančius, skandalingus dalykus.

— Lažinuos, jis nusivylęs, — pasakė Koletė, — kad tu neini kartu su jais.

— Na, jeigu ir taip, jis neišsiduoda.

— Juk ir nenorėtų išsiduoti, ar ne? Ką tavo motina pamanytų?

— Apie ką? — paklausė Pari, nors ji, aišku, žinojo. Žinojo, bet norėjo tai išgirsti.

— Apie ką? — Koletės tonas buvo suktas, sujaudintas. — Kad jis yra su ja, nes nori prilįsti prie tavęs. Kad tai tavęs jis geidžia.

— Tai šlykštu, — sutriko Pari.

— Arba galbūt jis geidžia jūsų abiejų. Galbūt jis mėgsta, kad lovoje būtų spūstis. Tokiu atveju aš galėčiau tavęs paprašyti, kad ir už mane užtartum gerą žodelį.

— Tu bjauri, Kolete.

Kartais, kai *Maman* ir Žiuljenas būdavo išėję, Pari koridoriuje nusirengdavo ir žiūrėdavo į save ilgame veidrodyje. Rasdavo savo kūne trūkumų. Jis gerokai, gerokai per aukštas, manydavo ji, pernelyg neproporcingas, pernelyg... utilitarus. Nepaveldėjusi nieko iš savo motinos kerinčių išlinkių. Kartais ji tokia — nusirengusi — nueidavo į savo motinos kambarį, atsiguldavo ant lovos, kur, žinojo, *Maman* ir Žiuljenas mylėdavosi. Pari gulėdavo nuogut nuogutėlė užsimerkusi, smarkiai plakančia širdimi, mėgaudamasi nerūpestingumu, o jos krūtine, pilvu ir dar žemiau plisdavo lyg koks dūzgesys.

Žinoma, tai baigėsi. Juodu, *Maman* ir Žiuljenas, baigė. Pari pajuto palengvėjimą, bet nebuvo nustebusi. Vyrai visada galų gale *Maman* nuvildavo. Amžinai jie katastrofiškai nesugebėdavo atitikti to idealo, kokio ji iš jų reikalaudavo. Tai, kas prasidėdavo audringai ir aistringai, visada baigdavosi atžariais kaltinimais ir pagiežingais žodžiais, su

įsiūčiu ir verksmo priepuoliais, virtuvės rakandų svaidymu ir nuoalpiu. Didžiausia drama. *Maman* nesugebėdavo nei pradėti, nei baigti ryšio be ekscesų.

Paskui nuspėjamas periodas, kai *Maman* staiga pamėgsta vienatvę. Ji nesikeldavo iš lovos, ant savo pižamos apsivilkusi seną žieminį paltą — pavargusi, melancholiška nesišypsanti būtybė kambaryje. Pari žinodavo, kad reikia palikti ją vieną. Pastangos guosti ir palaikyti draugystę nebūdavo mielai pasitinkamos. Ta niūri nuotaika trukdavo savaites. O Žiuljeno atveju — kur kas ilgiau.

— *Ah, merde!** — dabar sako *Maman*.

Ji sėdi lovoje, vis dar su ligoninės marškiniais. Daktaras Delonė įdavė Pari išrašymo popierius, ir seselė atjungia nuo *Maman* rankos intraveninę lašelinę.

— Kas yra?

— Ką tik prisiminiau. Po poros dienų duodu interviu.

— Interviu?

— Dėl apybraižos poezijos žurnale.

— Tai fantastiška, *Maman*.

— Prie straipsnio pridedama fotografija. — Ji parodo į siūles savo kaktoje.

— Esu tikra, surasi kokį nors elegantišką būdą joms paslėpti, — ramina Pari.

Maman atsidūsta, nukreipia žvilgsnį į šalį. Kai seselė ištraukia adatą, *Maman* susiraukia ir rikteli moteriai kažką nemalonaus ir nepelnyto.

IŠ „AFGANŲ PAUKŠTĖS GIESMININKĖS“ —

ETJENO BUSTULĖ INTERVIU SU NILA VAHDATI

***Paralaxe* 84 (1974 m. žiema), p. 36.**

* Ak, mėšlas! (Pranc.)

Aš vėl apsidairau po kambarį, ir mano dėmesį patraukia įrėminta fotografija ant vienos iš knygų lentynų. Joje — maža mergytė, tupinti laukinių krūmų lauke, visiškai įnikusi kažką rinkti, kažkokias uogas. Ji vilki šviesiai geltonu paltuku, užsagstytu ligi gerklės ir sudarančiu ryškų kontrastą pilkam apniukusiam dangui viršuje. Fone — akmeninis ūkininko gyvenamasis namas uždaromis langinėmis ir aplūžusių malksnų stogu. Aš klausiu apie nuotrauką.

NV: Mano duktė Pari. Vardas kaip šis miestas, tik be *s* gale. Reiškia „fėja". Ta nuotrauka iš mūsų kelionės į Normandiją, tik mudviejų. Regis, 1957-aisiais. Tada turbūt jai buvo aštuoneri.

EB: Ar ji gyvena Paryžiuje?

NV: Studijuoja matematiką Sorbonoje.

EB: Jūs turite didžiuotis.

Ji nusišypso ir gūžteli pečiais.

EB: Mane šiek tiek stebina jos pasirinkta karjera, atsižvelgiant į tai, kad jūs pasiaukojusi menui.

NV: Nežinau, iš kur jos tokie gabumai. Visos tos nesuprantamos formulės ir teorijos. Spėju, jos jai nėra nesuprantamos. Aš pati vos sugebu daugybą.

EB. Galbūt tai jos būdas maištauti. Manau, jūs kai ką žinote apie maištą.

NV: Taip, bet aš tai dariau deramai. Gėriau, rūkiau ir turėjau meilužių. Kas gi maištauja rinkdamasis matematiką?

Ji nusijuokia.

NV: Be to, ji būtų kaip tame priežodyje: maištininkė be priežasties. Aš jai suteikiau visokią, kokią tik galima įsivaizduoti, laisvę. Jai, mano dukteriai, nieko netrūksta. Ji su kai kuo gyvena. Jis gerokai už ją vyresnis. Pernelyg žavus, apsiskaitęs, įdomus. Žinoma, pašėlęs savimyla. Ego didumo sulig Lenkija.

EB: Jūs nepritariate.

NV: Nesvarbu, pritariu aš ar nepritariu. Čia Prancūzija, mesjė Bustulė, ne Afganistanas. Jauniems žmonėms nereikia tėvų pritarimo spaudo.

EB: Vadinasi, jūsų dukters niekas nesieja su Afganistanu?

NV: Mudvi išvykome, kai jai buvo šešeri. Ji menkai prisimena savo laiką tenai.

EB: Bet, žinoma, tik ne jūs.

Aš jos paprašau papasakoti apie savo jaunystę.

Ji atsiprašo ir minutėlei palieka kambarį. Sugrįžusi man paduoda seną raukšlėtą fotografiją. Joje rūsčios išvaizdos vyriškis, stambus, su akiniais, plaukai blizgantys ir sušukuoti kuo lygiausiu sklastymu. Jis sėdi prie rašo-

mojo stalo, skaito knygą. Vilki kostiumo švarku su smailais atlapais, dvieile liemene, baltais marškiniais aukšta apykakle ir su varlike.

NV: Mano tėvas. Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt devintieji. Tais metais aš gimiau.

EB: Jis atrodo gana oriai.

NV: Kabule jis priklausė puštūnų aristokratijai. Labai išsilavinęs, nepriekaištingų manierų, tinkamai socialus. Taip pat ir geras pasakotojas. Bent viešai.

EB: Ir privačiai?

NV: Pabandykit spėti, mesjė Bustulė.

Aš paimu fotografiją ir vėl į ją įsižiūriu.

EB: Atokus, pasakyčiau. Rimtas. Neperprantamas. Bekompromisis.

NV: Aš iš tikrųjų primygtinai prašau išgerti drauge su manimi taurę. Neapkenčiu — ne, nemėgstu — gerti viena.

Ji man pripila taurę „Chardonnay". Iš mandagumo nugeriu gurkšnį.

NV: Jis, mano tėvas, turėjo šaltas rankas. Kad ir kokie būtų orai, jo rankos visada būdavo šaltos. Ir jis visada nešiodavo kostiumus, vėlgi, kad ir kokie būtų orai. Puikiai

pasiūtus, aštriais kantais. Taip pat fetrinę skrybėlę. Ir žinoma, smailianosius pusbačius, dviejų atspalvių. Manau, jis buvo gražus, nors ir į rimtumą. Taip pat — ir aš tai supratau gerokai vėliau — dirbtinai, šiek tiek juokingai, apsimestinai europietiškai — tobulas, aišku, su kassavaitiniais vejos boulingo ir polo žaidimais, geidžiama žmona prancūze, ir visa tai didžiai pritariant jaunam, progresyviam karaliui.

Kuriam laikui ji nutyla, krapšto nagą. Aš savajame magnetofone apverčiu juostelę.

NV: Mano tėvas miegodavo savo atskirame kambaryje, mudvi su motina — savuosiuose. Daugumą dienų jo nebūdavo namie — valgydavo priešpiečius su karaliaus ministrais ir patarėjais. Arba šiaip kur nors išvykdavo — jodinėti žirgais, žaisti polo ar į medžioklę. Jis mėgdavo medžioti.

EB: Taigi jūs ne per daugiausia jį matydavote. Jis buvo nesantysis asmuo.

NV: Nevisiškai. Tėvas stengdavosi kas porą dienų praleisti kelias minutes su manimi. Ateidavo pas mane į kambarį, atsisėsdavo ant lovos, ir tai būdavo ženklas man užsiropšti jam ant kelių. Tuomet kurį laiką jis mane pašokdindavo. Mudu daug nekalbėdavome, ir galiausiai jis pasakydavo: „Na, ką dabar veiksime, Nila?“ Kartais iš savo švarko krūtinės kišenėlės jis man leisdavo ištraukti nosinaitę ir vėl sulankstyti. Žinoma, aš tik sugumuliuodavau į gniutulą ir įkimšdavau atgal į kišenėlę, jis juokais nutaisydavo nustebusį veidą, o man tai atrodydavo labai

komiška. Ir mudu tol taip darydavome, kol jam nusibosdavo, o tai atsitikdavo gana greitai. Tada jis savo šaltomis rankomis paglostydavo man plaukus ir pasakydavo: „Dabar tėtis turi eiti, elniuke mano. Bėk sau.“

Ji paima ir nuneša fotografiją į kitą kambarį, paskui grįžusi susiranda stalčiuje naują pakelį cigarečių ir vieną užsirūko.

NV: Jis mane taip vadindavo. Man patiko. Aš strikinėdavau po sodą — mes turėjome labai didelį sodą — ir vis kartodavau: „Aš tėčio elniukė! Aš tėčio elniukė!“ Tik gerokai vėliau supratau, kokia nelemta ta pravardė.

EB: Atleiskite?

Ji nusišypso.

NV: Mano tėvas nušovė elnią, mesjė Bustulė.

Jos iki *Maman* buto būtų galėjusios porą kvartalų paėjėti, bet labai pasmarkėjo lietus. *Maman* sėdi susirietusi į kamuolį ant užpakalinės taksi sėdynės, apsisiautusi Pari lietpalčiu, nebyliai spoksodama pro langą. Šią akimirką ji atrodo sena, kur kas senesnė nei savųjų keturiasdešimt ketverių metų. Sena, silpna ir liesa.

Kurį laiką Pari nesilankė pas *Maman* bute. Kai pasukusi raktą ji įleidžia jiedvi vidun, virtuvės darbastalį randa užgrioztą nešvariomis vyno taurėmis, atdarais maišeliais nuo traškučių, taip ir neišvirtų lakštinių, lėkštėmis su fosilijomis virtusiais neatpažįstamo maisto gumulais. Ant stalo, pavojingai arti krašto, grėsdamas nuvirsti, kėpso popierinis maišas, prikimštas tuščių vyno butelių. Ant grindų Pari pamato

laikraščius, vienas iš jų permirkęs anksčiau šiandien išsiliejusiu krauju, o ant jo — vienintelė rožinė vilnonė puskojinė. Pari baugu matyti *Maman* gyvenamąjį plotą tokios būklės. Ir ji taip pat jaučia kaltę. O pažįstant *Maman*, to galbūt ir siekta. Paskui ji savęs neapkenčia, kad į galvą toptelėjo tokia mintis. Šitaip pagalvotų Žiuljenas. *Ji nori, kad tu blogai jaustumeis.* Per pastaruosius metus jis jai tai sakė keletą kartų. *Ji nori, kad tu blogai jaustumeis.* Kai Žiuljenas pirmą kartą taip pasakė, pasijautė lengviau, suprasta. Buvo jam dėkinga, kad išsakė tai, ko pati nenorėjo ar nepajėgė padaryti. Pari pamanė suradusi sąjungininką. Bet šiomis dienomis tuo abejoja. Pagauna jo žodžiuose niekšiškumo atspalvį. Nerimą keliančią gerumo stoką.

Po miegamojo grindis netvarkingai mėtosi aprangos dalys, plokštelės, knygos, dar laikraščių. Ant palangės stovi stiklinė su vandeniu, pageltusiu nuo jame plūduriuojančių cigarečių nuorūkų. Pari nubloškia nuo lovos knygas bei žurnalus ir padeda *Maman* įsmukti po apklotais.

Pasidėjusi atbulą plaštaką ant kaktos, *Maman* pažvelgia į ją. Šia poza ji atrodo kaip kokia aktorė iš nebylaus filmo, tuoj nualpsianti.

— Tau viskas bus gerai, *Maman*?

— Nemanau, — sako ji.

Žodžiai išsiveržia ne kaip dėmesio prašymas. Mama juos ištaria vangiu, nuobodulio persmelktu balsu. Tai nuskamba pavargusiai, nuoširdžiai ir galutinai.

— Mane baugini, *Maman*.

— Jau išeini?

— Nori, kad pasilikčiau?

— Taip.

— Tai pasiliksiu.

— Išjunk šviesą.

— *Maman*?

— Aha?

— Ar vartoji savo tabletes? Gal nustojai? Manau nustojai, ir man neramu.

— Nepradėk manęs graužti. Išjunk šviesą.

Pari taip ir padaro. Paskui atsisėda ant lovos krašto ir stebi savo motiną užmiegant. Tada nueina į virtuvę ir imasi sunkaus darbo daryti tvarką. Susiranda gumines pirštines ir pradeda nuo indų. Išplauna stiklines, atsiduodančias seniai prarūgusiu pienu, dubenis, aplipusius seniai sudžiūvusia koše, lėkštes su maisto likučiais, apaugusiais žalio pelėsio lopiniais. Prisimena tą pirmą kartą, kai plovė indus pas Žiuljeną bute rytą, pirmą sykį jiedviem kartu permiegojus. Žiuljenas sutaisė omleto. Kaip jai patiko ši paprasta šeimyniška ruoša — plauti lėkštes pas jį prie kriauklės, skambant iš patefono Džeinės Birkin dainai.

Ji vėl susiėjo su juo prieš metus, 1973-iaisiais, pirmą kartą beveik po dešimties metų. Susitiko gatvėje ties Kanados ambasada, studentams išsirengus į protesto žygį prieš ruonių medžioklę. Pari nenorėjo ten eiti, be to, turėjo baigti semestrinę užduotį apie meromorfines funkcijas, bet Koletė užsispyrė. Tuo metu jos drauge gyveno, ir tai abiejų vis labiau netenkino. Koletė dabar rūkė žolę. Nešiojo galvos raiščius ir purpuriškai raudonas tunikas, išsiuvinėtas paukščiais ir saulutėmis. Ji parsivesdavo namo ilgaplaukius nevalyvus vaikinus, kurie suvalgydavo Pari maistą ir prastai brunzgindavo gitara. Koletė nuolat būdavo gatvėse, šaukdama, smerkdama žiaurų elgesį su gyvūnais, rasizmą, vergovę, Prancūzijos branduolinius bandymus Ramiajame vandenyne. Apie jos butą visada vykdavo įkyrus dūzgesys, jame maišydavosi Pari nepažįstami žmonės, tai ateinantys, tai išeinantys. O kai abi likdavo vienos, Pari jausdavo tarp jųdviejų didėjančią naują įtampą: iš Koletės — išdidumą, iš jos pačios — nebylų nepritarimą.

— Jie meluoja, — įsiaudrinusi kalbėdavo Koletė. — Sako, kad jų metodai humaniški. Humaniški! Ar matei, ką naudoja jiems trenkti

per galvą? Tas *hakapikas**. Puse atvejų vargšas gyvūnas dar būna nė nenugaišęs, o tie šunsnukiai įkerta į jį savo kaplius ir tempia į laivą. Gyviems nudiria odą, Pari. Gyviems!" Tai, kaip ji ištarė tuos pastaruosius žodžius, kaip juos pabrėžė, sukėlė Pari norą atsiprašyti. Už ką, ne visai suvokė, tik žinojo, kad tomis dienomis jai pristigdavo kvapo, kai būdavo šalia Koletės, taip pat nuo šios priekaištų ir daugybės piktinimųsi.

Susirinko tik apie trisdešimtį žmonių. Sklandė gandas, kad pasirodys Bridžita Bardo, bet paaiškėjo tai tik ir buvus gandą. Koletė liko nusivylusi dalyvių skaičiumi. Ji susikivirčijo su jaunu akiniuočiu, vardu Erikas, kuriam, kaip Pari suprato, buvo pavesta organizuoti žygį. Vargšas Erikas, Pari jo pagailo. Tebeirzdama pykčiu, Koletė ėmėsi pati vadovauti. Pari vilkosi kartu su visais, veikiau link sambūrio galo, greta merginos plokščia krūtine, tartum su nervingu linksmumu šūkaujančia lozungus. Pari žengė nuleidusi akis į šaligatvį ir kaip įmanydama stengėsi niekuo neišsiskirti.

Prie gatvės kampo kažkoks žmogus paplekšnojo jai per petį.

— Regis, miršti, kaip trokšti būti išgelbėta.

Virš nertinio, džinsų, vilnonio šaliko jis vilkėjo tvido striukę. Plaukai buvo ilgesni, ir jis atrodė truputėlį senstelėjęs, bet elegantiškai, taip, kad jo amžiaus moterys, ko gero, tai laikytų neteisinga ir net siutinama. Vis toks pat lieknas ir fiziškai geros formos, kelios smulkios raukšlelės šoniniuose akių kampučiuose, šiek tiek daugiau žilsvumo smilkiniuose, veide įsitvirtinę vos nežymaus nuovargio bruožai.

— Taip ir yra, — patvirtino ji.

Juodu pasibučiavo į skruostą, ir kai jis paklausė, ar norėtų drauge atsigerti kavos, Pari sutiko.

— Tavo draugė atrodo pikta. Žudančiai pikta.

Pari žvilgtelėjo už savęs. Pamatė Koletę stovinčią su Eriku, te-

* Norvegiško tipo sunki medinė lazda, kurios gale kūjis (ruonio kaukolei įlaužti), o iš kitos pusės — kaplys (užkabinus jo kūnui nutempti).

beskanduojančią ir vis kilnojančią kumštį, bet taip pat ir — absurdiškai — varstančią juodu rūsčiu žvilgsniu. Pari nurijo juoką — šis būtų pridaręs nepataisomos žalos. Ji atsiprašomai gūžtelėjo pečiais ir nėrė į šalį.

Jie nuėjo į nedidelę kavinukę ir užsiėmė staliuką prie lango. Žiuljenas užsakė kavos ir po porciją *mille-feuille**. Pari stebėjo jį kalbant su padavėju geraširdiškai valdingu tonu, jos gerai prisimenamu ir sukeliančiu tą patį virpulį viduje, kurį pajusdavo, kai buvo jaunesnė ir ateidavo pasiimti *Maman.* Staiga pradėjo varžytis savo apkramtytų nagų, nepudruoto veido, nutįsusių geibiomis garbanomis plaukų — dabar pasigailėjo, kad po dušo jų neišsidžiovino, bet ji vėlavo, o Koletė žingsniavo po kambarį it koks žvėris zoologijos sodo narve.

— Nebūčiau tavęs priskyręs prie protestuojančiųjų, — pasakė Žiuljenas, pridegdamas jai cigaretę.

— Aš ir nesu tokia. Tai daugiau iš kaltės jausmo nei iš įsitikinimo.

— Kaltės? Dėl ruonių medžioklės?

— Dėl Koletės.

— A. Taip. Žinai, manau, ir aš galbūt jos šiek tiek prisibijočiau.

— Mes visi prisibijome.

Juodu nusijuokė. Per stalą jis palietė jos šalikėlį, paskui nuleido ranką.

— Būtų nuvalkiota sakyti, kad visiškai suaugai, tad nesakysiu. Bet iš tiesų atrodai žavingai, Pari.

— Ji gnybtelėjo savo lietpalčio atlapą.

— Ką, su šia Kluzo apranga**?

Koletė anksčiau jai pasakė, kad tai kvailas įprotis, ta save menkinama klounada, kuria Pari mėgindavo užmaskuoti savo nervingumą šalia patrauklių vyrų. Ypač kai šie apipildavo ją komplimentais. Ne

* Šimtalapis (pranc.).

** Užuomina į personažą iš amerikiečių filmo „Rožinė pantera“ — bjaurų prancūzą detektyvą inspektorių Žaką Kluzo, nuolat vilkėjusį lietpalčiu.

pirmą ir anaiptol ne paskutinį kartą pavydėjo *Maman* jos natūralios, savimi pasitikinčios laikysenos.

— Kitą sykį pasakysi, kad pateisinu savo vardą, — pridūrė ji.

— *Ah, non**. Prašau, nereikia. Pernelyg akivaizdu. Tai menas sakyti moteriai komplimentus, juk žinai.

— Ne, nežinau. Bet esu tikra, kad tu žinai.

Padavėjas atnešė tešlainius ir kavą. Pari sutelkė dėmesį į padavėjo rankas, kol šis dėliojo ant stalo puodelius ir lėkšteles, o jos pačios delnus pylė prakaitas. Per visą savo gyvenimą ji turėjo tik keturis meilužius — kuklų skaičių, žinojo, palyginti su *Maman* jos amžiaus ir net su Kolete. Buvo pernelyg atsargi, pernelyg protinga, pernelyg linkusi į kompromisus ir prisitaikanti, apskritai tvirtesnė ir ne tokia sekinanti nei *Maman* ar Koletė. Bet šios savybės ne tokios, kad pulkais trauktų vyrus. Ir nė vieno iš jų ji nemylėjo, — nors vienam sumelavo, pasakydama mylinti, — bet po kiekvienu prispausta mąstydavo apie Žiuljeną, apie jį ir jo gražų veidą, tartum užsižiebdavusį savaiminga šviesa.

Kol juodu valgė, Žiuljenas kalbėjo apie savo darbą. Pasakė prieš kurį laiką metęs dėstytojauti. Kelerius metus dirbęs TVF prie skolų mokumo analizės. Geriausia tame darbe, anot jo, buvo kelionės.

— Kur?

— Į Jordaniją, Iraką. Paskui pasiėmiau porą metų knygai apie šešėlinę ekonomiką rašyti.

— Ar išspausdino?

— Toks gandas. — Jis nusišypsojo. — Dabar čia, Paryžiuje, dirbu vienai konsultacinei firmai.

— Aš irgi trokštu keliauti, — prisipažino Pari. — Koletė vis man kalba, kad turėtume nuvykti į Afganistaną.

— Spėju, žinau, kodėl ji nori ten vykti.

— Na, aš apie tai mąsčiau. Turiu galvoje, grįžti ten. Man nerūpi

* Ak, ne (pranc.).

hašišas, bet noriu pakeliauti po šalį, pamatyti, kur gimiau. Galbūt surasti tą seną namą, kuriame su tėvais gyvenau.

— Neįsivaizdavau, kad turi tokį stiprų potraukį.

— Man smalsu. Noriu pasakyti, labai mažai prisimenu.

— Regis, sykį kažką užsiminei apie šeimos virėją.

Pari širdyje buvo pamaloninta, kad Žiuljenas prisimena tai, ką ji pasakė prieš tiek daug metų. Vadinasi, per tą laiką tikriausiai galvojo apie ją. Tikriausiai buvusi jo mintyse.

— Taip. Jo vardas buvo Nabis. Jis taip pat buvo ir mūsų šoferis. Vežiojo mano tėvo automobiliu, dideliu, amerikietišku, mėlynu, su rusvu stogu. Prisimenu, jo priekyje ant dangčio buvo erelio galva.

Vėliau jis pasiteiravo, ir ji papasakojo apie savo studijas, susitelkimą į kompleksines kintamąsias funkcijas. Žiuljenas klausėsi, kaip *Maman* niekada nesiklausydavo — atrodė, kad šiai tas dalykas būdavo nuobodus, o Pari aistra jam nesuprantama. *Maman* net nesugebėdavo apsimesti besidominti. Ji laidydavo lengvabūdiškus juokelius, iš paviršiaus tartum pasišaipydama iš savo pačios nemokšiškumo. *Oh là là,* šypsodama sakydavo ji, *mano galvelė! Mano galvelė! Sukasi kaip koks totemas! Pasiūlysiu tau sandėrį, Pari. Įpilsiu mudviem arbatos, ir sugrįžk į mūsų planetą,* d'accord?* Ji suprunkšdavo, o Pari neprieštaraudavo, bet jausdavo tuose juokeliuose kandumą, netiesioginį būdą papriekaištauti, užuominą, kad jos žinios vertinamos kaip ezoterinės, o jų siekis — nerimtas. *Nerimtas.* O tai buvo keista girdėti iš poetės, nors Pari niekada to savo motinai nepasakydavo.

Žiuljenas paklausė, ką matanti matematikoje, o ji atsakė, kad ši veikia raminamai.

— Kaip labiau tinkamą aš būčiau pasirinkęs prieveiksmį „bauginamai“, — pastebėjo jis.

— Yra ir taip.

Ji paaiškino, kad suteikia nusiraminimo, kai randi matemati-

* Sutariam? (Pranc.)

kos tiesų pastovumą, pamatai, kad jose nėra laisvo traktavimo ir dviprasmybių. Kai žinai, kad atsakymai gali būti sunkiai įkandami, bet galiausiai surandami. Jie yra, laukia, kol paskubom rašai kreida lentoje.

— Kitaip tariant, visai nepalyginsi su gyvenimu, — pakomentavo jis. — Šiame yra klausimai arba visai be atsakymų, arba su bjauriais.

— Nejau esu tokia permatoma? — Ji nusijuokė ir prisidengė servetėle veidą. — Kalbu kaip idiotė.

— Visai ne, — paprieštaravo jis ir patraukė už servetėlės. — Visai ne.

— Kaip kuri nors iš tavo studenčių. Turbūt tau primenu tavo studentes.

Žiuljenas ją dar paklausinėjo, ir Pari suprato, kad jis turi praktinių žinių iš analitinės skaičių teorijos ir yra, bent probėgšmais, susipažinęs su Karlu Gausu ir Bernhardu Rymanu. Juodu kalbėjosi, iki patamsėjo dangus. Gėrė kavą, paskui alų, o tas vedė prie vyno. O galiausiai, kai daugiau nebebuvo galima vilkinti, Žiuljenas šiek tiek prisilenkė ir mandagiai, pareigingu tonu paklausė:

— O pasakyk, kaip laikosi Nila?

Pari išpūtė žandus ir pamažu išleido orą.

Žiuljenas supratingai linktelėjo.

— Ji gali prarasti knygynėlį, — pasakė Pari.

— Nemalonu tai girdėti.

— Jau keleri metai kaip verslas menksta. Jai galbūt teks jį uždaryti. Nenori to pripažinti, bet mamai tai būtų smūgis. Smarkiai paliestų.

— Ar ji rašo?

— Jau kurį laiką ne.

Netrukus jis pakeitė temą. Pari pasijautė lengviau. Nenorėjo kalbėti apie *Maman*, jos išgėrinėjimą ir savo pastangas priversti ją vartoti tabletes. Pari prisiminė visus tuos verčiančius nesmagiai jaustis žvilgsnius, kai juodu, ji ir Žiuljenas, likdavo vieni. Kol *Maman* gretimame

kambaryje rengdavosi, Žiuljenas spoksodavo į Pari, o ji mėgindavo sugalvoti, ką pasakyti. *Maman* turbūt tai jausdavo. Gal dėl tos priežasties ji ir baigė su Žiuljenu? Jeigu taip, tai Pari neaiškiai įtarė, kad ji šitaip pasielgė veikiau kaip pavyduliaujanti meilužė, o ne kaip besistengianti dukrą apsaugoti motina.

Po kelių savaičių Žiuljenas pakvietė Pari įsikelti gyventi pas jį. Gyveno jis Kairiajame krante, mažame 7-ojo *arondismento* bute. Pari sutiko. Netvarkinga buto atmosfera dabar kompensavo dygų Koletės priešiškumą.

Pari prisimena savo pirmą sekmadienį kartu su Žiuljenu pas jį namie. Juodu sėdėjo atsilošę ant jo sofos, glausdamiesi vienas prie kito. Pari dar maloniai perpus atsibudusi, o Žiuljenas jau gėrė arbatą, savo ilgas kojas užkėlęs ant kavos stalelio. Paskutiniame laikraščio puslapyje skaitė nuomonę išsakantį straipsnį. Iš patefono skambėjo Žakas Brelis. Kartkartėmis Pari pasikeisdavo galvos padėtį Žiuljenui ant krūtinės, o jis pasilenkęs švelniai ją pabučiuodavo į akies voką, ausį ar nosį.

— Mums teks pasakyti *Maman.*

Ji pajuto jį įsitempiant. Sulankstęs laikraštį, Žiuljenas nusiėmė akinius ir padėjo juos ant sofos porankio.

— Jai reikia žinoti.

— Turbūt, — sutiko jis.

— Tik „turbūt"?

— Ne, žinoma. Tu teisi. Turėtum jai pasakyti. Bet būk atsargi. Neprašyk leidimo ar palaiminimo, nes negausi. Tik pasakyk. Ir pasistenk, kad ji suprastų, jog tai ne derybos.

— Lengva tau taip kalbėti.

— Na, galbūt. Vis dėlto prisimink, kad Nila — kerštinga moteris. Apgailestauju, kad taip sakau, bet kaip tik todėl tarp mudviejų viskas baigėsi. Ji stebėtinai kerštinga. Taigi žinau. Tau nebus lengva.

Pari atsiduso ir užsimerkė. Nuo tos minties jai sutraukė paširdžius.

Žiuljenas paglostė jai nugarą.

— Nebūk skrupulinga.

Kitą dieną Pari jai paskambino. *Maman* jau žinojo.

— Kas tau pasakė?

— Koletė.

Žinoma, pagalvojo Pari.

— Ketinau tau pasakyti.

— Žinau, kad ketinai. Ir pasakai. To nenuslėpsi, tokio dalyko.

— Pyksti?

— Ar tai svarbu?

Pari stovėjo prie lango ir išsiblaškiusi pirštu braukė mėlyną senos apdaužytos Žiuljeno peleninės kraštą. Ji užsimerkė.

— Ne, *Maman*. Nesvarbu.

— Ką gi, gaila, negaliu pasakyti, kad dėl *to* neskaudu.

— Nenorėjau tavęs įskaudinti.

— Manau, tai labai ginčytina.

— Kodėl norėčiau tave, *Maman*, įskaudinti?

Maman nusijuokė. Nenatūraliai, bjauriai.

— Kartais aš žiūriu ir tavyje nematau savęs. Žinoma, nematau. Galų gale, turbūt tai nėra netikėta. Aš nežinau, kas tu per žmogus, Pari. Nežinau, kas tu tokia, ką gali padaryti pagal savo prigimtį. Esi man svetima.

— Nesuprantu, ką tai reiškia, — nustebo Pari.

Bet *Maman* jau padėjo ragelį.

IŠ „AFGANŲ PAUKŠTĖS GIESMININKĖS“ —

ETJENO BUSTULĖ INTERVIU SU NILA VAHDATI

***Parallaxe* 84 (1974 m. žiema), p. 38.**

EB: Prancūziškai kalbėti išmokote čia?

NV: Motina mane išmokė Kabule, kai dar buvau mažytė. Su manimi ji kalbėdavosi tik prancūziškai. Kasdien turėdavome pamokas. Man buvo labai sunku, kai ji išvyko iš Kabulo.

EB: Į Prancūziją?

NV: Taip. Mano tėvai išsiskyrė 1939-aisiais, kai buvau dešimties metų. Buvau tėvo vienturtė. Nebūta net kalbos, kad man leistų išvykti drauge su motina. Tad aš pasilikau, o ji išvyko į Paryžių gyventi kartu su savo seserimi, Anjese. Tėvas mėgino man sušvelninti netektį nusamdydamas privatų mokytoją, pats duodamas jojimo ir meno pamokas. Bet motinos niekas nepakeičia.

EB: Kas jai nutiko?

NV: Ak, ji mirė. Kai naciai užėmė Paryžių. Jie jos nenužudė. Nužudė Anjesę. O mano motina mirė nuo plaučių uždegimo. Tėvas apie tai pasakė tik tuomet, kai sąjungininkai išlaisvino Paryžių, bet aš jau žinojau. Tiesiog žinojau.

EB: Tikriausiai buvo sunku.

NV: Gniuždoma. Aš mylėjau savo motiną. Po karo ketinau gyventi su ja Prancūzijoje.

EB: Kaip numanau, judu su tėvu nesutarėte.

NV: Tarp mūsų buvo įtampų. Mudu kivirčydavomės. Nemažai, ir jam tai buvo nauja. Nebuvo pratęs prie at-

sikalbinėjimų, ir tikrai ne moterų. Vaidydavomės dėl to, kaip rengiuosi, kur einu, ką sakau, kaip sakau ir kam sakau. Aš tapau įžūli ir linkusi rizikuoti, o jis — dar asketiškesnis ir emociškai griežtas. Mudu tapome natūraliais oponentais.

Ji nusijuokia ir pasiveržia pakaušyje skarelės mazgą.

NV: Ir tuomet aš pradėjau nuolat įsimylėti. Dažnai, desperatiškai ir, mano tėvo siaubui, pasirinkdavau netinkamai. Sykį tai buvo ūkvedys, kitą kartą — žemo rango valstybės tarnautojas, tvarkęs kažkokius tėvo reikalus. Beprotiškos, aikštingos aistros, iš pat pradžių pasmerktos išblėsti. Aš rengdavau slaptus pasimatymus ir nepastebimai išsmukdavau iš namų. Ir, žinoma, kas nors informuodavo tėvą, kad buvau pastebėta kažkur gatvėse. Jam paskambindavo ir pranešdavo, kad aš išdykauju, — šitaip visada būdavo pasakoma, — aš „išdykaudavau“. Arba pasakydavo, kad „demonstruojuos“. Tėvas turėdavo pasiųsti paieškos grupę manęs pargabenti. Jis mane užrakindavo. Ir laikydavo dienų dienas. Iš kitos durų pusės man sakydavo: *Tu mane žemini. Kodėl mane taip žemini? Ką man su tavimi daryti?* Ir kartais atsakydavo į tą klausimą diržu arba kumščiu. Vaikydavosi mane po kambarį. Turbūt jis manydavo galėsiąs mane tiek įbauginti, kad tapsiu paklusni. Tuo metu aš daug rašiau — ilgus skandalingus eilėraščius, perpildytus paauglystės aistros. Taip pat ir gana melodramiškus bei dirbtinus, deja. Apie paukštytes narveliuose ir grandinėmis sukaustytus meilužius, panašius dalykus. Aš jais nesididžiuoju.

Jaučiu, kad apsimestinis kuklumas nėra jos savybė, tad

tik galiu padaryti prielaidą, jog tai sąžiningas tos savo ankstyvosios kūrybos įvertinimas. Jeigu taip, tada jis žiauriai neatlaidus. Jos to laikotarpio eilėraščiai iš tikrųjų yra stulbinantys, net ir išversti, ypač turint omenyje jauną amžių, kai juos parašė. Jie jaudinantys, kupini energijos, jausmo, įžvalgos ir grakščiai perteikiami. Juose gražiai kalbama apie vienatvę ir begalinį liūdesį. Jie — jos nusivylimų, jaunatviškos meilės, su visu šios spindesiu, pažadais ir pinklėmis, aukštumų ir duburių kronika. Ir dažnai juose jaučiama nepaprasta klaustrofobija, siaurėjantis horizontas, o visada — kova prieš aplinkybių tironiją, neretai vaizduojamą kaip niekada neįvardijama šmėkšanti vyriškio figūra. Ne tokia užmaskuota aliuzija į jos tėvą, kaip nesunku suprasti. Aš jai visa tai išsakau.

EB: Ir šiuose eilėraščiuose jūs atitrūkstate nuo ritmo, rimo ir metro, kaip aš suprantu, neatskiriamų nuo farsi poezijos. Jūs naudojatės laisva vaizdavimo tėkme. Išryškinate atsitiktines paprastas detales. Suprantu, tai buvo novatoriška. Ar būtų teisinga pasakyti, kad jeigu būtumėte gimusi turtingesnėje valstybėje, — tarkime, Irane, — dabar būtumėte tikrai žinoma kaip literatūros pionierė?

Ji kreivai šypsosi.

NV: Įsivaizduokit.

EB: Vis dėlto mane gerokai pribloškė, ką anksčiau pasakėte. Kad nesididžiuojate tais eilėraščiais. Ar esate patenkinta kuriuo nors savo kūriniu?

NV: Keblus klausimas. Turbūt atsakyčiau teigiamai, jeigu galėčiau juos laikyti skyrium nuo paties kūrybos proceso.

EB: Norite pasakyti: atskirti tikslą nuo priemonių.

NV: Aš kūrybos procesą matau kaip būtiną vagystės avantiūrą. Pasikaskite giliau po kokiu gražiu kūriniu, mesjė Bustulė, ir jūs rasite daugybę negarbingų dalykų. Kurti — reiškia vandališkai elgtis su kitų žmonių gyvenimais, paversti juos nenorom ir nejučia įtrauktais dalyviais. Jūs pavagiate iš jų troškimus, svajones, pasisavinate jų trūkumus, kentėjimus. Pasiimate, kas jums nepriklauso. Ir tai darote sąmoningai.

EB: O jūs tai labai gerai sugebėjote.

NV: Dariau tai ne dėl kokio nors aukšto ir didaus meno suvokimo, bet todėl, kad kitaip negalėjau. Potraukis buvo pernelyg neįveikiamas. Jeigu jam nebūčiau pasidavusi, būčiau išėjusi iš proto. Jūs klausiate, ar aš didžiuojuosi. Man sunku puikuotis tuo, kas pasiekta, kaip žinau, moraliai ginčytinomis priemonėmis. Palieku kitiems sprendimą girti ar peikti.

Ji ištuština savąją taurę vyno ir vėl prisipila, kas dar likę butelyje.

NV: Tačiau štai ką galiu jums pasakyti: Kabule nė vienas žmogus manęs negyrė. Kabule niekas manęs nelaikė ko nors pioniere — tik prasto skonio, ištvirkaujančia ir amoralaus charakterio. O užvis mažiausiai — mano

tėvas. Jis sakė, kad mano rašymas — tai *kekšės* klejonės. Kaipgi tokį žodį pavartojo. Sakė, kad nepataisomai sugadinau jo šeimos vardą. Kad jį išdaviau. Jis vis klausdavo, kodėl man taip sunku būti padoriai.

EB: Ką jūs atsakydavote?

NV: Kad man nerūpi, kaip jis suvokia padorumą. Ir kad visai netrokštu pati užsinerti ant kaklo pavadėlio.

EB: Spėju, jis tik dar labiau liko nepatenkintas.

NV: Savaime suprantama.

Aš dvejoju, ar pasakyti tuos tolesnius žodžius.

EB: Bet aš tikrai suprantu jo pyktį.

Ji kilsteli antakį.

EB: Jis buvo patriarchas, juk taip? O jūs buvote iššūkis viskam, ką jis žinojo, viskam, kas jam buvo brangu. Argumentuodama, tam tikra prasme, tiek savo gyvensena, tiek kūryba, už naujas teises moterims, kad jos pačios turėtų teisę spręsti dėl savo padėties, įteisinti savąją individualybę. Jūs nepaisėte monopolijos, tokiems vyrams kaip jis priklausiusios amžiais. Jūs skelbėte tai, kas negalėjo būti skelbiama. Būtų galima pasakyti, kėlėte mažą vienos moters revoliuciją.

NV: Ir visą tą laiką aš maniau rašanti apie seksą.

EB: Bet šis — visko dalis, ar ne?

Aš pasklaidau savo užrašus ir suminiu kelis atvirai erotiškus eilėraščius — „Dygliai“, „Vien tik laukti“, „Pagalvė“. Taip pat jai prisipažįstu, kad šie nėra tarp mano mėgstamiausiųjų. Pastebiu, kad jie stokoja niuansų ir dviprasmiškumo. „Tartum būtų sukurti vieninteliam tikslui — šokiruoti ir papiktinti. Jie man atrodo polemiški, kaip piktas kaltinimas afganų lyčių vaidmenims.

NV: Na, aš *iš tiesų* buvau pikta. Pikta dėl nuostatos, kad turiu būti saugoma nuo sekso. Kad turiu būti saugoma nuo savo pačios kūno. Kadangi buvau moteris. O moterys, nejau jūs nežinote, yra emociškai, moraliai ir intelektualiai nesubrendusios. Suprantate, atseit jos stokoja savitvardos, yra pažeidžiamos kūniškai pagundai. Yra hiperseksualios būtybės, kurias privalu tramdyti, antraip įšoks į lovą su kiekvienu Achmadu ir Machmudu.

EB: Betgi — man atleiskite, kad taip kalbu — juk jūs kaip tik tai ir darėte, ar ne?

NV: Tai buvo tik protestas būtent prieš tą nuostatą.

Jos juokas žavingas, kupinas išdykumo ir klastingo intelektualumo. Ji paklausia, ar pageidaučiau priešpiečių. Sako, duktė neseniai papildė jai šaldytuvą, ir imasi daryti, kaip paskui paaiškėja, puikų *jambon fumé** sumuštinį. Tik vieną. O sau atsikemša naują butelį vyno ir užsirūko kitą cigaretę. Ji atsisėda.

* Rūkytas kumpis (pranc.).

NV: Ar sutinkate, šio pokalbio labui, kad mudviejų santykiai ir toliau liktų geri, mesjė Bustulė?

Pasakau, kad sutinku.

NV: Tad padarykite man dvi malones. Suvalgykite savo sumuštinį ir liaukitės spoksoję į mano taurę.

Nereikia nė sakyti, šitai užbėga už akių bet kokiai paskatai, kuri galbūt man kilo, jos paklausti apie gėrimą.

EB: Kas toliau atsitiko?

NV: 1948 metais, kai buvau beveik devyniolikos, aš susirgau. Tai buvo rimta, tik tiek pasakysiu. Tėvas mane nusivežė į Delį gydyti. Šešias savaites liko drauge, kol gydytojai manimi rūpinosi. Man pasakė, kad galėjau numirti. Galbūt taip ir būtų reikėję. Jauno poeto karjerai mirtis gali būti visai gera išeitis. Kai mes grįžome, buvau silpna ir sunykusi. Negalėjau vargintis rašymu. Mane mažai domino maistas, pokalbiai ar pramogos. Bodėjausi lankytojais. Vien tik troškau užsitraukti užuolaidas ir kiauras dienas miegoti. Dažniausiai taip ir darydavau. Galiausiai atsikėliau iš lovos ir pamažu sugrįžau prie kasdienės rutinos, turiu omenyje privalomus esminius dalykus, kuriais žmogus turi pasirūpinti, kad išliktų funkcionalus ir bent kiek mandagus. Bet jaučiausi sumažėjusi. Lyg būčiau tenai Indijoje palikusi kažką savęs gyvybiško.

EB: Jūsų tėvas nerimavo?

NV: Visai priešingai. Tai jį padrąsino. Manė, kad susidū-

rusi su mirtingumu atsikračiau nebrandumo ir daugiau nebekartosiu tokių klaidų. Jis nesuprato, kokia aš jaučiausi paklydusi. Esu skaičiusi, mesjė Bustulė, kad jeigu tave užgriūva lavina ir guli palaidotas po visu tuo sniegu, negali pasakyti, kur viršus, kur apačia. Nori kastis į paviršių, bet pasirenki ne tą kryptį, ir iškasi sau pražūtį. Kaip tik taip aš jaučiausi: dezorientuota, pakibusi sumaištyje, netekusi kompaso. Taip pat ir neapsakomai prislėgta. O tokios būklės esi pažeidžiamas. Ir tikriausiai dėl tos priežasties kitais metais, 1949-aisiais, aš pasakiau „taip", kai Suleimanas Vahdatis paprašė tėvo mano rankos.

EB: Buvote dvidešimties.

NV: O jis — ne.

Ji man pasiūlo dar vieną sumuštinį, bet aš atsisakau, ir puodelį kavos, dėl kurio sutinku. Užkaitusi vandenį paklausia, ar aš vedęs. Pasakau, kad ne, ir vargu ar kada nors taip įvyks. Ji per petį žvilgteli į mane, minutėlę sulaiko akis ir nusišiepia.

NV: A. Aš paprastai atspėju.

EB: Staigmena!

NV: Galbūt dėl to smegenų sukrėtimo.

Ji parodo į skarelę sau apie galvą.

NV: Tai ne mados demonstravimas. Prieš porą dienų aš paslydau ir parkritau, prasikirtau kaktą. Vis dėlto būčiau

turėjusi atspėti. Noriu pasakyti, apie jus. Žinau iš patirties: mažai yra vyrų, kurie, suprasdami moteris taip gerai kaip jūs, norėtų turėti su jomis ką nors bendra.

Ji paduoda man kavą, vėl užsirūko cigaretę ir atsisėda.

NV: Apie santuoką aš turiu teoriją, mesjė Bustulė. Ji tokia: beveik visada per dvi savaites žinosi, ar santuoka nusiseks. Stebėtina, kiek daug žmonių metų metus, net dešimtmečius, lieka susisaistę ir tęsia abipusį savęs apgaudinėjimą, puoselėja klaidingas viltis, kai būtų turėję atsakymą per tas pirmas dvi savaites. O man nereikėjo tiek ilgai. Mano vyras buvo padorus žmogus. Bet pernelyg rimtas, atokus ir neįdomus. Be to, jis buvo įsimylėjęs mūsų šoferį.

EB: A. Tai turėjo būti sukrėtimas.

NV: Na, tai tikrai sutirštino priežodžiu tapusią intrigą.

Ji nusišypso, šiek tiek liūdnai.

NV: Man jo buvo gaila, dažniausiai. Gimti toks, koks buvo, nebūtų galėjęs pasirinkti blogesnio laiko ar netinkamesnės vietos. Jis mirė nuo apopleksijos, kai mūsų duktė buvo šešerių. Tuo laiku būčiau galėjusi pasilikti Kabule. Turėjau namus ir savo vyro turtą. Ten buvo sodininkas ir ankščiau mano minėtas šoferis. Gyvenimas būtų buvęs patogus. Bet aš susikroviau mudviejų, Pari ir mano, daiktus ir abi išsidanginome į Prancūziją.

EB: Ir tai padarėte, kaip anksčiau nurodėte, jos labui.

NV: Viskas, ką padariau, mesjė Bustulė, buvo padaryta dėl mano dukters. Ne tai, kad pati suprastų ir įvertintų visą mastą to, ką dėl jos padariau. Ji, mano duktė, gali būti tokia negalvojanti, kad net užima kvapą. Kad tik žinotų, kokį gyvenimą būtų turėjusi kęsti, jeigu ne aš...

EB: Jūs nusivylusi savo dukterimi?

NV: Mesjė Bustulė, aš pradėjau manyti, kad ji — mano bausmė.

Kartą 1975-aisiais Pari pareina namo į savąjį naują butą ir randa ant lovos paketėlį. Tai įvyksta metai po to, kai ji pasiėmė savo motiną iš Skubiosios pagalbos priimamojo, ir devyni mėnesiai nuo tada, kai paliko Žiuljeną. Pari dabar gyvena drauge su slaugos studente vardu Zahija, jauna, garbanotų rusvų plaukų ir žalių akių alžyriete. Ji — išmintinga mergina, nepailstamai linksmo būdo, ir jiedvi lengvai sutaria, nors dabar Zahija susižadėjusi su savo vaikinu Samiu ir semestro pabaigoje išsikelia pas jį.

Šalia paketėlio — sulenktas popieriaus lapelis. *Tai atėjo tau. Naktį praleidžiu pas Samį. Iki rytojaus. Bučiuoju, Zahija.*

Pari atplėšia paketėlį. Viduje žurnalas, o prie jo prisegtas dar vienas raštelis, parašytas pažįstamu gražiu, kone moterišku braižu. *Tai atsiuntė Nilai ir paskui porelei, gyvenančiai senajame Koletės bute, o dabar persiuntė man. Turėtum atnaujinti savo adresą korespondencijai persiųsti. Perskaityk, jei turėsi drąsos. Deja, nė katram iš mudviejų neinasi gerai. Žiuljenas.*

Pari numeta žurnalą ant lovos, susitaiso špinatų salotų ir truputėlį *kuskū**. Persirengia pižama ir valgo priešais televizorių — mažą,

* Šiaurės Afrikos patiekalas: lakštinių, daržovių ir mėsos troškinys (pranc. *couscous*).

nespalvotą, išsinuomotą. Išsiblaškiusi stebi vaizdus, kaip oru transportuojami pietų vietnamiečiai atvyksta Guamą, ir mąsto apie Koletę, gatvėse protestavusią prieš amerikiečių karą Vietname. Apie Koletę, pamaldoms už *Maman* nupirkusią vainiką su jurginais ir saulutėmis, glėbusią ir bučiavusią Pari ir gražiai iš pakylos padeklamavusią vieną iš *Maman* eilėraščių.

Žiuljenas apeigose nedalyvavo. Paskambino ir pasakė — neįtikinamai — nemėgstąs pamaldų už mirusįjį, laikąs jas slegiančiomis.

Kas jų tokiomis nelaiko? — tuomet pasakė Pari.

Manau, liksiu atokiau.

Daryk, kaip nori, į ragelį pasakė Pari mąstydama: „Bet tai tau nesuteiks išrišimo, jeigu neateisi. Nei man, nors ir dalyvausiu. Kokie mes buvome atsainūs. Kokie nedėmesingi. Dieve mano." Ir padėjo ragelį suvokdama, kad jos nuotykėlis su Žiuljenu buvo tas paskutinis postūmis, pribaigęs *Maman.* Padėjo ragelį suvokdama, kad visą likusį gyvenimą atsitiktiniais momentais jai tai smogs — tas kaltės jausmas, baisūs sąžinės priekaištai, užklumpantys netikėtai, ir kad skaudės iki pat kaulų smegenų. Ji galynėsis su tuo dabar ir visas būsimas dienas. Giliausiuose minčių užkaboriuose tai bus tartum varvantis čiaupas.

Pavalgiusi išsimaudo ir peržvelgia kai kuriuos užrašus prieš artėjantį egzaminą. Dar pasižiūri televizorių, suplauna ir iššluosto indus, pašluoja virtuvėje grindis. Bet viskas veltui, nepajėgia savęs išblaškyti. Žurnalas guli ant lovos, šaukia ją it žemo dažnio ūžesys.

Po to ji ant pižamos apsivelka lietpaltį ir išeina pasivaikštinėti po *Boulevard de Chapell**, keli kvartalai į pietus nuo savo buto. Oras žvarbus, lietaus lašai teška į šaligatvį ir parduotuvių vitrinas, bet šiuo metu bute jos nerimas negali tilpti. Jai reikia šalčio, drėgno oro, atviros erdvės.

Jaunystėje, Pari prisimena, ji buvo kupina klausimų. *Ar aš turiu*

* Koplyčios bulvaras (pranc.).

Kabule giminių, Maman*? Ar turiu tetų ir dėdžių? O senelių, ar turiu* grand-père *ir* grand-maman*? *Kodėl jie niekada neaplanko? Ar galime jiems parašyti laišką? O gal mes galime pas juos nuvažiuoti?*

Daugelis jos klausimų sukosi apie tėvą. *Kokia buvo jo mėgstama spalva,* Maman*? Pasakyk,* Maman, *ar jis gerai mokėjo plaukti? Ar daug žinojo juokų?* Prisimena, kaip jis sykį ją vaikėsi po kambarį. Ridinėjo po kilimą, kuteno padus ir pilvą. Prisimena jo levandų muilo kvapą ir blizgančią aukštą kaktą, ilgus pirštus. Jo ovalo formos lazurito rankogalių sąsagas, kostiumo kelnių kantą. Mintimis mato dulkių gurvuolėlius, kuriuos juodu drauge spardė nuo kilimo.

O visada Pari iš motinos norėdavo, kad jai sulipdytų tas palaidas, atskiras atminties skiauteles, kad šias paverstų kokiu nors rišliu pasakojimu. Bet *Maman* niekada daug nepasakydavo. Ji visada nuslėpdavo savo ir jųdviejų gyvenimo kartu Kabule detales. Laikė dukterį atokiai nuo jų bendros praeities, ir galiausiai Pari liovėsi klausinėjusi.

O dabar paaiškėja, kad *Maman* papasakojo šitam žurnalistui, šitam Etjenui Bustulė, apie save pačią ir savo gyvenimą daugiau negu kada nors nuosavai dukteriai.

O ar papasakojo?

Tenai bute Pari tris kartus perskaitė straipsnį. Ir nežinojo, ką galvoti, kuo tikėti. Tiek daug visko skamba netikrai. Straipsnio dalis galima skaityti kaip parodiją. Kaip šiurpią melodramą apie grandinėmis surakintas gražuoles, lemties paženklintus meilės nuotykius ir persmelkiančią priespaudą, pasakojamus taip kvapą gniaužiančiai, taip gyvai.

Pari patraukia į vakarus, *Pigalle* aikštės link, žengia žvaliai, rankas susikišusi į lietpalčio kišenes. Dangus sparčiai temsta, liūtis smarkėja ir darosi atkaklesnė, pliekia jai veidą, barbena į langus, sulieja priekinių žibintų šviesas. Pari neprisimena sutikusi tą žmogų, savo senelį, *Maman* tėvą, tik mačiusi jį fotografijoje, skaitantį prie ra-

* Senelis ir močiutė (pranc.).

šomojo stalo, bet abejoja, ar jis buvo piktadarys užraitytais ūsais, kokį pavaizdavo *Maman*. Pari tariasi permatanti tą pasakojimą. Turinti savų minčių. Pagal jos versiją, jis — žmogus, pagrįstai susirūpinęs dėl siaubingai nelaimingos ir save naikinančios dukters, nepajėgiančios nedaryti iš savo gyvenimo jovalo, gerovės. Jis — žmogus, kenčiantis pažeminimą ir pakartotinius išpuolius prieš savo orumą, o vis tiek palaiko dukterį, nusiveža ją susirgusią į Indiją, šešias savaites lieka prie jos. O kalbant apie tai, kas negera dėjosi *Maman?* Ką jai Indijoje padarė? — svarsto Pari, mąstydama apie vertikalų dubens randą. Anksčiau Pari paklausė, ir Zahija jai pasakė, kad Cezario pjūviai atliekami horizontaliai.

Ir paskui dar tai, ką *Maman* imančiajam interviu papasakojo apie savo vyrą, Pari tėvą. Ar tai buvo šmeižtas? Nejau tiesa, kad jis mylėjo Nabį, savo šoferį? Ir jeigu taip, kodėl tokį dalyką atskleisti po tiek metų, jeigu ne siekiant supainioti, pažeminti ir galbūt įskaudinti? Ir jeigu taip, tai ką?

O pačios Pari nenustebino, — po Žiuljeno, ne — toks nepalankus atsiliepimas, kokį *Maman* jai patausojo, — nei selektyvus, iškarpytas *Maman* pasakojimas apie savąją motinystę.

Melai?

Ir vis dėlto...

Maman buvo talentinga rašytoja. Pari buvo perskaičiusi kiekvieną *Maman* parašytą žodį prancūziškai ir taip pat kiekvieną eilėraštį, jos išverstą iš farsi kalbos. Jos kūrybos įtaigumas ir grožis nenuneigiami. Bet jeigu *Maman* duotame interviu pasakojimas apie savo gyvenimą buvo melas, tai iš kurgi kilę jos kūrybos vaizdiniai? Kurgi tas neišsenkamas šaltinis žodžių, kurie buvo atviri ir žavūs, šiurkštūs ir liūdni? Nejau ji buvo tik talentinga apgavikė? Magė su plunksna vietoje stebuklingos lazdelės, gebanti jaudinti publiką, sukelti emocijas, kurių pati niekada nepatyrė? Ar tai buvo net įmanoma?

Pari nežino — ji nežino. Ir toks galbūt buvo tikrasis *Maman* tikslas — išjudinti žemę po Pari kojomis. Tyčia ją susilpninti ir pri-

veikti, paversti svetimą sau pačiai, sujaukti jos mintis ir viską, ką Pari manė žinanti apie savo gyvenimą, priversti jaustis tokią praradusią orientaciją, lyg klaidžiotų naktį per dykumą, supama tamsos ir nežinomybės, o tiesa nepagaunama kaip vienintelė mažutė tolumoje spingsinti švieselė, tai sužioruojanti, tai užgęstanti, nuolatos judanti, atsitraukianti.

Galbūt, mąsto Pari, tai *Maman* bausmė jai. Ne tik už Žiuljeną, bet taip pat ir už nusivylimą, kurį Pari visada kėlė. Pari, iš kurios galbūt tikėtasi, kad padėtų padaryti galą visam jos gėrimui, vyrams, metams, iššvaistytiems beviltiškai puolant į laimę. Visoms aklavietėms, kurių siekta ir atsisakyta. Kiekvienas nusivylimo kirtis palikdavo *Maman* vis labiau pažeistą, vis labiau išmuštą iš vėžių, o laimę — vis labiau iliuzinę. *Kas aš buvau, Maman,* mąsto Pari. *Kas turėjau būti, augdama tavo įsčiose — netgi tariant, kad tai tavo įsčiose aš buvau pradėta? Vilties sėkla? Bilietas, nupirktas tavo perkėlai iš tamsos? Lopas tai skylei, kurią nešiojaisi širdyje? Jeigu taip, tai manęs nepakako, toli gražu nepakako. Aš buvau ne balzamas tavo kančiai, o tik dar viena aklavietė, dar viena našta, ir tu tikriausiai tai pamatei anksti. Turbūt tai suvokei. Bet ką gi galėjai padaryti? Juk negalėjai nueiti į lombardą ir mane parduoti.*

Galbūt šis interviu — tai paskutinis *Maman* juokas išeinant.

Keli kvartalai į vakarus nuo ligoninės, kur Zahija atlieka dalį praktikos, Pari slėpdamasi nuo lietaus žengteli po baro tentu ir užsirūko cigaretę. Reikėtų paskambinti Koletei, mąsto ji. Po pamaldų už *Maman* jiedvi kalbėjosi tik sykį ar du. Kai abi buvo jaunesnės, jos pilna burna čiaumodavo kramtomąją gumą, kol įskausdavo žandikaulius, ir sėdėdamos priešais *Maman* tualetinio stalelio veidrodį šukuodavo šepečiu viena kitai plaukus, susegdavo juos viršun. Kitoje gatvės pusėje Pari pastebi seną moterį su plastikine kepuraite nuo lietaus, klumpinančią šaligatviu, lydimą iš paskos besivelkančio mažučio gelsvai rusvo terjero. Ne pirmą kartą mažas pūkuotukas pralaužia bendrų Pari prisiminimų ūką ir pamažu įgyja šuns pavidalą. Ne mažo, žaislinio, kaip senosios moters, bet stambaus, vargano, gauruoto, purvino,

su nukirsta uodega ir ausimis. Pari nėra tikra, prisiminimas tai ar tik jo šešėlis, o gal nei tas, nei tas. Sykį ji *Maman* paklaususė, ar Kabule jie turėję šunį, ir *Maman* atsakė: *Juk žinai, aš nemėgstu šunų. Jie neturi savigarbos. Spardai juos, o jie vis tiek tave myli. Tai varo į depresiją.*

Maman pasakė dar kai ką.

Nematau tavyje savęs. Nežinau, kas tu tokia.

Pari numeta cigaretę ir nusprendžia paskambinti Koletei. Susitars kur nors pasimatyti arbatai. Pasižiūrės, kaip jai sekasi. Su kuo susitikinėja. Abi išeis paspoksoti į parduotuvių vitrinas, kaip anksčiau būdavo pratusios.

Pasižiūrėti, ar jos ankstesnysis draugas tebeturi noro kelionei į Afganistaną.

Pari iš tiesų pasimato su Kolete. Jos susitinka populiariame bare su marokietišku dizainu — violetinėmis portjeromis ir oranžinėmis pagalvėlėmis, garbaniumi udos* muzikantu mažoje scenoje. Koletė atvyko ne viena. Atsivedė drauge jauną vyruką. Pavarde Erikas Lakombas. Dėsto dramą vieno 18-o *arondismento* licėjaus septintaklasiams ir aštuntaklasiams. Jis pasako Pari, kad juodu buvo susitikę prieš kelerius metus studentų proteste prieš ruonių medžioklę. Iš pradžių Pari nepajėgia atkurti atmintyje, paskui prisimena, kad jis buvo tas, ant kurio Koletė taip niršo dėl menko dalyvių skaičiaus, tas, kuriam ji trinktelėjo krumpliais į krūtinę. Jie sėdi ant grindų, po užpakaliais pasidėję minkštas mangų spalvos pagalvėles, ir užsisako gėrimų. Iš pradžių Pari paveikta įspūdžio, kad Koletė ir Erikas — pora, bet Koletė nesiliauja Eriką gyrusi, ir netrukus Pari sumoja, kad jį atsivedė dėl jos. Nepatogumą, kurį paprastai jaustų panašioje situacijoje, sušvelnina nemenkas paties Eriko nesmagumas. Pari tai pralinksmina ir dargi atrodo miela, kaip jis vis rausta, atsiprašomai ir sutrikęs purto

* Šiaurės Afrikos ir pietvakarių Azijos styginis muzikos instrumentas, panašus į liutnią.

galvą. Prie duonos ir juodųjų alyvuogių *tapenadų** Pari vogčiomis į jį žvilgčioja. Jo nebūtų galima pavadinti gražiu: plaukai ilgi ir nutįsę, ant sprando perrišti gumele. Rankos mažos, oda blyški. Nosis per siaura, kakta pernelyg atsikišusi, smakro beveik nėra. Bet akys gyvai žybsi, ir jis yra pratęs kiekvieno sakinio pabaigą akcentuoti lūkesčio šypsena tartum linksmu klaustuku. Ir nors jo veidas Pari nežavi kaip kadaise Žiuljeno, yra kur kas malonesnis ir, kaip netrukus ji sužinos, išoriškai perteikia dėmesingumą, ramią toleranciją ir tvirtą padorumą, tūnančius Eriko viduje.

Žvarbią 1977-ųjų pavasario dieną, kelis mėnesius vėliau, kai Džimis Karteris buvo prisaikdintas savo poste, juodu susituoks. Prieš savo tėvų norus, Erikas pageidauja mažos civilinės ceremonijos, dalyvaujant tik jiems dviem ir Koletei kaip liudininkei. Jis sako, kad oficialios vestuvės — tai ekstravagancija, kurios juodu neišgali sau leisti. Jo tėvas, turtingas bankininkas, pasisiūlo apmokėti. Galų gale juk Erikas — jų vienintelis vaikas. Jis pasiūlo tai kaip dovaną, paskui kaip paskolą. Bet Erikas pasiūlymą atmeta. Ir nors jis to Pari nepasako, ji žino, kad Erikas nori apsaugoti ją nuo nepatogumo per ceremoniją, kurioje būtų viena, be jokių suoluose sėdinčių šeimos narių, be nieko, kas išleistų ją už vyro, be nieko, kas nusibrauktų dėl jos ašarą.

Kai Pari Erikui atskleidžia savo planus nuvykti į Afganistaną, jis tai supranta taip, kaip, Pari atrodo, Žiuljenas niekada nebūtų sugebėjęs. Ir supranta taip, kaip Pari niekada atvirai sau to neprisipažindavo.

— Tu manai, kad buvai įsidukrinta, — pareiškia jis.

— Ar vyksi su manimi?

Juodu nusprendžia keliauti tą vasarą, kai Erikui nebereikės dėstyti mokykloje, o Pari galės pasidaryti mažą pertraukėlę nuo filosofijos daktaro disertacijos rašymo. Erikas juos abu užregistruoja į farsi kalbos kursus pas privatų mokytoją, kurį surado per vieno iš

* Provansiškas patiekalas: pyragėliai su kapariais, alyvuogėmis ir ančiuviais, užpilti aliejumi ir citrinos sultimis.

savo mokinių motiną. Pari dažnai ją užtinka ant sofos — su ausinėmis, pasidėjusį ant krūtinės kasetinį magnetofoną, iš susitelkimo užsimerkusį ir murmantį farsi kalba su stipriu akcentu: *Dėkui, Sveiki* ir *Kaip laikotės?*

Kelios savaitės iki vasaros, kaip tik tuomet, kai Erikas teiraujasi apie kelionės lėktuvu bilietų kainas ir kitus formalumus, Pari išsiaiškina esanti nėščia.

— Vis tiek galėtume vykti, — sako Erikas. — Ir turėtume vykti.

Bet pati Pari nusprendžia kitaip.

— Tai neatsakinga, — pareiškia ji.

Juodu gyvena vieno kambario butuke su trinkančiu šildymu, varvančiais vamzdžiais, be oro kondicionieriaus ir apstatytu iš visur, kur pasitaikė, surinktais baldais.

— Čia nekokia vieta kūdikiui, — sako ji.

Erikas imasi papildomo darbo mokyti groti pianinu, apie kurį brandino mintį iki tol, kai nusižiūrėjo į teatrą, ir per tą laiką ateina į pasaulį Izabelė, — miela šviesiaodė Izabelė, karamelinio cukraus spalvos akimis, — juodviem jau persikėlus į mažą dviejų kambarių butą netoli Liuksemburgo sodų, šįsyk su Eriko tėvo pagalba, kurią dabar priėmė su sąlyga, kad tai bus paskola.

Pari pasiima tris mėnesius atostogų. Leidžia dienas su Izabele. Prie Izabelės jaučiasi besvorė. Jaučia apie save švytėjimą kaskart, kai Izabelė nukreipia į ją akutes. Kai vakare Erikas pareina iš licėjaus, pirmiausia prie durų atsikrato palto ir portfelio, o paskui nukrinta ant sofos, ištiesia rankas ir judina pirštais.

— Duokš ją man, Pari. Duokš ją man.

Kol Erikas sau ant krūtinės šokdina Izabelę, Pari jį apšviečia apie visas dienos įdomybes — kiek pieno Izabelė išgėrė, kiek kartų miegojo, ką jiedvi drauge žiūrėjo per televizorių, kokius žaidė judrius žaidimėlius, kokius naujus garsus mažytė vebleno. Erikui niekada neatsibosta to klausytis.

Kelionę į Afganistaną jie atidėjo. Tiesą sakant, Pari nebejaučia

nuveriančios reikmės ieškoti atsakymų ir šaknų. Tam padėjo Erikas, jo palaikanti, paguodą teikianti draugystė. Ir Izabelė, sutvirtinusi Pari po kojomis pagrindą — kad ir koks tas būtų išvarpytas plyšių ir nematomų duobių, visų tų neatsakytų klausimų, visų tų dalykų, kurių *Maman* nenorėjo atskleisti. Jie vis dar čia. Tik Pari nebetrokšta atsakymų, kaip jų trokšdavo anksčiau.

Ir tas ankstesnis, niekada neapleisdavęs jausmas — kad jos gyvenime trūksta kažko labai svarbaus, dalyko ar žmogaus — atbuko. Tiesa kai kada tebeapninka, kartais toks stiprus, kad užklumpa ją nepasiruošusią, bet ne taip dažnai kaip kadaise. Pari dar niekada nebuvo tokia patenkinta, niekada nesijautė taip laimingai išmetusi inkarą.

1981-aisiais, kai Izabelė trejų metukų, Pari, jau keli mėnesiai nėščia Alenu, turi vykti į konferenciją Miunchene. Kaip bendraautorė ten skaitys pranešimą apie modulinių formų naudojimą už skaičių teorijos ribų, konkrečiai — topologijoje ir teorinėje fizikoje. Pranešimas priimamas gerai, ir po to Pari su keliais kitais mokslininkais nuvyksta į triukšmingą barą išgerti alaus su sūriais sausainukais ir *Weisswurst**. Prieš vidurnaktį grįžta į viešbučio numerį, saikingai apgirtusi, ir nepersirengusi, nenusipraususi veido atsigula į lovą. Naktį 2.30 ją pažadina telefono skambutis. Erikas, skambina Iš Paryžiaus.

— Skambinu dėl Izabelės, — praneša jis.

Mergytė karščiuoja. Jos dantenos staiga išburko ir paraudo, nuo menkiausio prisilietimo gausiai kraujuoja.

— Vos matau jos dantis, Pari. Nežinau, ką daryti. Kažkur skaičiau, kad tai galėtų būti...

Ji nori, kad jis nutiltų. Nori jam pasakyti, kad užsičiauptų, kad jai sunku to klausytis, bet jau per vėlu. Išgirsta žodžius: *vaikystės leukemija* arba galbūt, sako jis, *limfoma,* ir, šiaip ar taip, koks skirtumas? Pari sėdi ant lovos krašto, sėdi ten sustingusi kaip akmuo, galva tvinksi,

* Baltos mėsos dešrelės (vok.).

odą pila prakaitas. Ji siunta ant Eriko, kad vidur nakties, kai esanti už septynių šimtų kilometrų ir bejėgė ko nors imtis, užkrovė ant jos tokį siaubingą dalyką. Siunta ir ant savęs — dėl savo pačios kvailumo. Kad šitaip — savanoriškai — atsivėrė viso gyvenimo rūpesčiui ir sielvartui. Tai buvo beprotybė. Grynas pamišimas. Nepaprastai kvailas ir nepagrįstas tikėjimas, kad gyvenimas, kurio tu nevaldai, iš tavęs neatims, nepaisant didžiulių šansų, to vienintelio, ko neištvertum prarasti. Tikėjimas, kad gyvenimas tavęs nesugniuždys. *Neturiu tam drąsos.* Faktiškai ji tai ištaria patylom. *Neturiu tam drąsos.* Šią akimirką ji nepajėgia galvoti apie ką nors labiau nutrūktgalviška ir iracionalaus, nei nuspręsti tapti gimdytoju.

Ir iš dalies — *Dieve man padėk,* mąsto, *Dieve man atleisk už tai* — iš dalies ji siunta ant Izabelės, kad jai tą padarė, kad šitaip privertė kentėti.

— Erikai! Erikai! *Écoute moi**. Aš tau atskambinsiu. Dabar turiu padėti ragelį.

Ji išverčia ant lovos savo rankinuką, susiranda rudą užrašų knygelę, kurioje turi susirašiusi telefonų numerius. Paskambina į Lioną. Dabar Koletė su savo vyru Didjė gyvena Lione, kur ji įsteigė nedidelę kelionių agentūrą. Didjė studijuoja mediciną ir rengiasi tapti gydytoju. Kaip tik Didjė ir atsiliepia į skambutį.

— Juk žinai, Pari, kad aš studijuoju psichiatriją, ar ne? — sako jis.

— Žinau. Žinau. Tik pamaniau...

Jis užduoda keletą klausimų. Ar Izabelė neteko svorio? Naktį prakaituoja, turi neįprastų mėlynių, jaučia nuovargį, nuolat karščiuoja?

Galiausiai jisai sako, kad Erikas rytą ją nuvežtų pas daktarą. Bet, jeigu gerai prisimenąs iš savo bendrosios studijų praktikos Medicinos fakultete, jam tai veikiau panašu į ūminį gingivostomatitą.

* Klausykis manęs (pranc.).

Pari sugniaužia telefono ragelį taip stipriai, kad suskausta krumplius.

— Prašau, — sako ji. — Didjė...

— Ak, atleisk. Noriu pasakyti, kad tai veikiau panašu į pirmą peršalimo pūslelinės apraišką.

— Peršalimo pūslelinės.

Ir tuomet jis priduria laimingiausius žodžius, kokius Pari savo gyvenime girdėjusi.

— Manau, jai bus viskas gerai.

Pari su Didjė buvo mačiusis tik du kartus: sykį iki ir sykį po vedybų su Kolete. Bet šią akimirką iš tiesų jį myli. Taip jam ir pasako, raudodama į telefoną. Pasako, — kelis kartus, — kad jį myli, o Didjė nusijuokia ir jai palinki geros nakties. Pari paskambina Erikui. Jis pažada iš pat ryto nuvežti Izabelę pas daktarą Pereną. Paskui, spengiančiomis ausimis, Pari guli lovoje, žvelgdama į prasisunkiančią pro pilkai žalias žaliuzes šviesą iš gatvės. Mąsto apie tą laiką, kai aštuonerių metų dėl plaučių uždegimo buvo paguldyta į ligoninę. *Maman* atsisakė eiti namo, užsispyrė miegoti ant kėdės šalia jos lovos, ir dabar Pari pajaučia naują, netikėtą, pavėluotą artumą savo motinai. Per pastaruosius kelerius metus jai dažnai jos stigdavo. Žinoma, per vestuves. Gimus Izabelei. Ir galybę atsitiktinių akimirkų. Bet niekada labiau nei šią siaubingą ir nuostabią naktį tame Miuncheno viešbučio numeryje.

Kitą dieną, sugrįžusi į Paryžių, ji pasako Erikui, kad po Aleno gimimo jiems nereikėtų turėti daugiau vaikų. Mat tai tik padidina šansus patirti širdgėlą.

1985-aisiais, kai Izabelei septyneri, Alenui ketveri ir mažajam Tjeriui dveji metai, Pari priima pasiūlymą dėstyti viename žinomame Paryžiaus universitete. Kurį laiką jai tenka kęsti, kaip ir buvo galima tikėtis, akademines grumtynes ir smulkų niekšiškumą — nieko stebėtina, atsižvelgiant į tai, kad trisdešimt šešerių buvo jauniausia profesorė katedroje ir tik viena iš vos dviejų moterų. Ji

ištveria, kaip, įsivaizduoja, *Maman* niekada negalėtų ar norėtų. Nemeilikauja, niekam nelenda į užpakalį. Vengia su kuo nors rimtai susikibti ar nešioti skundus. Visada turės skeptikų savo atžvilgiu. Bet iki to laiko, kai sugriūva Berlyno siena, taip atsitinka ir su jos akademinio gyvenimo sienomis — išmintingu elgesiu ir nuginkluojančiu draugingumu Pari pamažu palenkia į savo pusę daugumą kolegų. Ji įgyja draugų savo katedroje, — taip pat ir kitose, — dalyvauja universiteto renginiuose, lėšų rinkimo kampanijose, proginėse kokteilių valandėlėse ir oficialiuose pietuose. Kartu su ja į tuos vakarėlius eina ir Erikas. Kaip sklando nuolatinis privatus anekdotas, jis atkakliai nešioja tą patį vilnonį kaklaraištį ir velvetinį bleizerį su lopais ant alkūnių. Bastosi po sausakimšą salę, ragauja užkandžio sumuštinukus, gurkšnoja vyną, atrodydamas geraširdiškai suglumęs, ir kartkartėmis Pari turi atskubėti ir pasivogti jį nuo grupelės matematikų, kol dar nepareiškė savo nuomonės apie tridimensines įvairoves ir diofantines aproksimacijas.

Neišvengiamai kas nors tuose pobūviuose paklausdavo Pari nuomonės apie įvykių raidą Afganistane. Vieną vakarą šiek tiek pagėręs vizituojantysis profesorius, pavade Šatlaras, Pari paklausia, kaip mananti, kas atsitiks Afganistanui, kai pasitrauks sovietai.

— Ar jūsų žmonės pasieks taiką, madam profesore?

— Iš kur man žinoti, — atsako ji. — Tiesą sakant, esu afganė tik iš vardo.

— *Mais non, quand-même**, — sako jis. — Betgi vis tiek jūs privalote turėti bent kokią įžvalgą.

Ji šypsosi, mėgindama neįsileisti nevisavertiškumo jausmo, visada įsėlinančio kartu su tokiais klausimais.

— Tik tiek, kiek skaičiau išspausdinta *Le Monde.* Kaip ir jūs.

— Betgi jūs ten užaugote, *non***?

* Betgi ne, vis tiek (pranc.).

** Ar ne? (Pranc.)

— Išvykau būdama labai maža. Matėte mano vyrą? Jis tas, kurio alkūnės su lopais.

Tai, ką ji sako, yra tiesa. Tikrai seka naujienas, skaito apie karą laikraščiuose, apie tai, kad Vakarai ginkluoja mudžahedinus, bet Afganistanas iš jos minčių nutolo. Turinti pakankamai visko namie, kad rastų kuo užsiimti. Dabar jie gyvena Gijankure, apie dvidešimt kilometrų nuo Paryžiaus centro, dailiame keturių miegamųjų name ant neaukštos kalvos šalia parko su pasivaikščiojimo takeliais ir tvenkiniais. Papildomai prie dėstymo Erikas dabar rašo ir pjeses. Viena iš pjesių, linksmas politinis farsas, rudenį bus pastatyta mažame teatre šalia Paryžiaus rotušės, ir jam užsakyta parašyti kitą.

Izabelė užaugo į ramią, bet protingą ir mąslią paauglę. Ji rašo dienoraštį ir per savaitę perskaito po romaną. Mėgsta Sineid O'Konor. Turi ilgus gražius pirštus ir lanko violončelės pamokas. Už kelių savaičių rečitalyje atliks Čaikovskio „Liūdną dainą". Iš pradžių ji spyriojosi imti violončelės pamokas, ir solidarumo ženklan Pari teko lankyti kelias drauge su dukra. Netrukus paaiškėjo, kad tai nebūtina ir neįmanoma. Nebūtina — nes Izabelė greitai pati savo noru prisirišo prie instrumento, o neįmanoma — nes nuo violončelės Pari skaudėdavo rankas. Jau beveik metai, kai Pari rytais atsibusdavo nepajėgdama lankstyti plaštakų ir riešų, ir tie neatsileisdavo pusvalandį, kartais valandą. Erikas liovėsi ją spaudęs nueiti pas daktarą ir dabar tiesiog myga: „Tau tik keturiasdešimt treji, Pari, — sako jis. — Tai nenormalu." Pari susitarė dėl vizito.

Alenas, vidurinysis jų vaikas, turi sukto, šelmiško žavesio. Jis pametęs galvą dėl karo menų. Gimė prieš laiką ir vis dar mažas berniukas, nors jau dešimtmetis, bet savo augumo stygių daugiau negu kompensuoja uolumu ir sumanumu. Smulkiu kūno sudėjimu ir laibomis kojomis nuolat suklaidina priešininkus, ir šie nepakankamai jį įvertina. Pari ir Erikas naktį gulėdami lovoje dažnai stebėdavosi jo didžiule valia ir nepaprasta energija. Nei dėl Izabelės, nei dėl Aleno Pari nereikia nerimauti.

Rūpestį jai kelia Tjeris, kuris galbūt kažkokiame paslaptingame pirmykščiame lygmenyje jaučia, kad buvo netikėtas, neplanuotas, nepageidaujamas. Tjeris linkęs žeidžiamai tylėti ir raukytis, žvilgčioti iš padilbų, nervintis ir išsisukinėti, kai tik Pari jo ko nors paprašo. Pari atrodo, kad jis jos neklauso ne dėl kokios nors priežasties, o vien tik tam, kad neklausytų. Kai kuriomis dienomis virš jo tartum susitvenkia debesis. Pari tai mato. Debesis tvenkiasi ir didėja, kol išsilieja tokiu įsiūčio srautu, kad vaiko skruostai virpa, kojos trepsi. Pari tai baugina, o Erikui lieka tik mirksėti ir varganai šypsotis. Pari instinktyviai nujaučia, kad Tjeris jai bus kaip sąnarių skausmas — viso gyvenimo rūpestis.

Ji dažnai klausia savęs, kokia iš *Maman* būtų buvusi močiutė. Ypač Tjeriui. Intuityviai Pari mano, kad *Maman* prie jo būtų pravertusi. Jame galbūt būtų mačiusi kažką savęs — nors ne biologiškai, žinoma, jau kurį laiką Pari buvo tuo tikra. Vaikai žino apie *Maman*. Ypač Izabelei smalsu. Yra perskaičiusi daug jos eilėraščių.

— Gaila, kad taip jos ir nemačiau, — sako ji.

— Iš pasakojimų ji atrodo nuostabi, — kitą kartą nusprendžia.

— Manau, mudvi, aš ir ji, būtume buvusios geros draugės. Kaip tu manai? Mudvi būtume skaičiusios tokias pat knygas. Aš jai būčiau grojusi violončele.

— Na, jai būtų tai patikę, — patvirtina Pari. — Esu tikra.

Pari nepapasakojo vaikams apie savižudybę. Kada nors jie galbūt patys sužinos, veikiausiai sužinos. Bet ne iš jos. Nepasėsianti į jų protus sėklos, kad motina gali apleisti savo vaikus, jiems pasakyti: *Jūsų neužtenka.* O Pari vaikų ir Eriko visada užteko. Ir visada taip bus.

1994-ųjų vasarą Pari ir Erikas pasiima vaikus į Maljorką. Tai Koletė per savo dabar klestinčią kelionių agentūrą suorganizuoja jiems atostogas. Koletė ir Didjė susitinka su jais Maljorkoje, ir visi kartu dvi savaites gyvena prie paplūdimio išsinuomotame name. Koletė ir Didjė vaikų neturi — ne dėl kokios nors biologinės bėdos, bet todėl, kad jų nenori. Pari laikas ištaikytas tinkamai. Jos reumatoidinis

artritas šiuo metu gerai kontroliuojamas. Kartą per savaitę ji vartoja metotreksato dozę, kurią gerai toleruoja. Laimė, pastaruoju metu jai nereikėjo vartoti jokių steroidų ir kentėti nuo juos lydinčios nemigos.

— Nekalbant apie svorio prieaugį, — Koletei pasako ji. — Kai žinai, kad Ispanijoje teks įlįsti į maudymosi kostiumą. — Ji nusijuokia. — Ak, tuštybė.

Dienas jie leidžia rengdami ekskursijas po salą, nuvažiuoja į šiaurinę pakrantę prie Tramuntanos kalnų, sustoja pasivaikštinėti po alyvmedžių giraites ir po pušynus. Valgo *porcella** ir nuostabų patiekalą iš jūros ešerio, vadinamą *lubina*, taip pat baklažanų ir cukinijų troškinį, vadinamą *tumbet*. Tjeris atsisako ką nors iš tų patiekalų valgyti, ir kiekviename restorane Pari tenka vyriausiojo virėjo prašyti paruošti jam lėkštę spagečių su paprastu pomidorų padažu, be mėsos ir sūrio. Izabelės prašomi — ji neseniai atrado operą — jie apsilanko Džakomo Pučinio „Toskos" pastatyme. Kad pajėgtų atlaikyti tą sunkų išbandymą, Koletė ir Pari viena kitai perdavinėja sidabrinį flakoną su pigia vodka. Iki antro veiksmo vidurio jiedvi jau apsinešusios ir it mokinukės krizena iš Skarpiją vaidinančio aktoriaus pastangų.

Vieną dieną Pari, Koletė, Izabelė ir Tjeris susipakuoja priešpiečius ir išsiruošia į pliažą. Anksčiau rytą Didjė, Alenas ir Erikas išvažiavo dviračiais palei Soljerio įlanką. Pakeliui į pliažą kompanija užeina į parduotuvę nupirkti Izabelei kritusio į akį maudymosi kostiumėlio. Visiems žengiant į parduotuvę, Pari suspėja trumpai pamatyti savo atspindį vitrinos stikle. Paprastai, ypač pastaruoju metu, kai ji atsiduria priešais veidrodį, automatiškai įsijungia protinė veikla, paruošianti pasitikti save labiau pasenusią. Ši jai amortizuoja smūgį, prislopina sukrėtimą. Bet parduotuvės vitrinoje Pari pagavo save iš netyčių, pažeidžiamą realybei, neiškreiptai saviapgaulės. Mato pusamžę moterį neišvaizdžia laisva palaidine ir pliažiniu sijonėliu, nepakankamai slepiančiu apdribusias odos klostes virš kelių girnelių. Saulė išryškina

* Keptas paršiukas (isp.).

plaukų žilsvumą. Ir nepaisant kosmetinio pieštuko apie akis ir lūpdažio, paryškinančio lūpas, jos veidas dabar toks, už kurio praeivio žvilgsnis užsikabintų ir tuoj pat atšoktų lyg nuo gatvės ženklo ar pašto dėžutės numerio. Momentas trumpas, vos pakankamas pulsui suvirpinti, bet užtektinai ilgas, kad iliuziniu savuoju aš suspėtų pagauti realumą moters, žvelgiančios atgal į ją iš parduotuvės vitrinos stiklo. Tai šiek tiek pribloškia. Štai ką reiškia senti, mąsto ji, įeidama paskui Izabelę į parduotuvę — tos atsitiktinės negailestingos akimirkos, tave užklumpančios, kai mažiausiai to tikiesi.

Vėliau, kai iš pliažo jie pareina į išsinuomotąjį namą, pamato, kad vyrai jau sugrįžę.

— Tėtis sensta, — pareiškia Alenas.

Erikas prie baro, kur maišo grafiną kokteilio su sangrija, užverčia aukštyn akis ir geraširdiškai gūžteli pečiais.

— Maniau, kad man teks tave nešti, tėti.

— Duok man metus. Kitąmet sugrįšime, ir aš lenktyniausiu su tavimi aplink salą, *mon pote**.

Jie taip ir nesugrįžo į Maljorką. Po savaitės, kai šeima parvyko į Paryžių, Eriką ištiko širdies smūgis. Darbe, jam kalbantis su scenos apšvietėju. Šį jis atlaikė, bet per kitus trejus metus patyrė dar du, ir paskutinysis iš jų pasirodė lemtingas. Ir taigi Pari, keturiasdešimt aštuonerių metų amžiaus, pasijuto našle kaip kadaise *Maman.*

Vieną dieną, anksti 2010-ųjų pavasarį, Pari atsiliepia į tarptautinį telefono skambutį. Jis nėra netikėtas. Faktiškai Pari tam rengiasi visą rytą. Prieš paskambinant Pari pasistengia bute likti viena. Ji paprašo Izabelės išvykti anksčiau nei įprastai. Izabelė su savo vyru Alberu gyvena visai netoliese, šiek tiek šiauriau Sen Deni salos, vos keli kvartalai nuo Pari vieno miegamojo buto. Kas antrą rytą, vaikus

* Drauguži (pranc.).

nuvežusi į mokyklą, Izabelė atvyksta aplankyti motinos. Ji atgabena Pari *baguette**, šiek tiek šviežių vaisių. Pari dar nėra prikaustyta prie invalido vežimėlio — nors tokiai galimybei ji jau save rengė. Tiesa, dėl savo ligos pernai buvo priversta išeiti į pensiją, tačiau ji dar visai pajėgi pati nukakti į maisto produktų parduotuvę ar kasdien pasivaikščioti. Tai rankos, — bjaurios, išklaipytos — labiausiai ją apvilia, o blogomis dienomis pojūtis būna toks, lyg po pirštų sąnarius brazdentųsi krištolo šukės. Pari lauke visada mūvi pirštinėmis, saugodama rankas nuo šalčio, bet daugiausia todėl, kad jų gėdijasi — mazguotų krumplių, subjaurotų, kaip jos daktaras vadina, *gulbės kaklo deformacijos* pirštų, nuolatos sulenkto mažylio.

Ak, tuštybė, sako ji Koletei.

Šįryt Izabelė jau atnešė figų, kelias plyteles muilo, dantų pastos ir plastikinį indą kaštainių sriubos. Alberas ketina pasiūlyti restorano, kur dirba vyriausiojo virėjo pavaduotoju, savininkams ją įtraukti kaip naują patiekalą į valgiaraštį. Iškraudama maišelius Izabelė pasakoja motinai apie savo nelengvai išsikovotą naują užduotį. Ji dabar rašanti muzikinius apipavidalinimus televizijos laidoms, reklamoms ir greitu laiku tikisi skurti muziką filmui. Sako pradėsianti rašyti muziką mini serialui, kuris šiuo metu filmuojamas Madride.

— Tu ten vyksi? — klausia Pari. — Į Madridą?

— *Non.*** Biudžetas per mažas. Man nepadengs kelionės išlaidų.

— Gaila. Būtum galėjusi apsistoti pas Aleną.

— O, ar įsivaizduoji, *Maman*? Vargšas Alenas. Jam vos užtenka vietos kojoms ištiesti.

Alenas — finansų konsultantas. Su savo žmona Ana ir keturiais jų vaikais gyvena mažučiame Madrido bute. Jis reguliariai elektroniniu paštu Pari siunčia savo vaikų nuotraukas ir trumpus vaizdo klipus.

* Baltas ilgas batonas (pranc.).
** Ne (pranc.).

Pari paklausia, ar Izabelė gavo žinių nuo Tjerio, ir duktė atsako — ne. Tjeris Afrikoje, rytinėje Čado dalyje, dirba pabėgėlių iš Darfūro stovykloje. Pari tai žino, nes Tjeris palaiko sporadišką ryšį su Izabele. Ji vienintelė, su kuria jis kalba. Štai tokiu būdu Pari bendrais bruožais žino apie savo sūnaus gyvenimą — pavyzdžiui, kad jis kurį laiką praleido Vietname. Arba kad jis sykį, dvidešimties, buvo vedęs, trumpai, vietnamietę.

Izabelė užkaičia virdulį ir išima iš spintelės du puodelius.

— Ne šįryt, Izabele. Tiesą sakant, noriu paprašyti, kad jau išeitum.

Izabelė meta į ją įsižeidusį žvilgsnį, ir Pari save subara, kad neparinko geresnių žodžių. Izabelė visada buvo jautraus būdo.

— Norėjau pasakyti, kad laukiu skambučio, ir man reikia šiek tiek privatumo.

— Skambučio? Iš ko?

— Vėliau tau papasakosiu, — pažada Pari.

Izabelė sukryžiuoja ant krūtinės rankas ir nusišiepia.

— Susiradai meilužį, *Maman*?

— Meilužį. Nejau esi akla. Ar pastaruoju metu bent pasižiūrėjai į mane?

— Tau nieko netrūksta.

— Turi eiti. Aš tau vėliau paaiškinsiu, pažadu.

— *D'accord, d'accord**.

Izabelė užsimeta per petį rankinuką, pasičiumpa paltą ir raktelius.

— Bet žinok, esu kaip reikiant suintriguota.

Žmogus, kuris 9.30 ryto paskambina, vadinasi Markas Varvaris. Jis užmezgė kontaktą su Pari per josios „Facebook“, angliškai parašydamas žinutę: *Ar jūs poetės Nilos Vahdati duktė? Jeigu taip, labai norėčiau su jumis pasikalbėti apie kai ką, kas bus jums įdomu.* Pari paieškojo internete jo pavardės ir išsiaiškino, kad Markas — plastikos

* Gerai jau, gerai (pranc.).

chirurgas, dirbantis Kabule ne pelno organizacijai. Dabar telefonu jis pasveikina Pari farsi kalba ir toliau šia tęsia pokalbį, kol Pari tenka pertraukti:

— Mesjė Varvari, apgailestauju, bet gal kalbėkimės angliškai?

— Ak, žinoma. Labai atsiprašau. Maniau... Nors, aišku, tai logiška, nes išvykote labai jauna, ar ne?

— Taip, tai tiesa.

— Aš išmokau farsi pats. Pasakyčiau, kad ja susikalbu daugmaž neblogai. Gyvenau čia nuo 2002-ųjų, netrukus po to, kai pasitraukė Talibanas. Anos dienos buvo labai optimistiškos. Taip, visi pasirengę atstatymui, demokratijai ir panašiai. Dabar tai visiškai kita istorija. Savaime suprantama, mes ruošiamės prezidento rikimams, bet, bijau, tai dar kita istorija.

Pari kantriai klausosi, kol Markas Varvaris ištęstai nukrypsta į logistikos sunkumus, keliamus rinkimų Afganistane, kuriuos, anot jo, laimės Karzajus, paskui pasakoja apie ramybę drumsčiančius Talibano išpuolius šiaurėje, didėjantį islamistų kėsinimąsi į vietines žiniasklaidos priemones. Priduria vieną kitą pastabą apie gyventojų perteklių Kabule, dar apie apsirūpinimo būstu kainas, kol apsukęs ilgą ratą pagaliau grįžta prie reikalo.

— Gyvenau šiame name ne vienerius metus. Kaip suprantu, jūs irgi šiame name gyvenote.

— Atleiskite?

— Tai buvo jūsų tėvų namas. Aš bent linkęs taip manyti.

— Galiu paklausti, iš kur jūs žinote?

— Taip sakė namo savininkas. Jo vardas Nabis. *Buvo* Nabis, turėčiau sakyti. Deja, jis jau miręs. Neseniai. Ar jį prisimenate?

Šio vardo paminėjimas atgaivina Pari atmintyje dailų jauną veidą, su žandenomis, kupeta atgal sušukuotų tamsių plaukų.

— Taip. Jo vardą. Jis mūsų namuose buvo virėjas, taip pat šoferis.

— Taip, jis buvo ir tas, ir tas. Nuo 1947 metų gyveno čia, šitame name. Šešiasdešimt dvejus metus. Šiek tiek neįtikima, ar ne? Bet,

kaip sakiau, jis pasimirė. Praėjusį mėnesį. Aš labai jį mėgau. Ir visi mėgo.

— Aišku.

— Nabis man paliko užrašus, — sako Markas Varvaris. — Turėjau juos perskaityti tik po jo mirties. Kai jis mirė, vieno kolegos afgano paprašiau juos išversti į anglų kalbą. Šie užrašai — daugiau negu užrašai. Tiksliau, tai laiškas, be to, įstabus. Nabis jame papasakojo kai kuriuos dalykus. Aš ieškojau jūsų, nes kai kas liečia ir jus, taip pat ir todėl, kad jis manęs prašo surasti jus ir perduoti šį laišką. Prireikė šiek tiek pastangų, bet mums pavyko nustatyti jūsų buvimo vietą. Dėkui internetui. — Jis trumpai susijuokia.

Viena savo dalimi Pari nori padėti ragelį. Intuityviai neabejoja, kad ir ką šis senis — šis žmogus iš tolimos jos praeities — už pusės pasaulio atskleidė savo krevezone ant popieriaus, tai yra tiesa. Jau seniai žinojo, kad *Maman* apie jos vaikystę melavo. Tačiau net jeigu dirva po josios gyvenimu ir suskeldėjusi nuo melo, vis tiek tai, ką Pari pasodino į tą dirvą, lieka teisinga, tvirta ir neišjudinama kaip didžiulis ąžuolas. Erikas, jos vaikai ir anūkai, jos karjera, Koletė. Tad kam to reikia? Po tiek laiko, kam to reikia? Galbūt geriausia padėti ragelį.

Bet ji nepadeda. Pulsas plazda, delnai prakaituoja, kai taria:

— Ką gi... jis sako savo užrašuose, tame laiške?

— Na, pirma, tvirtina esąs jūsų dėdė.

— Mano dėdė!

— Jei tiksliau, jūsų *netikras* dėdė. Ir ten yra daugiau. Jis atskleidžia daug kitų dalykų.

— Mesjė Varvari, ar turite tuos užrašus, tą laišką arba vertimą? Ar turite tai prie savęs?

— Taip.

— Galbūt man perskaitytumėte? Galite man perskaityti?

— Dabar?

— Jeigu turite laiko. Aš galiu jums atskambinti ir apmokėti pokalbį.

— Ne, nebūtina. Bet jūs tikrai norite?

— *Oui*, — patvirtina ji į ragelį. — Tikrai noriu, mesjė Varvari.

Jis jai perskaito laišką. Visą iki galo. Tai šiek tiek užtrunka. Kai baigia, Pari padėkoja ir pasako netrukus susisieksianti.

Padėjusi ragelį, įjungia kavavirę, nes užsinori puodelio kavos, ir nueina prie lango. Pro jį matytis jai pažįstamas vaizdas: apačioje siauras akmenimis klotas takelis, toliau kvartalu — vaistinė, prie kampo — pigi falafelio* užkandinė, *brasserie***, valdoma baskų šeimos.

Pari rankos dreba. Ją ištinka stulbinamas dalykas. Kai kas išties nepaprasta. Kaip kirtiklis įsikerta į žemę ir staiga į paviršių išburbuliuoja tiršta juoda nafta, panašiai dabar nutinka jai — iš gelmių kyla įskelti prisiminimai. Ji žvelgia pro langą *brasserie* link, bet tai, ką mato po tentu — ne liesas padavėjas su aprišta apie juosmenį juoda prikyšte, išskleidžiantis virš staliuko staltiesę, bet mažas dengtas raudonas vežimas girgždančiais ratais, besikratantis po nusidriekusių debesų dangumi, riedantis per gūbrius ir smunkantis į išdžiūvusias vandens išgraužas, aukštyn žemyn per ochros spalvos kalvas, šmėkšančias čia pat ir paskui išnykstančias. Ji mato guotais augančių vaismedžių raizgynes, vėjelis šlamena jų lapus, o vynuogienojų eilės jungia plokščiastoges trobeles. Taip pat mato skalbinių virves ir sutūpusias prie upokšnio moteris, ir girgždančių storų virvių sūpuokles po didžiuliu medžiu, ir stambų šunį, besigūžiantį nuo kaimo berniukų patyčių, ir griovį kasantį kumpanosį vyriškį, nuo prakaito prilipusiais prie nugaros marškiniais, ir moterį su šydu, palinkusią lauke prie ugnies ir gaminančią valgį.

Bet taip pat ir kai ką viso pakraštyje, savo regėjimo periferijoje — ir kaip tik tai labiausiai ją traukia — vis nutolstantį šešėlį. Vienu metu švelnų ir tvirtą. Švelnumas — rankos, laikančios josios. Tvirtumas — kelių, ant kurių kadaise ji padėdavo skruostą. Ieško jo veido,

* Smarkiai paskrudinti maltų avinžirnių su prieskoniais rutuliukai ar pyragėliai.

** Greitojo maisto restoranėlis arba alinė (pranc.).

bet šis nuo jos vis sprunka, tolsta kaskart, kai pasisuka pamatyti. Pari jaučia savyje atsiveriant spragą. Jos gyvenime, visą jos gyvenimą, buvo didelis stygius. Ji kažkaip visada tai žinojo.

— Brolio, — sako ji nejausdama, kad kalba, nejausdama, kad verkia.

Staiga jai ant liežuvio atsirita eilutė iš farsi dainos:

Žinau — mažutę liūdną fėją
Kartą naktį nunešė vėjas.

Yra ir kita, galbūt ankstesnė, eilutė, ji tuo tikra, bet ta irgi nuo jos sprunka.

Pari atsisėda. Kitaip negali. Kažin ar šiuo momentu pajėgtų stovėti. Laukia, kol išvirs kava, ir mąsto, kad atsigėrusi jos, paskui galbūt surūkiusi cigaretę, nueis į svetainę ir paskambins Koletei į Lioną išsiaiškinti, ar sena draugė gali jai suorganizuoti kelionę į Kabulą.

Bet kurį laiką Pari sėdi. Užsimerkia, kai kavavirė pradeda gurguliuoti, ir mato švelniai dunksančias kalvas, dangų, aukštą ir mėlyną, ir saulę, besileidžiančią už vėjo malūno, ir — visada, visada — ūkuose skendinčias kalnų virtines, nykstančias toli horizonte.

7

2009-ųjų vasara

— Tavo tėvas — didis žmogus.

Adelis pakėlė galvą. Mokytoja Malalai pasilenkusi pašnabždėjo jam tai į ausį. Apkūni vidutinio amžiaus moteris su karoliukais išsiuvinėta violetine skara ant pečių dabar jam nusišypsojo užsimerkdama.

— O tu — laimingas berniukas.

— Žinau, — irgi pašnabždom atsakė jis.

Gerai, sudėliojo ji lūpomis.

Jie stovėjo ant paradinių naujos miestuko mokyklos mergaitėms — šviesiai žalio stačiakampio pastato plokščiu stogu ir dideliais langais — laiptelių, o Adelio tėvas, jo baba džanas, sukalbėjo trumpą maldą, po kurios sekė gyva prakalba. Tvoskiančiame vidudienio karštyje priešais juos buvo susirinkusi didelė minia besimerkiančių nuo saulės vaikų, jų tėvų ir vyresniųjų, apytikriai apie šimtas vietinių iš Šadbag-e-Nau, Naujojo Šadbago, miestuko.

— Afganistanas — mūsų visų motina tėvynė, — pasakė Adelio tėvas, storą smilių iškėlęs į dangų, ir saulė pagavo jo žiedo su agato akimi lankelį. — Bet ji — pasiligojusi motina, ilgai kentėjusi.

Teisybė, dabar motina reikalinga savo sūnų, kad galėtų pasveikti. Taip, bet ji reikalinga ir savo dukterų — tiek pat, jeigu ne daugiau!

Tie žodžiai sukėlė garsius aplodismentus ir keletą pritariančių šūksnių bei ūktelėjimų. Adelis apžvelgė veidus minioje. Jie žvelgė į jo tėvą ir buvo sužavėti. Baba džanas, juodais vešliais antakiais ir veik visą veidą dengiančia barzda, stovėjo aukštas ir tvirtas, gerokai pranokstantis visus, tokių plačių pečių, kad jais beveik užpildytų mokyklos įėjimą.

Jo tėvas kalbėjo toliau. O Adelio akys sustojo ties Kabiru, vienu iš babos džano dviejų asmens sargybinių, abejingai stovinčiu iš kitos jo tėvo pusės su kalašnikovu rankoje. Adelis matė patamsintuose Kabiro aviatoriaus akinių lęšiuose atsispindinčią minią. Kabiras buvo žemas, liesas, kone geibus ir nešiojo ryškių spalvų — levandų, turkio, oranžinės — kostiumus, bet baba džanas sakė, kad jis — vanagas, ir jeigu per menkai jį vertintum, padarytum sau pačiam pražūtingą klaidą.

— Taigi štai ką jums sakau, jaunosios Afganistano dukros, — baigė baba džanas, išskėstomis sveikinimo gestu rankomis. — Dabar jūsų laukia rimta pareiga. Mokytis, būti stropioms, pasižymėti savo moksluose, kad visomis didžiuotųsi ne tik jūsų tėvai ir motinos, bet ir motina, kuri mums visiems bendra. Jos ateitis jūsų rankose, ne manosiose. Aš prašau negalvoti apie šią mokyklą kaip mano dovaną jums. Tai tik pastatas, glausiantis viduje *tikrąją* dovaną, tai yra jus. Jūs esate dovana, jaunosios sesės, ne tik man ir Šadbag-e-Nau bendruomenei, bet, svarbiausia, pačiam Afganistanui! Telaimina jus Dievas.

Vėl prapliupo aplodismentai. Keli žmonės sušuko:

— Telaimina Dievas tave, vade sahibai!

Baba džanas plačiai šypsodamasis iškėlė kumštį. Adeliui akys kone sudrėko iš pasididžiavimo.

Mokytoja Malalai padavė baba džanui žirkles. Skersai įėjimo į klasę buvo nutiestas raudonas kaspinas. Minia prisislinko arčiau, kad geriau matytų, ir Kabiras pamojo keliems žmonėms atsitraukti, porą

jų pastūmė į krūtinę. Iš minios pakilo rankos su mobiliaisiais telefonais įrašyti vaizdui, kaip perkerpamas raudonas kaspinas. Baba džanas paėmė žirkles, luktelėjo ir pasisukęs į Adelį pasakė:

— Štai, sūnau, imkis tos garbės. — Ir padavė Adeliui žirkles.

Adelis sumirksėjo.

— Aš?

— Pirmyn, — padrąsino baba džanas, jam pamerkdamas akį.

Adelis perkirpo kaspiną. Prapliupo ilgi aplodismentai. Adelis girdėjo suspragsint kelis fotoaparatus, šaukiančius balsus: „*Allah u akbar!**“

Paskui baba džanas atsistojo tarpduryje, o mokinės — mergaitės nuo aštuonerių iki penkiolikos metų — eilute po vieną ėjo į klasę. Visos buvo su baltomis skarelėmis ir smulkiai dryžuotomis juodai pilkomis uniformomis, joms padovanotomis babos džano. Adelis stebėjo, kaip kiekviena mokinė eidama vidun droviai prisistato babai džanui. O baba džanas šiltai joms šypsojosi, paglostydavo galvas ir tarstelėdavo vieną kitą padrąsinamą žodį: „Linkiu tau sėkmės, bibi Marjama. Uoliai mokykis, bibi Homaira. Versk mus tavimi didžiuotis, bibi Ilhama.“

Vėliau šalia juodo „Land Cruiser“ Adelis, dabar prakaituodamas karštyje, stovėjo prie savo tėvo ir stebėjo jį spaudžiant rankas vietiniams. Laisvąja ranka baba džanas leido per pirštus maldos karoliukus ir šiek tiek pasilenkęs, suraukta kakta, linksėdamas kantriai klausėsi, dėmesingas kiekvienam, kas — vyras ar moteris — prieidavo padėkoti, ištarti maldą, pareikšti pagarbą, o daugelis jų, naudodamiesi proga, ir paprašyti paslaugos. Motina, kurios sergantį vaiką reikėjo nuvežti pas chirurgą į Kabulą, vyras, kuriam reikėjo paskolos batų taisyklai atidaryti, mechanikas, prašantis naujo įrankių komplekto.

Vade sahibai, jeigu galėtum tai rasti savo širdyje...

Neturiu kur kitur kreiptis, vade sahibai...

* Dievas yra didis!

Adelis niekada nebuvo girdėjęs, kad kas nors, išskyrus artimus šeimynykščius, kreiptųsi į babą džaną kaip nors kitaip nei „vade sahibai", nors rusai jau buvo seniai išėję ir baba džanas jau dešimt metų ar daugiau nepaleido iš šautuvo nė vieno šūvio. Tenai namie, svetainėje, visur ant sienų kabėjo įrėmintos nuotraukos iš babos džano džihado laikų. Adelis įsiminė kiekvieną iš tų nuotraukų: jo tėvas, besiremiantis į apdulkėjusio seno džipo sparną, tupintis ant sudeginto tanko bokštelio, išdidžiai, perjuostu skersai krūtinės amunicijos diržu pozuojantis su savo vyrais šalia jų numušto sraigtasparnio. Vienoje jis su liemene ir šovinine maldoje kaktą prispaudęs prie dykumos paklotės. Tuomet jis, Adelio tėvas, buvo kur kas liesesnis, ir tose nuotraukose už jo nesimatė nieko daugiau kaip tik kalnai ir smėlis.

Mūšiuose baba džanas dusyk buvo rusų pašautas. Jis Adeliui parodė savo žaizdas: vieną vos po kairės krūtinės ląstos šonkauliais — ta, pasakė, jam kainavo blužnį — ir kitą pilve, maždaug per nykščio ilgį nuo bambos. Pasak jo, atsižvelgiant į viską, jam pasisekė. Turėjo draugų, kurie neteko rankų, kojų, akių; draugų apdegusiais veidais. Jie tai iškentė dėl savo tėvynės, pasakė baba džanas, ir taip pat dėl Dievo. Tai ir yra džihado esmė, sakė jis. Auka. Tu paaukoji savo galūnes, regėjimą — net savo gyvenimą — ir darai tai su džiaugsmu. Džihadas tau taip pat pelno tam tikras teises ir privilegijas, sakė jis, nes Dievas pasirūpina, kad daugiausia aukojantys taip pat susilauktų ir paties teisingiausio atlygio.

Tiek šiame, tiek ir kitame gyvenime, pridūrė baba džanas, parodydamas savo storu pirštu pirma žemyn, paskui aukštyn.

Žvelgdamas į tas nuotraukas Adelis gailėdavosi, kad tuomet jo dar nebuvo ir tais kur kas nuotykingesniais laikais negalėjo kovoti greta savo tėvo džihade. Jam patiko įsivaizduoti save ir babą džaną drauge šaudančius į rusų sraigtasparnius, sprogdinančius tankus, besisaugančius nuo apšaudymo, gyvenančius kalnuose ir miegančius urvuose. Tėvas ir sūnus, karo didvyriai. Taip pat ten buvo didelė įrėminta fotografija babos džano, šypsančio šalia prezidento Karzajaus *Arge,*

prezidentiniuose rūmuose Kabule. Šita naujesnė, padaryta nedidelės ceremonijos metu, kai baba džanas buvo apdovanotas už savo humanitarinę veiklą Šadbag-e-Nau miestuke. Šio apdovanojimo baba džanas daugiau nei nusipelnė. Naujoji mokykla mergaitėms — tik paskutinysis jo sumanymas. Adelis žinojo, kad miestuko moterys gimdydamos dažnai mirdavo. Bet dabar jau ne, nes jo tėvas atidarė didelę ambulatoriją, vadovaujamą dviejų gydytojų ir trijų akušerių, kuriems algą jis mokėjo iš savo kišenės. Visi miestuko gyventojai gaudavo ambulatorijoje nemokamą medicininę priežiūrą; nė vienas Šadbag-e-Nau vaikas neliko nepaskiepytas. Baba džanas siųsdavo brigadas į miestukus nustatyti vandenviečių ir kasti šulinių. Tai baba džanas padėjo galiausiai atvesti į Šadbag-e-Nau nuolatinį elektros tiekimą. Atsidarė bent dešimt naujų verslų, paremtų jo paskolomis, kurios, kaip Adelis iš Kabiro sužinojo, retai kada, jeigu išvis, būdavo grąžinamos.

Adelis nemelavo, kai anksčiau atsakė mokytojai. *Žinojo* esąs laimingas, būdamas tokio žmogaus sūnus.

Besibaigiant rankų spaudinėjimams Adelis pastebėjo prie jo tėvo besiartinantį menką žmogelį — su apskritų lęšių ir plonų rėmelių akiniais, trumpa žila barzda ir mažais it sudegusių degtukų galvutės dantimis. Jam iš paskos vilkosi apytikriai tokio pat amžiaus kaip ir Adelis berniokas. Pro abiejų jo sportukų skyles kyšojo pėdų nykščiai. Plaukai ant galvos sulipę į nepaslankų veltinį. Džinsai tokie purvini, kad net sustandėję ir, be to, per trumpi. O kaip kontrastas — beveik iki kelių nutįsę trumparankoviai sportiniai marškinėliai.

Tarp senio ir babos džano atsistojo Kabiras.

— Jau tau sakiau: dabar netinkamas metas, — pareiškė jis.

— Aš tik noriu vadui tarti kelis žodelius, — atsakė seniokas.

Baba džanas suėmė Adelį už alkūnės ir švelniai stumtelėjo ant užpakalinės „Land Cruiser“ sėdynės.

— Važiuojam, sūnau. Mama tavęs laukia.

Jis įlipo šalia Adelio ir užtrenkė dureles.

Iš salono vidaus, kylant jo pusės patamsintam lango stiklui, Adelis stebėjo, kaip Kabiras kažką seniui pasakė, bet žodžių nenugirdo. Paskui Kabiras iš priekio apėjo visureigį ir įsėdo į vairuotojo vietą, pasidėdamas kalašnikovą ant keleivio sėdynės, o paskui įjungė degimą.

— Apie ką kalbėjotės? — paklausė Adelis.

— Nieko svarbaus, — atsakė Kabiras.

Jie išsuko į kelią. Kai kurie stovėję minioje berniukai leidosi vytis, bet trumpai, kol „Land Cruiser“ nutolo. Kabiras vairavo kertančios perpus Šadbag-e-Nau miestuką pagrindinės gatvės žmonių perpildytu komerciniu ruožu ir dažnai spaudė klaksoną, automobilį laviruodamas per spūstį. Visi traukėsi į šalį. Kai kurie žmonės mojavo. Adelis stebėjo perpildytus šaligatvius, žvilgsniu trumpai apsistodamas ties pažįstamais vaizdais — mėsinėse ant kablių sukabintas skerdenas; kalvius, sukančius medinius ratelius, rankomis pumpuojančius dumples; vaisių pardavėjus, vaikančius muses nuo savųjų vynuogių ir vyšnių; šaligatvio kirpėją, ant pintinės kėdės galandantį skustuvą. Jie važiavo pro arbatines, kebabines, automobilių taisyklas, mečetę, kol Kabiras pasuko automobilį per didžiąją miestuko aikštę, kurios viduryje stūksojo mėlynas fontanas ir devynių pėdų aukščio juodo akmens mudžahedinas su gražiai apie galvą apvyniotu turbanu ir raketiniu granatsvaidžiu ant peties, žvelgiantis į rytus. Statulai pastatyti baba džanas asmeniškai užsakė skulptorių iš Kabulo.

Nuo komercinio ruožo į šiaurę buvo keli gyvenamieji kvartalai, daugiausia sudaryti iš siaurų negrįstų gatvelių ir žemų plokščiastogių namukų, nudažytų baltai, geltonai ar mėlynai. Ant keleto stogų kėpsojo palydovinės lėkštės; iš nemažai langų karojo afganiškos vėliavos. Baba džanas anksčiau Adeliui papasakojo, kad dauguma Šadbag-e-Nau namų ir verslo įmonių pastatyta per pastaruosius penkiolika metų ar panašiai. Prie daugelio iš jų statybos pridėjęs ranką ir jis. Nemažai čionykščių gyventojų jį laikė Šadbag-e-Nau įkūrėju, ir Adelis žinojo, kad bendruomenės vyresnieji pasiūlė miestuką pavadinti baba džano vardu, bet jis tos garbės atsisakė.

Iš čia pagrindinis kelias dvi mylias driekėsi į šiaurę, kol susijungė su Šadbag-e-Kohna, Senuoju Šadbagu. Adelis taip ir nematė kaimo, kaip šis kadaise, prieš dešimtmečius, atrodė. Iki to laiko, kai baba džanas atsivežė jį ir jo motiną iš Kabulo į Šadbagą, kaimas kone visai išnyko. Dingo visi namai. Išliko tik vienintelė praeities relikvija — griūvantis vėjo malūnas. Prie Šadbag-e-Kohnos Kabiras iš pagrindinio kelio pasuko kairėn, į platų ketvirčio mylios ilgio negrįstą taką, atsiremiantį į storas dvylikos pėdų aukščio sienas, juosiančias įtvirtintą rezidenciją, kur su savo tėvais gyveno Adelis — tai buvo vienintelis, išskyrus vėjo malūną, tebestovintis Šadbag-e-Kohnoje statinys. Kol visureigis kratėsi ir šokčiojo taku, Adeliui pasimatė baltos sienos. Jų viršumi tęsėsi spygliuotos vielos ringės.

Uniformuotas sargybinis, visada saugantis pagrindinius rezidencijos vartus, atidavė pagarbą ir atstūmė jų sąvaras. Kabiras įvairavo visureigį pro vartus ir toliau nuvažiavo žvyruotu keliuku namo link.

Namas buvo trijų aukštų, nudažytas šviesiai rožine ir turkio žalumos spalvomis, su aukštyn besistiebiančiomis kolonomis, smailomis pakraigėmis ir saulėje tviskančiais veidrodiniais dangoraižio stiklais. Jis turėjo parapetus, verandą, išklotą žėrinčia mozaika, plačius balkonus su išraitytais kaldintos geležies turėklais. Viduje buvo devyni miegamieji ir septyni vonios kambariai. Kartais, kai Adelis su baba džanu žaisdavo slėpynių, Adelis klaidžiodavo kokią valandą ar ilgiau, kol surasdavo tėvą. Visos spintelės vonios kambariuose ir virtuvėje buvo iš granito ir balto marmuro. Pastaruoju metu, Adelio džiaugsmui, baba džanas kalbėjo pusrūsyje įrengsiąs baseiną.

Kabiras sustabdė visureigį žiedinėje įvažoje priešais aukštus paradinius namo vartukus ir išjungė variklį.

— Gal duotum mums minutėlę? — paprašė baba džanas.

Kabiras linktelėjo ir išlipo iš automobilio. Adelis stebėjo jį užkopiant marmuriniais laipteliais prie vartukų ir paskambinant. Vartukus atidarė Azmarajis — kitas asmens sargybinis — žemas, kresnas

stačiokas. Abu vyrai persimetė keliais žodžiais, paskui lūkuriavo ant laiptelio, užsirūkydami po cigaretę.

— Ar tikrai tau būtina vykti? — paklausė Adelis.

Jo tėvas kitą rytą ketino keliauti į pietus pasižiūrėti savo medvilnės laukų Helmande ir susitikti su darbininkais medvilnės ūkyje, kurį ten įkūrė. Jo nebus dvi savaitės, ir tas laiko tarpas Adeliui atrodė begalinis.

Baba džanas pasižiūrėjo į jį. Užimdamas daugiau nei pusę užpakalinės sėdynės, Adelį vertė jaustis kaip nykštuką.

— Nenori, kad vykčiau, sūnau?

Adelis linktelėjo.

— Šiandien aš didžiavausi. Didžiavausi tavimi.

Baba džanas uždėjo savo stambios plaštakos svorį Adeliui ant kelio.

— Dėkui, Adeli. Vertinu tai. Bet aš imuosi tave į tokius renginius, kad mokytumeis, kad suprastum, kaip svarbu žmonėms, kuriems pasisekė, panašiems į mus, gyventi pateisinant savo atsakomybę.

— Aš tik noriu, kad tau nereikėtų nuolat išvykti.

— Aš irgi, sūnau. Aš irgi. Bet išvykstu tik rytoj. Vėliau vakare būsiu namie.

Adelis linktelėjo, nuleisdamas akis sau į rankas.

— Klausyk, — švelniai pasakė tėvas, — šio miestuko žmonėms esu reikalingas. Jiems reikalinga mano pagalba, kad galėtų turėti namus, rasti darbą ir užsidirbti pragyvenimui. Kabulas turi savų problemų. Iš ten negali jiems padėti. Todėl jeigu aš nepadėsiu, niekas kitas to nedarys. Ir tuomet tie žmonės kentės.

— Žinau, — sumurmėjo Adelis.

Baba džanas švelniai spustelėjo jam kelį.

— Ilgiesi Kabulo ir savo draugų, aš žinau. Sunku buvo jums abiem čia prisitaikyti, tau ir tavo mamai. Taip pat žinau, kad esu nuolat išvykęs, keliauju, dalyvauju susitikimuose ir kad daugybė žmonių reikalauja mano laiko. Bet... pažvelk į mane, sūnau.

Adelis pakėlė akis ir susidūrė su babos džano akimis. Šios iš po vešlių jo antakių spindėjo švelnumu.

— Niekas šiame pasaulyje man nėra svarbiau už tave, Adeli. Tu mano sūnus. Dėl tavęs mielai visko išsižadėčiau. Dėl tavęs išsižadėčiau savo gyvybės, sūnau.

Adelis linktelėjo, jam akys sudrėko. Kartais, kai baba džanas šitaip kalbėdavo, Adelis jausdavo savo širdį plečiantis ir plečiantis, kol tapdavo sunku įkvėpti oro.

— Ar mane supranti?

— Taip, baba džanai.

— Tiki manimi?

— Tikiu.

— Gerai. Tad pabučiuok savo tėvą.

Adelis rankomis apsivijo babos džano kaklą, ir tėvas tvirtai, kantriai priglaudė jį prie savęs. Adelis prisiminė, kad kai buvo mažas, kai vidury nakties, vis tebedrebėdamas nuo blogo sapno, paliesdavo tėvo petį, tėvas nusistūmęs antklodę leisdavo jam įsiropšti į lovą, apkabindavo ir bučiuodavo viršugalvį, kol Adelis nustodavo drebėjęs ir vėl užmigdavo.

— Galbūt aš tau parvešiu iš Helmando kokį nors mažmožį, — pasakė baba džanas.

— Nereikia, — kimiu balsu sumurmėjo Adelis.

Jis jau turėjo tiek žaislų, kad nebežinojo, ką su jais veikti. Ir pasaulyje nebuvo tokio žaislo, kuris atstotų išvykusį jo tėvą.

Tądien vėliau Adelis tupėjo įsitaisęs perpus laiptų aukščio ir slapčia stebėjo žemiau savęs besirutuliojančią sceną. Kiek anksčiau sučirškė durų skambutis, atidarė Kabiras. Dabar Kabiras rėmėsi į durų staktą ir ant krūtinės sukryžiavęs rankas blokavo įėjimą, kalbėdamasis su žmogumi kitapus slenksčio — tuo pačiu senioku, matė Adelis, anksčiau pasirodžiusiu prie mokyklos, su akiniais ir

dantimis it nudegę degtukai. Šalia stovėjo ir tas berniukas skylėtais batais.

— Kur jis išvyko? — paklausė senis.

— Su reikalais. Į pietus, — paaiškino Kabiras.

— Girdėjau, jis išvyksta rytoj.

Kabiras gūžtelėjo pečiais.

— Ar ilgai jo nebus?

— Du, galbūt tris mėnesius. Kas žino.

— Aš girdėjau ką kita.

— Nagi, bandai mano kantrybę, seni, — pareiškė Kabiras, atkryžiuodamas rankas.

— Aš jo palauksiu.

— Ne, čia tu nelauksi.

— Norėjau pasakyti, prie kelio.

Kabiras nekantriai sumindžikavo kojomis.

— Daryk, kaip nori, — atkirto jis. — Bet vadas užsiėmęs žmogus. Ką gali žinoti, kada jisai sugrįš.

Senis linktelėjo ir atsitraukė, o berniukas pasekė juo.

Kabiras užtrenkė duris.

Adelis šeimos kambaryje atitraukė užuolaidą ir pro langą stebėjo senį su berniuku, žingsniuojančius negrįstu keliuku, jungiančiu su pagrindiniu keliu.

— Tu jam pamelavai, — prikišo Adelis.

— Už tai man mokama: privalau saugoti tavo tėvą nuo maitvanagių.

— Vis dėlto, ko gi jis nori? Darbo?

— Ko nors panašaus.

Kabiras nuėjo prie sofos ir nusiavė batus. Pažvelgęs į Adelį pamerkė akį. Adeliui Kabiras patiko kur kas labiau nei Azmarajis, nemalonus ir retai jam ištariantis bent žodį. O Kabiras lošdavo su Adeliu kortomis ir kviesdavo drauge žiūrėti DVD. Kabiras mėgo filmus.

Jis turėjo juodojoje rinkoje nusipirkęs jų rinkinį ir žiūrėdavo po dešimt dvylika filmų per savaitę — iranietiškų, prancūziškų, amerikietiškų ir, žinoma, Bolivudo — jam buvo nesvarbu kokius. Ir kai kada, jeigu Adelio motina būdavo kitame kambaryje ir Adelis pažadėdavo nepapasakoti savo tėvui, Kabiras ištuštindavo kalašnikovo magaziną ir leisdavo Adeliui jį palaikyti rankose kaip mudžahedinui. Dabar kalašnikovas stovėjo atremtas į sieną šalia paradinių durų.

Kabiras atsigulė ant sofos, užsikėlė ant porankio kojas ir ėmėsi sklaidyti laikraštį.

— Jie atrodė ganėtinai nekenksmingi, — pasakė Adelis, paleisdamas užuolaidą ir atsisukdamas į Kabirą. Matė tik asmens sargybinio kaktą, išsikišančią virš laikraščio krašto.

— Taigi galbūt būčiau turėjęs pakviesti juos arbatos, — murmtelėjo Kabiras. — Ir pasiūlyti pyrago.

— Nesišaipyk.

— Jie visi atrodo nekenksmingi.

— Ar baba džanas ketina jiems padėti?

— Galbūt. — Kabiras atsiduso. — Tavo tėvas savo žmonėms kaip upė. — Jis nuleido laikraštį ir nusišiepė. — Iš kur tai? Nagi, Adeli. Praeitą mėnesį mudu matėme.

Adelis patraukė pečiais ir pasuko laiptais kopti viršun.

— *Lorensas*, — nuo sofos pavymui šūktelėjo Kabiras. — *Arabijos Lorensas.* Su Entoniu Kvinu. — Ir paskui, kai jau Adelis pasiekė laiptų viršų, pridūrė: — Jie visi maitvanagiai, Adeli. Neužkibk ant jų vaidybos. Sulestų tavo tėvą švariai iki kaulų, jeigu tik galėtų.

Vieną rytą, praėjus porai dienų po to, kai tėvas išvyko į Helmandą, Adelis nuėjo viršun į savo tėvų miegamąjį. Iš anapus durų bumbsėjo garsi muzika. Atsidaręs duris išvydo motiną su šortais ir sportiniais marškinėliais, priešais didžiulį plokščio ekrano televizorių mėgdžiojančią trijų suprakaitavusių blondinių judesius — virtinę

šuoliukų, pritūpimų, įtūpstų ir susilenkimų. Ji pastebėjo sūnų dideliame veidrodyje ant tualetinio stalelio.

— Nori prie manęs prisidėti? — per trenkiančią garsią muziką šūktelėjo padususi.

— Aš tik pasėdėsiu čia, — atsakė jis, nusmuko ant kilimu klotų grindų ir stebėjo motiną, vardu Arija, kaip varlę šokčiojančią per kambarį pirmyn ir atgal.

Adelio motina buvo gležnų rankų ir pėdų, riestos nosytės ir dailaus veiduko kaip kokios aktorės iš Bolivudo filmų. Liekna, judri ir jauna — ištekėjo už babos džano vos keturiolikos metų. Adelis taip pat turėjo dar vieną motiną, senesnę, ir tris vyresnius įbrolius, bet baba džanas visus įkurdino rytuose, Džalalabade, ir Adelis juos matydavo tik sykį per mėnesį ar panašiai, kai baba džanas jį pasiimdavo jų aplankyti. Skirtingai nei jo motina ir pamotė, kurios viena kitos nemėgo, Adelis su savo įbroliais gerai sutarė. Kai nuvažiuodavo pas juos į Džalalabadą, įbroliai jį vesdavosi kartu į parkus, *bazaarus*, kinus ir buskaši varžybas. Jie su juo žaisdavo vaizdo žaidimus „Blogio rezidentas“ ir šaudydavo į zombius „Pareigos šauksme“, taip pat išsirinkdavo jį į savo komandą kaimynystės futbolo rungtynėms. Adelis labai gailėjosi, kad jie gyvena ne čia, šalimais jo.

Adelis žiūrėjo, kaip motina atsigulusi aukštielninka kelia nuo grindų ir vėl nuleidžia ištiestas kojas su įspraustu tarp kulkšnių mėlynu plastikiniu kamuoliu.

Po teisybei, nuobodybė čia, Šadbage, Adelį gniuždė. Per dvejus metus, kai jie čia gyveno, jis neįgijo nė vieno draugo. Negalėjo dviračiu nuvažiuoti į miestuką, tikrai negalėjo vienas, kai visame regione toks pagrobimų protrūkis, nors vis dėlto kartkartėmis trumpam slapčia išsmukdavo iš namų, visada laikydamasis įtvirtintos teritorijos ribose. Neturėjo ir bendraklasių, nes baba džanas jam neleido lankyti vietinės mokyklos, — „saugumo sumetimais“, sakė, — tad kasryt į namus atvykdavo repetitorius duoti pamokų. Daugiausia Adelis leisdavo laiką skaitydamas ar vienas spardydamas futbolo kamuolį, arba žiūrėdamas

filmus su Kabiru, dažnai tuos pačius dar ir dar kartą. Jis apatiškai bastydavosi po erdvius, aukštomis lubomis jų masyvaus namo koridorius, po visus didelius tuščius kambarius arba sėdėdavo savo miegamajame viršuje, spoksodamas pro langą. Jis gyveno prabangioje rezidencijoje, tačiau labai ribotame pasaulyje. Kai kuriomis dienomis jam būdavo taip nuobodu, kad norėdavosi graužti medį.

Žinojo, kad ir motina čia jaučiasi labai vieniša. Ji mėgino užpildyti savo dienas rutininiais dalykais: rytais mankšta, dušu, paskui pusryčiais, skaitymu, krapštymusi sode, dar vėliau, antroje dienos pusėje, indiškomis muilo operomis per televiziją. Kai baba džanas būdavo išvykęs, o tai atsitikdavo dažnai, ji visada po namus vaikščiodavo vilkėdama pilką treningą ir avėdama sportukus, veidas būdavo be kosmetikos, plaukai susukti į mazgą ant sprando. Motina net retai atidarydavo brangenybių dėžutę, kurioje laikė visus žiedus, karolius ir auskarus, babos džano jai parvežtus iš Dubajaus. Kartais ji valandų valandas prakalbėdavo telefonu su savo šeimos nariais Kabule. Tik tuomet, kai sykį kas du ar tris mėnesius kelioms dienoms apsilankydavo jos sesuo ar tėvai, Adelis matydavo motiną pagyvėjusią. Ji vilkėdavo ilgomis kartūno suknelėmis, avėdavo aukštakulniais, pasidažydavo veidą. Jos akys spindėdavo, visur po namus skambėdavo jos juokas. Ir kaip tik tada Adelis suspėdavo trumpai pamatyti, kokia ji galbūt buvusi anksčiau.

Kai baba džanas būdavo išvykęs, Adelis ir motina stengdavosi vienas kitą prablaškyti. Dviese stumdydavo į vietas dėlionės fragmentus ir žaisdavo golfą ar tenisą Adelio kompiuteriniais vaizdo žaidimais. Bet mėgstamiausia Adelio pramoga buvo su mama statyti iš dantų krapštukų namukus. Ant popieriaus lapo mama padarydavo trijų matmenų namo brėžinį, kuriame nieko netrūkdavo — nei priekinio priebučio, nei smailiašelmenio stogo, nei laiptinių viduje, nei atskirus kambarius skiriančių sienų. Pirmiausia juodu suręsdavo pamatą, paskui vidines sienas ir laiptus, valandų valandas klijuodami dantų krapštukus, atskiras dalis palikdami džiūti. Adelio mama saky-

davo, kad kai buvo jaunesnė, prieš ištekėdama už jo tėvo, ji svajojusi tapti architekte.

Kaip tik sykį, kai abu statė dangoraižį, ji papasakojo Adeliui, kaip juodu su baba džanu susituokė.

Iš tikrųjų tai jis turėjo vesti mano vyresnę seserį, pasakė ji.

Tetą Nargisę?

Taip. Tai atsitiko Kabule. Kartą jis ją pamatė gatvėje, ir to užteko. Būtinai turėjo ją vesti. Kitą dieną prisistatė pas mus į namus — jis ir penki jo vyrai. Daugmaž patys įsiprašė. Visi avėjo auliniais. Ji palingavo galva ir nusijuokė, lyg baba džanas būtų pasielgęs juokingai, bet nusijuokė ne kaip paprastai, kai kas nors jai pasirodydavo juokinga. *Būtum matęs savo senelių veidus.*

Jie sėdėjo svetainėje, baba džanas, jo vyrai ir jos tėvai. Kol visi kalbėjosi, ji virtuvėje ruošė arbatą. Būta keblumo, pasakė ji, nes sesuo Nargisė jau buvo susižadėjusi, pažadėta pusbroliui, gyvenusiam Amsterdame ir studijavusiam inžineriją. Kaipgi jie galėtų nutraukti sužadėtuves? — klausė jos tėvai.

Ir tuomet į svetainę įeinu aš, nešina padėklu su arbata ir saldumynais. Pripilu jiems puodelius ir padedu ant stalo valgį, o tavo tėvas mane mato, ir kai apsisuku eiti, jis, tavo tėvas, sako: „Galbūt jūs ir teisus, pone. Negarbinga nutraukti sužadėtuves. Bet jeigu jūs pasakysite, kad ir šitoji paimta, tai, bijau, nieko kito man neliks, kaip tik pamanyti, kad manęs nenorite." Ir jis nusijuokia. Taigi štai taip mudu susituokėme.

Ji paėmė klijų tūbelę.

Tau jis patiko?

Ji nežymiai gūžtelėjo pečiais.

Tiesą sakant, veikiau buvau išsigandusi, nei kaip nors kitaip.

Bet dabar jis tau patinka, tiesa? Myli jį.

Žinoma, taip, Adeliui atsakė mama. *Kas per klausimas.*

Ji padėjo klijus, kelias sekundes luktelėjo ir tęsė toliau: *Pažiūrėk, kaip mes gyvename, Adeli,* lėtai ištarė. *Apsidairyk aplinkui. Ko gailėtis?*

Ir nusišypsojusi, švelniai patempė jį už ausies lezgelio. *Be to, nebūčiau turėjusi ir tavęs.*

Dabar Adelio mama išjungė televizorių ir uždususi atsisėdo ant grindų, rankšluosčiu sausindamasi nuo kaklo prakaitą.

— Kodėl pats šįryt kuo nors neužsiimi, — pasakė ji, pasirąžydama nugarą. — Einu po dušu, o paskui valgysiu. Ir ketinau paskambinti tavo seneliams. Jau pora dienų kaip su jais nesikalbėjau.

Adelis atsiduso ir atsistojo.

Savo kambaryje, žemesniame aukšte ir kitame namo sparne, jis susirado futbolo kamuolį, užsivilko Zidano marškinėlius, babos džano jam padovanotus per praėjusį, dvyliktąjį, gimtadienį. Nusigavęs laiptais į apačią aptiko Kabirą snaudžiantį, su išskleistu kaip antklodė laikraščiu ant krūtinės. Jis pasičiupo iš šaldytuvo skardinėlę obuolių sulčių ir atsidaręs duris išėjo laukan.

Žvyruotu takučiu patraukė pagrindinių įtvirtintos teritorijos vartų link. Būdelė, kurioje stovėdavo ginkluotas sargybinis, buvo tuščia. Adelis žinojo laiką, kuomet sargybinis apeina teritoriją. Jis atsargiai atidarė vartus ir išsmuko į lauką, tyliai juos užverdamas. Beveik iškart susidarė įspūdis, kad šiapus sienos lengviau kvėpuoti. Kai kuriomis dienomis įtvirtintoji rezidencija pernelyg atrodydavo kaip kalėjimas.

Jis žingsniavo plačiame sienos šešėlyje rezidencijos užpakalinės pusės link, tolyn nuo pagrindinio kelio. Tenai, už rezidencijos, buvo babos džano vaismedžių sodai, kuriais jis labai didžiavosi. Keli akrai ilgų lygiagrečių eilių su kriaušėmis ir obelimis, abrikosais, vyšniomis, figomis, taip pat ir su lokvomis. Per ilgus Adelio pasivaikščiojimus su savo tėvu po tuos sodus baba džanas užsikeldavo jį ant pečių, ir Adelis abiem nuraškydavo po porą išnokusių obuolių. Tarp įtvirtintos rezidencijos ir sodų buvo aikštelė, beveik tuščia, išskyrus pašiūrę, kur sodininkai laikė savo įnagius. Vienintelis kitas daiktas ten buvo plokščias kelmas, likęs, kaip atrodė, nuo kadaise augusio milžiniško seno medžio. Sykį baba džanas su Adeliu suskaičiavo jo rieves ir pa-

darė išvadą, kad medis tikriausiai regėjęs pro šalį žygiuojančią Čingischano armiją. Liūdnai linguodamas galva jis pasakė, kad tas, kuris nukirto medį, buvo tikrų tikriausias kvailys.

Diena buvo karšta, saulė plieskė tokiame švariame mėlyname danguje kaip tie, kokius Adelis mažas piešdavo kreidelėmis. Jis padėjo ant kelmo obuolių sulčių skardinėlę ir ėmėsi treniruotis žongliruoti kamuoliu. Asmeninis jo rekordas buvo šešiasdešimt aštuoni stuktelėjimai koja, kamuoliui nenukrentant ant žemės. Pasiekė jį pavasarį, o dabar buvo vasaros vidurys, ir Adelis vis dar bandė rekordą pagerinti. Jau pristuksėjo iki dvidešimt aštunto karto, kai pajuto, kad kažkas jį stebi. Berniokas — tas, kuris buvo su seniu, bandžiusiu kreiptis į babą džaną per mokyklos atidarymo ceremoniją. Dabar jis tupėjo plytinės pašiūrės paunksnėje.

— Ką tu čia veiki? — paklausė Adelis, mėgindamas blokšti žodžius kaip Kabiras, kai kalbėdavo su nepažįstamaisiais.

— Ilsiuosi paunksnėje, — atsakė berniokas. — Nepranešk apie mane.

— Tau nevalia čia būti.

— Nei tau.

— Ką?

Berniukas susijuokė.

— Nesvarbu.

Jis plačiai išskėtė rankas ir atsistojo. Adelis stengėsi pamatyti, ar jo kišenės prikimštos. Galbūt atėjo vogti vaisių. Berniukas priėjo prie Adelio ir viena pėda pašokdino kamuolį, porą kartų greitai juo pažongliravo ir kulnu paspyrė atgal. Adelis pagavo kamuolį ir pasikišo po pažastimi.

— Kur jūsų nusamdytas galvažudys, privertęs mus, mane ir mano tėvą, laukti prie kelio? Ten nėra jokio pavėsio. O danguje — nė prakeikto debesėlio.

Adelis jautė privaląs stoti ginti Kabiro.

— Jis ne galvažudys.

— Na, pasistengė, kad mes gerai pamatytume jo kalašnikovą. Galiu tau tai pasakyti. — Su tingiu, patenkintu vypsniu lūpose jis pažvelgė į Adelį, paskui nusispjovė sau po kojų. — Taigi, kaip matau, esi badiklio galva gerbėjas*.

Adeliui prireikė laiko, kol sumojo, apie ką berniokas kalba.

— Negali apie jį spręsti iš vienos klaidos, — atrėmė jis. — Jis buvo geriausias. Aikštės vidurio burtininkas.

— Esu matęs ir geresnį.

— Taip? Pavyzdžiui?

— Pavyzdžiui, Maradoną.

— Maradoną? — pasibaisėjo Adelis — jis anksčiau turėjo tokį ginčą su vienu iš savo įbrolių Džalalabade. — Maradona apgavikas! „Dievo ranka", prisimeni**?

— Visi apgaudinėja ir visi meluoja.

Berniukas nusižiovavo ir pajudėjo eiti. Buvo beveik tokio pat ūgio kaip Adelis, galbūt per plauką aukštesnis, ir veikiausiai irgi maždaug jo amžiaus, pagalvojo Adelis. Bet vaikščiojo kažkaip lyg būtų vyresnis — neskubiai ir tokiu veidu, tartum matęs viską, ką buvo galima pamatyti, ir niekas jo nestebino.

— Aš Adelis.

— Golamas.

Juodu paspaudė vienas kitam ranką. Golamas sugniaužė tvirtai, sausu ir sudiržusiu delnu.

— Vis dėlto, kiek tau metų?

Golamas gūžtelėjo pečiais.

— Trylika, spėju. Galbūt jau keturiolika.

— Nežinai savo gimtadienio?

* Užuomina į incidentą per 2006 m. Pasaulio futbolo čempionato finalines rungtynes, kai prancūzų rinktinės žaidėjas Zinedinas Zidanas galva smogė italui Mazeračiui į krūtinę ir dėl to buvo išvarytas iš aikštės.

** Kalbama apie incidentą per 1986 m. Pasaulio futbolo čempionato rungtynes, kai argentinietis Maradona įvartį į Anglijos rinktinės vartus įmušė ranka, bet teisėjas to nepastebėjo, o vėliau žurnalistams pats Maradona tai pavadino „Dievo ranka".

Golamas nusišiepė.

— Lažinuos, tu savąjį žinai. Neabejoju, kiekvieną skaičiuoji.

— Visai ne, — gynėsi Adelis. — Tikrai jų neskaičiuoju.

— Turėčiau eiti. Mano tėvas vienas laukia.

— Maniau, jis tavo senelis.

— Manei neteisingai.

— Ar nori pažaisti persišaudymą? — paklausė Adelis.

— Sakai, persišaudymą baudiniais?

— Kiekvienas po penkis... kas daugiau įmuš.

Golamas darsyk nusispjovė, prisimerkė kelio link ir vėl į Adelį. Jo smakras buvo šiek tiek per mažas veidui, pastebėjo Adelis, o iš priekio atsikišę, iš dalies persidengiantys papildomi iltiniai, vienas iš jų bjauriai nuskilęs ir gendantis. Kairį jo antakį perpus skėlė trumpas siauras randas. Be to, nuo jo smirdėjo. Bet Adelis nebuvo kalbėjęsis — ką jau sakyti, kad žaidęs — su savo amžiaus berniuku veik dvejus metus, atmetus kasmėnesinius apsilankymus Džalalabade. Jau rengėsi likti apviltas, bet gūžtelėjęs pečiais Golamas sutiko:

— Velniai nematė, kodėl ne? Tačiau pirmas šaudysiu aš.

Kaip vartų virpstus juodu padėjo ant žemės du akmenis aštuonių žingsnių atstumu vieną nuo kito. Golamas ėmėsi penkių savo šūvių. Vieną įmušė, du prašovė pro šalį, o du Adelis lengvai atrėmė. Vartuose Golamas stovėjo dar prasčiau nei smūgiavo. Adelis sugebėjo įmušti keturis, kaskart jį suklaidindamas ir priversdamas pulti į kitą pusę, o sykį irgi nepataikė į vartus.

— Šiknius, — drėbė Golamas, susilenkęs perpus ir delnais remdamasis į savo kelių girneles.

— Persimetam darsyk? — Adelis stengėsi neparodyti džiugesio, bet buvo sunku. Viduje jis kilo į padanges.

Golamas sutiko, ir rezultatas buvo dar labiau triuškinamas: jam vėl pavyko įmušti tik vieną įvartį, o Adelis šįsyk realizavo visus penkis savo bandymus.

— Gana, uždusau, — pareiškė Golamas, iškeldamas rankas.

Jis nukėblino prie kelmo ir atsisėdo, pavargusiai atsidusdamas. Apsiglėbęs kamuolį, Adelis prisėdo greta.

— Jos turbūt nepadeda, — pasakė Golamas, išsitraukdamas iš priekinės džinsų kišenės cigarečių pakelį. Turėjo vieną likusią.

Prisidegė ją vieninteliu degtuko brūkštelėjimu, patenkintas užsitraukė ir pasiūlė Adeliui. Adelis jautė pagundą ją paimti, tegul vien norėdamas padaryti Golamui įspūdį, bet atsisakė — nerimavo, jog Kabiras ar motina užuos kvapą.

— Išmintinga, — pagyrė Golamas, atlošdamas galvą.

Kurį laiką juodu tingiai kalbėjosi apie futbolą, ir Adelis buvo maloniai nustebęs, kad Golamas pasirodė turintis solidžių žinių. Apsimainė istorijomis apie labiausiai patikusias rungtynes ir įspūdingiausius įvarčius. Vienas kitam išvardijo po penkis geriausius žaidėjus; sąrašas buvo beveik toks pats, tik Golamas į jį įtraukė brazilą Ronaldą, o Adelis — portugalą Ronaldą. Neišvengiamai abu apsistojo ties 2006-ųjų finalais ir Adeliui nemaloniu prisiminti smūgio galva incidentu. Golamas pasakė stebėjęs visas rungtynes stovėdamas minioje priešais televizorių parduotuvės vitrinoje netoliese stovyklos.

— Stovyklos?

— Tos, kurioje užaugau. Pakistane.

Adeliui jis pasipasakojo esąs Afganistane pirmą kartą. Visą gyvenimą praleidęs Pakistane, Džalozajo pabėgėlių stovykloje*, kurioje gimė. Pasakė, kad Džalozajis buvo nelyginat miestas, didžiulė galybė palapinių, molinių trobelių ir iš plastiko bei aliuminio lakštų pastatytų namukų, besišliejančių vienas prie kito siaurų, prišiukšlintų ir prišiktų tarpinių takų labirinte. Miestas vidur dar didesnio miesto. Jis su savo broliais — o buvo iš jų vyriausias trejais metais — užaugo stovykloje. Ten su broliais, motina, tėvu, kurio vardas Ikbalas, ir močiute iš tėvo pusės, kurios vardas Parvana, gyveno mažu-

* 35 km į pietvakarius nuo Pešavaro, Pakistane, Džalozajis buvo viena didžiausių iš 150 tranzitinių afganų pabėgėlių stovyklų per praėjusio amžiaus devinto dešimtmečio sovietų invaziją į Afganistaną.

tėje molinėje trobelėje. Stovyklos gatvelėse ir skersgatviuose išmoko vaikščioti ir kalbėti. Ten jie lankė ir mokyklą. Purvinose gatvelėse žaidė su kitais pabėgėlių vaikais, lakstydavo lazdomis varinėdami surūdijusius dviračių ratus, iki nusileisdavo saulė ir močiutė pašaukdavo jį namo.

— Man ten patiko, — pasakė jis. — Turėjau draugų, visus pažinojau. Ir mums visai gerai sekėsi. Turiu dėdę Amerikoje, savo tėvo netikrą brolį, dėdę Abdulą. Taip ir nesu jo matęs. Bet kas kelis mėnesius jis mums siuntė pinigų. Tie padėjo. Labai padėjo.

— Kodėl išvykote?

— Buvome priversti. Pakistaniečiai stovyklą uždarė. Pasakė, kad afganai priklauso Afganistanui. O paskui nustojo ateiti mano dėdės pinigai. Tad mano tėvas pasakė, kad galėtume lygiai taip pat grįžti į tėvynę ir pradėti iš naujo, kai dabar Talibanas vis tiek pabėgo už sienos į Pakistano pusę. Pasakė, kad Pakistane esame pernelyg ilgai užsibuvę ir nebemieli svečiai. Mane tikrai tai prislėgė. Šios vietos, — jis pamojo ranka, — man svetima šalis. O stovyklos vaikai — tie, kurie net ir buvo gyvenę Afganistane? Nė vienas iš jų negalėjo papasakoti apie jį ką nors gera.

Adelis norėjo pasakyti, kad supranta, kaip Golamas jaučiasi. Norėjo pasakyti, kaip ilgisi Kabulo, savo draugų ir įbrolių Džalalabade. Bet jautė, kad Golamas galėtų pasijuokti, tad tik tarė:

— Na, *tikrai* čia gana nuobodu.

Bet Golamas vis tiek pasijuokė.

— Nemanau, kad jie tai turėjo galvoje.

Adelis kažkaip neaiškiai suprato, kad jam papriekaištauta.

Golamas užsitraukė cigaretę ir ratilais iškvėpė dūmus. Abu stebėjo, kaip jie nuplaukia ir suyra.

— Tėvas man ir mano broliams pasakė: „Palūkėkite... palūkėkite, iki įkvėpsite Šadbago oro, berniukai, ir paragausite jo vandens." Mat jis, mano tėvas, čia gimė, taip pat ir užaugo. Ir dar pasakė: „Jūs niekada nesate gėrę tokio šalto ir skanaus vandens, berniukai." Jis nuolatos

mums kalbėdavo apie Šadbagą, kuris, kaip spėju, tais laikais, kai čia gyveno, buvo ne kas daugiau, kaip tik mažas kaimas. Pasakojo mums apie vynuogių rūšį, kuri auga tik Šadbage ir niekur kitur pasaulyje. Pamanytum, kad jis kalba apie rojų.

Adelis paklausė, kur jis dabar apsistojęs. Golamas numetė nuorūką ir pažvelgė į dangų, merkdamasis nuo šviesos.

— Žinai plyną lauką ten už vėjo malūno?

— Taip.

Adelis laukė išgirsti ką nors daugiau, bet sekė tyla.

— Jūs gyvenate ant lauko?

— Kol kas, — sumurmėjo Golamas. — Turime palapinę.

— Čia nėra jūsų giminių?

— Ne. Visi arba mirę, arba pasitraukę. Na, mano tėvas iš tiesų turi Kabule dėdę. Arba turėjo. Kas žino, ar šis dar gyvas. Jis buvo mano močiutės brolis, tenai dirbo turtuolių šeimai. Bet turbūt Nabis ir mano močiutė jau dešimtmečiai kaip nesikalbėjo — manau, penkiasdešimt ar daugiau metų. Faktiškai juodu dabar svetimi. Spėju, jeigu iš tikrųjų reikėtų, mano tėvas pas jį nuvyktų. Bet jis nori pats čia pabandyti. Juk tai jo tėviškė.

Kurį laiką juodu sėdėjo ant kelmo tylomis, stebėdami sode nuo šilto vėjelio šuoro virpančius lapus. Adelis mąstė apie Golamą ir jo šeimą, miegančius naktimis palapinėje, kai visur aplinkui po lauką knibžda skorpionų ir gyvačių.

Adelis ne visai suvokė, kodėl galiausiai papasakojo Golamui, dėl kokios priežasties jo tėvai su juo persikėlė iš Kabulo gyventi čia. Ar veikiau jis nepajėgė atsirinkti, kodėl taip nusprendė. Nebuvo tikras, ar tai padarė norėdamas išsklaidyti Golamui įspūdį, kad čia gyvena visai be rūpesčių, nes glaudžiasi dideliame name. Arba galbūt lyg mokyklos kieme stengdamasis pasipuikuoti prieš draugus. O gal prašydamas užuojautos. Kad sumažintų egzistuojantį tarp jųdviejų skirtumą? Jis nežinojo. Ko gero, dėl visko. Taip pat Adelis nežinojo, kodėl jam atrodo svarbu Golamui patikti, tik miglotai suvokė, kad

viskas sudėtingiau nei dažnai jaučiamas vienišumas ir noras įsigyti draugą.

— Mes persikėlėme į Šadbagą, nes kažkas Kabule mėgino mus nužudyti, — pasakė jis. — Vieną dieną prie mūsų namo privažiavo motociklas ir vairuotojas pažėrė kulkas. Jo nepagavo. Bet, ačiū Dievui, nieko iš mūsų nesužeidė.

Jis nežinojo, kokios reakcijos tikėjosi, bet nustebo, kai Golamas visai nesureagavo. Tebesimerkdamas nuo saulės, Golamas linktelėjo:

— Aha, žinau.

— Žinai?

— Tavo tėvas pasikrapšto nosį, o žmonės apie tai sužino.

Adelis stebėjo jį sumaigant tuščią cigarečių pakelį į gniužulą ir šį įsigrūdant į priekinę džinsų kišenę.

— Jis, tavo tėvas, *tikrai* turi priešų, — atsiduso Golamas.

Adelis tai žinojo. Baba džanas kadaise jam paaiškino, kad kai kurie žmonės, drauge su juo kovoję 1980–1989 metais prieš sovietus, tapo ir įtakingi, ir korumpuoti. Iškrypo iš kelio. O kadangi jis nenorėjo prie jų nusikalstamų užmačių prisidėti, jie visada stengėsi jam kenkti, suteršti gerą vardą, skleisdami apie jį neteisingus, žeidžiančius gandus. Štai kodėl baba džanas visada stengėsi Adelį apsaugoti — pavyzdžiui, neįsileisdavo į namus laikraščių, nenorėjo, kad Adelis žiūrėtų televizijos žinias ar naršytų po internetą.

Golamas prisilenkęs pridūrė:

— Taip pat girdėjau, jis tikrai geras ūkininkas.

Adelis gūžtelėjo pečiais.

— Pats gali pamatyti. Tik keli akrai sodų. Na, taip pat ir medvilnės laukai Helmande, kaip spėju, dėl fabriko.

Golamas žvilgsniu susirado Adelio akis, o jo veidu tuo pat metu pamažu išplito šypsnys.

— Medvilnės. Oho, koks tu kietas. Nė nežinau, ką pasakyti.

Adelis ne visai tai suprato. Tad atsistojo ir pradėjo mušti į žemę kamuolį.

— Gali pasakyti: „Persirungiam!“

— Persirungiam!

— Eime.

— Tik, lažinuosi, šį sykį neįmuši nė vieno įvarčio.

Dabar nusišypsojo Adelis.

— Pasakyk, iš ko lažiniesi.

— Visai lengva. Iš to Zidano.

— O jeigu aš laimėsiu — ne, *kai* laimėsiu?

— Tavimi dėtas, — pareiškė Golamas, — nesukčiau sau galvos dėl tokio neįtikimo dalyko.

Paaiškėjo, tai buvo puiki apgavystė. Golamas puldinėjo kairėn ir dešinėn, atremdamas visus Adelio šūvius. Nusivilkęs marškinėlius, Adelis pasijautė kvailai, kad leidosi apsukamas dėl to, kas jam teisėtai priklausė, kas turbūt buvo brangiausias jo turtas. Atidavė juos ir su šiokiu tokiu išgąsčiu pajuto ašarų peršulį akyse, bet pasistengė šias sutramdyti.

Golamas buvo nors tiek taktiškas, kad jų neapsivilko jam matant. Nueidamas šyptelėjo per petį.

— Tavo tėvas, juk jis išvyko ne trims mėnesiams, a?

— Rytoj su tavimi vėl susirungsiu iš jų, — pažadėjo Adelis. — Iš marškinėlių.

— Galbūt aš apie tai dar pagalvosiu.

Golamas patraukė atgal pagrindinio kelio link. Pusiaukelėje stabtelėjo, išsigriebė iš kišenės sumaigytą cigarečių pakelį ir nusviedė šį per sieną, juosiančią Adelio namus.

Kokią savaitę kasdien, po savo rytinių pamokų, Adelis pasiimdavo kamuolį ir išsmukdavo iš aptverto kiemo. Pirmus porą kartų jam pavyko suderinti savo pasprukimų laiką su ginkluoto sargybinio grafiku, kai šis apeidavo teritoriją. Bet bandant trečią sykį sargybinis jį sučiupo ir neleido pasišalinti. Adelis nuėjo atgal į namą ir

sugrįžo su „iPod" ir laikrodžiu. Nuo tada sargybinis Adelį išleisdavo ir įleisdavo su sąlyga, kad jis nedrįs eiti toliau kaip iki sodų krašto. O dėl Kabiro ir motinos, tai tie beveik nepastebėdavo valandai ar dviem jį pradingstant. Tai buvo vienas iš privalumų gyventi tokiame dideliame name.

Adelis vienas žaisdavo už aptvaro aikštelėje prie seno kelmo, kasdien vildamasis pamatyti atslimpinantį Golamą. Žongliruodamas kamuoliu, sėdėdamas ant kelmo ir stebėdamas danguje brėžiant dryžį reaktyvinį lėktuvą, apatiškai svaidydamas akmenėlius į nieką, jis tolydžio vis užmesdavo akį į negrįstą taką, vedantį nuo pagrindinio kelio. O po kurio laiko pasiimdavo kamuolį ir nudūlindavo atgal į rezidenciją.

Paskui vieną dieną Golamas pasirodė nešinas popieriniu maišu.

— Kur buvai dingęs?

— Dirbau, — atsakė Golamas.

Jis Adeliui papasakojo, kad jie su tėvu buvo kelioms dienoms nusamdyti gaminti plytų. Golamo darbas buvo maišyti kalkių ir cemento skiedinį. Tampęs pirmyn atgal vandens kibirus, vilkęs maišus su statybiniu cementu ir smėliu, sunkesnius už save. Paaiškino Adeliui, kaip maišė karutyje skiedinį, mišinį, daug kartų kastuvu vartydamas vandenyje, įpildamas vandens, paskui smėlio, kol masė tapdavo vienalytė, netrupančios konsistencijos. Tada nustumdavo karutį prie plytų klojėjų ir skubėdavo atgal pradėti naujos partijos. Jis atlenkė savo delnus ir Adeliui parodė pūsles.

— Oho, — pratarė Adelis — kvailai, pats suprato, bet nesugalvojo, ką kita pasakyti. Arčiausia, kada jam teko susidurti su fiziniu darbu, buvo kartą popietę prieš trejus metus, kai kieme už jų namo Kabule padėjo sodininkui sodinti kelis obelų sodinukus.

— Turiu tau staigmeną, — pareiškė Golamas.

Iš maišo jis Adeliui pamėtėjo marškinėlius su Zidano pavarde ir numeriu.

— Nesuprantu, — pasakė Adelis, nustebęs ir atsargiai sujaudintas.

— Anądien pamačiau miestuke juos vilkintį kažkokį vaiką, — paaiškino Golamas, pirštais paprašydamas kamuolio.

Adelis jam paspyrė, ir Golamas žongliruodamas papasakojo visą istoriją.

— Ar patikėsi? Prieinu prie jo ir sakau: „Ei, tu vilki mano draugelio marškinėliais." Jis mane nužvelgia. Trumpai drūtai, mes sutvarkome reikalą skersgatvyje. Pabaigoje jis *manęs* net maldauja pasiimti marškinėlius!

Golamas aukštai ore pagavo kamuolį, nusispjovė ir išsišiepė Adeliui.

— Gerai jau, gerai, taigi galbūt prieš porą dienų aš jam juos pardaviau.

— Tai neteisinga. Jeigu pardavei, vadinasi, jie buvo jo.

— Ką, nebenori? Po visko, ką ištvėriau, kad juos tau sugrąžinčiau? Žinai, viskas vyko ne į vienus vartus. Jis man kelis kartus kaip reikiant užvežė kumščiais.

— Vis tiek... — sumurmėjo Adelis.

— Be to, visų pirma, aš tave apmoviau, ir man buvo nesmagu. Dabar tu atgauni marškinėlius. O aš...

Jis parodė sau į kojas, ir Adelis pamatė naujus mėlynos ir baltos spalvų sportbačius.

— Tam kitam vaikinui viskas gerai? — paklausė Adelis.

— Gyvens. Na, toliau ginčysimės ar žaisime?

— Tavo tėvas drauge su tavimi?

— Ne šiandien. Jis Kabule, teisme. Nagi, pradedam.

Kurį laiką juodu žaidė, vienas kitam spardydami ir varinėdami kamuolį. Paskui patraukė pasivaikštinėti, ir Adelis sulaužė pažadą sargybiniui, nusivesdamas Golamą į sodus. Jie valgė nuo medžių lokvas ir gėrė iš skardinėlų šaltą fantą, Adelio slapčia atsineštą iš virtuves.

Netrukus berniukai pradėjo šitaip susitikinėti kone kasdien. Žaidė kamuoliu, vaikėsi vienas kitą lygiagretėmis medžių eilėmis. Šnekučiavosi apie sportą ir filmus, o kai neturėdavo ką pasakyti, žvelgdavo į Šadbag-e-Nau miestuką, švelniai kylančius kalvų šlaitus tolumoje ir ūkuose skendinčias kalnų grandines dar toliau, ir tai buvo irgi gerai.

Dabar kasdien Adelis atsibusdavo nekantraudamas pamatyti Golamą, slapčia sprukti grunto takeliu, išgirsti jo garsų, kupiną pasitikėjimo savimi balsą. Savo rytinių pamokų metu jis dažnai būdavo išsiblaškęs, tarpais nepajėgdavo susikaupti, nes vis mąstydavo, kaip vėliau juodu žais, ką pasakos vienas kitam. Jis nerimavo, kad gali prarasti Golamą. Nerimavo, kad Golamo tėvas, Ikbalas, miestuke nesuras pastovaus darbo ar vietos gyventi ir Golamas išsikels į kitą miestą, kitą šalies dalį. Todėl Adelis mėgino pasirengti tokiai galimybei, pasiruošti atsisveikinimui, kuris po to seks.

Sykį, kai juodu sėdėjo ant kelmo, Golamas paklausė:

— Ar tu kada nors buvai su mergaite, Adeli?

— Turi galvoje...

— Aha, turiu galvoje.

Adelis pajuto apie ausis užplūstant karštį. Trumpai pagalvojo sumeluoti, bet žinojo, kad Golamas kiaurai jį permatys. Tad sumurmėjo:

— O tu buvai?

Golamas užsirūkė cigaretę ir kitą pasiūlė Adeliui. Šįsyk Adelis ją paėmė, pirma žvilgtelėjęs per petį, ar iš už kampo nestebi sargybinis arba nenusprendė išeiti į lauką Kabiras. Jis užsitraukė ir iškart ėmė pratisai kosėti, taip paskatindamas Golamą patenkintai vypsoti ir daužyti jam per nugarą.

— Tai buvai ar nebuvai? — ašarojančiomis akimis sušvokštė Adelis.

— Tenai stovykloje draugas, jis buvo vyresnis nei aš, pasiėmė mane kartu su savimi į viešnamį Pešavare, — sąmokslininko tonu pasakė Golamas.

Ir papasakojo visą istoriją. Ankštas purvinas kambarėlis. Oranžinės užuolaidos, suskilinėjusios sienos, nuo lubų kabanti vienintelė elektros lemputė, žiurkė, jo pastebėta skuodžianti per grindis. Gatvėje klykaujančių rikšų, burzgiančių automobilių garsai. Ant čiužinio jauna mergina, baigianti valgyti lėkštę *birjani**, kramtanti ir visai abejingai žvelgianti į jį. Matė, net tokioje blausioje šviesoje, kad mergina buvo dailaus veido ir neką už jį vyresnė. Paskui ji sulenktos *naanos* gabalėliu susisėmė likusius ryžius, nustūmė lėkštę, atsigulė, pasišluostė į kelnes pirštus ir šias nusismaukė.

Adelis klausėsi sužavėtas, pagautas pasakojimo. Jis dar niekada neturėjo tokio draugo. Golamas žinojo apie pasaulį daugiau negu Adelio įbroliai, keleriais metais už jį vyresni. O Adelio draugai ten Kabule? Jie visi buvo technokratų, valstybės tarnautojų ir ministrų sūnūs. Jie visi gyveno daugmaž panašiai kaip pats Adelis. Žvilgsnis, kurį Golamas leido Adeliui į jo gyvenimą mesti, kėlė mintį apie egzistenciją, kupiną sunkumų, netikėtumų, vargo, bet taip pat ir nuotykių, apie gyvenimą, be galo tolimą tokiam, kokį turėjo pats Adelis, nors faktiškai tas gyvenimas rutuliojosi visai šalia jo. Klausantis Golamo pasakojimų, Adeliui savo paties gyvenimas kartais atrodydavo beviltiškai nuobodus.

— Vadinasi, tu tai darei? — smalsavo Adelis. — Supranti, ar tu į ją įkišai?

— Ne, mes tik atsigėrėme po puodelį *čajaus*** ir kalbėjomės apie Rumį. O ką tu *manai*?

Adelis nuraudo.

— Kaip tai buvo?

Bet Golamas jau perėjo prie kitos temos. Toks dažniausiai būdavo jų pokalbių pobūdis. Golamas pasirinkdavo, apie ką jie kalbės, su pasimėgavimu įsileisdavo į kokį pasakojimą, įtraukdavo Adelį vien

* Indiškas patiekalas su mėsa, žuvimi ar daržovėmis ir ryžiais, pagardintas šafranais arba ciberžolėmis.

** Arbatos.

tik tam, kad paskui prarastų visą susidomėjimą ir paliktų abu — tiek istoriją, tiek Adelį — pakibusius.

Dabar, užuot baigęs pradėtą pasakojimą, Golamas prakalbo apie kitką:

— Mano močiutė sako, kad jos vyras, mano senelis Saburas, sykį jai papasakojo apie šį medį. Na, žinoma, tai atsitiko dar gerokai prieš tai, kai jis medį nukirto. Mano senelis jai papasakojo, kai abu buvo dar vaikai. O sakmė tokia: jeigu tu turėjai kokį nors norą, privalėjai prieš medį atsiklaupti ir jį pašnabždėti. Ir jeigu medis sutikdavo tą norą išpildyti, jis tau numesdavo ant galvos lygiai dešimt lapų.

— Niekada to negirdėjau, — sako Adelis.

— Na, kaipgi būtum galėjęs girdėti, a?

Tiktai tuomet Adelis pagavo, ką Golamas iš tikrųjų pasakė.

— Palauk. Tavo senelis nukirto mūsų medį?

Golamas įsmeigė į jį akis.

— Jūsų medį? Medis ne jūsų.

Adelis sumirksėjo.

— Kaip suprasti?

Golamas dar giliau žvilgsniu įsmigo Adeliui į veidą. Pirmą sykį Adelis nepajėgė aptikti nė menkiausio įprasto savo draugui linksmumo ar būdingo nerūpestingo išdykumo pėdsakų. Jo veidas persimainė, mina tapo rimta, stebėtinai kaip suaugusiojo.

— Šis medis priklausė mano šeimai. Taip pat ir ši žemė. Kartų kartas. Tavo tėvas pasistatė šį dvarą mūsų žemėje. Kol mes per karą buvome Pakistane. — Jis pirštu parodė į sodus. — Ten anksčiau stovėjo žmonių namai. Bet tavo tėvas buldozeriu juos sulygino su žeme. Ir nugriovė namą, kur gimė mano tėvas, kur jis užaugo.

Adelis vėl sumirksėjo.

— Jis pareiškė teises į mūsų žemę kaip į nuosavą ir jo vietoje pastatė tą... — čia jis iš tiesų nusiviepė ir nykščiu bedė rezidencijos link, — ... tą *gargarą*.

Jausdamas šiokį tokį šleikštulį, smarkiai dunksinčią širdį, Adelis pralemeno:

— Maniau, mudu draugai. Kodėl tu man taip baisiai meluoji?

— Prisimeni, kaip tave apmoviau ir atėmiau tuos marškinėlius? — bloškė Golamas užrausdamas. — Tu kone verkei. Nesigink, aš mačiau. Ir tai buvo dėl marškinėlių. *Marškinėlių.* Įsivaizduok, kaip mano šeima jautėsi, kai atkakusi tokį kelią iš Pakistano ir vos tik išlipusi iš autobuso pamatė ant mūsų žemės tą *gargarą.* O paskui jūsiškis galvažudys purpurine apranga įsako mums nešdintis iš nuosavos žemės.

— Mano tėvas ne vagis! — atšovė Adelis. — Šadbag-e-Nau paklausk bet ko, paklausk jų, kiek jis nuveikė dėl šio miesto.

Jis pagalvojo apie tai, kaip baba džanas priimdavo žmones miestuko mečetėje: pusiausėda atsilošęs ant grindų, su arbatos puodeliu priešais save, maldos karoliais rankoje. Rimtais veidais žmonių eilutė, nusidriekianti nuo jo pagalvėlės iki paradinio įėjimo — purvinomis rankomis vyrai, bedantės senės, jaunos našlės su vaikais, visi ko nors reikalingi, kiekvienas laukiantis savo eilės paprašyti malonės: darbo, mažutės paskolos stogui suremontuoti, drėkinimo grioviui pagilinti ar pieno mišiniui kūdikiui nupirkti. O jo tėvas linksi, be galo kantriai klausosi, lyg kiekvienas žmogus eilutėje jam būtų svarbus kaip šeimos narys.

— Taip? Tai kaip čia išeina, kad mano tėvas turi nuosavybės dokumentus? — rėžė Golamas. — Tuos, kuriuos teismo rūmuose pateikė teisėjui.

— Esu tikras, jeigu tavo tėvas pasikalbės su baba...

— Tavo baba nenorės su juo kalbėtis. Nepripažins to, ką padarė. Jis važiuoja pro mus, lyg būtume paklydę šunys.

— Jūs ne šunys, — sunkiai tvardydamasis, kad balsas išliktų ramus, atrėmė Adelis, — o maitvanagiai. Visai kaip sakė Kabiras. Būčiau turėjęs žinoti.

Golamas atsistojo, žengė porą žingsnių ir sustojo.

— Tik kad žinotum, — tarė. — Nieko prieš tave neturiu. Paprasčiausiai esi nieko nenutuokiantis mažvaikis. Bet kitą kartą, kai baba vyks į Helmandą, paprašyk, kad tave pasiimtų į tą savo ūkį. Pamatysi, ką jis ten augina. Duosiu tau užuominą. Tai ne medvilnė.

Vėliau tą vakarą, prieš vakarienę, Adelis gulėjo pilnoje šilto muilino vandens vonioje. Apačioje girdėjo televizorių — Kabiras žiūrėjo seną filmą apie piratus. Visą antrą dienos pusę laikęsis pyktis nuslūgo, ir dabar jis mąstė, kad buvo su Golamu per šiurkštus. Kadaise baba džanas jam pasakė: nesvarbu, kiek daug gera padarai, vargšai vis tiek blogai kalba apie turtinguosius. Tai todėl, kad yra nusivylę savo pačių gyvenimu. Ir to neišvengsi. Tai netgi natūralu. *Neturime jų smerkti, Adeli,* pridūrė jis.

Adelis nebuvo toks naivus, kad nežinotų, jog pasaulis — iš pamatų neteisinga vieta; jam tereikėjo pažvelgti pro savo miegamojo langą. Bet įsivaizdavo, kad tokiems žmonėms kaip Golamas pripažinti šią tiesą neteikė nė kiek pasitenkinimo. Galbūt tokiems žmonėms kaip Golamas reikia rasti ką kaltinti, taikinį iš kūno ir kaulų, ką nors tokį, į kurį galėtų patogiai pirštu parodyti kaip į savo sunkumų sukėlėją, kurį galėtų smerkti, ant kurio galėtų versti kaltę ir pykti. Ir galbūt baba džanas buvo teisus, kai pasakė, kad tinkamas reagavimas būtų suprasti, neskubėti teisti. Netgi atsakyti gerumu. Stebėdamas kylančius į paviršių ir sproginėjančius muilo putų burbuliukus, Adelis mąstė, kaip jo tėvas statė mokyklas ir ambulatorijas, nors ir žinojo miestuke esant žmonių, skleidžiančių apie jį piktus gandus.

Kai jis šluostėsi, į vonios kambarį pro duris galvą įkišo mama.

— Ateini vakarieniauti?

— Nesu alkanas, — atsakė jis.

— O. — Ji įėjo vidun ir pačiupo nuo kabyklos rankšluostį. — Štai. Atsisėsk. Aš tau išsausinsiu plaukus.

— Galiu pats, — pasakė Adelis.

Ji atsistojo sūnui už nugaros ir veidrodyje jį tyrinėjo.

— Gerai jautiesi, Adeli?

Jis gūžtelėjo pečiais. Motina uždėjo jam ant peties ranką ir pažvelgė, tartum laukdama, kad sūnus priglustų skruostu jai prie veido. Jis to nepadarė.

— Mama, ar kada nors matei babos džano ūkį?

— Žinoma, — atsakė ji. — Ir tu matei.

— Kalbu ne apie nuotraukas. Ar iš tikrųjų jį matei? Buvai jame?

— Kaipgi galėčiau? — atsakė motina, veidrodyje pakreipdama galvą. — Helmande nesaugu. Tavo tėvas niekada manęs ar tavęs nesiųstų į pavojų.

Adelis linktelėjo.

Apačioje griaudėjo pabūklai ir piratai rėkavo kovos šūksmus.

Po trijų dienų Golamas vėl pasirodė. Jis spėriai atėjo prie Adelio ir sustojo.

— Džiaugiuosi, kad atėjai, — pasakė Adelis. — Tau kai ką turiu.

Nuo kelmo jis paėmė striukę, kurią nuo jųdviejų kivirčo kasdien atsinešdavo. Buvo odinė, šokolado rudumo, su švelniu avies kailio pamušalu ir gobtuvu, kurį užtrauktuku buvo galima prisegti ir nusegti. Padavė Golamui.

— Tik porą kartų buvau apsivilkęs. Man šiek tiek per didelė. Tau turėtų tikti.

Golamas nė nesujudėjo.

— Vakar autobusu mes nuvažiavome į Kabulą ir nuėjome į teismą, — negyvu balsu prašneko jis. — Spėk, ką teisėjas mums pasakė? Kad turi blogų žinių. Anot jo, atsitiko nelaimė. Nedidelis gaisras. Per jį sudegė mano tėvo nuosavybės dokumentai. Neliko. Sunaikinti.

Adelis pamažu nuleido ranką, kurioje laikė striukę.

— Ir jis mums paaiškino, kad be popierių dabar nieko negali padaryti. O ar žinai, ką jis turi ant riešo? Naujutėlaitį auksinį laikrodį, kurio nebuvo, kai mano tėvas paskutinį kartą su juo matėsi.

Adelis sumirksėjo.

Golamas perkėlė žvilgsnį į striukę — skaudinantį, baudžiantį žvilgsnį, turintį sukelti gėdą. Ir tai suveikė. Adelis susigūžė. Juto striukę savo rankoje mainantis, virstant iš susitaikymo dovanos į papirką.

Golamas apsisuko ir sparčiais, ryžtingais žingsniais nuskubėjo atgalios kelio link.

Tos pačios dienos, kai grįžo, vakarą baba džanas namie surengė pobūvį. Dabar Adelis sėdėjo greta tėvo ant grindų vaišėms išskleistos didelės staltiesės svarbiausiame gale. Baba džanas kai kada pasirinkdavo sėdėti ant žemės ir valgyti pirštais, ypač kai matydavosi su savo draugais iš džihado laikų. *Man primena urvines dienas,* juokaudavo jis. Moterys valgė prie stalo valgomajame, su šaukštais ir šakutėmis, o Adelio motina sėdėjo garbingiausioje vietoje. Adelis girdėjo atsimušantį nuo marmurinių sienų jų čiauškesį. Viena iš tų moterų, drūtaklubė raudonai dažytais plaukais, buvo pažadėta ir turėjo ištekėti už vieno iš babos džano draugų. Anksčiau vakare ji parodė Adelio motinai skaitmeniniu fotoaparatu darytas nuotraukas iš jaunosioms skirtos parduotuvės, jų aplankytos Dubajuje.

Po vakarienės prie arbatos baba džanas papasakojo apie tą laiką, kai jo dalinys užpuolė iš pasalos sovietų koloną, kad jai sutrukdytų iš šiaurės įžengti į slėnį. Visi įdėmiai klausėsi.

— Kai jie atsidūrė apšaudymo zonoje, — pasakojo baba džanas, viena ranka glostydamas Adeliui plaukus, — mes atidengėme ugnį. Pamušėme priekyje važiuojantį transporterį, paskui kelis džipus. Maniau, jie atsitrauks ar mėgins prasiveržti. Bet ne, kekšių sūnūs sustojo, išlipo iš mašinų ir pradėjo į mus atsišaudyti. Ar galite patikėti?

Per kambarį nuvilnijo murmesiai. Lingavo galvos. Adelis žinojo, kad kambaryje bent pusė vyrų anksčiau buvo mudžahedinai.

— Skaičiumi mes anuos pranokome, galbūt trys prieš vieną,

bet jie turėjo sunkiąją ginkluotę ir neilgai trukus patys atakavo *mus*! Atakavo mūsų pozicijas soduose. Po kažkiek laiko visi išsisklaidėme. Nešėme kailį. Aš ir tas vyrukas, kažkoks Mohamedas, bėgome kartu. Sprukome vienas šalia kito per vynuogienojų — ne tokių, kokius žmonės augina ant kuolų ir vielų, bet pažemiui — lauką. Aplinkui visur švilpia kulkos, o mes nešamės gelbėdami savo gyvybes, bet staiga užkliūvame ir parkrintame. Tiesiog akimirksniu aš vėl pašoku ant kojų ir skuodžiu toliau, bet šito Mohamedo, ar kaip ten jis, nė ženklo. Aš apsisuku ir sušunku: „Po velnių, kelkis, tu asilo šikna!“

Dėl didesnio dramatinio įspūdžio baba džanas trumpam nutilo ir prisispaudęs prie lūpų kumštį slopino juoką.

— Ir paskui jis staiga pašoka ir puola bėgti. Ir — ar patikėtumėte? — tas kekšės sūnus nešasi du glėbius vynuogių! Po didžiausią kaupą kiekviename glėbyje!

Pratrūko juokas. Juokėsi ir Adelis. Tėvas paglostė jam nugarą ir prisitraukė arčiau. Kažkas pradėjo pasakoti kitą nutikimą, o baba džanas paėmė cigaretę, gulinčią prie jo lėkštės. Bet taip ir nesuspėjo jos prisidegti, nes kažkur name išdužo stiklas.

Valgomajame klykė moterys. Kažkas metalinio, galbūt šakutė ar sviestinis peilis, garsiai žvangtelėjo į marmurą. Vyrai pašoko ant kojų. Su jau išsitrauktais ginklais į kambarį įbėgo Azamarajis ir Kabiras.

— Tai atskriejo nuo vartų, — bloškė Kabiras. Ir jam vos tai ištarus, vėl išdužo stiklas.

— Palauk čia, vade sahibai, mes pasižiūrėsime, — pasakė Azmarajis.

— Nė velnio nelauksiu, — suniurnėjo baba džanas, jau braudamasis į priekį. — Po nuosavu stogu aš nesigūšiu kaip bailys.

Jis pasuko į vestibiulį, iš paskos lydimas Adelio, Azmarajo, Kabiro ir visų svečių vyrų. Adelis pamatė Kabirą pakeliui pasiimant metalinį žarsteklį, kuriuo jie žiemą pamaišydavo krosnyje ugnį. Adelis taip pat pamatė bėgančią prie jų prisidėti motiną, išblyškusiu ir sukritusiu veidu. Kai jie pasiekė vestibiulį, pro langą įskriejo akmuo, o ant grindų

pažiro stiklo šukės. Raudonplaukė moteris, būsima nuotaka, sukliko. Lauke kažkas rėkė.

— Kaip, po velnių, jie prasigavo pro sargybinį? — kažkas už Adelio nusistebėjo.

— Vade sahibai, ne! — riktelėjo Kabiras.

Bet Adelio tėvas jau atidarė paradines duris.

Šviesa jau blėso, tačiau buvo vasara ir dangų tebeliejo blyški geltonuma. Tolumoje Adelis matė mažus žiburėlių telkinius — Šadbago-e-Nau žmonės su šeimomis taisėsi vakarieniauti. Horizontu nusidriekusios kalvos patamsėjo, ir netrukus naktis užpildys visus duburius. Bet dar nebuvo ganėtinai sutemę, kad paslėptų senį, kurį Adelis matė stovintį paradinių laiptukų apačioje ir gniaužiantį abiejose rankose po akmenį.

— Nusivesk jį viršun, — metė per petį Adelio motinai baba džanas. — Nagi!

Apkabinusi per pečius mama nusivedė Adelį laiptais viršun, paskui koridoriumi į pagrindinį miegamąjį, kuriuo ji dalijosi su baba džanu. Uždarė ir užrakino duris, aklinai užtraukė užuolaidas ir įjungė televizorių. Paskui nuvedė Adelį prie lovos, kur abu atsisėdo. Ekrane du arabai, vilkintys ilgais indiškais *kurta* marškiniais ir su nertinėmis kepuraitėmis, darbavosi prie monstro sunkvežimio.

— Ką jis tam seniui padarys? — paklausė Adelis, nepajėgdamas sutramdyti drebulio. — Mama, ką jis jam padarys?

Berniukas pakėlė akis į motiną ir pamatė jos veidu šmėstelint debesį. Staiga suprato: iškart suprato, kad ir ką iš jos lūpų išgirstų, tuo nebus galima tikėti.

— Jisai su juo pasikalbės, — virpančiu balsu atsakė ji. — Išmintingai pasišnekės, stengdamasis atvesti į protą, kad ir kas ten būtų lauke. Taip tavo tėvas elgiasi. Stengiasi paveikti žmonėms protą.

Adelis papurtė galvą. Jis dabar verkė, pasikūkčiodamas.

— Ką jis padarys, mama? Ką jis padarys tam seniui?

Motina kartojo vis tą patį: viskas bus gerai, viskas susitvarkys kuo

puikiausiai, niekas nenukentės. Bet kuo ilgiau ji kalbėjo, tuo smarkiau jis kūkčiojo, kol pagaliau išsisėmęs užmigo ant motinos skreito.

Buvęs vadas išvengia pasikėsinimo nužudyti.

Adelis perskaitė straipsnį savo tėvo darbo kabinete, jo kompiuteryje. Straipsnyje užpuolimas apibūdintas kaip „nuožmus", o užpuolikas — kaip buvęs pabėgėlis, „įtariamas turintis ryšių su Talibanu". Straipsnio viduryje Adelio tėvas cituotas kaip baiminęsis dėl savo šeimos saugumo. *Ypač dėl nekalto savo berniuko,* jis pasakė. Straipsnyje užpuolikas neįvardytas, nenurodyta ir kas jam atsitiko.

Adelis išjungė kompiuterį. Jam buvo neleidžiama šiuo naudotis, be to, įeidamas į tėvo darbo kabinetą, nusižengė. Prieš kokį mėnesį to jis nebūtų išdrįsęs padaryti. Dabar nukiūtino atgal į savo kambarį, atsigulė ant lovos ir ėmė mušinėti į sieną seną teniso kamuoliuką. *Bumbt! Bumbt! Bumbt!* Ilgai netruko, kol pro duris galvą įkišo motina ir paprašė; paskui paliepė liautis, bet jis nepakluso. Ji šiek tiek palūkuriavo prie durų ir išslinko.

Bumbt! Bumbt! Bumbt!

Iš pažiūros niekas nepasikeitė. Jeigu būtų užrašyta, ką kasdien Adelis veikdavo, būtų paaiškėję, kad jis vėl sugrįžo į normalų gyvenimo ritmą. Tebesikeldavo tuo pačiu laiku, prausdavosi, su tėvais pusryčiaudavo, paskui po vidudienio dykinėdavo, su Kabiru žiūrėdavo filmus arba žaisdavo kompiuterinius vaizdo žaidimus.

Bet niekas nebuvo taip pat kaip anksčiau. Galbūt durų plyšelį jam pravėrė Golamas, tačiau tai baba džanas Adelį išstūmė pro jas. Iki šiol Adelio mintyse neveikę sraigteliai pradėjo suktis. Adelis jautėsi tartum pernakt būtų įgijęs visiškai naują, papildomą, suvokimą, kokio anksčiau niekada neturėjo ir kuris jam padėjo pastebėti dalykus, metų metus žvelgusius jam į akis. Pavyzdžiui, jis suprato, kad motina turi paslapčių. Šios, kai jis pasižiūrėdavo, faktiškai nuvilnydavo per jos veidą. Pamatė jos pastangas nuslėpti nuo jo viską,

ką pati žinojo, ką laikė po užraktu, uždaryta, rūpestingai saugojama, kaip ir juodu patys šiame dideliame name. Pirmą kartą jis pamatė, koks baisus, provokuojantis jo tėvo namas, paminklas neteisybei, asmeniškai patiriamai visų kitų. Žmonių uolume įtikti jo tėvui pastebėjo įbauginimą, baimę, kuriais iš tikrųjų remiasi jų pagarba ir nuolankumas. Mąstė, kad Golamas juo didžiuotųsi už tokią įžvalgą. Pirmą sykį Adelis iš tiesų plačiau suvokė veiksnius, visada valdžiusius jo gyvenimą.

Ir pašėlusiai prieštaringas tiesas, tūnančias kiekvieno žmogaus viduje. Ne tik jo tėvo ar motinos, arba Kabiro.

Bet ir jo paties viduje.

Pastarasis atradimas kai kuriais atžvilgiais Adelį labiausiai nustebino. Sužinojęs, ką jo tėvas padarė, — pirmiausia vardan džihado, paskui dėl to, ką šis vadino *teisingu atlygiu už pasiaukojimą*, — Adelis jautėsi taip, lyg visas pasaulis aplinkui suktųsi. Bent kurį laiką. Kitas dienas po to vakaro, kai pro langą su trenksmu įskriejo akmenys, Adeliui sumausdavo paširdžius, vos tik tėvas įžengdavo į kambarį. Kai aptikdavo tėvą rėkaujantį į mobilųjį telefoną arba net išgirsdavo jį niūniuojantį vonioje, pajusdavo linkstant stuburą, skaudžiai džiūstant gerklę. Tėvas jį pabučiuodavo labos nakties, o Adeliui instinktyviai kildavo noras atšlyti. Jį kankino košmarai. Sapnuodavo stovintis sodų pakraštyje, stebintis kirčius tarp medžių, kylančio ir krintančio metalinio virbo žybsnius, metalo, atsimušančio į mėsą ir kaulus, garsus. Iš tų sapnų jis pabusdavo su užstrigusiu krūtinėje riksmu. Bet kuriuo metu jį netikėtai užklupdavo verksmo priepuoliai.

Ir vis dėlto.

Ir vis dėlto.

Taip pat dėjosi ir kažkas kita. Naujasis suvokimas neišblėso, bet pamažu prisidėjo ir dar kai kas. Dabar jam į galvą plūdo priešingas sąmonės srautas, ne toks, kuris išstumtų ankstesnįjį, bet reikalaujantis

vietos šalimais. Adelis jautė savyje bundant šią kitą, labiau nerimą keliančią savojo aš dalį. Dalį, kuri laikui bėgant palengva, veik nepastebimai susitaikys su ta nauja asmenybe, dabar graužiančia kaip drėgnas vilnonis nertinis. Adelis matė, kad galų gale veikiausiai su viskuo susitaikys kaip ir jo motina. Iš pradžių jis ant jos pyko, bet dabar tapo atlaidesnis. Galbūt ji susitaikė, bijodama savo vyro. Arba mainais į prabangų gyvenimą, kurį turėjo. O svarbiausia, įtarė Adelis, ji susitaikė dėl tos pačios priežasties, kaip ir jis ateityje susitaikys: nes privalėjo. Koks kitas pasirinkimas? Adelis neką daugiau galėjo pabėgti nuo savo gyvenimo, nei Golamas — nuo savojo. Žmonės išmoksta gyventi su labiausiai neįsivaizduojamais dalykais. Kaip išmoks ir jis. Nes tai jo gyvenimas. Tai jo motina. Tai jo tėvas. Ir tai jis, net jeigu pats ir ne visada tą suprato.

Adelis žinojo, kad nebemylės savo tėvo kaip anksčiau, kai laimingas miegodavo susirietęs jo storų rankų linkyje. Dabar tai buvo neįsivaizduojama. Bet jis išmoks jį vėl mylėti, nors dabar tai buvo kitoks — sudėtingesnis, keblesnis — reikalas. Adelis jautėsi lyg šokąs per vaikystę. Netrukus nusileis ant žemės jau kaip suaugęs žmogus. Ir kai taip įvyks, kelio atgal nebus, nes pilnametystė — beveik tas pat, ką kartą jo tėvas pasakė apie karo didvyrį: jei juo tapai, toks ir numirsi.

Naktį gulėdamas lovoje Adelis mąstė, kad kurią nors dieną — galbūt rytoj arba poryt, o galbūt po savaitės — jis išeis iš namų ir patrauks į lauką prie vėjo malūno, kur apsigyveno Golamo šeima, kaip šis jam papasakojo. Mąstė, kad ras lauką tuščią. Tada atsistos kelio pakraštyje ir mintyse matys, kaip Golamas, jo motina, broliai ir močiutė, visa šeima, išdrykusia vora tempia virve surištą mantą, pėdina dulkėtomis šalies šalikelėmis, ieškodami vietos, kur apsistoti. Dabar Golamas šeimos galva. Jis turės dirbti. Savo jaunystę leis valydamas kanalus, kasdamas griovius, gamindamas plytas ir imdamas nuo laukų derlių. Palengva Golamas pavirs į vieną iš tų palinkusių,

nuo orų įdiržusio veido vyrų, kuriuos Adelis matydavo einančius paskui arklus.

Adelis mąstė, kad kurį laiką pastovės lauke, stebėdamas dunksančias aukščiau Naujojo Šadbago kalvas ir kalnus. Ir paskui, mąstė jis, ištrauks iš kišenės tai, ką vieną dieną vaikščiodamas po sodus rado — kairę akinių, perlaužtų per jų tiltelį, dalį su voratinkliškai suskilinėjusiu lęšiu, su sudžiūvusio kraujo likučiais smilkininiame kampe. Numes sulaužytus akinius į griovį. Adeliui atrodė, kad kai apsisuks ir patrauks atgalios namo, labiausiai ką jaus — tai palengvėjimą.

8

2010-ųjų ruduo

Šį vakarą iš klinikos pareinu namo ir fiksuoto ryšio telefono atsakiklyje miegamajame randu paliktą Talijos žinutę. Nusiavęs batus ir sėsdamasis prie rašomojo stalo žinutę išklausau. Talija man praneša susirgusi sloga, be abejo, užsikrėtusi nuo mano mamos, paskui pasiteirauja apie mane, klausia, kaip sekasi darbas Kabule. Galiausiai, prieš pat baigdama, ji sako: *Odė vis skundžiasi ir skundžiasi, kad tu nepaskambini. Žinoma, ji tau to nepasakys. Tad aš pasakysiu, Markai. Dėl Dievo meilės. Paskambink savo mamai. Tu šiknius.*

Aš nusišypsau.

Talija.

Laikau ant savo rašomojo stalo jos nuotrauką — tą, kurią kadaise padariau Tino pakrantėje — Talijos, sėdinčios ant akmens nugara į fotoobjektyvą. Aš nuotrauką įrėminau, nors atidžiau įsižiūrėjęs vis dar gali matyti dešiniame apatiniame kampe tamsiai rudą dėmę, atsiradusią, kai padūkusi jauna italė prieš daugelį metų bandė ją padegti.

Įsijungiu nešiojamąjį kompiuterį ir pradedu spausdinti pastabas apie praėjusios dienos operaciją. Mano kambarys viršuje — vienas iš trijų miegamųjų antrame šio namo aukšte. Čia aš gyvenu nuo tada,

kai dar 2002-aisiais atvykau į Kabulą, ir mano rašomasis stalas stovi prie lango, atsiveriančio į sodą apačioje. Iš čia matosi lokvos, kurias mudu, mano ankstesnysis namo šeimininkas Nabis ir aš, pasodinome prieš kelerius metus. Taip pat matosi palei galinę aptvaro sieną ir kadaise buvęs Nabio būstas, dabar perdažytas. Kai jis mirė, aš tas patalpas pasiūliau jaunam olandui, vietinėms vidurinėms mokykloms talkinančiam diegti informacines technologijas. O toliau į dešinę kėpso praėjusio amžiaus penkto dešimtmečio Suleimano Vahdačio ševrolė, nejudinta dešimtis metų, aptraukta rūdimis kaip akmuo samanomis, o šiuo metu dengiama plono vakarykščio, stebėtinai ankstyvo, kol kas šiais metais pirmo sniego sluoksnio. Po Nabio mirties aš trumpai galvojau užsakyti, kad automobilį nutemptų į vieną iš Kabulo laužynų, bet pristigau ryžto. Tas automobilis atrodė pernelyg svarbi namo praeities, jo istorijos dalis.

Baigiu rašyti pastabas ir pasižiūriu į laikrodį. Jau pusė dešimtos vakaro. O ten Graikijoje — septinta.

Paskambink savo mamai. Tu šiknius.

Ketinu šiąnakt paskambinti mamai, ilgiau atidėlioti negaliu. Prisimenu, viename iš savo elektroninių laiškų Talija parašė, kad mama gulasi į lovą vis anksčiau ir anksčiau. Atsikvepiu ir ryžtuosi. Pakėlęs ragelį surenku numerį.

Susipažinau su Talija 1967-ųjų vasarą, kai buvau dvylikos metų. Ji su savo motina Madalina atvyko į Tiną aplankyti mano mamos ir manęs. Mama, jos vardas Odelija, pasakė, kad jau daug metų, — jei tiksliau, penkiolika, — kaip ji su savo drauge Madalina nesimačiusios. Madalina septyniolikos iš salos išvyko į Atėnus ir tapo, bent trumpą laiką, aktore, gana menkai žinoma.

— Nenustebau, — pasakė *mamá*, — kai sužinojau, kad ji vaidina. Dėl jos išvaizdos. Visada Madalina visiems krisdavo į akį. Pats pamatysi, kai su ja susitiksi.

Paklausiau mamos, kodėl ji niekada apie Madaliną neužsimindavo.

— Nejaugi? Tikrai?

— Tikrai.

— O būčiau galėjusi prisiekti. — Ir ji pridūrė: — Jos duktė. Talija. Turėsi elgtis su ja taktiškai, nes yra patyrusi nelaimingą atsitikimą. Jai įkando šuo. Liko randas.

Mama nieko daugiau nenorėjo pasakoti, o aš buvau pakankamai išmintingas ir jos nemygau. Bet ši netikėta žinia suintrigavo kur kas labiau nei Madalinos praeitis filmuose ir scenoje. Smalsumą dar pakurstė įtarimas, kad randas tikriausiai ir žymus, ir matomas, jeigu mergaitė nusipelno ypatingo taktiškumo jos atžvilgiu. Su nesveiku nekantrumu laukiau pats pamatyti tą randą.

— Mudvi su Madalina susipažinome per pamaldas, kai buvome mažos, — tęsė mama.

Ir iškart, pasakė ji, jiedvi tapusios neperskiriamomis draugėmis. Klasėje po mokykliniu suolu arba per pertraukas, bažnyčioje ar vaikštinėdamos pro miežių laukus laikydavosi už rankų. Abi prisiekė visą gyvenimą likti kaip sesės, net ir ištekėjusios. Gyvensiančios kaimynystėje, ir jeigu vienos ar kitos vyras užsispirs išsikelti kitur, tuomet jos pareikalausiančios skyrybų. Prisimenu, kai mama viską man pasakojo, pasišaipydama iš savęs šyptelėjo, lyg norėdama atsiriboti nuo šio jaunatviško entuziazmo ir kvailumo, nuo visų tų nutrūktgalviškų, kvapą užimančių pažadų. Tačiau jos veide aš mačiau ir truputėlį neišsakytos nuoskaudos, nusivylimo šešėlį, bet mama buvo pernelyg išdidi, kad tai prisipažintų.

Šiuo metu Madalina buvo ištekėjusi už turtingo, gerokai vyresnio vyro, pono Andreo Gianakoso, kuris prieš daugybę metų buvo jos antro ir, kaip paaiškėjo, paskutinio filmo prodiuseris. Dabar jis buvo įsitraukęs į statybų verslą ir turėjo Atėnuose stambią firmą. Pastaruoju metu juodu, Madalina ir ponas Gianakosas, pykosi, nesutarė. Mama nieko to man nepapasakojo; viską sužinojau slapčia, paskubomis per-

skaitęs dalį Madalinos laiško, kurį ši atsiuntė mamai, pranešdama, kad ketina ją aplankyti.

Darosi taip įkyru, sakau tau, būti šalia Andreo ir jo dešiniosios pakraipos draugų, jų kariškos muzikos. Visą laiką būnu tvirtai užsičiaupusi. Nekalbu nieko, kai jie aukština tuos kariškius banditus, pasityčiojusius iš mūsų demokratijos. Jeigu ištarčiau nors vieną žodį, su tuo nesutikdama, esu tikra, jie mane apšauktų komunistine anarchiste, ir tuomet net Andreo įtaka manęs neišgelbėtų nuo kalėjimo požemių. Kartais pamanau, kad kaip tik toks jo tikslas — mane išprovokuoti, kad juos prieš save nuteikčiau. Ak, kaip tavęs ilgiuosi, brangioji Ode. Kaip ilgiuosi tavo draugijos...

Tądien, kai turėjo atvykti mūsų viešnios, mama atsikėlė anksti tvarkytis. Mes gyvenome mažame, į kalno šlaitą įterptame name. Kaip ir daugelis namų Tine, jis buvo iš balto kalkakmenio, o stogas plokščias, dengtas raudonomis rombinėmis čerpėmis. Viršuje nedidelis miegamasis, kuriuo mudu su mama dalijomės, buvo be durų, — siaura laiptinė vedė tiesiai į jį, — bet su stoglangiu ir mažute terasa, tveriama juosmens aukščio kaldintos geležies baliustrados, iš kur galėjai žvelgti į kitų namų stogus, alyvmedžius, ožkas, vingiuojančius akmenimis grįstus skersgatvius bei arkas apačioje ir, žinoma, į Egėjo jūrą, mėlyną ir ramią vasaros rytą, o po vidudienio, kai iš šiaurės papučia *meltemi** vėjai — su putotomis bangų keteromis.

Susitvarkiusi mama apsirengia savo vieninteliu prašmatniu apdaru — tuo, kuriuo vilki kiekvieną rugpjūčio penkioliktąją, per Dangun Ėmimo šventę Panagijos Evangelistrijos** bažnyčioje, kai Tiną iš visų Viduržemio jūros vietovių užplūsta piligrimai pasimelsti priešais garsiąją bažnyčios ikoną. Yra išlikusi mano motinos su šiuo apdaru nuotrauka — ilga, gelsvai ir rusvai auksinės spalvos suknelė apskrita iškirpte apie kaklą, susitraukęs baltas megztukas, kojinės,

* Musonų tipo vėjai, pučiantys nuo Balkanų (gr.).

** Taip graikai stačiatikiai vadina Švenčiausiąją Mergelę Mariją.

gremėzdiški juodi batai. Mama atrodo kaip atgrasi našlė — griežtas veidas, tankūs antakių kuokštai, trumpa riesta nosis — ir stovi pastirusi, žvelgdama pamaldžiai iš paniūrų, lyg pati būtų piligrimė. Aš irgi esu nuotraukoje — baltais marškiniais, baltais šortais ir baltomis aukštyn užtrauktomis kojinėmis iki kelių stoviu išsitempęs prie savo motinos šlaunies. Iš mano rūsčios išvaizdos galite pasakyti, kad man liepta stovėti tiesiai, nesišypsoti, kad mano veidas, nors ir spyriojausi, su dideliu bruzduliu buvo nušveistas muilu, o plaukai sušukuoti sušlapinus vandeniu. Galite nujausti tarp mudviejų tekančią nepasitenkinimo srovę. Tai matytis iš to, kaip sustingę abu stovime, kaip vos liečiamės kūnais.

Arba galbūt to nematote. Bet aš matau kiekvieną sykį, kai išvystu tą nuotrauką, o paskutinį kartą tai buvo prieš dvejus metus. Negaliu nematyti atsargumo, abipusių pastangų kęsti vienas kitą, kantrybės stokos. Negaliu nematyti dviejų žmonių, esančių drauge vien iš genetinės pareigos jausmo, jau pasmerktų gluminti ir nuvilti vienas kitą, kiekvienam laikantis savo garbės reikalu nepaisyti kito.

Pro miegamojo viršuje langą aš stebėjau mamą išvykstant į Tino miestuko keltų prieplauką. Pasirišusi po smakru skarelę, mama stačiagalviais nėrė į saulėtą žydro dangaus dieną. Moteris ji buvo menkutė, smulkių kaulų, vaikiško kūno, bet kai pamatydavai besiartinančią, geriau būdavo pasitraukti į šalį. Prisimenu, kaip kasryt mane vesdavosi į mokyklą — šiuo metu ji pensininkė, bet anksčiau dirbo mokytoja. Kai mudu eidavome, mama niekada nelaikydavo manęs už rankos. Kitos motinos su savo vaikais — taip, bet tik ne mama. Ji sakė privalanti su manimi elgtis kaip su bet kuriuo kitu mokiniu. Žygiuodavo pirma, kumštį prispaudusi prie savo nertinio apykaklės, o aš, nešinas priešpiečių dėžele, stengdavausi paspėti kartu bidzendamas įpėdžiui. Per pamokas visada sėdėdavau paskutiniame suole. Prisimenu savo motiną prie klasės lentos ir kaip ji sugebėdavo blogai besielgiantį mokinį sudrausminti vieninteliu rūsčiu žvilgsniu — it iš laidynės paleistu akmeniu, ir taikinys būdavo itin tikslus. Ir ji ga-

lėdavo perskelti tave pusiau vien tik niauriomis akimis arba staigiai nutilusi.

Mama už viską svarbiausiu laikė lojalumą, net ir savęs atsižadėjimo kaina. Ypač savęs atsižadėjimo kaina. Ji taip pat manė, kad visada geriausia pasakyti tiesą, pasakyti paprastai, be fanfarų, ir kuo tiesa nemalonesnė, tuo greičiau turi ją pasakyti. Minkštastuburiams kantrybės neturėjo. Buvo — *yra* — nepaprastai valinga moteris, nelinkusi atsiprašinėti ir ne tokia, su kuria norėtum ginčytis, nors aš iš tikrųjų taip ir nesupratau, net ir dabar nesuprantu, ar temperamentas jai buvo duotas Dievo, ar įgytas iš būtinybės, nes jos vyras pasimirė praėjus vos metams po vedybų, palikdamas vienai auginti mane.

Netrukus po to, kai mama išėjo, aš viršuje užmigau. Vėliau mane staigiai išbudino aukštas, skambus moters balsas. Atsisėdau, ir štai ji: vien lūpdažis, pudra, kvepalai ir grakštūs išlinkiai — kaip kokia oro linijos reklama, šypsosi žemyn į mane pro ploną skrybėlaitės be kraštų vualį. Stovėjo kambario viduryje, vilkinti neoniškai žalia mini suknele, su odiniu kelionkrepšiu prie kojų, kaštoniniais plaukais ir ilgomis rankomis bei kojomis, spindinčiu veidu vypsojo ir kalbėjo — jos balso intonacijos skambėjo su aplombu ir linksmai.

— Taigi tu — mažasis Odės Markas! Ji man nepasakė, kad esi toks dailus! O, ir matau tavyje ją — akys, taip, manau, tavo tokios pat akys, esu tikra, tau jau tai sakė. Mudvi su tavo mama — mes — o, be abejo, Odė tau jau apie tai papasakojo, tad gali įsivaizduoti, kaip man malonu pamatyti jus abu, susipažinti su tavimi, Markai. Markas Varvaris! Na, o aš — Madalina Gianakos ir, galiu pasakyti, esu sužavėta.

Ji nusimovė kreminės spalvos, ilgumo ligi alkūnės atlasinę pirštinę — tik žurnaluose mačiau tokiomis mūvinčias elegantiškas damas vakarėliuose, rūkančias ant plačių operos teatro laiptų ar padedamas įsėsti į blizgančius juodus limuzinus, pykšinčių blyksčių apšviestais veidais. Ji gavo patraukyti po keletą kartų už kiekvieno piršto galiuko, kol pirštinė nusinėrė, o paskui šiek tiek pasilenkė per juosmenį ir atkišo man ranką.

— Sužavėta, — tarė. Jos ranka buvo švelni ir nepaisant pirštinės šilta. — O čia mano duktė, Talija. Brangute, pasisveikink su Marku Varvariu.

Ji stovėjo šalia mano motinos prie įėjimo į kambarį: ištįsusi, blyškios odos, nukarusiomis garbanomis mergaitė. Tik tiek galiu jums pasakyti, ničnieko daugiau. Negaliu pasakyti, kokios spalvos suknele tą dieną vilkėjo — tai yra, jeigu ji vilkėjo suknele — arba kokie buvo batai, ar mūvėjo kojinėmis, ar turėjo laikroduką, karolius ant kaklo, žiedą arba auskarus. Negaliu jums pasakyti, nes jeigu būtumėte restorane ir kas nors staiga nusirengtų, užšoktų ant stalo ir pradėtų žongliruoti desertiniais šaukšteliais, jūs ne tik žiūrėtumėte, bet tai būtų vienintelis dalykas, į ką *galėtumėte* žiūrėti. Kaukė, dengianti apatinę mergaitės veido pusę, buvo visai kaip tik tai. Ji niekais pavertė galimybę pastebėti ką nors kitką.

— Talija, pasisveikink, brangute. Nebūk nemandagi.

Regis, lyg pamačiau nežymų linktelėjimą galva.

— Sveika, — ištariau šiurkščiu it švitrinis popierius liežuviu.

Oru kažkas nuvilnijo. Srovė. Pasijutau įkrautas kažko, kas perpus buvo jaudulys, perpus baimė — kažko, kas įsiveržė į mane aukštyn ir susirangė. Aš spoksojau ir tai suvokiau, bet negalėjau liautis, nepajėgiau atplėšti akių nuo dangaus mėlynės kaukės audeklo, dviem juostelėmis surišto už pakaušio, su siauru horizontaliu plyšiu virš burnos. Tuomet iškart supratau, kad netverčiau to matyti, kad ir ką kaukė slėpė. Ir kad nekantrauju tai pamatyti. Niekas mano gyvenime toliau nebesiklostys normaliai, įprastu ritmu ir tvarkingai, jeigu pats nepamatysiu, kas tokio baisaus ir siaubingo buvo, jei nuo to reikėjo apsaugoti kitus.

Kita galimybė — kad kaukė galbūt buvo skirta pridengti Taliją nuo mūsų — man neatėjo į galvą. Bent per tas svaiginamas pirmo susitikimo kančias.

Madalina ir Talija nuėjo viršun išsikrauti daiktų, o mama virtuvėje vakarienei mušė jūrų liežuvių išpjovas. Ji manęs paprašė sutaisyti

Madalinai puodelį *ellinikós kafés** — tą aš ir išpildžiau, o paskui paprašė nunešti viešniai — tą aš irgi įvykdžiau, ant padėklo su lėkštele *pastelli***.

Praėjo visi tie dešimtmečiai, o mane vis tebeužlieja gėda nelyginat kokia šilta lipni tyrė, kai prisimenu, kas atsitiko paskui. Iki šios dienos įsivaizduoju tą sceną kaip fotografiją — sustingusią. Madalina rūko, stovi prie miegamojo lango ir žvelgia į jūrą pro arbatos atspalvio rėmų akinius geltonais lęšiais, viena ranka remiasi į klubą, sukryžiavusi kulkšnis. Jos piliulių dėžutės pavidalo skrybėlaitė padėta ant tualetinio stalelio. Virš šio — veidrodis, o veidrodyje atsispindi Talija, sėdinti ant lovos krašto, nugara į mane. Pasilenkusi kažką veikia, galbūt išsivarsto batraiščius, ir aš matau, kad ji nusiėmusi kaukę. Ši guli šalia jos ant lovos. Stuburu man nubėga šiurpulys, mėginu jį sustabdyti, bet rankos dreba, todėl porcelianinis puodelis dzingsi ant lėkštutės, o tai paskatina Madaliną pasisukti nuo lango į mane, taip pat ir Taliją, pasižiūrėti. Pagaunu veidrodyje jos atspindį.

Padėklas išslydo man iš rankų. Porcelianas sudužo į šukes. Karštas skystis išsipylė, o padėklas nubarškėjo laiptais žemyn. Staiga sekė sumaištis: aš keturpėsčias vemiu ant porceliano šukių, Madalina vis kartoja „O Dieve! O Dieve!“, o mama atbilda laiptais šaukdama: „Kas atsitiko? Ką iškrėtei, Markai?“

Jai įkando šuo. Liko randas, kaip perspėjimą anksčiau pasakė mama. Šuo Talijai ne į kando į veidą, o šį *sukramtė.* Ir galbūt esama žodžių apibūdinti tam, ką tądien pamačiau veidrodyje, bet *randas* nebuvo vienas iš jų.

Prisimenu mamą mane sugriebiant už pečių, patraukiant ir apsukant, sakant: „Kas tau yra? Kas atsitiko?“ Ir prisimenu jos žvilgsnį persikeliant virš mano galvos ir ten sustingstant. Žodžiai jai apmirė lūpose. Veidas persimainė. Jos rankos nukrito nuo mano pečių. Ir

* Graikiška kava (gr.).

** Graikiški saldėsiai („kozinakai“) iš sezamo, pistacijų ir medaus.

tuomet tapau liudininku paties keisčiausio dalyko, kažko tokio, ko, maniau, veikiausiai nepamatysiu kaip paties karaliaus Konstantino, pasirodančio su klouno apranga prie mūsų durų slenksčio: mano motinos dešinės akies kraštelyje tvenkėsi ašara.

— Tad kokia ji? — klausia mama.

— Kas?

— Kas? Ta prancūzė. Tavo namo, kurį nuomojiesi, savininko dukterėčia, profesorė iš Paryžiaus.

Prisidedu telefono ragelį prie kitos ausies. Mane stebina, kad ji prisimena. Visą savo gyvenimą patirdavau jausmą, kad žodžiai, kuriuos mamai pasakau, išnyks neišgirsti erdvėje, lyg tarp mudviejų trešskėtų atmosferiniai trikdžiai, būtų blogas ryšys. Kartais, kai iš Kabulo jai paskambinu, atrodo, lyg mama būtų tyliai padėjusi ragelį ir nuėjusi šalin, lyg aš per žemynus kalbėčiau į tuštumą — nors jaučiu motiną linijoje ir girdžiu ją alsuojant man į ausį. Kitais kartais aš jai pasakoju, ką mačiau klinikoje, — pavyzdžiui, apie kruviną, su giliai į skruostus susmigusiais šrapneliais, visiškai nuplėšta ausimi tėvo atneštą berniuką, apie kitą karo auką, žaidusią netinkamu dienos laiku netinkamoje gatvėje, — ir paskui be perspėjimo garsus dunkstelėjimas, staiga mamos balsas tampa tolimas ir prislopintas, tai pagarsėja, tai prityla, žingsnių aidas, kažko velkamo per grindis garsas, ir aš užsičiaupiu, laukiu, kol ji sugrįš, ką ji galiausiai ir padaro, visada šiek tiek uždususi paaiškindama: *Aš jai pasakiau, kad man visai gerai stovėti. Pasakiau tai aiškiai. Pasakiau: „Talija, norėčiau stovėti prie lango ir žvelgti į vandenį, kai kalbuosi su Marku.“ Bet ji atremia: „Jūs pavargsite, Ode, turėtumėte atsisėsti.“ Ir nė sumot nesumoju, kai ji jau velka fotelį — tą didelį odinį griozdą, kurį pernai man nupirko — velka jį prie lango. Dieve mano. Na ir stipri ji. Žinoma, tu dar nematei fotelio, Na, žinoma.* Paskui ji atsidūsta, apsimestinai suirzusi, ir paragina pasakoti toliau, bet tuo metu aš jau pernelyg išmuštas iš vėžių. Ji priverčia mane pasijausti kažkaip

išsisėmusį, maža to, kaltą dėl nepaminėtų nuoskaudų, skriaudų, dėl kurių formaliai taip ir nebuvau apkaltintas. Jeigu aš vis dėlto ir pasakoju toliau, mano paties ausims tai skamba sumenkintai. Neprilygsta mamos fotelio dramai su Talija.

— Darsyk, kuo ji vardu? — dabar klausia mama. — Kažkokia Pari, a?

Buvau pasakojęs mamai apie Nabį, mielą mano draugą. Apie jo gyvenimą ji žino tik bendrais bruožais. Žino, kad savo paskutiniąja valia namą Kabule paliko dukterėčiai Pari, kuri buvo užauginta Prancūzijoje. Bet aš mamai nepapasakojau apie Nilą Vahdati, kaip ši po savo vyro apopleksijos pabėgo į Paryžių, apie dešimtmečius, kuriuos Nabis slaugė Suleimaną. *Tos* istorijos. Pernelyg daug sugrįžtančių kaip bumerangas paralelių. Lyg garsiai skaitytum savo paties apkaltinamąją išvadą.

— Taip, Pari. Ji buvo miela, — sakau aš. — Ir šilta. Ypač kaip mokslininkė.

— Vėlgi, kas ji, chemikė?

— *Matematikė*, — atsakau užvoždamas nešiojamąjį kompiuterį.

Lauke vėl pradėjo snigti — silpnai: mažutės snaigės sūkuriuoja tamsoje, bloškiasi į mano langą.

Papasakoju mamai apie Pari Vahdati viešnagę praėjusios vasaros pabaigoje. Ji iš tiesų labai miela. Švelni, liekna, žili plaukai, ilgas kaklas su aukštyn kylančiomis pilnomis mėlynomis venomis iš abiejų pusių, šilta retadantė šypsena. Atrodė šiek tiek netvirta, vyresnė kaip savo amžiaus. Dėl bjauraus reumatoidinio artrito. Konkrečiai — gumbuotos rankos, dar tebefunkcionuojančios, bet lemtinga diena artėja, ir ji tai žinojo. Todėl aš pagalvojau apie mamą ir artėjančią *jos* dieną.

Pari Vahdati viešėjo pas mane Kabulo name savaitę. Kai atvyko iš Paryžiaus, ją pavedžiojau po miestą. Paskutinį kartą namą matė tik 1955-aisiais ir atrodė gana nustebinta savo pačios gyvų šios vietos bendro plano prisiminimų: pavyzdžiui, prisiminė, kad yra du

laiptukai tarp svetainės ir valgomojo, kuriame rytui įpusėjus ji sėdėdavo apšviesta saulės ir skaitydavo savo knygas. Buvo priblokšta, kad namas iš tikrųjų yra mažesnis palyginti su tuo, kuris išliko jos atmintyje. Kai ją nusivedžiau viršun, ji žinojo, kur buvo jos miegamasis, nors dabar užimtas mano kolegos vokiečio, dirbančio Pasaulio maisto programai. Prisimenu, kaip jai užgniaužė kvapą žema spintelė miegamojo kampe — vienas iš išlikusių jos vaikystės reliktų. Aš šią prisiminiau iš Nabio prieš savo mirtį man paliktų užrašų. Ji atsitūpė prie spintelės ir pirštų galais perbraukė per suskilinėjusius geltonus dažus ir blunkančias žirafas bei ilgauodeges beždžiones ant durelių. Kai pažvelgė į mane, pamačiau, kad jos akys šiek tiek apsiašarojusios. Labai nedrąsiai ir atsiprašomai ji manęs paklausė, ar būtų galima spintelę persiųsti į Paryžių. Pasisiūlė sumokėti už jos pakaitalą. Tik to vienintelio daikto iš namo ji norėjo. Pasakiau, kad su malonumu tai padarysiu.

Galų gale, išskyrus spintelę, kurią aš išsiunčiau kelios dienos po to, kai ji išvyko. Pari Vahdati sugrįžo į Prancūziją nepasiėmusi nieko daugiau kaip tik Suleimano Vahdačio eskizų sąsiuvinius, Nabio laišką ir kelis Nabio išsaugotus savo motinos Nilos eilėraščius. Vienintelį, ką dar paprašė manęs per savo viešnagę — tai suorganizuoti jai kelionę į Šadbagą, kad galėtų pamatyti kaimą, kuriame gimė ir kur tikėjosi surasti savo įbrolį Ikbalą.

— Manau, ji namą parduos, — sako mama. — Dabar, kai jis priklauso jai.

— Faktiškai ji pasakė, kad galiu jame gyventi tiek, kiek norėsiu, — pasakau. — Nemokėdamas nuomos.

Tiesiog regiu mamą skeptiškai sučiaupiant lūpas. Juk ji — salos gyventoja. Įtariai žiūri į visų žemyne gyvenančiųjų motyvus, šnairuoja į jų geranoriškumo apraiškas. Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl vaikystėje žinojau, kad kada nors, kai tik pasitaikys proga, aš išsidanginsiu iš Tino. Mane apimdavo kažkokia neviltis, kai išgirsdavau žmones šitaip kalbant.

— Kaip sekasi su karvelide? — klausiu norėdamas pakeisti temą.

— Turėjau liautis. Mane išvargino.

Prieš šešis mėnesius mamai diagnozę nustatė neurologas, pas kurį ją mygau apsilankyti, kai Talija man papasakojo, kad mama nuolat trūkčioja ir pameta iš rankų daiktus. Tai Talija ją pas jį ir nuvežė. Po kelionės pas neurologą mama nuolat dirbo. Žinau tai iš Talijos man siunčiamų elektroninių laiškų. Perdažė namą, taisė vandens protėkius, įkalbinėjo Taliją, kad jai padėtų pastatyti viršuje visai naują kamarėlę, net keitė sutrūkinėjusias stogo čerpes. Nors, laimė, Talija tam padarė galą. Dabar karvelidė. Įsivaizduoju mamą aukštai pasiraitojusią rankoves, su plaktuku rankose, dėmėta nuo prakaito palaidine, kalančią vinis ir švitriniu popieriumi gludinančią lentas. Lenktyniaujančią su savais silpstančiais neuronais. Išgręžiančią iš jų paskutinį naudos lašą, kol dar yra laiko.

— Kada grįžti namo? — klausia mama.

— Netrukus, — atsakau.

Netrukus atsakiau ir prieš metus, kai ji uždavė tą patį klausimą. Jau praėjo dveji metai, kai paskutinį kartą lankiausi Tine.

Trumpa pauzė.

— Per ilgai nedelsk. Noriu tave pamatyti, kol manęs dar nepririšo geležiniame plautyje*.

Ji nusijuokia. Senas įprotis — juokauti ir maivytis, kai nesiseka — ta jos panieka menkiausiam bandymui gailėtis savęs. Šis turi parodoksalų ir aš žinau — apskaičiuotą — poveikį ir sumažinti, ir padidinti nelaimę.

— Atvyk Kalėdoms, jeigu gali, — sako ji. — Bet kokiu atveju, prieš sausio ketvirtąją. Talija sako, kad tą dieną virš Graikijos įvyks saulės užtemimas. Perskaitė apie tai internete. Galėtume drauge stebėti.

— Pasistengsiu, mama, — neužtikrintai pažadu.

* Ji taip vadina dirbtinio kvėpavimo aparatą.

*

Štai kaip tuomet buvo: lyg vieną rytą atsibustum ir pamatytum, kad į tavo namus atklydo laukinis žvėris. Niekur man neatrodė saugu. Ji buvo prie kiekvieno kampo ir posūkio, sėlinanti, tykanti, nuolat lytinti nosinaite sau skruostą pasišluostyti visą laiką drimbančių iš burnos seilių. Dėl mažo mūsų namo ploto pabėgti nuo jos nebuvo įmanoma. Aš ypač baimindavausi valgio meto, kai turėdavau kęsti reginį, kaip Talija atsikelia kaukės apačią, kad šaukšteliu įsidėtų į burną maisto. Nuo to vaizdo ir garso man darydavosi bloga. Ji valgydavo triukšmingai, perpus sukramtyto maisto kąsneliai drėgnai vis tėkštelėdavo ant lėkštės ar stalo arba net ant grindų. Talija turėdavo visus skysčius, net sriubą, traukti per šiaudelį — šių atsargą jos motina laikė savo rankinuke. Siurbdama per šiaudelį viralą ji šliurpdavo ir kliurkdavo, ir skystis visada ištepliodavo kaukę, lašėdavo smakro šonu jai ant kaklo. Pirmą kartą, kai atsiprašiau nuo stalo, mama nuvėrė mane griežtu žvilgsniu. Tad aš įsipratinau nukreipti akis ir negirdėti, bet tai nebuvo lengva. Būdavo, įeinu į virtuvę, o ten ji, sėdi nejudėdama, kol Madalina trina jai skruostą tepalu, apsaugančiu nuo odos suerzinimo. Aš pradėjau mintyse vesti kalendorių — atskaitą tų keturių savaičių, kurias, kaip mama sakė, Madalina ir Talija viešės.

Gailėjausi, kad Madalina neatvyko viena. Madalina man visai patiko. Mes, visi keturi, sėdėdavome kvadratiniame kiemelyje priešais mūsų paradines duris, o ji gurkšnodavo kavą ir vieną po kitos rūkydavo cigaretes. Madalinos veido bruožus temdydavo mūsų alyvmedis ir auksaspalvė šiaudinė varpo pavidalo skrybėlaitė, kuri būtų turėjusi ant jos atrodyti — ir ant bet kurios kitos, pavyzdžiui, mamos, ir *būtų* atrodžiusi — absurdiškai. Bet Madalina buvo iš tų žmonių, kuriems elegancija ateidavo be pastangų, tartum tai būtų genetinis įgūdis, kaip gebėjimas suriesti į vamzdelį savo liežuvį. Su Madalina pokalbis niekada neišsisemdavo: istorijos iš jos tiesiog liedavosi trelėmis. Sykį rytą

ji mums papasakojo apie savo keliones — pavyzdžiui, į Ankarą, kur vaikščiodavo Enguri Su krantais ir gurkšnodavo žaliąją arbatą su šlakeliu *rakijos*, arba tą kartą, kai su ponu Gianakosu nuvyko į Keniją ir jodinėjo ant dramblių tarp dygliuotų akacijų ir net atsisėdo kaimelyje su čiabuviais pavalgyti kukurūzų miltų košės ir ryžių kokoso riešutų piene.

Madalinos istorijos sujudino manyje seną nerimą, visada rusenusį potraukį strimgalviais leistis į pasaulį, būti bebaimiam. Palyginti mano paties gyvenimas Tine atrodė gniuždančiai paprastas. Numačiau savo gyvenimą rutuliosiantis kaip begalinį niekumo ruožą ir todėl didžiumą savo vaikystės metų Tine klydinėjau, jausdamasis kaip savo paties dubleris, pavaduotojas, tartum mano tikrasis aš gyventų kažkur kitur ir lauktų, kad kada nors susijungs su šia blankesne, labiau tuščia asmenybe. Jaučiausi lyg išlaipintas negyvenamoje saloje. Lyg tremtinys nuosavuose namuose.

Madalina pasakė, kad Ankaroje nuėjo į vieną vietą, kuri vadinosi Kugulu parkas, ir žiūrėjo į vandens paviršiumi slystančias gulbes. Vanduo tviskėjo akinamai.

— Aš hiperbolizuoju, — nusijuokė ji.

— Visai ne, — paprieštaravo mama.

— Iš seno įpročio. Per daug kalbu. Visada taip būdavo. Pameni, kiek užtraukdavau mums bėdos, per pamokas plepėdama? Tu niekada nebūdavai kalta, Ode. Buvai tokia atsakinga ir stropi.

— Tavo istorijos įdomios. Įdomiai gyvenai.

Madalina užvertė aukštyn akis.

— Na, juk žinai kinų prakeiksmą.

— Tau patiko Afrika? — Talijos paklausė mama.

Talija prispaudė prie skruosto nosinaitę ir nutylėjo. Aš džiaugiausi. Jos kalba buvo itin savotiška. Kažkokia tartum šlapia — keistai švepluojanti ir gargaliuojanti.

— O, Talija nemėgsta keliauti, — pasakė Madalina, užspausda-

ma cigaretę. Ištarė tai kaip neginčijamą tiesą. Nė nepažvelgė į Taliją, kad ši patvirtintų ar užprotestuotų. — Kelionės jai nepatinka.

— Na, nei man, — pasakė mama, vėl kreipdamasi į Taliją. — Mėgstu būti namie. Turbūt niekada taip ir neradau įtikinamos priežasties išvykti iš Tino.

— O aš — jame pasilikti, — atšovė Madalina. — Savaime suprantama, nekalbu apie tave. — Ji palietė mamos riešą. — Žinai, ko labiausiai bijojau, kai išvykau? Koks buvo didžiausias mano rūpestis? Kaip apsieisiu be Odės? Prisiekiu, nuo tos minties aš akmenėjau.

— Atrodo, verteisi puikiai, — lėtai ištarė mama, pamažu atitraukdama žvilgsnį nuo Talijos.

— Tu nesupranti, — pasakė Madalina, ir sumojau, kad tai aš nesuprantu, nes ji žiūrėjo tiesiai į mane. — Jei ne tavo mama, būčiau subyrėjusi. Ji mane išgelbėjo.

— *Dabar* tu išties hiperbolizuoji, — pasakė mama.

Talija prisimerkusi pažvelgė aukštyn. Dangaus žydrynėje reaktyvinis lėktuvas vieninteliu ilgu garų šleifu tyliai brėžė savo trajektoriją.

— Tai nuo tėvo Odė mane išgelbėjo, — paaiškino Madalina, nors nebuvau tikras, ar ji tebekalba man. — Jis buvo iš tokių žmonių, kurie gimsta blogi. Išsprogusių akių, trumpu kaklu, su tamsiu apgamu ant sprando. Ir su kumščiais. Kumščiais it plytos. Pareidavo namo, ir jam net nereikėdavo ką nors daryti, man pakakdavo vien tik sunkių jo batų bilsmo, raktų skimbčiojimo, niūniavimo koridoriuje. Užsiutęs visada šnopuodavo pro nosį ir kietai užsimerkdavo, lyg būtų giliai paskendęs mintyse, o paskui pasiglostydavo veidą ir tardavo: *Gerai, mergužėle, gerai,* ir žinojai, kas toliau seks — siautėjimas — ir to nesustabdysi. Kartais jis tik pasiglostydavo veidą ar pro ūsus švilpiamai išleisdavo atodūsį, ir man aptemdavo akyse.

— Nuo to laiko su tokiais vyrais kaip jis mano keliai vis persikryžiuodavo. Gaila, kad negaliu pasakyti kitaip. Nes taip buvo. Ir štai ko išmokau: pakapstyk šiek tiek giliau, ir pamatysi, kad jie visi daugmaž tokie patys. Kai kurie, sutikim, labiau nugludinti. Gali pa-

sitaikyti turinčių šiek tiek — arba daug — žavesio, ir tai tave apgauna. Bet iš tikrųjų jie visi — nelaimingi berniukai, braidantys po savo pačių įsiūtį. Jie jaučiasi nuskriausti. Negavę, kas jiems priklauso. Niekas jų pakankamai nemylėjo. Žinoma, jie tikisi, kad tu juos mylėsi. Jie trokšta būti nešiojami ant rankų, sūpuojami, raminami. Bet klaida visa tai jiems suteikti. Jie nepajėgia to priimti. Nepajėgia priimti paties to dalyko, kurio yra reikalingi. Ir galiausiai pradeda tavęs už tai neapkęsti. Ir tai niekada nesibaigia, nes jie nepajėgia pakankamai tavęs neapkęsti. Tai niekada nesibaigia — kančia, atsiprašinėjimai, pažadai, žodžio netesėjimai, tas visas vargas. Pirmas mano vyras buvo kaip tik toks.

Buvau apstulbęs. Dar niekas anksčiau mano akivaizdoje taip atvirai nekalbėjo, ir tikrai ne mama. Niekas iš man pažįstamų žmonių šitaip neapnuogino savo sunkios nedalios. Jaučiausi dėl Madalinos ir sutrikęs, ir sužavėtas jos atvirumo.

Kai ji užsiminė apie pirmą savo vyrą, pastebėjau, kad pirmą sykį nuo mudviejų pažinties Madalinos veidu šmėstelėjo šešėlis, trumpalaikis ženklas, leidžiantis suprasti apie kažką tamsaus ir verčiančio susimąstyti, žeidžiamo, nesiderinančio su energingais juokais, pašmaikštavimais ir laisva moliūgo spalvos gėlėto rašto suknele, kuria vilkėjo. Prisimenu tuo metu mąstęs, kokia gera aktorė ji turi būti, jeigu po linksmumo regimybe užmaskuoja nusivylimą ir nuoskaudą. Kaip kauke, pagalvojau, ir likau slapčia patenkintas savimi dėl išmintingos sąsajos.

Vėliau, kai jau paūgėjau, man tai nebebuvo taip aišku. Kai mąstydavau apie tai, joje kažkas atrodė dirbtina: kaip ji užsiminusi apie pirmą vyrą trumpai patylėdavo nudelbdama akis, sulaikydama kvapą, nežymiai virptelėdama lūpomis, lygiai taip pat ir ta trykštanti energija bei juokeliai, gyvas, tegul ir be polėkio, žavesys; kaip net niekinami jos atsiliepimai būdavo švelnūs, suminkštinti raminamu akies pamerkimu ir juoku. Galbūt visa tai buvo sufabrikuoti apsimetinėjimai, o galbūt nebuvo niekas. Man pasidarė neaišku, kas vaidyba, o

kas tikra — o tai mane bent privertė apie ją manyti kaip apie kur kas *įdomesnę* aktorę.

— Vis dėlto kiek kartų aš atbėgdavau į šį namą, Ode? — prašneko Madalina, dabar vėl šypsodamasi, su besitvenkiančiu juoku. — Vargšai tavo tėvai. Bet šis namas man buvo rojus. Priebėga. Tikrai. Maža sala vidur didesniosios.

— Tu visada buvai čia laukiama, — pasakė mama.

— Tai tavo mama padarė mušimams galą, Markai. Ar ji kada nors tau pasakojo?

Pasakiau, kad ne — nepasakojo.

— Vargu ar mane tai stebina. Štai tokia ta Odelija Varvaris.

Svajingu veidu mama sau ant skreito lankstė ir vėl lygino prikyštės kraštą.

— Vieną vakarą čia atbėgau kraujuojančiu liežuviu, nurautu nuo smilkinio plaukų lopiniu, spengiančia nuo smūgio ausimi. Tąsyk jis iš tikrųjų paleido savo kumščius. Kokios būklės aš buvau. Kokios būklės! — Iš Madalinos tono pamanytum, kad ji pasakoja apie puikų patiekalą arba gerą romaną. — Tavo mama nieko neklausia, nes žino. Be abejo, žino. Ji tik ilgai žiūri į mane — ten stovinčią ir drebančią — ir sako, aš vis dar tai prisimenu, Ode, ji pasakė: *Na, galbūt viso to jau gana.* Ji sako: *Mes aplankysime tavo tėvą, Made.* O aš pradedu maldauti. Man baisu, kad jis užmuš mus abi. Bet žinai, kokia ji gali būti, tavo motina.

Pasakiau, kad žinau, ir mama skersom žvilgtelėjo į mane.

— Ji nenorėjo klausytis. Tik taip pasižiūrėjo. Neabejoju, tu žinai tą žvilgsnį. Ji patraukia laukan, bet tik pirma pasiima savo tėvo medžioklinį šautuvą. Visą kelią iki mano namų bandau ją sustabdyti, pasakyti, kad jis ne taip baisiai mane sumušė. Bet ji nesiklauso. Mudvi nueiname tiesiai prie durų, o ten tarpduryje — mano tėvas, ir Odė pakelia vamzdį, atkišta jam į smakrą ir sako: *Dar kartą padaryk taip, ir aš sugrįžusi ištaškysiu šituo šautuvu tau snukį.*

— Mano tėvas sumirksi ir sekundėlę netenka žado. Nepajėgia

ištarti nė žodžio. Ir nori sužinoti geriausią dalį, Markai? Aš pažvelgiu žemyn ir pamatau balutę — na, manau, pats atspėsi ko — balutę, tyliai plintančią ant grindų tarp basų jo pėdų.

Madalina nusibraukė atgal plaukus ir vėl spragtelėdama žiebtuvėliu pridūrė:

— Ir tai, mano mielas, yra tikra istorija.

Jai nereikėjo nė sakyti, pats žinojau, kad istorija tikra. Atpažinau joje nesudėtingą, nuožmų mamos lojalumą, didžiulį ryžtą. Jos akstiną, reikmę būti neteisybių atitaisytoja, nuskriaustųjų avelių saugotoja. Ir aš mačiau, kad tai tiesa, iš tylaus mamos atodūsio, paminėjus tą pastarąją detalę. Ji tam nepritarė. Veikiausiai laikė netinkama, ir ne tik dėl akivaizdžios priežasties. Jos nuomone, žmonės, net jeigu jie gyvi būdami elgėsi blogai, po mirties nusipelno nors minimalaus orumo.

Mama pasimuistė savo vietoje ir paklausė:

— Tad jeigu nemėgsti keliauti, Talija, tai kuo tu mėgsti užsiimti?

Mūsų visų akys nukrypo į Taliją. Madalina kalbėjo jau kurį laiką, ir kai mes sėdėjome kieme, o visur aplinkui lopiniais krito saulės šviesa, prisimenu mąstęs, kad šitaip reiškėsi jos sugebėjimas patraukti į save dėmesį, taip nuodugniai viską įsukti į savo verpetą, jog Talija likdavo užmiršta. Aš taip pat palikau vietos galimybei, kad jiedvi prisitaikė prie šitokio santykio iš būtinumo tykią dukterį užtemdyti įprastu dėmesį nukreipiančios, egocentriškos motinos elgesiu, kad Madalinos narcisizmas galbūt reiškė gerumą, motinišką globą.

Talija kažką sumurmėjo.

— Šiek tiek garsiau, brangute, — paragino Madalina.

Talija atsikrenkštė — gurgiančiu, skrepliniu garsu.

— Mokslu.

Pirmą kartą pastebėjau jos akių spalvą — žalią kaip nenuganytos pievos, šiurkščius labai tamsius plaukus, ir kad jos oda kaip ir motinos be mažiausios dėmelės. Kažin, gal anksčiau ji buvo daili, netgi graži kaip Madalina?

— Papasakok jiems apie saulės laikrodį, brangute, — pasiūlė Madalina.

Talija gūžtelėjo pečiais.

— Ji pastatė saulės laikrodį, — paaiškino Madalina. — Tiesiog mūsų kieme už namo. Praėjusią vasarą. Niekas jai nepadėjo. Nė Andreas. Ir tikrai ne aš, — Madalina prunkštelėjo.

— Ekvatorinį ar horizontalų? — paklausė mama.

Talijos akyse šmėstelėjo nuostaba. Lyg kokia uždelsta reakcija. Tartum žmogus svetimame mieste eitų perpildyta gatve ir pagautų čia pat, girdimumo atstumu, savo gimtosios kalbos nuotrupą.

— Horizontalų, — tuo savo keistu drėgnu balsu atsakė ji.

— Ką panaudojai kaip gnomoną?

Talijos akys užsilaikė ties mama.

— Sukarpiau atviruką.

Tada buvo pirmas kartas, kai pamačiau, kaip tarp jųdviejų galėtų klostytis santykiai.

— Kai buvo mažutė, ji mėgdavo ardyti žaislus, — įsiterpė Madalina. — Patiko mechaniniai žaislai, dalykėliai su viduje įtaisytais mechanizmais. Ne todėl, kad su jais žaistų, ar ne, brangute? Ne, juos sulaužydavo, vos tik jai padovanodavome. Aš taip dėl to susinervindavau. Bet Andreas — turiu tai pripažinti — Andreas sakydavo: tegul sau, tai smalsaus proto požymis.

— Jeigu nori, ir mudvi galime vieną pastatyti, — pasisiūlė mama. — Kalbu apie saulės laikrodį.

— Aš jau žinau kaip.

— Nepamiršk mandagumo, brangute, — sudraudė Madalina, ištiesdama, paskui sulenkdama vieną koją, lyg mankštintųsi prieš šokių pratybas. — Tetytė Odė mėgina padėti.

— Tuomet gal ką nors kitką, — vėl pasisiūlė mama.

— O! O! — sušuko Madalina, paskubom, su švokštesiu išpūsdama dūmus. — Negaliu patikėti, kad to dar tau nepapasakojau, Ode. Turiu naujieną. Atspėk.

— Grįžtu prie vaidybos! Filmuose! Man pasiūlytas vaidmuo, pagrindinis, stambiame pastatyme. Ar gali tuo patikėti?

— Sveikinu, — vangiai ištarė mama.

— Turiu atsivežusi scenarijų. Duočiau tau perskaityti, Ode, bet, bijau, tau nepatiks. Ar jis toks prastas? Mane pritrėkštų, galiu pasakyti. Nepajėgčiau jo viso įveikti. Pradedame filmuoti rudenį.

Kitą rytą po pusryčių mama mane pasišaukė į šalį.

— Gerai, kas vyksta? Kas tau darosi?

Pasakiau, kad nežinau, apie ką ji kalba.

— Verčiau baik. Tą kvailą elgesį. Tau netinka, — perspėjo ji.

Mokėdavo taip primerkti akis ir nežymiai pakreipti galvą, kad ir iki šios dienos mane tai veikia.

— Aš negaliu, mama. Neversk manęs.

— Ir kodėl ne, būtent?

Iš manęs tai išsiveržė, dar nespėjus pagalvoti.

— Ji pabaisa.

Mama susiraukė. Įrėmė į mane ne piktą, bet liūdną žvilgsnį, tartum iš jos būčiau išsiurbęs visą energiją. Šiame žvilgsnyje buvo rezignacija. Kaip skulptoriaus, galiausiai numetančio plaktuką ir kaltą, pripažįstančio pralaimėjimą neklusniam marmuro luitui, taip ir neįgysiančiam jo įsivaizduoto pavidalo.

— Ji žmogus, kuriam nutiko baisus dalykas. Vėl ją šitaip pavadinsi, ir pamatysi, kas atsitiks.

Šiek tiek vėliau štai mudu, Talija ir aš, jau žengėme grįstu taku tarp akmeninių sienų. Aš pasistengiau žengti per kelis žingsnius priekyje, kad praeiviai, — arba, Dieve gink, kuris nors iš mokyklos berniukų — nepamanytų, kad mudu drauge, bet, žinoma, jie vis tiek pamanytų. Bet kuriam būtų aišku. Aš bent tikėjausi, kad atstumas tarp mudviejų rodys mano nepasitenkinimą ir nenorą. Man palengvėjo, kai ji nesistengė laikytis greta. Mes prasilenkėme su saulėje

įdegusiais, pavargusios išvaizdos ūkininkais, grįžtančiais iš turgavietės. Jų asilai caksėdami kanopomis pėsčiųjų taku sunkiai moklino po pintiniais krepšiais su neparduotais produktais. Aš daugelį ūkininkų pažinojau, bet ėjau nuleidęs galvą ir nukreipęs į šalį akis.

Vedžiausi Taliją į paplūdimį. Pasirinkau akmenuotą, kur kartais eidavau, nes žinojau — ten bus ne tiek daug žmonių kaip kituose paplūdimiuose, pavyzdžiui, Agios Romane. Pasiraitojau kelnes ir šokinėjau nuo vieno briaunėto akmens ant kito, pasirinkdamas tokius, kurie arčiau lūžtančių ir atsitraukiančių bangų. Nusiaviau batus, įmerkiau pėdas į seklią balą, susitvenkusią tarp kelių akmenų. Nuo mano kojų pirštų nuskuodė krabas atsiskyrėlis. Sau iš dešinės mačiau, kaip Talija įsitaiso ant akmens netoliese.

Mudu ilgai sėdėjome nesikalbėdami ir stebėjome dundančius į uolas vandenis. Man apie ausis susisuko žvarbokas vėjo šuoras, papurkšdamas į veidą druskos kvapą. Virš melsvai žalio vandens išskleistais sparnais sklandė pelikanas. Dvi moterys greta viena kitos stovėjo iki kelių vandenyje, aukštai užsikėlusios sijonus. Vakaruose matėsi sala su vyraujančia namų ir vėjo malūnų baltuma, miežių laukų žaluma, dantytų kalnų pilkšvu rudumu, iš kur kiekvieną pavasarį tekėdavo šaltiniai. Ant vieno iš tų kalnų žuvo mano tėvas. Jis dirbo serpentino karjere ir sykį, kai mama buvo šeštą mėnesį nėščia manimi, paslydo nuo skardžio ir nukrito šimtą pėdų žemyn. Pasak mamos, jis pamiršo užsisegti saugos diržus.

— Galėtum liautis, — pasakė Talija.

Aš svaidžiau akmenėlius į cinkuotą kibirą netoliese, ir ji mane išgąsdino.

— O tau kas?

— Kalbu apie tavo puikavimąsi. Man to nereikia, juolab tau.

Vėjas taršė Talijai plaukus, ir ji laikė kaukę prispaudusi prie veido. Kažin ar ji kasdien gyvena su ta baime — kad vėjo gūsis nuplėš nuo veido kaukę ir jai teks šią vytis. Aš nieko neatsakiau, tik sviedžiau dar vieną akmenuką ir vėl nepataikiau.

— Šiknius, — metė ji.

Po kurio laiko ji atsistojo, o aš apsimečiau pasiliekantis. Paskui pasižiūrėjau per petį ir pamačiau ją traukiant aukštyn paplūdimiu, atgal kelio link, tad vėl apsiaviau batus ir nusekiau iš paskos namo.

Kai sugrįžome, mama virtuvėje smulkino okrą, o Madalina sėdėjo šalia, tvarkydamasi nagus, rūkydama ir nukratydama pelenus į lėkštelę. Pamatęs, kad lėkštelė yra porcelianinio servizo, mamos paveldėto iš savo senelės, šiek tiek pasibaisėjęs susigūžiau. Mat tas porcelianinis servizas buvo vienintelis bent kiek vertingas mamos turimas daiktas, ir ji beveik nenukeldavo jo nuo lentynos palubėje, kur visada laikydavo.

Protarpiais papūsdama sau į nagus ir užsitraukdama cigaretės, Madalina vis kalbėjo apie Pataką, Papadopulą ir Makarezą, tris pulkininkus, anksčiau tais metais Atėnuose įvykdžiusius karinį pučą — „generolų pučą", kaip tuomet tai buvo žinoma. Ji sakė pažįstanti dramaturgą, — „labai mielą žmogų", anot jos, — apkaltintą neva komunistine ardomąja veikla ir įkalintą.

— O tai, žinoma, absurdas! Grynas absurdas! Juk žinote, kaip jie, ESA*, elgiasi su žmonėmis, kad juos priverstų kalbėti? — Ji tai ištarė patylom, lyg karinė policija slėptųsi kur nors name. — Įstato tau į užpakalį vandens žarną ir visu smarkumu paleidžia srovę. Tikra tiesa, Ode, prisiekiu tau. Jie sumirko skudurus šlykščiausiuose nešvarumuose — suprantate, žmogaus nešvarumuose — ir grūda juos žmonėms į burnas.

— Baisu, — apatiškai sureagavo mama.

Klausiau savęs, gal Madalina jai jau nusibosta. Srautas išpūstų politinių nuomonių, pasakojimai apie pobūvius, kuriuose Madalina su savo vyru dalyvaudavo, poetai, intelektualai ir muzikantai, su kuriais daužėsi šampanu, sąrašas jos nereikalingų, beprasmiškų kelionių į užsienio miestus. Berdavo savo pažiūras į branduolinę katastrofą,

* Santr. Graikijos karinė policija (gr. ΕΣΑ).

gyventojų perteklių ir taršą. Mama pataikaudavo Madalinai, klausydavosi šios pasakojimų su ironiška nuostaba, bet aš žinojau, kad mąsto apie ją nekaip. Veikiausiai manė Madaliną puikuojantis. Turbūt dėl jos jautėsi nesmagiai.

Kaip tik tai graužia, teršia mamos gerumą, jos pastangas pagelbėti ir narsius poelgius. Ant jų meta šešėlį įsiskolinimo jausmas. Reikalavimai, įsipareigojimai, kuriais ji tave apkrauna. Tai, kaip tuo naudojasi lyg valiuta mainais į lojalumą ir atsidavimą. Aš dabar suprantu, kodėl Madalina prieš visus tuos metus išvyko. Virvė, kuri tave ištraukia iš tėkmės, gali tapti ir kilpa apie kaklą. Žmonės galiausiai visada mamą nuvilia, neišskiriant ir manęs. Jie nepajėgia kompensuoti to, ką yra skolingi, bent ne taip, kaip mama iš jų tikisi. Mamos paguodos prizas — niūrus pasitenkinimas, kad lieka jos viršus ir laisvai gali reikšti nuomonę iš aukštų strateginio pranašumo pozicijų, nes visada būtent ji būna nuskriaustoji.

Mane tai liūdina, nes atskleidžia pačios mamos dvasinį skurdumą, jos nerimą, vienatvės baimę, siaubą likti besikepurnėjančiai sunkumuose, apleistai. Ir ką gi tai byloja apie mane, jeigu tiek žinodamas apie savo motiną, tiksliai žinodamas, ko jai reikėjo, vis tiek sąmoningai ir nenukrypstamai jai to nesuteikiau, pasistengdamas, kad beveik tris dešimtmečius mus skirtų vandenynas, žemynas — arba, pageidautina, abu?

— Jie, ta chunta, visai nesuvokia ironijos, — kalbėjo Madalina, — jeigu šitaip gniuždo žmones. Graikijoje! Demokratijos gimtinėje... Ak, štai jūs! Na kaip? Ką abu veikėte?

— Žaidėme paplūdimyje, — atsakė Talija.

— Buvo smagu? Ar judviem buvo smagu?

— Puikiai praleidome laiką, — vėl atsakė Talija.

Mamos akys skeptiškai šokinėjo nuo manęs prie Talijos ir atgal, bet Madalina švytėjo ir tylomis paplojo.

— Puiku! Dabar, kai man nebereikia jaudintis, kad judu suta-

riate, Odė ir aš galėsime kurį laiką leisti drauge. Ką tu sakai, Ode? Mudviem už tiek daug ką dar reikia atsigriebti!

Mama narsiai nusišypsojo ir paėmė kopūsto galvą.

Nuo šiol mudu su Talija buvome palikti vienudu. Turėjome tyrinėti salą, žaisti paplūdimyje, smagintis patys, kaip laukiama iš vaikų. Mama mums abiem įdėdavo po sumuštinį, ir mes po pusryčių iškeliaudavome.

Tačiau išnykę iš akių mes dažnai išsiskirdavome. Paplūdimyje aš plaukiodavau arba gulėdavau ant akmens, nusivilkęs marškinius, o Talija leisdavosi rinkti kriauklių ar ant vandens šokinėti per akmenis, bet dėl per didelių bangų iš to nieko gera neišeidavo. Mudu traukdavome pasivaikštinėti per vynuogynus ir miežių laukus vingiuojančiais takeliais, žvelgdami žemyn į savo šešėlius, kiekvienas paskendęs savose mintyse. Daugiausia bastydavomės. Tais laikais Tine turizmo pramonė nebuvo labai išvystyta. Iš tikrųjų saloje žmonės vertėsi ūkininkavimu, gyveno iš savo karvių, ožkų, alyvmedžių ir kviečių. Galiausiai mums nusibosdavo, tada kur nors medžio ar vėjo malūno paunksnėje ramiai suvalgydavome priešpiečius, žvelgdami į tarpeklius, dygliuotų krūmų laukus, kalnus, jūrą.

Vieną dieną aš nuklydau miestuko link. Mes gyvenome vakariniame salos krante, o Tino miestukas buvo vos kelios mylios pėsčiomis į pietus. Ten buvo visokių mažmožių parduotuvėlė, priklausanti našliui pavarde ponas Rusas. Kasdien galėjai tikėtis jo parduotuvėlės vitrinoje pamatyti bet ką: nuo praėjusio amžiaus penkto dešimtmečio rašomosios mašinėlės iki odinių darbinių batų poros ar vėtrungę, seną stovą augalams, milžiniškas vaškines žvakes, kryžių arba, žinoma, Panagijos Evangelistrijos ikonos kopijas. Arba galbūt net varinę gorilą. Jis taip pat buvo fotografas mėgėjas ir parduotuvėlės gilumoje turėjo įsirengęs tamsų kambarėlį. Kai kiekvieną rugpjūtį į Tiną suplūsdavo piligrimai aplankyti ikonos, ponas Rusas jiems parduodavo filmų ri-

tinėlius ir už atlygį tamsiame kambarėlyje išryškindavo jų padarytas fotografijas.

Maždaug prieš mėnesį jo vitrinoje pastebėjau fotoaparatą, padėtą ant susidėvėjusio rūdžių spalvos odinio futliaro. Kas kelias dienas pasivaikščiodamas vis nueidavau iki parduotuvėlės, spoksodavau į tą fotoaparatą ir įsivaizduodavau esąs Indijoje, odinis futliaras už odinio dirželio kabo man per petį, o aš fotografuoju ryžių laukus ir arbatos plantacijas, kuriuos mačiau žurnale *National Geographic.* Aš fotografuosiu inkų kelius. Raitomis ant kupranugario, kokiame nors dulkėmis springstančiame sename sunkvežimyje ar pėsčiomis, nepaisydamas karščio stovėsiu žvelgdamas aukštyn į sfinksą ir piramides, irgi juos fotografuosiu ir matysiu savo nuotraukas išspausdintas žvilgančiuose žurnalų puslapiuose. Štai kas tą rytą mane atviliojo prie pono Ruso vitrinos, nors parduotuvėlė šiandien ir buvo uždaryta: stovėti lauke prisispaudus kakta prie stiklo ir svajoti.

— Koks jis?

Šiek tiek atsitraukiau ir pagavau vitrinoje Talijos atspindį. Ji nosinaite tapšnojosi kairį skruostą.

— Tas fotoaparatas.

Gūžtelėjau pečiais.

— Panašu, kad „C3 Angus“, — nusprendė ji.

— Iš kur tu žinai?

— Tai vienintelis geriausiai perkamas trisdešimt penkių milimetrų juostos aparatas per pastaruosius trisdešimt metų, — šiek tiek priekaištingai pasakė ji. — Nors nelabai į ką yra pažiūrėti. Bjaurus. Kaip plyta. Taigi tu nori būti fotografas? Supranti, kai suaugsi? Tavo mama sako, kad nori.

Aš apsisukau.

— Mama tau tai pasakė?

— Ir kas?

Gūžtelėjau pečiais. Sutrikau, kad mama apie tai kalbėjosi su Talija. Įdomu, kaip ji šitai pasakė? Ji galėdavo pajuokiamai rimtu tonu

kalbėti apie dalykus, kuriuos laikydavo arba svarbiais, arba nereikšmingais. Tau tiesiog priešais akis galėdavo sumenkinti tavo siekius. *Markas trokšta vaikštinėti po žemę ir ją fiksuoti pro savo lęšius.*

Talija atsisėdo ant šaligatvio ir užsitraukė virš kelių sijoną. Diena buvo karšta, saulė kando odą, lyg turėtų dantis. Beveik niekas neslampinėjo po lauką, išskyrus pagyvenusiųjų porelę, nelanksčiai tursenančią gatve. Vyras — kažkoks Demis — ant galvos buvo užsidėjęs pilką plokščią kepurę, vilkėjo tvido švarku, kaip metų laikui, sakytum, per sunkiu. Prisimenu, jo veidas buvo sustingęs, akys išplėstos — taip atrodo kai kurie seni žmonės, lyg išgąsdinti baisaus netikėtumo, koks yra senatvė — tik po daugelio metų, jau Medicinos fakultete, aš spėjau, kad jis sirgo parkinsonizmu. Praeidami pro šalį juodu pamojo, o aš atsakiau irgi pamodamas. Mačiau, kad jie atkreipė dėmesį į Taliją — trumpai stabtelėjo, paskui judėjo toliau.

— Ar turi fotoaparatą? — paklausė Talija.

— Ne.

— Kada nors darei nuotraukas?

— Ne.

— Ir nori būti fotografas?

— Tau keista?

— Šiek tiek.

— Vadinasi, jeigu pasakyčiau, kad noriu būti policininkas, tu irgi palaikytum tai keista? Todėl kad niekam nebuvau uždėjęs antrankių?

Mačiau iš jos sušvelnėjusio žvilgsnio, kad jeigu galėtų, šypsotųsi.

— Taigi esi išmintingas šiknius, — tarė ji. — Patariamasis žodis: niekada neužsimink apie fotoaparatą girdint mano mamai, nes ji tau jį nupirks. Ji labai trokšta įtikti. — Nosinaitė pakilo prie skruosto ir nusileido. — Bet abejoju, ar Odelija pritartų. Turbūt jau tai žinai.

Man ir padarė įspūdį, ir šiek tiek sukėlė nerimo, kiek daug ji, atrodo, pagavo per tokį trumpą laiką. Galbūt dėl kaukės, pama-

niau — priedanga suteikia pranašumą, laisvę būti akylai, stebėti ir analizuoti.

— Ji veikiausiai tave priverstų fotoaparatą grąžinti.

Atsidusau. Tai buvo tiesa. Mama neleistų tokių lengvų prisigerinimų, ir tikrų tikriausiai ne, jeigu tai būtų susiję su pinigais.

Talija atsistojo ir nusipurtė nuo užpakalio dulkes.

— Galiu paklausti, ar turi namie kokią dėžę?

Madalina su mama virtuvėje gurkšnojo vyną, o aš ir Talija viršuje darbavomės juodais žymekliais prie batų dėžutės. Ši, su vis dar įvyniotais į šilkinį popierių gelsvai žaliais vakariniais aukštakulniais bateliais viduje, priklausė Madalinai.

— Kur ji ketino *jais* avėti? — paklausiau.

Girdėjau apačioje Madaliną kalbant apie kadaise savo lankytus aktorinio meno kursus, kuriuose vadovas jos paprašė atlikti pratimą: dėtis driežu, be judesio gulinčiu ant akmens. Tuos žodžius palydėjo juoko — jos — pliūpsnis.

Mudu baigėme teplioti antrą sluoksnį, ir Talija pasakė, kad reikėtų trečio, tada tikrai neliktų jokių neuždažytų tarpų. Juoduma privalėjo būti vientisa ir nepriekaištinga.

— Tai ir viskas, kas yra fotokamera, — pasakė ji. — Juoda dėžė su anga šviesai įleisti ir kažkuo jai sugerti. Duokš adatą.

Padaviau jai mamos siuvamąją adatą. Švelniai tariant, į šią namų darbo kamerą žiūrėjau skeptiškai, abejojau, ar ji išvis kaip nors veiks — batų dėžutė ir adata? Bet Talija ėmėsi to sumanymo taip tikėdama ir su tokiu savimi pasitikinčiu tikrumu, kad man neliko nieko kita, kaip tik nusiteikti mažai tikėtinai galimybei, jog vis dėlto galėtų pavykti. Ji vertė mane manyti, kad išmano dalykus, apie kuriuos aš nieko nenutuokiu.

— Aš kai ką paskaičiavau, — paaiškino ji, atidžiai pradurdama dėžutę adata. — Kai neturime lęšio, negalime padaryti skylutės ma-

žajame paviršiuje, dėžutė per ilga. Bet plotis beveik tinkamas. Svarbiausia skylutę padaryti reikiamo dydžio. Manau, apytikriai nulis kablelis šeši milimetro. Štai. Dabar mums reikia sklendės.

Apačioje Madalinos balsas pritilo į žemą, primygtinį murmesį. Aš negirdėjau, ką ji sako, bet galėjau skirti, kad kalba lėčiau nei anksčiau, aiškiai tardama žodžius, ir įsivaizdavau ją pasilenkusią į priekį, alkūnėmis pasirėmusią į kelius, žiūrinčią tiesiai į akis, nemirksinčią. Per daugelį metų man teko gerai pažinti tokį balso toną. Kai žmonės šitaip kalba, jie veikiausiai atskleidžia, iškelia aikštėn, prisipažįsta kokią nors baisią nelaimę, meldžia klausytojo. Tai būdinga besibeldžiančioms į duris karo aukų registravimo grupėms, advokatams, peršantiems savo klientams sandėrio dėl kaltės prisiėmimo privalumus, policininkams, trečią valandą nakties sustabdantiems automobilius, žmonas apgaudinėjantiems vyrams. Kiek kartų aš pats juo naudojausi čia, Kabulo ligoninėse? Kiek kartų nusivesdavau visus šeimos narius į tykų kambarį, pakviesdavau atsisėsti, pats prisitraukdavau kėdę, sutelkdamas ryžtą pranešti žinią ir baimindamasis būsimo pokalbio?

— Ji kalba apie Andreą — ramiai konstatavo Talija. — Lažinuos, kad apie jį. Tarp jųdviejų įvyko didelis kivirčas. Paduok man lipnią juostelę ir tas žirkles.

— Koks jis? Tai yra, be to, kad turtingas?

— Kas? Andreas? Jis visai nieko. Daug keliauja. Kai būna namie, visada turi svečių. Svarbių žmonių — ministrų, generolų ir panašių. Jie prie židinio vaišinasi gėrimais ir kiaurą naktį kalbasi, daugiausia apie verslą ir politiką. Iš savo kambario aš juos girdžiu. Mat turiu likti viršuje, kai pas Andreą susirenka kompanija. Man neleidžiama nulipti apačion. Bet jis man viską perka. Apmoka už ateinantį į namus mokytoją. Ir su manimi kalba gana maloniai.

Ji virš skylutės lipnia juostele priklijavo stačiakampę kartono iškarpą, kurią irgi nudažėme juodai.

Apačioje įsitvyrojo tyla. Mintyse surežisavau tą sceną. Madalina

be garso ašaroja, glamžo nosinaitę, lyg ta būtų vaikiško plastilino gumulas, mama ne kažkiek gelbsti, šaltai žvelgia su nežymia šypsenėle surauktame veide, lyg po liežuviu jai tirptų kas nors rūgštaus. Mama negali pakęsti, kai žmonės jos akivaizdoje verkia. Vos pajėgia žiūrėti į jų paburkusias akis, atvirus, maldaujančius veidus. Jos nuomone, verksmas — silpnumo požymis, neskoningas dėmesio prašymas, ir ji jo nesuteikia. Ji negali prisiversti guosti. Augdamas aš patyriau, kad tai nebuvo viena iš stipriųjų jos savybių. Jos nuomone, širdgėla turi būti privati, o ne demonstruojama. Sykį, kai buvau mažas, paklausiau, ar ji verkė, kai mano tėvas nukrito ir užsimušė.

Per laidotuves? Tai yra, kai jį užpylė žemėmis?

Ne, neverkiau.

Nes tau nebuvo liūdna?

Nes tai niekieno reikalas, jeigu ir buvo.

Ar verktum, jeigu aš numirčiau, mama?

Tikėkimės, kad mums niekada neteks to sužinoti, atsakė ji.

Talija paėmė fotografinio popieriaus dėželę ir pasakė:

— Surask žibintuvėlį.

Mudu sulindome į mamos sieninę spintą, pasistengdami gerai uždaryti duris ir rankšluosčiais užkamšyti dienos šviesą. Kai atsidūrėme visiškoje tamsoje, Talija paprašė įjungti žibintuvėlį, kurį mudu prieš tai padengėme keliais raudono celofano sluoksniais. Blausioje šviesoje man tik matėsi laibi Talijos pirštasi, kai ji iškirpo fotografinio popieriaus skiautę ir šią priklijavo batų dėžutės viduje priešais pradurtą skylutę. Fotopopierių mudu prieš dieną nusipirkome pono Ruso parduotuvėlėje. Kai priėjome prie prekystalio, ponas Rusas virš savo akinių įsistebeilijo į Taliją ir paklausė: *Tai apiplėšimas?* Talija nukreipė į jį savo smilių ir atlenkė nykštį, lyg atitrauktų gaiduką.

Dabar ji uždarė batų dėžutę dangteliu, skylutę jame uždengė sklende. Patamsy pasakė:

— Rytoj padarysi pirmą savo gyvenime nuotrauką.

Negalėjau atspėti, juokiasi ji ar ne.

Mudu pasirinkome paplūdimį. Pastatėme batų dėžutę ant plokščio akmens ir tvirtai pririšome virve — Talija pasakė, kad negali būti jokio judesio, kai atidarysime sklendę. Ji prisislinko greta manęs ir pasižiūrėjo virš dėžutės tartum pro vizyrą.

— Kadras puikus, — tarė.

— Beveik. Mums reikia žmogaus.

Ji pažvelgė į mane, suprato, ką turiu galvoje, ir pasakė:

— Ne, aš nepozuosiu.

Mudu ilgai ginčijomės, ir galiausiai Talija sutiko, bet su sąlyga, kad jos veido nesimatys. Ji nusiavė batus, nuėjo per akmenis kelias pėdas priešais kamerą, išskėstomis rankomis balansuodama kaip lyno akrobatė. Pritūpė ant vieno akmens, žvelgdama į vakarus, Siro ir Kitno link. Krestelėjo plaukus taip, kad tie uždengtų pakaušyje kaukę prilaikančius raištelius. Per petį pažvelgė į mane.

— Prisimink, — šūktelėjo. — Skaičiuok iki šimto dvidešimt.

Ir vėl nusuko veidą į jūrą.

Aš pasilenkiau ir virš dėžutės žvelgiau į Talijos nugarą, į daugybę akmenų su įsipainiojusiais tarp jų it negyvos gyvatės jūržolių draikalais, į tolumoje per bangas šokčiojantį vilkiką, atplūstančią, užliejančią dantytą krantą ir vėl atslūgstančią jūrą. Nukėliau nuo skylutės sklendę ir pradėjau skaičiuoti.

Vienas... du... trys... keturi... penki...

Mudu gulime lovoje. Televizoriaus ekrane rungiasi pora akordeonistų, bet Džiana išjungė garsą. Vidudienio saulės spindulių žirklės skverbiasi pro žaliuzes, ruožais krenta ant mūsų užsisakytos iš kambarių tarnybos „Margaritos“ picos likučių. Ją mums pristatė aukštas lieknas patarnautojas nepriekaištingai atgal sulaižytais plaukais ir baltu švarku su juodu kaklaraiščiu. Ant staliuko, kurį įrideno į kam-

barį, stovėjo aukšta laiba vaza su raudona rože. Įmantriu, plačiu rankos mostu lyg magas priešais publiką, iš jo cilindro materializavusis triušiui, vyrukas nukėlė nuo picos gaubtą.

Aplinkui mus tarp sujauktų antklodžių pasklidusios nuotraukos, kurias parodžiau Džianai — fotografijos iš mano pastarųjų pusantrų metų kelionių. Belfastas, Montevidėjus, Tanžyras*, Marselis. Lima, Teheranas. Parodau jai fotografijas komunos, prie kurios buvau trumpai prisidėjęs Kopenhagoje ir gyvenau kartu su nešiojančiais suplėšytus sportinius marškinėlius ir megztas kepuraites danų bitnikais, įsteigusiais buvusioje karinėje bazėje savivaldos bendruomenę.

Kur tu? — klausia Džiana. *Tavęs nuotraukose nėra.*

Man labiau patinka būti už objektyvo, atsakau. Tai tiesa. Esu padaręs šimtus nuotraukų, ir nė vienoje nesurasite manęs. Kai palieku išryškinti filmo juostelę, visada užsakau du komplektus fotografijų atspaudų. Vieną palieku sau, kitą paštu išsiunčiu į namus Talijai.

Džiana klausia, iš ko aš savo keliones finansuoju, ir jai paaiškinu, kad moku už jas paveldėtais pinigais. Iš dalies tai tiesa, nes paveldėjimas Talijos, ne mano. Skirtingai nei Madalina, kuri dėl akivaizdžių priežasčių taip ir liko nepaminėta Andreo testamente, Talija į jį buvo įtraukta. Ji man atidavė pusę savo pinigų. Jais turėčiau prasistumti per universitetą.

Aštuoni... devyni... dešimt...

Džiana pasiremia ant alkūnių ir lenkiasi per lovą, virš manęs, mažomis krūtimis braukdama man odą. Pasiima pakelį, užsirūko cigaretę. Susipažinau su ja vakar *Piazza di Spagnia***. Sėdėjau ant akmeninių laiptų, jungiančių aikštę apačioje su bažnyčia ant kalvos. Ji priėjo prie manęs ir kažką pasakė itališkai. Atrodė kaip daugybė kitų dailių merginų, tartum be tikslo slampinėjančių aplink Romos bažnyčias ir

* Šitaip anglosaksiškai vadinamas Maroko miestas Tandža, 1912–1956 m. buvęs tarptautine zona, arba „Interzona".

** Ispanijos aikštėje (it.).

po aikštes. Jos rūko, garsiai kalba ir daug juokiasi. Aš papurčiau galvą ir pasakiau: *Atleiskite?* Ji nusišypsojo ir ištarė: *Ak,* o paskui angliškai su stipriu akcentu pasakė: *Žiebtuvėlį? Cigaretę.* Vėl papurčiau galvą ir angliškai irgi su stipriu akcentu atsakiau, kad nerūkau. Ji nusišiepė. Šviesios jos akys blykčiojo. Vėlaus rytmečio saulė rombinį Džianos veidą apgaubė nimbu.

Trumpam užsnūstu ir pabundu jai stuksint man į šonkaulius.

La tua ragazza? — klausia ji. Mat surado Talijos paplūdimyje nuotrauką. Tą, kurią prieš daug metų padariau mūsų savadarbe fotokamera su pradurta skylute. *Tavo draugužė?*

Ne, sakau.

Sesuo?

Ne.

La tua cugina? Tavo pusseserė, si?

Purtau galvą.

Ji dar šiek tiek tyrinėja fotografiją, greitomis vis užsitraukdama cigaretę. *Ne,* griežtai, mano nuostabai, netgi piktai sako ji. *Questa è la tua ragazza! Tavo draugužė. Manau, taip, tu melagis!* Ir paskui negaliu patikėti: ji spragteli žiebtuvėlį ir padega nuotrauką.

Keturiolika... penkiolika... šešiolika... septyniolika...

Mums maždaug įpusėjus kelionę atgal autobusų stotelės link, aš susizgrimbu pametęs fotografiją. Jiems pasakau, kad turiu sugrįžti. Alfonsas, sausas, raumeningas, mažakalbis *huaso**, kuris traukia kartu kaip neoficialus mūsų gidas Čilėje, klausiamai pažvelgia į Garį, amerikietį. Garis iš mūsų trejeto — vyriškumo įsikūnijimas, gaujos vadas. Purvinai šviesių plaukų ir su inkštirų duobutėmis skruostuose. Toks veidas leidžia nujausti įprastą sunkų gyvenimą. Garis bjaurios nuotaikos, dar labiau subjurusios nuo alkio, alkoholio stokos ir grėsmingo bėrimo ant savo dešinės blauzdos, kurį pasigavo vakar prisilietęs *litre***

* Kaubojus (isp.).

** Dilginančių lapų augalas *Lithrea caustica*, pasak specialistų, lietuviško pavadinimo dar neturi (isp.).

krūmo. Su jais abiem susipažinau pilnutėliame Santjago bare, kur po pustuzinio porcijų *piscolas** Alfonsas pasiūlė žygį pėsčiomis iki krioklio prie Salto del Apokvindo, kur jį vaikystėje pasiimdavo tėvas. Kitą dieną mes leidomės į žygį ir nakčiai prie krioklio įsikūrėme stovyklavietę. Rūkėme žolę, o šalimais šniokštė vanduo, aukštai virš mūsų plytėjo žvaigždžių nusagstytas dangus. Dabar vilkomės atgalios San Karlos de Apokvindo link, kad suspėtume į autobusą.

Garis nusismaukia atgal platų kordobietiškos skrybėlės kraštą ir skepetaite pasišluosto kaktą. *Atgalios trys valandos kelio, Markai,* sako jis.

*¿Tres horas, hágale comprende**?* — antrina Alfonsas.

Žinau.

Ir vis tiek eini?

Taip.

*¿Para una foto?**** — klausia Alfonsas.

Linkteliu. Nekalbu, nes jie nesuprastų. Kažin ar pats suprantu.

Žinai, tu pasiklysi, sako Garis.

Galbūt.

*Tad sėkmės, amigo*****.

Es un griego loco, sako Alfonsas.

Nusijuokiu. Jau ne pirmą sykį buvau pavadintas trenktu graiku. Mes paspaudžiam vienas kitam rankas. Garis pasitaiso savo kuprinės diržus ir juodu patraukia atgal taku palei kalnų išlinkius. Ties staigiu takučio posūkiu Garis neatsigręždamas pamoja. Aš grįžtu atgal tuo pačiu keliu, kuriuo atėjome. Iš tikrųjų užtrunku keturias valandas, nes pasiklystu, kaip Garis ir pranašavo. Kai pasiekiu stovyklavietę, esu visai išsimušęs iš jėgų. Visur ieškau, spardau krūmus, žiūriu tarp akmenų, ir kol bergždžiai naršau, vis didėja baimė. Paskui, kai jau

* Čilėje populiarus kokteilis iš vietinio brendžio (*pisco*) ir kokakolos.

** Trys valandos, ar supranti? (Isp.)

*** Dėl vienos fotografijos? (Isp.)

**** Drauge (isp.).

ketinu susitaikyti su blogiausiu, pastebiu krūmų guote ant lėkšto šlaito sušmėžuojant kažką balta. Surandu fotografiją įstrigusią gervuogių raizgyne. Ištraukiu ją, nupurtau dulkes, o iš palengvėjimo akyse tvenkiasi ašaros.

Dvidešimt trys... dvidešimt keturi... dvidešimt penki.

Karakase aš miegu po tiltu. Briuselyje — jaunimo turistų bazėje. Kartais paišlaidauju ir išsinuomoju kambarį padoriame viešbutyje, ilgai prausiuosi po karštu dušu, skutuosi, valgau vilkėdamas frotiniu chalatu. Žiūriu spalvotą televizorių. Didmiesčiai, keliai, kaimo vietovės, žmonės, su kuriais susitinku — viskas pradeda lietis išvien. Sau sakau, kad kažko ieškau. Bet vis labiau smelkiasi jausmas, lyg aš bastausi, laukiu, kad kas nors man atsitiktų, kas nors, kas viską pakeis, kas nors, į ką iki šiol vedė visas mano gyvenimas.

Trisdešimt keturi... trisdešimt penki... trisdešimt šeši...

Mano ketvirta diena Indijoje. Svyrinėju grunto keliuku tarp nuklydusių galvijų, pasaulis po kojomis siūbuoja. Visą dieną vėmiau. Mano oda sario geltonumo ir ją tartum nuo manęs gyvo diria nematomos rankos. Kai nebepajėgiu daugiau eiti, atsigulu šalikelėje. Kitoje kelio pusėje senis kažką maišo dideliame plieniniame puode. Šalia jo narvas, o šio viduje — mėlynų ir raudonų plunksnų papūga. Prošal tamsiaodis prekiautojas stumia karutį, pilną tuščių žalių butelių. Tai paskiausia, ką prisimenu.

Keturiasdešimt vienas... keturiasdešimt du...

Atsibundu dideliame kambaryje. Oras tirštas, tvankus nuo karščio ir kažko tokio kaip pūvanti kantalupa. Guliu ant dvigubos plieninio rėmo lovos, čiužinys ne storesnis nei knyga minkštais viršeliais. Kambarys pilnas tokių pat kaip mano lovų. Matau kadaruojančias per jų šonus išsekusias rankas, iš po dėmėtų apklotų kyšančias tamsias plonas kaip pagaliukai kojas, pražiotas beveik bedantes burnas. Tingiai besisukančias ventiliatoriaus mentes palubėje. Pelėsių išmargintas sienas. Pro langą šalia manęs vidun plūsta karštas lipnus oras ir saulės spinduliai, badantys akių obuolius. Slaugytojas — stambus,

niūraus žvilgsnio musulmonas vardu Gulas — man pasako, kad galiu numirti nuo hepatito.

Penkiasdešimt penki... penkiasdešimt šeši... penkiasdešimt septyni...

Paprašau savo kuprinės. *Kokios kuprinės?* Abejingai paklausia Gulas. Dingę visi mano daiktai — drabužiai, pinigai, knygos, fotoaparatas. *Tai viskas, ką tau vagys paliko,* sako Gulas savąja banguojančia anglų kalba, parodydamas šalia manęs į palangę. Ten nuotrauka. Paimu ją. Talija, besiplaikstančiais nuo jūros vėjelio plaukais, aplinkui putojantis vanduo, jos basos pėdos ant akmenų, jas laižo į tolį plytinčios Egėjo jūros bangelės. Gerklėje pakyla gumulas. Nenoriu čia numirti, tarp svetimųjų, taip toli nuo jos. Užkišu fotografiją į plyšelį tarp stiklo ir lango rėmo.

Šešiasdešimt šeši... šešiasdešimt septyni... šešiasdešimt aštuoni...

Lovoje šalia manosios berniuko veidas kaip senio, suvargęs, įdubęs, užaštrėjusių bruožų. Jo papilvė išpūsta auglio, didumo sulig boulingo rutuliu. Kai tik slaugytojas ten prisiliečia, jis kietai užsimerkia, o burna staigiai prasižioja tylia kančios aimana. Šį rytą vienas iš slaugytojų, ne Gulas, bando jam sumaitinti tabletes, bet berniukas sukioja į šalis galvą, o jam iš burnos veržiasi it brūžinamo medžio garsas. Galiausiai slaugytojas prievarta jį pražiodina ir tabletes sugrūda. Kai jis išeina, berniukas iš lėto pasuka galvą į mane. Per mudviejų lovų tarpą nužiūrinėjame vienas kitą. Ištrykšta ašarėlė ir nusirita jam skruostu.

Septyniasdešimt penki... septyniasdešimt šeši... septyniasdešimt septyni...

Kentėjimas, neviltis šioje vietoje nelyginant bangos. Ritasi iš kiekvienos lovos, atsimuša į supelijusias sienas ir atslūgsta atgal į tave. Tame gali paskęsti. Aš daug miegu, o kai nemiegu, man niežti. Nuryju tabletes, kurias duoda, ir nuo jų vėl užmiegu. O šiaip dar žiūriu pro langą į judrią gatvę apačioje, į slystančią virš palapinių *bazaaro* saulę ir užkaborių arbatines. Stebiu vaikigalius, ant šaligatvių, sunykstančių į nutekamuosius latakus, žaidžiančius marmuriniais rutuliukais,

senes, sėdinčias prieangiuose, gatvės pardavėjus su *dočiais*, tupinčius ant savo kilimėlių, gremžiančius kokoso riešutus ir garsiai siūlančius pirkti serenčių girliandas. Kažkas kambaryje kurtinamai suklinka. Aš užsnūstu.

Aštuoniasdešimt trys... aštuoniasdešimt keturi... aštuoniasdešimt penki...

Sužinau, kad berniukas vardu Manaaras, kuris reiškia „kelrodis žiburys". Jo motina buvo prostitutė, tėvas — vagis. Jis gyveno pas tetą ir dėdę, kurie mušdavo. Niekas nežino, kas jį žudo, tačiau taip yra. Niekas jo nelanko, ir kai už savaitės — geriausiu atveju už mėnesio ar dviejų — numirs, niekas neateis pasiimti. Niekas neliūdės. Niekas neprisimins. Jis numirs, kur ir gyveno — užribyje. Kai berniukas miega, pasijuntu žiūrintis į jį, į jo įdubusius smilkinius, galvą, per didelę pečiams, pigmentinį randą ant apatinės lūpos, kur, kaip Gulas mane informavo, jo motinos sąvadautojas turėjo įprotį užspausti cigaretę. Mėginu su juo kalbėtis angliškai, paskui keliais man žinomais urdu žodžiais, bet vargšelis tik pavargęs mirksi. Kartais aš sudedu plaštakas ir vaizduoju ant sienos žvėrelių šešėlius, norėdamas pelnyti jo šypseną.

Aštuoniasdešimt septyni... aštuoniasdešimt aštuoni... aštuoniasdešimt devyni...

Vieną dieną Manaaras parodo į kažką lauke už lango. Paseku jo piršto kryptimi, kilsteliu galvą, bet nieko nematau, išskyrus mėlyno dangaus ruoželį tarp debesų, apačioje žaidžiančius vaikus — besilaistančius vandeniu iš gatvės siurblio, autobusą, besispjaudantį išmetamaisiais dūmais. Paskui sumoju, kad jis rodo į Talijos fotografiją. Ištraukiu ją nuo lango ir jam paduodu. Jis už nudeginto kampo prisikiša ją arti prie veido ir ilgai stebeilija. Įdomu, ar tai jūra jį taip traukia. Įdomu, ar jis kada nors ragavo sūraus vandens arba svaigo, stebėdamas atoslūgį traukiantis iš po padų. Arba galbūt, nors ir nemato jos veido, nujaučia Taliją esant jam giminišką, tokią, kuri žino, kas yra skausmas. Jis jau ketina man sugrąžinti nuotrauką. Aš pakratau galvą. *Pasilaikyk ją*, pasakau. Jo veidu šmėsteli nepatiklumo

šešėlis. Nusišypsau. Ir nors negaliu būti tikras, bet, regis, jis man irgi nusišypso.

Devyniasdešimt du... devyniasdešimt trys... devyniasdešimt keturi...

Aš įveikiu hepatitą. Keista, kad negaliu atspėti, Gulas patenkintas ar nusivylęs, man įrodžius jį buvus neteisų. Bet žinau, kad jį užklupau netikėtai, kai paklausiau, ar galiu pasilikti pagelbėti kaip savanoris. Jis pakreipia galvą, susiraukia. Galiausiai man tenka pasikalbėti su vienu iš vyresniųjų slaugytojų.

Devyniasdešimt septyni... devyniasdešimt aštuoni... devyniasdešimt devyni...

Dušo patalpa atsiduoda šlapimu ir siera. Kas rytą nunešu ten Manaarą, laikydamas nuogą jo kūną savo glėbyje ir saugodamasis nekratyti — anksčiau mačiau vieną savanorį nešant jį persimetusį per petį lyg maišą ryžių. Atsargiai nuleidžiu berniuką ant suolo ir laukiu, kol jis atgaus kvapą. Šiltu vandeniu apiplaunu jo mažutį silpną kūnelį. Manaaras visada sėdi ramiai, kantriai, pasidėjęs delnus ant kelių, žemai nulenkęs galvą. Jis kaip baikštus kaulėtas senis. Perbraukiu muilina kempine jo krūtinę, stuburo gumburus, mentes, išsikišančias it ryklio pelekai. Nunešu atgal į lovą, sumaitinu tabletes. Jį raminamai veikia, jei pamasažuojamos pėdos ir blauzdos, tad netausodamas savo laiko tai padarau. Jis visada miega pusiau pasikišęs po pagalve Talijos nuotrauką.

Šimtas vienas... šimtas du...

Aš einu ilgai, be tikslo pasivaikštinėti po miestą — tegul vien tam, kad atitolčiau nuo ligoninės, kolektyvinių sergančiųjų ir mirštančiųjų atodūsių. Dulkėtais saulėlydžiais vaikštinėju po gatves, abipus supamas graffičiais išmargintų sienų, pro ankštai sukimštus po skardinėmis pastogėmis prekystalius, kertu takus, kur mažos mergaitės nešioja sau ant galvų pilnas pintines šviežio mėšlo, o nuo suodžių pajuodusios moterys virina didžiuliuose aliumininiuose katiluose skudurus. Klajodamas tų siaurų gatvelių raizgalyne daug mąstau apie Manaarą — apie Manaarą, laukiantį mirties toje palatoje, pilnoje to-

kių pat nualintų pavidalų kaip ir jis. Daug mąstau apie Taliją, sėdinčią ant akmens ir žvelgiančią į jūrą. Jaučiu kažką giliai savo viduje mane įtraukiant, tempiant it grįžtamoji banga. Noriu tam pasiduoti, būti to pasigriebtas. Noriu atsižadėti savosios esybės, išsinerti iš to, kas esu, atsikratyti visko, kaip gyvatė nusimeta odą.

Aš nesakau, kad Manaaras viską pakeitė. Jis to nepadarė. Klydinėju po pasaulį dar metus, kol galiausiai atsiduriu prie kampinio stalo Atėnų bibliotekoje, akis įbedęs į prašymo priimti į Medicinos fakultetą blanką. Tarp Manaaro ir to prašymo — dvi savaitės Damaske, iš kurių faktiškai nieko daugiau neprisimenu, tik abi moteris besišypsančiais veidais, ryškiai padažytomis akimis ir su auksiniu dantimi kiekvieną. Arba trys mėnesiai Kaire — pusrūsyje aptriušusio nuomojamų kambarių daugiabučio, valdomo įjunkusio į hašišą savininko, pusrūsyje. Leidau Talijos pinigus važinėdamas autobusais Islandijoje, sekiodamas paskui pankų gaują Miunchene. 1977-aisiais susilaužau ranką, Bilbao dalyvaudamas protesto prieš branduolinius bandymus demonstracijoje.

Bet ramesniaisiais tarpsniais, per tas ilgas keliones kratantis autobuso gale ar sunkvežimio kėbule, mano mintys visada sugrįžta prie Manaaro. Kai mąstau apie jį, apie paskutiniųjų jo dienų kančią ir savo paties bejėgiškumą tai matant, viskas, ką nuveikiau, viskas, ką noriu nuveikti, atrodo neesminga kaip smulkūs pasižadėjimai, kuriuos sau duodi prieš miegą ir kuriuos jau būni pamiršęs, kai atsibundi.

Šimtas devyniolika... šimtas dvidešimt.

Aš nuleidžiu sklendę.

Tos vasaros pabaigoje vieną vakarą sužinojau, kad Madalina išvyksta į Atėnus, o Taliją palieka pas mus, bent trumpam.

— Tik kelioms savaitėms, — pasakė ji.

Mes keturiese pietavome — valgėme baltųjų pupelių sriubą, mamos ir Madalinos drauge paruoštą. Žvilgtelėjau per stalą į Taliją,

norėdamas pamatyti, ar esu vienintelis, kurį Madalinos žinia pribloškė. Pasirodė, kad taip. Talija ramiai valgė sriubą, kassyk truputėlį atsikeldama kaukę. Tuo metu jos kalba ir valgymas manęs jau nebeveikė nemaloniai, bent ne daugiau, kaip matant valgantį seną žmogų su prastai pritaikytais dantų protezais — taip daug metų vėliau valgys mama.

Madalina pasakė atsiųsianti ką nors Talijos paimti, kai bus baigtas filmas, kuriame vaidina, o tai, pasak jos, įvyks gerokai prieš Kalėdas.

— Tiesą sakant, aš jus visus atsigabensiu į Atėnus, — pridūrė ji kaip įprastai džiugiu veidu. — Ir visi drauge nueisime į premjerą! Argi nebus puiku, Markai? Mes keturi, pasipuošę, stilingai įplauksime į kino teatrą?

Pasakiau, kad bus puiku, nors man buvo sunku įsivaizduoti mamą prašmatnia suknele kur nors įplaukiančią.

Madalina paaiškino, kaip viskas kuo puikiausiai susiklostys, kaip Talija vėl galės pradėti mokytis, kai už poros savaičių atsidarys mokykla — žinoma, namie su mama. Pasakė mums siųsianti atvirukus, laiškus ir nuotraukas iš filmavimo aikštelės. Ji kalbėjo dar ir daugiau, bet aš mažai ką girdėjau. Man labai palengvėjo, tiesiog svaigo galva. Baimė, kad artėja vasaros pabaiga, it mazgu traukė paširdžius, sulig kiekviena praeinančia diena užverždama vis stipriau, kai aš save drąsinau prieš artėjantį atsisveikinimą. Kasryt atsibusdavau trokšdamas pamatyti prie pusryčių stalo Taliją, klausytis keistai skambančio jos balso. Mes vos spėdavome pavalgyti, o paskui karstydavomės po medžius, vaikydavomės vienas kitą po miežių laukus, skverbdamiesi pro stiebelius ir kovos šūksmais išbaidydami sau iš po kojų driežus. Urvuose slėpdavome prasimanytus lobius, surasdavome saloje vieteles, kur geriausiai ir garsiausiai atsimuša aidas. Savo kamera iš dėžutės su pradurta skylute fotografavome vėjo malūnus ir karvelides, o nuotraukas nešdavome išryškinti ponui Rusui. Jis net įsileisdavo mus į

savo tamsų kambarėlį ir pasakodavo apie įvairius ryškalus, fiksažus ir voneles ryškinimo procesui kontroliuoti.

Tą vakarą, kai Madalina šią žinią pranešė, jiedvi su mama virtuvėje ištvarkė butelį vyno, daugiausia gėrė Madalina, o aš ir Talija viršuje žaidėme *tavli**. Talija turėjo *mana*** ir su puse savo loštukų jau buvo sugrįžusi į „namų" poziciją.

— Ji turi meilužį, — pasakė Talija, paridendama kauliukus.

Aš kone pašokau.

— Kas?

— „Kas?" — jis klausia. O kaip tu manai?

Per vasarą išmokau iš Talijos akių išskaityti jos posakių prasmę, ir dabar ji žiūrėjo į mane, lyg stovėčiau paplūdimyje ir klausčiau kur vanduo. Greitai pamėginau atsigauti.

— Žinau kas, — atsakiau kaistančiais skruostais. — Tai yra, kas tas... na, supranti...

Buvau dvylikametis. Į mano leksiką neįėjo tokie žodžiai kaip *meilužis.*

— Nejau negali atspėti? Režisierius.

— Taip ir norėjau pasakyti.

— Elijas. Jis ne šiaip sau. Susiklijuoja pomada atgal plaukus, kaip buvo madinga trečiame dešimtmetyje. Taip pat nešioja plonus ūsiukus. Spėju, kad įsivaizduoja dėl to atrodąs šauniai. Jis juokingas. Žinoma, save laiko didžiu menininku. Mama irgi tokiu jį laiko. Pamatytum ją kartu su juo. Visiškai nedrąsutė ir nuolanki, lyg jaustų būtinybę lenktis ir pataikauti jo genialumui. Nesuprantu, kaip ji to nemato.

— Ar teta Madalina ketina už jo ištekėti?

Talija gūžtelėjo pečiais.

— Dėl vyrų jos prasčiausias skonis. *Prasčiausias.*

* Graikų nacionalinis stalo žaidimas, panašus į trik trak (gr.).
** Šiame žaidime startinė arba pagrindinė pozicija (gr.).

Ji pakratė abiem saujomis kauliukus ir tartum persvarstė dar kartą.

— Manau, išimtis tik Adreas. Jis mielas. Pakankamai mielas. Bet, žinoma, ji jį palieka. Ji visada užkimba ant šunsnukių.

— Nori pasakyti, ant tokių kaip tavo tėvas?

Talija šiek tiek susiraukė.

— Mano tėvas buvo visiškas pašalietis, su kuriuo susipažino pakeliui į Amsterdamą. Geležinkelio stotyje per audrą. Juodu drauge praleido vieną popietę. Visai nenutuokiu, kas jis toks. Nei ji.

— O, prisimenu, ji pasakė kažką apie pirmą savo vyrą. Sakė, kad jis gėrė. Aš tik pamaniau...

— Na, tai būtų Dorianas, — nusprendė Talija. — Jis irgi buvo ne šiaip sau. — Ji paėjo kitu loštuku į savo „namų" poziciją. — Ją mušdavo. Akies mirksniu iš mielo ir malonaus galėdavo tapti įtūžėliu. Tartum orai, kurie gali taip staigiai pasikeisti. Jis buvo kaip tik toks. Beveik kiaurą dieną gerdavo, ne kažką nuveikdavo, tik gulinėdavo po namus. O gerdamas tapdavo išties užuomarša. Pavyzdžiui, palikdavo neužsuktą vandenį ir užliedavo namus. Prisimenu, sykį jis užmiršo išjungti krosnį ir kone viską supleškino.

Iš savo loštukų stirtos Talija pastatė mažą bokštą. Kurį laiką tylomis darbavosi, jį taisydama.

— Jis tikrai mylėjo tik Apoloną. Visi kaimynystės vaikai jo — tai yra Apolono — bijojo. Ir beveik nė vienas iš jų jo nė nebuvo matęs, tik girdėdavo lojant. To jiems buvo gana. Dorianas jį laikė pririštą grandine kieme už namo. O maitindavo dideliais gabalais avienos.

Talija daugiau man nepapasakojo. Tačiau pakankamai lengvai viską įsivaizdavau. Dorianas prisigėręs atsijungė, šuo liko užmirštas, nepririštas grandine bastėsi po kiemą. Atdaros tinklelinės durys...

— Kiek tau buvo metų? — tyliai paklausiau.

— Penkeri.

Tuomet uždaviau klausimą, kirbėjusį galvoje nuo vasaros pradžios.

— Nejau nebuvo galima... noriu pasakyti... nejau nebuvo galima ko nors padaryti?..

Talija nukreipė žvilgsnį į šalį.

— Prašau, neklausinėk, — sunkiai ištarė, kaip jaučiau, su gilia gėla. — Tai mane vargina.

— Atleisk, — atsiprašiau.

— Kada nors tau papasakosiu.

Ir tikrai, vėliau ji man papasakojo. Netikusiai atlikta operacija, katastrofiška pooperacinė žaizdos infekcija, perėjusi į sepsį, paskui atsisakė inkstai, išsivystė kepenų nepakankamumas, ji valgė pro naują chirurginį lopinį, ir chirurgams teko nupjauti ne tik sudarytą lopinį, bet ir dar daugiau to, kas buvo likę iš kairio skruosto ir net dalį skruostikaulio. Dėl išsivysčiusių komplikacijų ligoninėje praleido beveik tris mėnesius. Kone mirė. Būtų turėjusi numirti. Po to nenorėjo leisti, kad jie vėl prie jos liestųsi.

— Talija, — pasakiau. — Gailiuosi dėl to, kas atsitiko, kai mudu susipažinome.

Ji pakėlė į mane akis. Vėl sugrįžo ankstesnis žaismingas spindesys.

— Ir turėtum gailėtis. Bet aš supratau net prieš tai, kai tu viską išvertei ant grindų.

— Ką supratai?

— Kad tu šiknius.

Madalina išvyko dvi dienos prieš mokslo metų pradžią. Vilkėjo sviesto geltonumo berankove suknele, aptempiančia jos liekną figūrą, buvo užsidėjusi saulės akinius raginiais rėmeliais, o plaukus prilaikė tvirtu mazgu surišta balta šilkinė skarelė. Buvo apsirengusi taip, lyg nerimautų, kad atskiros jos dalys atsilaisvins — tokia, tikra to žodžio prasme, buvo visa susitelkusi. Tino miestuko keltų prieplaukoje ji mus visus apsikabino. Tvirčiausiai ir ilgiausiai prie savęs glaudė

Taliją, prispaudusi lūpas prie jos pakaušio nusitęsusiu, nepertraukiamu bučiniu. Bet saulės akinių nenusiėmė.

— Apsikabink ir mane, — išgirdau ją pašnibždant.

Talija nenorom pakluso.

Keltas sudūsavęs atsiskyrė nuo kranto, palikdamas paskui save suplakto vandens pėdsaką, ir aš pamaniau, kad Madalina stovės laivagalyje, mojuos ir siųs mums oro bučinius. O ji nė nepažvelgė mūsų pusėn.

Kai parėjome namo, mama paprašė mūsų atsisėsti. Atsistojusi priešais mus pasakė:

— Talija, noriu, kad žinotum: tau nebebūtina nešioti šiuose namuose to daikto. Nei dėl manęs. Nei dėl jo. Nešiok, jeigu pačiai taip patinka. Šiuo klusimu neturiu daugiau ką pridurti.

Tik tuomet aš staigiai ir labai aiškiai supratau tai, ką mama jau seniai matė: kad kaukė skirta pačiai Madalinai. *Jai* apsaugoti nuo nepatogumo ir gėdos.

Ilgai Talija nejudėjo, neištarė nė žodžio. Paskui pamažu jos rankos pakilo ir atrišo raištelius už pakaušio. Ji nuleido kaukę. Pažvelgiau jai tiesiai į veidą. Nejučia panorau atšokti, kaip padarytum nuo stipraus garso. Bet susiturėjau. Tvirtai laikiau savo žvilgsnį. Ir stengiausi nemirksėti.

Mama pasakė mokysianti mane namie, kol sugrįš Madalina, kad Talijai nereikėtų likti vienai. Ji mus mokydavo vakarais, po pietų, ir užduodavo atlikti namų darbus iš ryto, kol bus išėjusi į mokyklą. Tai atrodė įvykdoma, bent teoriškai.

Bet ruošti pamokas, ypač kai mama toli, pasirodė beveik neįmanoma. Žinia apie subjaurotą Talijos veidą pasklido po visą salą, ir žmonės, kurstomi smalsumo, vis beldėsi į duris. Galėjai pamanyti, kad saloje staiga baigėsi miltų, česnakų, net druskos atsargos, ir mūsų namai buvo vienintelė vieta, kur viso to galėtum gauti. Jie beveik nesistengė maskuoti savo tikro tikslo. Prie durų jų akys visada šaudavo man per petį. Jie tempdavo kaklus, stiebdavosi. Daugelis net nebuvo

kaimynai. Atkulniuodavo mylias dėl puodelio cukraus. Žinoma, aš niekada jų neįsileisdavau. Jausdavau malonumą jiems prieš nosis užtrenkdamas duris. Bet taip pat ir jaučiausi liūnas, prislėgtos nuotaikos, suvokiantis, kad jeigu liksiu čia, mano gyvenimą tie žmonės pernelyg giliai paveiks. Galų gale tapsiu vienas iš jų.

O vaikai buvo dar blogesni ir įžūlesni. Kasdien pagaudavau vieną kurį slampinėjant lauke, kariantis ant mūsų kiemo sienos. Mudu mokydavomės, ir Talija patapšnodavo pieštuku man per petį, kilstelėdavo smakrą. Aš pasisukdavau ir pamatydavau prie lango priplotą veidą, o kartais jų ir daugiau. Pasidarė taip blogai, kad mes turėjome užlipti viršun ir užtraukti visas užuolaidas. Sykį atidariau duris berniukui, kurį pažinojau iš mokyklos — Petrui ir trims jo draugams. Jis atkišo man saują monetų už tai, kad leisčiau pasižiūrėti. Pasakiau — ne, kur įsivaizduoja esąs, cirke?

Galiausiai man teko pasakyti mamai. Kai tai išgirdo, jos veidu aukštyn plūstelėjo raudonis. Sukando dantis.

Kitą rytą ji suruošė ant stalo mums knygas ir sumuštinius. Talija suprato anksčiau už mane ir susitraukė it džiūstantis lapas. Kai atėjo metas išeiti, ji pradėjo protestuoti.

— Teta Ode, ne.

— Duokš ranką.

— Ne. Prašau.

— Nagi. Duokš.

— Aš nenoriu eiti.

— Mes vėluojam.

— Neverskite manęs, teta Ode.

Mama už rankų patraukė Taliją nuo kėdės, pasilenkė ir nuvėrė ją žvilgsniu, kurį gerai pažinojau. Niekas šioje žemėje dabar nebegalėjo jos atgrasyti.

— Talija, — pasakė pasistengdama, kad balsas skambėtų ir švelniai, ir tvirtai. — Aš tavęs nesigėdiju.

Mes išėjome: mama sučiauptomis lūpomis stūmė mus į priekį,

lyg kovotų su nuožmiu vėju, sparčiai mindama mažučiais žingsneliais. Įsivaizdavau mamą prieš visus tuos metus lygiai taip pat ryžtingai, su šautuvu rankoje, nueinant pas Madalinos tėvą į namus.

Žmonės vėpsojo ir aikčiojo, kai vingiuojančiais takučiais ėjome pro juos. Jie sustodavo paspoksoti. Kai kurie rodė pirštais. Aš stengiausi nežiūrėti. Mano regos kampučiuose blyškūs veidai ir pražiotos burnos susiliejo išvien.

Mokyklos kieme vaikai prasiskyrė mūsų praleisti. Girdėjau kažkurią mergaitę klyktelint. Mama ritosi per juos tartum boulingo rutulys per kėglius, tempdama paskui save Taliją. Ji stūmėsi ir brovėsi į kiemo kampą, kur stovėjo suolas. Užlipo ant suolo, padėjo užsikarti Talijai, o paskui tris kartus papūtė savo švilpuką. Kieme įsitvyrojo tyla.

— Čia Talija Gianakos, — sušuko mama. — Ir nuo šiandien... — ji padarė pauzę. — Kas šūkauja, užsičiaupkite, arba aš jums suteiksiu priežastį tai padaryti. Nuo šiandien Talija — šios mokyklos mokinė. Tikiuosi iš jūsų, kad elgsitės su ja padoriai ir mandagiai. Jeigu išgirsiu gandus apie patyčias, jus surasiu ir priversiu pasigailėti. Jūs žinote, kad taip padarysiu. Neturiu ko daugiau pridurti šiuo klausimu.

Ji nulipo nuo suolo ir vesdamasi Taliją už rankos pasuko į klasę.

Nuo tos dienos Talija niekada daugiau nebenešiojo kaukės — nei viešumoje, nei namie.

Tais metais porą savaičių iki Kalėdų mes gavome iš Madalinos laišką. Filmavimas susidūrė su netikėtomis kliūtimis. Pirma — vyriausiasis filmo operatorius — Madalina parašė *VFO*, ir Talija man ir mamai turėjo paaiškinti, ką tai reiškia — filmavimo aikštelėje nukrito nuo pastolių ir trijose vietose susilaužė ranką. Paskui orai sukomplikavo visus filmavimus gamtoje.

Taigi gyvenome šiek tiek „užlaikymo režimu“, kaip čia kalbama. Gal

tai ir nebūtų visai blogai, nes suteikia laiko mums pataisyti kai kuriuos scenarijaus nesklandumus, jeigu taip pat tai nereikštų, kad mes negreitai vėl susieisime, kaip aš tikėjausi. Esu sugniuždyta, brangieji. Labai visų jūsų pasiilgau, ypač tavęs, Talija, meile mano. Man lieka tik skaičiuoti dienas iki šio pavasario pabaigos, kai filmavimas bus užrauktas ir mes galėsime vėl būti drauge. Kasdien kiekvieną minutę nešiojuos jus savo širdyje.

— Ji neketina grįžti, — tiesiai šviesiai pareiškė Talija, sugrąžindama mamai laišką.

— Žinoma, ji sugrįš! — priblokštas užginčijau.

Pasisukau į mamą, laukdamas, kad ji ką nors pasakytų, nors pyptelėtų kokį padrąsinamą žodį. Bet mama sulankstė laišką, padėjo ant stalo ir tylomis nuėjo užkaisti vandens kavai. O aš prisimenu mąstęs, kokia ji buvo nedėmesinga, nepaguosdama Talijos, tegul ir sutiko, kad Madalina neketina grįžti. Bet aš nežinojau, — dar ne, — kad jiedvi jau suprato viena kitą galbūt net geriau, nei aš jas abi. Mama pernelyg gerbė Taliją, kad ją popintų. Nenorėjo Talijos įžeisti apsimestiniais patikinimais.

Visa savo vešlia žalumos puikybe atėjo ir praėjo pavasaris. Mes gavome iš Madalinos vieną atviruką ir, kaip atrodo, paskubom parašytą laišką, kuriame ji informavo apie papildomus keblumus filmavimo aikštelėje, kažkaip susijusius su finansiniais rėmėjais, grasinančius pasitraukti dėl visų tų gaišačių. Šiame laiške, skirtingai nei ankstesniajame, ji nenustatė termino, kada sugrįš.

Sykį šiltą vasaros pradžios popietę — tai buvo 1968-aisiais — mudu su Talija ir dar viena mergaite, Dore, nuėjome į paplūdimį. Tuo laiku Talija jau gyveno pas mus Tine metus ir jos sudarkytas veidas nebesukeldavo šnabždesių ir neprikaustydavo žvilgsnių. Ji tebebuvo ir visada bus supama smalsumo, bet net ir tas silpo. Dabar pati turėjo draugų ir draugių, — tarp jų ir Dorę, — kurių nebaugino jos išvaizdos, draugų, su kuriais valgydavo priešpiečius, liežuvaudavo, po pamokų žaisdavo, ruošdavo namų darbus. Ji tapo, gana neįtikima, beveik

eilinė, ir, turiu prisipažinti, tam tikru mastu žavėjausi tuo, kaip salos gyventojai ją priėmė lyg saviškę.

Tą popietę mes trise ketinome pasimaudyti, bet vanduo buvo dar per šaltas ir galiausiai tik gulėjome ant akmenų ir snūduriavome. Kai mudu su Talija grįžome namo, mama virtuvėje skuto morkas. Ant stalo gulėjo neatplėštas dar vienas laiškas.

— Nuo tavo patėvio, — pasakė mama.

Talija pasiėmė laišką ir nuėjo viršun. Sugrįžo negreitai. Ji numetė popieriaus lakštą ant stalo, atsisėdo, pasičiupo peilį ir morką.

— Jis nori, kad grįžčiau namo.

— Aišku, — ištarė mama.

Išgirdau, kaip jos balsas vos vos virptelėjo.

— Tiksliau, ne namo. Jis rašo susisiekęs su privačia mokykla Anglijoje. Galėčiau būti priimta rudenį. Parašė mokėsiąs už mokslą.

— O kaip teta Madalina? — paklausiau.

— Prapuolė. Su Eliju. Juodu pabėgo.

— O filmas?

Mama ir Talija apsimainė žvilgsniais ir abi kartu pakėlė akis į mane. Pamačiau, kad jos visą laiką žinojo.

Vieną 2002 metų rytą, daugiau nei po trisdešimties metų, maždaug apie tą laiką, kai ruošiuosi persikelti iš Atėnų į Kabulą, atsitiktinai aptinku laikraštyje Madalinos nekrologą. Dabar jos pavardė parašyta Kouris, bet iš senos moters veido fotografijoje atpažįstu tą patį spindinčių akių šypsnį ir daugiau nei jos jaunatviško grožio liekanas. Žemiau mažoje pastraipoje pridurta, kad jaunystėje ji trumpai buvo aktorė, o paskui, praėjusio amžiaus devinto dešimtmečio pradžioje, įsteigė nuosavą teatro kompaniją. Jos kompanija už kelis pastatymus sulaukė kritikų pagyrų, o labiausiai — už ilgai vaidintus dešimto dešimtmečio viduryje Judžino O'Nilo „Ilga dienos kelionė į naktį", Čechovo „Žuvėdra" ir Dimitrijo Mpogrio „Sužieduotuvės"

spektaklius. Nekrologe rašoma, kad Atėnų menininkų bendruomenėje ji buvo gerai žinoma už savo labdaringą veiklą, sąmojį, stiliaus jausmą, prašmatnius vakarėlius ir ryžtą rizikuoti su dar nežinomais dramaturgais. Nurodoma, kad ji mirė po ilgos kovos su emfizema, bet nieko neužsimenama apie likusį sutuoktinį ar vaikus. Ir dar labiau esu priblokštas sužinojęs, kad ji daugiau nei du dešimtmečius gyveno Atėnuose, o jos namas buvo vos šeši kvartalai nuo mano paties buto Kolonakyje.

Padedu laikraštį. Savo nuostabai, jaučiu šiokią tokią neapykantą šiai mirusiai moteriai, kurios nemačiau daugiau nei trisdešimt metų. Užplūdusį pasipriešinimą šiam pasakojimui apie tai, kaip jai baigėsi. Visada įsivaizduodavau jos gyvenimą audringą, nepastovų, sunkius nesėkmės metus — su nuopuoliais ir kilimais, žlugimą, gailestį — ir neprotingus, desperatiškus meilės romanus. Įsivaizduodavau ją save sunaikinus, tikėtina, nusigėrus iki tos belaikės mirties, kurią žmonės vadina *tragiška*. Iš dalies net priskyriau Madalinai kaip nuopelną tokią galimybę, kad tai suvokė ir todėl atvežė Taliją į Tiną, siekdama dukterį apsaugoti, išgelbėti nuo negandų, kurias žinojo esanti bejėgė sutrukdyti, jog jos nepaliestų. Bet dabar aš matau Madaliną tokią, kokią turbūt visada matė mama: Madaliną kartografę, atsisėdusią, ramiai braižančią savo ateities žemėlapį ir iš jo ribų visiškai pašalinančią nepatogumus keliančią dukterį. Ir jai tai efektingai pavyko, bent sprendžiant iš šio nekrologo ir glausto pasakojimo apie įmantrų gyvenimą, gausų pasiekimų, malonės, pagarbos.

Jaučiu, kad negaliu su tuo susitaikyti. Su sėkme, nieko už ją nesumokant. Tai absurdiška. Kur kaina, pelnytas atpildas?

Ir vis dėlto, kai sulankstau laikraštį, man pradeda kirbėti abejonė. Silpna užuomina, kad sprendžiau apie Madaliną per griežtai, kad mudu, ji ir aš, esame ne tokie jau ir skirtingi. Argi ne abu troškome ištrūkti, iš naujo atrasti, įgyti naujas asmenybes? Galų gale argi ne kiekvienas iš mūsų nukirtome inkarus, tempusius mus žemyn? Nusišaipau iš šios minties, sau pasakau, kad mudu visai nepanašūs, nors

ir jaučiu: mano pyktis Madalinos atžvilgiu iš tikrųjų gali maskuoti pavydą, kad jai viskas pasisekė geriau nei man.

Numetu laikraštį. Jeigu Talija ir sužinos, tai tik ne iš manęs.

Mama peiliu nubraukė nuo stalo morkų skutenas ir surinko jas į dubenį. Jai nepatikdavo, kai žmonės perniek eikvodavo maistą. Iš skutenų išvirsianti indelį marmelado.

— Ką gi, turi priimti svarbų sprendimą, Talija, — pasakė ji.

Nustebau, kai Talija pasisukusi į mane paklausė:

— O kaip tu pasielgtum, Markai?

— Ak, žinau, kaip *jis* pasielgtų, — skubiai įsiterpė mama.

— Aš vykčiau, — atsakiau Talijai, žiūrėdamas į mamą.

Jaučiau pasitenkinimą, kad vaidinu maištininką, kokiu mama mane ir laikė. Be to, žinoma, kalbėjau rimtai. Negalėjau patikėti, kad Talija net suabejotų. Nebūčiau atsisakęs tokios galimybės. Privatus mokslas. Londone.

— Turėtum apie tai pagalvoti, — patarė mama.

— Aš jau pagalvojau, — neryžtingai atsakė Talija. Paskui, pakėlusi akis į mamą, dar neryžtingiau pridūrė: — Bet nenoriu jums tapti našta.

Mama padėjo peilį. Išgirdau ją tyliai iškvepiant orą. Nejau buvo šį sulaikiusi? Jeigu taip, tai stoiškas jos veidas nė trupučio neišdavė palengvėjimo.

— Atsakymas toks: žinoma, tu nesi našta, nė kiek.

Talija per stalą palietė mamos riešą.

— Dėkui, teta Ode.

— Aš pasakysiu tik sykį, — prašnekau. — Manau, tai klaida. Jūs abi darote klaidą.

Jiedvi pasisuko į mane.

— Nori, kad aš vykčiau, Markai? — paklausė Talija.

— Taip, — patvirtinau. — Labai tavęs ilgėsiuos, ir pati tai žinai.

Bet negali praleisti progos gauti išsilavinimą privačioje mokykloje. Po to įstotum į universitetą. Galėtum tapti tyrėja, mokslininke, profesore, išradėja. Juk argi ne to trokšti? Tu esi protingiausia iš mano pažįstamų žmonių. Galėtum pasiekti visko, ko trokšti.

Aš nutilau.

— Ne, Markai, — sunkiai atsiduso Talija. — Ne, negalėčiau.

Pasakė tai labai tvirtai, užkirsdama kelią bet kokioms prieštaroms.

Po daugelio metų, kai pradėjau rengtis tapti plastikos chirurgu, supratau kai ką, kas tądien virtuvėje, argumentuojant Talijai, kad privalo palikti Tiną ir vykti į privačią internatinę mokyklą, man neatėjo į galvą. Patyriau, kad pasaulis nemato tavo vidaus, kad jam nusispjaut į tavo viltis, svajones ir sielvartus, slypinčius po oda ir kaulais. Štai taip paprasta, absurdiška ir žiauru. Mano pacientai tai žinojo. Pakankamai suprato, kas jie yra, kas bus ar galėtų būti, atsižvelgiant į jų kaulų sandaros simetriškumą, atstumą tarp akių, smakro ilgį, nosies galo išsikišimą, į tai, idealus ar ne jų nosies kampas su kakta.

Grožis — tai didžiulė, nepelnyta dovana, suteikiama atsitiktinai, kvailai.

Ir todėl aš pasirenku specialybę, kad sulyginčiau šansus tokiems kaip Talija žmonėms — kiekvienu savo skalpelio rėžiu atitaisyti atsitiktinę neteisybę, bent šiek tiek stoti prieš pasaulio tvarką, kuri, mano akimis, tokia gėdinga, kad šuns sukandžiojimas gali atimti iš mažos mergaitės ateitį, padaryti ją atstumtąja, paniekos objektu.

Bent šitaip aš sau sakau. Turbūt buvo ir kitų priežasčių, kodėl pasirinkau plastinę chirurgiją. Pavyzdžiu, pinigai, prestižas, socialinė padėtis. Pasakyti, kad ją pasirinkau vien dėl Talijos, per paprasta, — nors ir kokia graži ta mintis galėtų būti, — viskas šiek tiek pernelyg tvarkinga ir subalansuota. Jeigu ko ir išmokau Kabule — tai to, kad žmogaus elgesys yra padrikas, nenuspėjamas ir nesusijęs su patogiomis darnomis. Bet aš randu tame paguodą, kai suvokiu, kad mano gyvensena įgyja apybrėžas nelyginant fotografija tamsiame kambarėlyje:

istorija ryškėja ir patvirtina tą gera, kurį visada troškau matyti savyje. Ir tai, ši istorija, mane sutvirtina.

Pusę savo praktikos atlieku Atėnuose, naikindamas raukšles, pakeldamas antakius, taisydamas nudribusius pagurklius, performuodamas negražias nosis. O kitą jos pusę darau tai, ką *iš tikrųjų* ir troškau daryti: skraidyti po pasaulį — į Centrinę Ameriką, Afriką žemiau Sacharos, Pietų Aziją ir Tolimuosius Rytus — ir darbuotis su vaikais, koreguoti „kiškio lūpas“ ir „vilko nasrus“, šalinti veido navikus, atstatinėti jų sužalotus veidus. Darbas Atėnuose nė iš tolo neteikė tiek pasitenkinimo, bet atlyginimas buvo geras ir iš jo galėjau sau leisti prabangą pasiimti laisvas savaites bei mėnesius savanoriškai veiklai.

Paskui, 2002 metų pradžioje, savo kabinete atsiliepiu į vienos man pažįstamos moters telefono skambutį. Amra Ademovič, medicinos sesuo iš Bosnijos. Prieš kelerius metus mudu susipažinome Londone, konferencijoje, ir visą savaitgalį maloniai sumetėme dalykėlį, abipusiai sutarę tai laikyti nereikšmingu, be tolesnio tęsinio nuotykiu, nors vėliau susisiekdavome ir progai pasitaikius draugiškai pasimatydavome. Ji pasakė dabar dirbanti vienai ne pelno organizacijai Kabule ir jie ieško plastikos chirurgo darbui su vaikais — su „kiškio lūpomis“, šrapnelių ir kulkų sužalotais veidais, panašiais dalykais. Iškart sutikau. Ketinau ten pasilikti tris mėnesius. Nuvykau baigiantis 2002-jų pavasariui. Taip ir nesugrįžau.

Talija mane pasitinka keltų prieplaukoje. Ji apsigobusi žalia vilnone skara, viki pilkai rausvu paltu, po kuriuo susagstomas nertinis ir džinsai. Nūnai ji nešioja ilgus plaukus, palaidus virš pečių, su sklastymu per vidurį. Jie visai balti, ir kaip tik ši ypatybė — ne sudarkyta apatinė veido dalis — mane sukrečia ir užklumpa netikėtai, kai ją pamatau. Ne tai, kad nustebina: Talija pradėjo žilti įpusėjusi ketvirtą dešimtį ir į kito dešimtmečio pabaigą jos plaukai tapo vatos baltumo.

Žinau, kad ir aš pasikeičiau, — atkakliai didėjantis pilvas, visai kaip ir lemta nuo kaktos besitraukiantys plaukai, — bet savo paties kūno riedėjimas nuokalne yra palengva progresuojantis, toks vos pastebimas, kaip ir užmaskuotas. Matyti Taliją baltaplaukę — pritrenkiantis įrodymas, kad ji nenukrypstamai žygiuoja senatvės link, o su ja kartu ir aš.

— Tau bus šalta, — sako ji, glaudžiau pasitaisydama apie kaklą skarą.

Dabar sausis, vėlyvas rytmetys, dangus apniukęs ir pilkas. Vėsus brizas brazdina susiraukšlėjusius medžių lapus.

— Jei nori šalčio, atvyk į Kabulą, — atsakau ir pasikeliu lagaminą.

— Tad tebūnie, daktare. Autobusu ar pėsčiomis? Tau rinktis.

— Gal pasivaikščiokime, — pasiūlau.

Mudu patraukiame į šiaurę. Praeiname pro Tino miestuką. Burlaiviai ir jachtos prišvartuoti vidiniame uoste. Kioskuose parduodami atvirukai ir sportiniai marškinėliai. Prie apskritų staliukų lauke priešais kavines žmonės gurkšnoja kavą, skaito laikraščius, žaidžia šachmatais. Padavėjai dėlioja priešpiečiams sidabrinius stalo įrankius. Dar valanda ar dvi, ir iš virtuvių plauks kepamos žuvies kvapas.

Talija energingai pradeda pasakoti apie naują baltų vienaukščių kurortinių namukų kompleksą, kurį nekilnojamojo turto plėtotojai stato piečiau Tino, iš ten atsiveria vaizdai į Mikono salą ir Egėjo jūrą. Visų pirma juos užpildys arba turistai, arba pasiturintys vasarotojai, nuo paskutinio praėjusio amžiaus dešimtmečio atvykstantys į Tiną. Ji sako, kad prie namukų bus lauko baseinas ir fitneso centras.

Metų metus ji siuntė man elektroninius laiškus, atpasakodama tų keičiančių Tiną permainų kroniką. Pakrantės viešbučiai su palydovinėmis lėkštėmis ir interneto prieiga, naktiniai klubai, barai ir tavernos, restoranai ir parduotuvės turistams aptarnauti, taksi, autobusai, minios, užsienietės moterys, gulinėjančios paplūdimiuose be liemenėlių. Ūkininkai dabar pristato savo prekes ne asilais, o pikapais —

bent tie ūkininkai, kurie pasiliko. Daugelis jų seniai išsidangino, nors kai kurie ir sugrįžta gyventi iš savo pensijų saloje.

— Odei ne per labiausiai patinka, — sako Talija, turėdama omenyje pokyčius.

Ji rašė man ir apie tai — senųjų salos gyventojų įtarumą naujiems atvykėliams ir jų importuojamoms permainoms.

— Neatrodo, kad tu nusistačiusi prieš permainas, — pastebiu.

— Nėra prasmės niurzgėti dėl to, kas neišvengiama, — atsako ji ir priduria: — Odė sako: „Suprantama, kad *tu* šitaip kalbi, Talija. Tu gimei ne čia. — Ji garsiai, iš širdies nusijuokia. — Pamanytum, kad po keturiasdešimt ketverių metų Tine būtum nusipelnęs teisę vadintis čionykšte. Bet štai tau.

Talija irgi pasikeitė. Net po žieminiu paltu matau, kad ji papilnėjusi per klubus, tapusi apkūnesnė — ne minkšto, bet tvirto apkūnumo. Dabar turi širdingo atsainumo, suktai erzinamo nusiteikimo komentuoti dalykus, kuriuos darau, ir aš įtariu, kad jai tai atrodo šiek tiek kvaila. Akių spindesys, tas naujas širdingas juokas, nuolat užraudę skruostai — bendras įspūdis lyg ūkininko žmonos. Ji iš tų moterų, kurios kaip žemės druska — jos energingas draugiškumas leidžia pajusti sutvirtinantį valdingumą ir patvarumą, kuriais suabejoti būtų neišmintinga.

— Kaip reikalai? — klausiu. — Tu vis dar dirbi?

— Šen bei ten, — atsako Talija. — Juk žinai, kokie laikai.

Mes abu palinguojame galvomis. Iš Kabulo aš sekiau žinias apie vis naujas griežto taupymo priemones. Per CNN mačiau kaukėtus jaunus graikus, priešais parlamentą apmėtančius policiją akmenimis, farus, su riaušių ekipuote šaudančius ašarinėmis dujomis, besišvaistančius guminėmis lazdomis.

Talija nesukūrė savo verslo. Iki skaitmeninės epochos ji iš esmės buvo visų galų meistrė. Eidavo pas žmones į namus ir lituodavo srovės tranzistorius jų televizoriuose, keisdavo signalo kondensatorius senuose lempiniuose radijo imtuvuose. Ją kviesdavo sutaisyti blogai

veikiančių termostatų šaldytuvuose, užsandarinti varvančių vandentiekio sistemos vamzdžių. Žmonės jai mokėdavo, kiek išgalėdavo. O jeigu ir nepajėgdavo sumokėti, ji darbą vis tiek atlikdavo. *Iš tikrųjų man pinigai nereikalingi*, pasakė ji. *Darau tai dėl savo malonumo. Man vis dar įdomu atidaryti prietaisus ir pamatyti, kaip jie veikia.* Šiomis dienomis ji nelyginant laisvos rangos vienos moters IT skyrius. Viską, ką išmano, išmoko pati. Talija ima tik simbolinį užmokestį, kai sutvarko atsiradusius nesklandumus žmonių asmeniniuose kompiuteriuose, pakeičia interneto protokolo nuostatas, pataiso programinės įrangos strigimus, sulėtėjusį veikimą, naujovinimo ir operacinės sistemos paleidimo triktis. Nesyk iš Kabulo aš jai skambindavau, desperatiškai prašydamas pagalbos, kai „pakibdavo“ manasis IBM kompiuteris.

Pasiekę mano motinos namą, minutėlę pastovime kieme prie senojo alyvmedžio. Matau pastarojo meto karštligiškos mamos veiklos rezultatus — perdažytas sienas, pusiau užbaigtą karvelidę, plaktuką ir atdarą dėžę su vinimis ant medinės trinkos.

— Kaip ji? — klausiu.

— Ak, dygi kaip visada. Štai kodėl įtaisiau tą daiktą. — Ji parodo į užkeltą ant stogo palydovinę lėkštę. — Mudvi žiūrime užsienietiškas muilo operas. Geriausios arba blogiausios arabiškos, o tai vis tiek tas pat. Mes bandome atspėti siužetus. Tai padeda, ir ji nesikabinėjo prie manęs.

Talija įpuola pro paradines duris.

— Sveikas parvykęs namo. Sutaisysiu tau ko nors valgyti.

Keista vėl būti šiame name. Matau keletą nepažįstamų baldų, pavyzdžiui, pilką odinį fotelį svetainėje ir pintinį pristatomą staliuką šalia televizoriaus. Bet visa kita daugmaž tose pačiose vietose, kur ir stovėdavo. Virtuvės stalas dabar padengtas viniliniu viršumi su besimainančiu baklažanų ir kriaušių raštu; tiesių atkalčių bambukinės

kėdės; senovinė žibalinė lempa su pintiniu laikikliu, jos banguotais kraštais stiklas juodai aprūkęs nuo dūmų; svetainėje ant sienos virš židinio tebekaba mano ir mamos nuotrauka — aš su baltais marškiniais, mama su geriausia suknele; porcelianinis mamos servizas vis dar ten pat ant viršutinės lentynos.

Ir vis dėlto, kai pasidedu lagaminą, apima jausmas, lyg viduryje visko žiojėtų skylė. Mano motinos gyvenimo čia su Talija dešimtmečiai — man tamsios beribės platybės. Manęs nebuvo. Nebuvo, kai Talija ir mama prie šio stalo dalijosi valgiu, juokavo, kivirčijosi, nuobodžiavo, sirgo, išgyveno kasdienes akimirkas, iš kurių ir susideda visas gyvenimas. Įžengęs į savo vaikystės namus jautiesi šiek tiek dezorientuotai, lyg skaitytum pabaigą romano, kurį kadaise pradėjai, paskui užmetei.

— Gal kiaušinių? — pasiūlo Talija, jau juosdamasi kartūnine prikyšte, pildama į keptuvę aliejaus. Ji sukinėjasi po virtuvę, kaip savininkė.

— Gerai. Kur mama?

— Miega. Turėjo sunkią naktį.

— Aš tik žvilgtelsiu.

Talija išgriebia iš stalčiaus plaktuvą.

— Jeigu ją pažadinsi, man atsakysi, daktare.

Aš ant pirštų galų laiptais užkopiu į miegamąjį. Kambaryje tamsu. Vienintelis ilgas, siauras šviesos pluoštas skverbiasi pro užtrauktas užuolaidas, įkypai krenta per mamos lovą. Užuodžiu ligos kvapą. Veikiau tai ne kvapas, o tartum fizinis reiškinys. Kiekvienam gydytojui jis pažįstamas. Liga užpildo kambarį kaip garas. Stoviu prie įėjimo, leisdamas priprasti akims. Tamsą pertraukia besimainančios spalvotos šviesos stačiakampis ant komodos iš, kaip suprantu, Talijos lovos pusės, mano ankstesnės pusės. Tai vienas iš tų rėmelių skaitmeninėms nuotraukoms saugoti ir žiūrėti: užtvindytas ryžių laukas ir mediniai namukai su pilkų čerpių stogais pamažu pasikeičia į pilną žmonių *bazaarą* su kabančia ant kablių nudirta ožkiena, paskui —

į tamsiaodį vyrą, tupintį prie drumzlinos upės ir pirštu besivalantį dantis.

Prisitraukiu kėdę ir atsisėdu prie mamos lovos pusės. Kai žvelgiu į ją, mano akims jau prisitaikius, jaučiu viduje kažką nukrintant. Esu išsigandęs, kaip mano motina susitraukė. Gėlėto rašto pižama siauriems jos pečiams, suplokštėjusiai krūtinei atrodo per laisva. Man nesvarbu, kaip ji miega — pražiota ir nudribusia burna, lyg sapnuotų blogą sapną. Tačiau nemalonu matyti, kad per miegą jos dantų protezai išsmukę iš vietos. Akių vokai nežymiai virpčioja. Kurį laiką sėdžiu, klausdamas savęs: o ko tu tikėjaisi? Paskui klausausi ant sienos tiksinčio laikrodžio, iš apačios atsklindančio Talijos mentelės žvangesio į keptuvę. Apžvelgiu banalias mamos gyvenimo šiame kambaryje detales. Ant sienos pritvirtintas plokščiaekranis televizorius; kampe — kompiuteris; ant naktinio stalelio — nebaigtas sudoku galvosūkis, ant šio padėti skaitomieji akiniai; televizoriaus nuotolinio valdymo pultelis; dirbtinių ašarų flakonėlis; steroidinio kremo tūbelė; dantų protezų klijų tūbelė; buteliukas su tabletėmis, ant grindų — pilkšvai rusvos pūkuotos šlepetės. Tokių ji anksčiau nė už ką nebūtų nešiojusi. Šalia šlepečių — praplėštas paketas užtraukiamų sauskelnių. Negaliu susitaikyti, kad tie dalykai mano motinos. Priešinuos jiems. Man jie atrodo lyg priklausantys svetimam žmogui. Kažkam vangiam, nekenksmingam. Kažkam, ant kurio niekada negalėtum pykti.

Kitapus lovos vaizdas skaitmeninių nuotraukų rėmelyje vėl pasikeičia. Žiūriu į jas. Paskui man topteli. Juk šias fotografijas jau esu matęs. Tai aš jas padariau. Dar tuomet, kai... Ką? Basčiausi po pasaulį, spėju. Aš visada stengdavausi padaryti po dvi nuotraukas ir vieną jų komplektą paštu nusiųsti Talijai. O ji jas saugojo. Visus tuos metus. Talija. Mane užlieja šiltas jausmas, saldus kaip medus. Visą laiką ji buvo tikroji mano sesuo, tikroji Manaar.

Iš apačios mane pašaukia vardu.

Skubiai atsistoju. Kai palieku kambarį, kažkas pagauna mano

akį. Kažkas įręminta, pritvirtinta po laikrodžiu prie sienos. Patamsyje ne visai atskiriu kas. Atidarau savo mobilųjį ir jo sidabriškoje šviesoje pasižiūriu. „Associated Press“ agentūros straipsnis apie ne pelno organizaciją, su kuria aš dirbu Kabule. Prisimenu tą interviu. Žurnalistas buvo malonus vyrukas, korėjiečių kilmės amerikietis, šiek tiek mikčiojantis. Mudu drauge suvalgėme lėkštę *kabuli* — afganiško plovo iš rudųjų ryžių, razinų, avienos. Straipsnio viduryje — grupinė nuotrauka: aš, keli vaikai, už mūsų Nabis, stovi įsitempęs, sudėtomis už nugaros rankomis, atrodo grėsmingas, nedrąsus ir orus vienu metu, kaip afganai dažnai sugeba pozuoti nuotraukoms. Taip pat joje ir Amra su savo įdukra Roši. Visi vaikai šypsosi.

— Markai!

Užtrenkiu mobiliojo dangtelį ir nulipu apačion.

Talija padeda priešais mane stiklinę pieno ir garuojančią lėkštę kiaušinių ant pakepintų pomidorų.

— Nesirūpink, pieną jau pasaldinau.

— Tu prisimeni.

Ji atsisėda priešais, nepasivargindama nusirišti prikyštės. Pasiremia alkūnėmis į stalą ir stebi, kaip aš valgau, kartkartėmis paliesdama kairį skruostą nosinaite.

Prisimenu visus tuos kartus, kai bandydavau ją įtikinti, kad leistųsi man padirbėti prie veido. Pasakiau, kad chirurginės metodikos nuo praėjusio amžiaus septinto dešimtmečio toli pažengė į priekį, ir aš tikrai galėčiau, jeigu ne visai sutvarkyti, tai bent gerokai pataisyti jos subjaurotą veidą. Talija atsisakydavo, tuo be galo mane suglumindama. *Būtent šitokia aš esu*, pasakė man. Tuomet maniau, kad toks atsakymas neįtikinamas, nepatenkinamas. Netgi ką jis reiškė? Aš nesupratau. Man kildavo negailestingų minčių apie kalinius, nuteistuosius iki gyvos galvos, jaučiančius baimę, kad bus paleisti lygtinai, baimę anapus spygliuotos vielos ir sargybos bokštelių susidurti su nauju gyvenimu.

Mano siūlymas Talijai galioja iki šios dienos. Žinau, ji jo ne-

priims. Bet dabar aš suprantu. Nes ji buvo teisi — būtent *šitokia* yra. Negaliu apsimesti, kad žinau, koks turėtų būti jausmas kasdien žvelgti į tą veidą veidrodyje, matyti jį taip sudarkytą ir sutelkti valią su tuo taikytis. Milžiniška įtampa, pastangos, kantrumas. Jos susitaikymas formavosi pamažu, metų metais, nelyginant bangų smūgių daužomos pakrantės skardžio uolos. Šuniui truko kelias minutes padaryti Talijos veidą tokį, o jai — visą gyvenimą, kad jis taptų jos savastimi. Ji nenorėjo man leisti savo skalpeliu viso to suardyti. Tai būtų tas pat, kaip atverti naują žaizdą virš senosios.

Aš kimbu į kiaušinius — žinau, jai tai patiks, nors iš tikrųjų nesu alkanas.

— Puiku, Talija.

— Vadinasi, jaudiniesi?

— Apie ką kalbi?

Ji atidaro virtuvės darbastalio stalčių. Išima saulės akinius su keturkampiais lęšiais. Man prireikia minutėlės. Paskui prisimenu. Saulės užtemimas.

— Ak, žinoma.

— Iš pradžių, — sako ji, — maniau, kad mes jį stebėsime tiesiog pro mažą kaip smeigtuko galvutė angelę kartone. Paskui Odė pasakė, kad atvyksti tu. Ir tuomet aš sau tariau: „Ką gi, darykime tai stilingai."

Mudu šiek tiek pasikalbame apie rytoj turintį įvykti saulės užtemimą. Anot Talijos, jis prasidės ryte ir baigsis apie vidudienį. Ji tikrinosi naujausias orų prognozės suvestines ir nusiramino sužinojusi, kad saloje debesuotumo nenusimato. Talija paklausia, ar noriu dar kiaušinienės, ir aš pasakau — taip, o ji tuomet man papasakoja apie naują interneto kavinę, iškilusią toje vietoje, kur kadaise buvo senasis pono Ruso lombardas.

— Mačiau nuotraukas, — pasakau. — Viršuje. Taip pat ir straipsnį.

Ji delnu nubraukia nuo stalo mano duonos trupinius, sau per petį numeta nežiūrėdama juos į kriauklę.

— Ak, tai buvo lengva — na, jas peržiūrėti ir įkelti. Sunkiausia dalis — išdėstyti pagal šalis. Turėjau sėdėti ir pati susiprotėti, nes tu niekada neatsiųsdavai pastabų, tik nuotraukas. Ji ypač to norėdavo — kad būtų išdėstyta pagal šalis. Privalėjo būti kaip tik taip. Ji primygtinai reikalaudavo.

— Kas?

Talija atsidūsta.

— Jis klausia: „Kas?" Odė. Kas gi kitas?

— Tai buvo jos mintis?

— Taip pat ir straipsnis. Tai ji surado jį internete.

— Mama mane suieškojo? — nusistebiu.

— Nereikėjo man jos išmokyti. Dabar niekaip nesiliauja. — Ji susijuokia. — Kasdien ieško tavęs. Tikra tiesa. Kibernetinėje erdvėje turi, kas tavęs tyko, Markai Varvari.

Netrukus po vidudienio mama nulipa į apačią. Ji vilki tamsiai mėlynu frotiniu chalatu ir tomis pūkuotomis šlepetėmis, kurių jau pradėjau neapkęsti. Panašu, kad ji susišukavusi plaukus. Pasijaučiu lengviau pamatęs, kad mama, atrodo, juda normaliai, kai nulipa laiptais, kai man atveria savo glėbį, mieguistai šypsodama.

Mudu atsisėdame prie stalo gerti kavos.

— Kur Talija? — klausia ji, pūsdama į savo puodelį.

— Išėjo nupirkti šiokių tokių vaišių. Rytojui. Tavo, mama? Parodau į atremtą prie sienos už naujo fotelio lazdelę. Anksčiau, tik įėjęs, jos nepastebėjau.

— A, beveik ja nesinaudoju. Tik blogomis dienomis. Ir ilgiems pasivaikščiojimams. Net ir tuomet, tik daugiau dėl dvasios ramybės, — pernelyg atsainiai sako ji, ir šitaip aš suprantu, kad kliaujasi ta lazdele labiau nei išsiduoda. — Tai dėl tavęs aš rūpinuosi. Girdėdama naujienas iš tos siaubingos šalies. Talija nenori, kad jų klausyčiausi. Sako, mane sujaudins.

— Taip, pas mus pasitaiko incidentų, — patvirtinu, — bet šiaip žmonės paprasčiausiai gyvena savo gyvenimą. Be to, aš visada atsargus, mama.

Žinoma, jai nepapasakoju apie šaudymą svečių namuose kitapus gatvės arba pastaruoju metu padažnėjusius išpuolius prieš užsienio pagalbos darbuotojus, nei apie tai, kad sakydamas *atsargus* turiu galvoje 9 mm kalibro pistoletą, kurį įpratau pasiimti, kai važinėju po miestą, nors, visų pirmiausia, to neturėčiau daryti.

Mama nugeria kavos, šiek tiek susiraukia. Ji nemyga manęs. Nesu tikras, ar tai gerai. Nesu tikras, ar ji nenuklydo, neįsigilino į save, kaip seni žmonės pratę. O gal tai taktika nespeisti manęs į kampą, verčiant meluoti arba atskleisti dalykus, kurie ją tik sujaudintų.

— Per Kalėdas mums tavęs stigo, — sako ji.

— Negalėjau ištrūkti, mama.

Ji linkteli.

— Dabar tu čia. Tai svarbiausia.

Nugeriu kavos. Prisimenu, kai buvau mažas, mudu su mama prie šio stalo kasryt pusryčiaudavome, — tyliai, kone iškilmingai, — o paskui drauge išeidavome į mokyklą. Mudu tiek mažai kalbėdavomės.

— Žinai, mama, aš dėl tavęs irgi rūpinausi.

— Be reikalo. Aš kuo puikiausiai savimi pasirūpinu.

Blyksteli ankstesnysis iššūkį metantis išdidumas, lyg blausi šviesele rūke.

— Bet ar ilgai?

— Kiek galėsiu.

— O kai negalėsi, kas tuomet?

Aš jos neprovokuoju. Klausiu, nes nežinau. Nežinau, koks bus mano paties vaidmuo ir ar jis man netgi teks.

Ji ramiai įbeda į mane žvilgsnį. Paskui dar įsiberia į puodelį šaukštelį cukraus, pamažu pamaišo.

— Keistas dalykas, Markai, bet žmonės daugiausia linkę gręžtis

atgal. Jie mano gyvenantys pagal tai, ko nori. Bet iš tikrųjų vadovaujasi tuo, ko bijo. Ko *nenori.*

— Nelabai suprantu, mama.

— Na, pavyzdžiui, tu. Išvykai iš čia. Susikūrei gyvenimą. Tu bijojai likti čia įstrigęs. Su manimi. Bijojai, kad tave sulaikysiu. Arba Talija. Ji pasiliko, nes nebenorėjo būti nuspoksoma.

Stebiu, kaip ji paragauja kavos, įsiberia dar šaukštelį cukraus. Prisimenu, kaip giliai savo viduje aš visada jaučiausi berniukas, mėginantis su ja ginčytis. Ji kalbėdavo taip, kad nelikdavo vietos atkirčiui, tartum volu pervažiuodavo mane tiesa, pasakydavo teisybę iš pat pradžių, tiesiai šviesiai. Dar nė neištaręs nė žodžio, aš jau būdavau pralaimėjęs. Tai visada atrodydavo neteisinga.

— O kaip tu, mama? — klausiu. — Ko bijai? Ko nenori?

— Nenoriu būti našta.

— Ir nebūsi.

— O, dėl šito tai tu teisus, Markai.

Ši mįslinga replika man sukelia nerimą. Mintimis akimirksniu sugrįžtu prie laiško, kurį Kabule man paliko Nabis — jo pomirtinės išpažinties. Prie susitarimo, kurį Suleimanas Vahdatis su juo sudarė. Negaliu sau neužduoti klausimo, ar tik mama nesumaniusi panašaus susitarimo su Talija. Galbūt pasirinko Taliją, kad jai padėtų, kai ateis laikas. Žinau, Talija galėtų tai padaryti. Ji dabar stipri. Išgelbėtų mamą.

Mama tyrinėja mano veidą.

— Turi savo gyvenimą ir darbą, Markai, — sako ji, dabar švelniau, vėl pakeisdama pokalbio temą, tartum būtų vogčiomis žvilgtelėjusi į mano mintis, pastebėjusi mano nerimą. Dėl dantų protezų, sauskelnių, pūkuotų šlepečių — dėl to visko — nepakankamai ją įvertinau. Vis dar tebelieka jos viršus. Ir visada taip bus. — Nenoriu tavęs apsunkinti.

Pagaliau melas — tai, ką ji paskiausiai pasakė — bet malonus melas. Ne mane ji apsunkins. Žino tai pati taip pat gerai, kaip ir aš.

Manęs čia nebūna, esu už tūkstančių mylių. Visi sunkumai, darbai, vargai kris ant Talijos pečių. Bet mama į tai įtraukia ir mane, dovanoja man kažką tokio, ko nenusipelniau nei stengiausi nusipelnyti.

— Neturėtų taip būti, — netvirtai pasakau.

Mama šypsosi.

— O jei kalbėti apie tavo darbą, tai, spėju, žinai, kad ne visai pritariau, kai tu nusprendei vykti į tą šalį.

— Taip, aš tai įtariau.

— Nesupratau, kodėl turėtum ten vykti. Kodėl reikėjo visko atsisakyti — praktikos, pinigų, namo Atėnuose, — visko, dėl ko dirbai, ir kapstytis toje smurtingoje šalyje?

— Turėjau savų priežasčių.

— Žinau. — Ji pakelia prie lūpų puodelį ir vėl padeda, nenugėrusi. — Aš dėl to esu visai nevykusi, — iš lėto, beveik nedrąsiai ištaria ji, — bet štai ką vis ruošiuosi tau pasakyti: tu gerai baigei. Privertei mane tavimi didžiuotis, Markai.

Pažvelgiu sau į rankas. Jaučiu jos žodžius giliai nusėdant mano viduje. Ji išgąsdino mane. Užklupo iš netyčių. Savo žodžiais. Esu sutrikęs, nežinau, ką atsakyti.

— Ačiū, mama, — sugebu murmtelėti.

Daugiau nieko nepajėgiu pasakyti, ir kurį laiką abu sėdime tylomis, oras tarp mudviejų pritvinkęs nepatogumo ir mūsų suvokimo apie visą tą prarastą laiką, perniek praleistas progas.

— Ketinau tavęs kai ko paklausti, — prabyla mama.

— Apie ką?

— Apie Džeimsą Parkinsoną. Džordžą Hantingtoną. Robertą Greivsą. Džoną Dauną. Ir dabar apie tą manąjį vyruką Lu Gerigą. Ir kaipgi tie žmonės sugebėjo sau prisiskirti ligų pavadinimus?*

* Kalbama apie mokslininkus, kurių vardais pavadintos ligos arba sindromai: parkinsonizmas, Hantingtono chorėja, hipertireozės forma, Dauno sindromas, amiotrofinė lateralinė sklerozė.

Sumirksiu, mama irgi sumirksi, o paskui juokiasi, taip pat juokiuosi ir aš. Net jeigu širdyje man graudu.

Kitą rytą gulinėjame lauke ant fotelių. Mama su stora skara ir pilka parka*, jos kojas nuo žvarbos saugo vilnonis apklotas. Mes gurkšnojame kavą ir kramsnojame gabalėlius pakepintų su cinamonu svarainių, Talijos nupirktų šiai progai. Esame užsidėję saulės užtemimui stebėti skirtus akinius ir žiūrime į dangų. Nuo šiaurinio saulės krašto nukąstas mažutis lopinėlis, atrodo šiek tiek panašu į logotipą ant „Apple" nešiojamojo kompiuterio, kurį Talija tolydžio atsidaro išsiųsti savo pastebėjimams į internetinį forumą. Stebėti reginio gatvėje ant šaligatvių ir stogų įsitaisę žmonės. Kai kurie su šeimomis išvyko į kitą salos galą, kur Graikų astronomų draugija išdėstė teleskopus.

— Kada numatomas maksimalus? — klausiu.

— Netoli pusės vienuoliktos, — atsako Talija ir nustumia ant kaktos akinius, pasižiūri į laikroduką. — Maždaug už valandos.

Susijaudinusi ji pasitrina delnus, kažką surenka klaviatūra.

Stebiu jas abi: mamą su tamsiais akiniais, susinėrusią ant krūtinės mėlynų venų išraizgytas rankas, Taliją, įnirtingai trankančią klavišus, iš po apskritos kepuraitės išsidraikiusiais baltais plaukais.

Tu gerai baigei.

Praėjusią naktį gulėjau ant kanapos mąstydamas apie tai, ką mama pasakė, ir prisiminiau Madaliną. Prisiminiau, kaip vaikystėje niršdavau dėl dalykų, kurių mama nedarydavo, kai kitų motinos — taip. Nelaikydavo manęs už rankos, kai eidavome. Nepasisodindavo ant kelių, nepaskaitydavo pasakų prieš miegą, nepabučiuodavo į veidą labos nakties. Tai buvo tiesa. Bet visus tuos metus aš buvau aklas didesnei tiesai, tūnojusiai nepripažintai ir neįvertintai, giliai slypinčiai

* Eskimų puskailiniai su gobtuvu.

po mano nuoskaudomis. O ji tokia: mama niekada nebūtų manęs palikusi. Tai jos dovana man — tvirtas žinojimas, kad ji niekada man nepadarytų to, ką Madalina padarė Talijai. Ji buvo mano motina, ir nė už ką manęs nepaliktų. Aš paprasčiausiai tai priėmiau kaip savaime suprantamą dalyką. Aš jai nepadėkojau ne daugiau kaip saulei, kad man šviečia.

— Žiūrėk! — sušunka Talija.

Staiga visur aplink mus — ant žemės, ant sienų, ant mūsų drabužių — spindintys šviesos pjautuvėliai materializavosi, kai pusmėnulio formos saulė suspindo pro mūsų alyvmedžio lapus. Pamatau vieną pusmėnulį mirguojant savo puodelio kavos paviršiuje, kitą — šokčiojant ant mano batų raištelių.

— Parodyk man savo rankas, Ode, — sako Talija. — Greičiau!

Mama atveria plaštakas delnais į viršų. Talija išsiima iš kišenės krištolo kvadratėlį. Laiko jį virš mamos rankų. Staiga ant raukšlėtos mano motinos odos suvirpa vaivorykščių lankeliai. Ji aikteli.

— Tik pasižiūrėk, Markai!

Mama nesidrovėdama šypsosi kaip mokinukė. Dar niekada nemačiau jos taip tyrai, nuoširdžiai šypsantis.

Mes trise sėdime, stebėdami drebančias ant mano motinos rankų mažutes vaivorykštes, ir mane apima liūdesys, sena gėla, jie abu sugniaužia gerklę kaip žnyplės.

Tu gerai baigei.

Privertei mane tavimi didžiuotis, Markai.

Man jau penkiasdešimt šešeri. Visą gyvenimą laukiau išgirsti tuos žodžius. Ar jau tam per vėlu? Mums abiem? Gal mudu, aš ir mama, per daug ir per ilgai viską švaistėme perniek? Viena savo dalimi mąstau, kad geriau mums tęsti kaip ir anksčiau, elgtis, lyg nežinotume, kokie netinkami buvome vienas kitam. Šitaip mažiau skausminga. Galbūt geriau, nei ši pavėluota dovana. Netvirtas, drebantis žvilgsnelis, kaip būtų galėję tarp mudviejų būti. Tai tik sukels gailestį,

sau pasakau, o kas iš to gailesčio? Jis nieko nesugrąžina. Tai, ką praradome, nebeatgaunama.

Ir vis dėlto, kai mano motina pasako:

— Argi ne gražu, Markai?

Aš jai atsakau:

— Taip, mama. Gražu.

Ir kažkas man viduje pradeda plačiai skilti. Prisilenkiu ir suimu motinos ranką į savąją.

9

2010-ųjų žiema

Vaikystėje, kai buvau maža, mudu su tėčiu turėdavome vakarinį ritualą. Kai sukalbėdavau savo dvidešimt pirmą *Bismillah** ir jis apkamšydavo mane lovelėje, tėtis atsisėsdavo šalimais ir savo nykščiu bei smiliumi pešiodavo man iš galvos blogus sapnus. Jo pirštai šokinėdavo nuo mano kaktos prie smilkinių, kantriai ieškodavo už ausų, pakaušyje, ir sulig kiekvienu išvalytu man iš smegenų košmaru išleisdavo garsą *pop* — lyg atkimšus butelį. Jis nukišdavo sapnus, vieną po kito, į nematomą maišą sau ant kelių ir tvirtai užtraukdavo virvelę. Paskui naršydavo orą, ieškodamas gerų sapnų, kurie pakeistų tuos, kuriuos uždarė į maišą. Stebėdavau, kaip jis šiek tiek pakreipia galvą ir susiraukia, akimis lakstydamas į šalis, lyg stengtųsi išgirsti tolimą muziką. Aš užgniauždavau kvapą, laukdama, kol tėčio veidas išsilygins į šypseną, kol uždainuos: *Ak, štai vienas,* kol sulenks plaštakas ir leis sapnui nusileisti ant delnų it vainiklapiui, lėtai besisukančiam žemyn nuo medžio. Paskui labai labai atsargiai — tėtis sakydavo, kad visi geri dalykai gyvenime trapūs ir lengvai prarandami — jis pakeldavo rankas man prie veido, paglostydavo delnais kaktą ir į galvą sugindavo laimę.

* Žodžiai, kuriais prasideda visos, išskyrus vieną, Korano suros, musulmonų sakomi prieš valgį ar kokią kitokią veiklą: „Vardan Alacho Maloningojo, Gailestingojo."

Ką aš šiąnakt sapnuosiu, baba? Klausdavau.

A, šiąnakt. Na, šiąnakt sapnas bus ypatingas, visada atsakydavo, o paskui papasakodavo, koks sapnas bus. Jis čia pat sugalvodavo istoriją. Viename iš jo man padovanotų sapnų aš tapau garsiausia pasaulyje tapytoja. Kitame — buvau užburtos salos karalienė ir turėjau skraidantįjį sostą. Jis net vieną man padovanojo apie mano mėgstamą desertą — vaisinę želę. Aš turėjau galią mostelėjusi savo stebuklingąja lazdele bet ką paversti į vaisinę želę — mokyklinį autobusą, dangoraižį „Empire State Building", visą Ramųjį vandenyną, jeigu norėdavau. Ne sykį išgelbėjau planetą nuo sunaikinimo, mostelėjusi savąja lazdele į krintantį meteorą. Mano tėvas, niekada daug nekalbėdavęs apie savo paties tėvą, sakė, kad tai iš jo paveldėjo pasakų sekėjo talentą. Sakė, kad vaikystėje tėvas — kai turėdavo nuotaikos, o tai būdavo nedažnai — jį pasisodindavo ir sekdavo pasakas, kupinas *džinų*, fėjų ir *divų*.

Kai kuriais vakarais tą pat darydavau aš. Tada jis užsimerkdavo, perbraukdavo mano delnais sau per veidą, pradėdamas nuo kaktos, paskui pereidamas prie dygių savo skruostų šerių, šiurkščių ūsų.

Taigi, koks bus šiąnakt mano sapnas? — sukuždėdavo, paimdamas mano rankas. Ir jo veide išplisdavo šypsena. Mat jis jau žinodavo, kokį sapną padovanosiu. Visada būdavo toks pat. Kaip su savo mažąja sesyte guli po žydinčia obelimi, grimzdami į popietės snaudulį. Saulės šiluma glamonėja jiems skruostus, šviesa išryškina žoles, lapus ir žiedų kekes viršuje.

Aš buvau vienturtė — ir dažnai vieniša — duktė. Manęs susilaukę tėvai, kurie susipažino Pakistane, abu būdami apie keturiasdešimties, nusprendė antrą kartą neberizikuoti. Prisimenu, kaip su pavydu nužiūrinėdavau visus mūsų kaimynystės, savo mokyklos vaikus, turinčius broliuką ar sesutę. Kokia suglumusi būdavau dėl to, kaip kai kurie iš jų elgiasi su antru, užmiršdami savo laimę. Nelyginant pašėlę šunys. Žnaibo, muša, stumdo, išduoda vienas kitą visaip, kaip tik įstengia sugalvoti. Ir dar iš to juokdamiesi. Jie nenorėdavo tarp savęs kalbėtis.

Aš to nesupratau. Juk beveik visą savo ankstyvąją vaikystę troškau broliuko ar sesutės. O *iš tikrųjų* norėjau turėti dvynį ar dvynę, ką nors, kuris verktų šalia manęs lopšyje, miegotų greta, drauge su manimi žįstų mamos krūtį. Ką nors, kurį galėčiau mylėti be galo ir visiškai, kurio veide visada galėčiau pamatyti save.

Ir taigi babos mažoji sesutė Pari buvo mano slapta palydovė, nematoma niekam, išskyrus mane. Ji buvo *mano* sesutė, ta, kurios visada troškau, kad tėvai man padovanotų. Regėjau ją vonios kambario veidrodyje, kai rytais abi greta valydavomės dantis. Mudvi drauge rengdavomės. Ji sekdavo paskui mane į mokyklą ir klasėje sėdėdavo šalimais suole, žiūrėdama tiesiai į lentą — savo akies kampučiu aš visada pastebėdavau tamsius jos plaukus ir blyškaus veido profilį. Per pertraukas vesdavausi ją į žaidimų aikštelę, jausdavau už savęs, kai slysdavau žemyn šliuožyne, kai įsisiūbuodavau nuo vieno lipynės skersinio ant kito. Po mokyklos, kai sėdėdavau virtuvėje prie stalo piešdama, ji kantriai paišinėdavo šalimais arba stovėdavo žvelgdama prie lango ir laukdavo, kol aš baigsiu, ir mudvi išbėgsime į kiemą šokinėti per virvelę, ir abiejų šešėliai dvyniai strykčios ant betono.

Apie mano žaidimus su Pari niekas nežinojo. Net tėvas. Ji buvo mano paslaptis.

Kartais, kai nieko aplinkui nebūdavo, mudvi valgydavome vynuoges ir kalbėdavomės — apie žaislus, apie tai, kokios košės skaniausios, apie mums patinkančius animacinius filmukus ir nepatinkančius vaikus mokykloje, apie blogus mokytojus. Abi mėgome tą pačią spalvą (geltoną), tuos pačius ledus (tamsius vyšninius), televizijos serialą („Alfas") ir abi troškome užaugusios tapti aktorėmis. Savaime suprantama, įsivaizdavau, kad abi atrodome visiškai vienodai, juk vis dėlto mudvi dvynės. Kartais aš ją kone matydavau — suprantate, iš tikrųjų *matydavau* — pačioje savo regos periferijoje. Mėgindavau ją nupiešti ir kaskart suteikdavau tokias pačias, šiek tiek nelygiai šviesiai žalias akis kaip manosios, tokius pačius tamsius garbanotus plaukus, tokius pačius ilgus ryškius, beveik susieinan-

čius antakius. Jeigu kas nors paklausdavo, atsakydavau, kad nupiešiau save.

Pasakojimas apie tai, kaip tėvas prarado savo seserį, man buvo toks pat žinomas kaip mamos papasakotos istorijos apie Pranašą — tuos pasakojimus aš vėl išgirsiu, kai tėvai mane užrašys į sekmadieninę mokyklą prie mečetės Heivarde. Vis dėlto, nors ir gerai žinojau, kas vakarą prašydavau man vėl papasakoti Pari istoriją, pagauta jos traukos jėgos. Galbūt paprasčiausiai todėl, kad mudviejų toks pats vardas. Galbūt kaip tik dėl to aš jausdavau tarp mudviejų ryšį, neaiškų, gaubiamą paslapties, bet vis tiek tikrą. Bet ne tik tai. Jausdavausi jos *paliesta,* lyg ir aš būčiau paženklinta tuo, kas jai atsitiko. Jaučiau, kad mudvi kažkokios nematomos tvarkos esame kažkaip, nors ir ne visai pajėgiau suprasti kokiais būdais, viena su kita sujungtos, sukabintos, — ne tik savo vardais, ne tik šeimyniniais saitais, — lyg abi kartu sudarytume dėlionės daleles.

Jaučiausi tikra, kad jeigu pakankamai atidžiai klausyčiausi jos istorijos, atrasčiau kažką, kas padėtų išsiaiškinti apie save pačią.

Manai, tavo tėvui buvo liūdna? Kad jis ją pardavė?

Kai kurie žmonės labai gerai slepia savo liūdesį, Pari. Jis buvo kaip tik toks. Pažiūrėjęs į jį, neatspėtum. Buvo tvirtas žmogus. Bet, manau, taip, manau, širdyje jis liūdėjo.

O tu?

Tėvas nusišypsodavo ir pasakydavo: *Kodėl turėčiau liūdėti, kai turiu tave?* Bet net ir tokio amžiaus, aš mačiau. Tai buvo nelyginant apgamas jam ant veido.

Visą laiką, kai mudu šitaip kalbėdavomės, mano galvoje veikė vaizduotė. Fantazuodavau taupysianti visus savo pinigus, neišleisianti nė dolerio saldainiams ar visokiems lipdukams, ir kai mano kiaulytė taupyklė bus pilna — nors tai buvo visai ne kiaulytė, o ant akmens sėdinti undinė — aš ją sudaužysiu, įsidėsiu į kišenę visus pinigus ir iškeliausiu surasti savo tėvo jaunesniosios sesutės, kad ir kur ji būtų, ir kai tai padarysiu, ją išpirksiu ir pargabensiu namo babai. Padarysiu

savo tėtį laimingą. Nieko labiau pasaulyje netroškau, kaip tik būti toji, kuri pašalins jo liūdesį.

Taigi koks bus mano sapnas šiąnakt? — klausdavo baba.

Tu jau žinai.

Vėl šypsena.

Taip, žinau.

Baba?

Mmm?

Ar ji buvo gera sesutė?

Nuostabi.

Jis pabučiuodavo mane į skruostą ir apkamšydavo apie kaklą apklotą. Prie durų, jau užgesinęs šviesą, stabtelėdavo.

Ji buvo nuostabi, pasakydavo. *Kaip tu.*

Visada laukdavau, kol jis uždarys duris, paskui išsmukdavau iš lovos, atsinešdavau dar vieną pagalvę ir pasidėdavau šalia savosios. Kasnakt užmigdavau jausdama savo krūtinėje plakant dvynes širdutes.

Kai iš Senojo Oklando kelio įsuku į autostradą, pasižiūriu į laikroduką. Man truks mažiausiai keturiasdešimt minučių, kol pasieksiu SFO*, jeigu tik nesutrukdys kokie nors eismo įvykiai 101-ojoje magistralėje. Bet gerai, kad tai *vis dėlto* tarptautinis reisas, tad jai teks atlikti muitinės formalumus, todėl galbūt turėsiu šiek tiek papildomo laiko. Persirikiuoju į kairiąją juostą ir paspaudžiu „Lexus" beveik aštuoniasdešimt mylių per valandą greičiu.

Prisimenu mažą stebuklą per savo pokalbį su baba maždaug prieš mėnesį. Dalijomės trumpalaikiais įprastais plepalais, tokiais kaip apie mažutę oro kišenę giliame, tamsiame, šaltame vandenyno dugne. Vėlavau atnešti priešpiečius, ir jis pasukęs galvą nuo atlošiamojo fo-

* Tarptautinis San Francisko oro uostas (angl. santr.).

telio pasakė pastabą pačiu švelniausiu kritiniu tonu, kad aš genetiškai užprogramuota būti nepunktuali. *Kaip ir tavo mama, tesuteikia Dievas ramybę jos sielai.*

Bet, kita vertus, nusišypsojo jis, lyg mane ramintų, *juk žmogus turi turėti kokį nors trūkumą.*

Taigi šis tariamas trūkumas man pamėtėtas Dievo? — pasakiau, padėdama jam ant kelių lėkštę su ryžiais ir pupelėmis. *Įprastinis vėlavimasis?*

Ir jis tai padarė labai nenoromis, galėčiau pridurti. Baba pasilenkė į priekį paimti mano rankas. *Taip mažai, taip mažai stigo, kad sukurtų tave tobulą.*

Na, jeigu nori, mielai tau atskleisiu dar kelis.

Laikai juos užslėpusi, a?

O, krūvas. Paruoštus pasireikšti. Tam laikui, kai būsi senas ir bejėgis.

Aš ir esu *senas ir bejėgis.*

Dabar nori, kad tavęs gailėčiaus.

Čiupinėjuosi su radiju, perjungiu pokalbį į kantri muziką, paskui į džiazą, ir vėl į pokalbį. Galiausiai išjungiu. Aš nerimauju ir nervinuosi. Pasiimu mobilųjį telefoną nuo keleivio sėdynės. Paskambinu į namus ir palieku telefoną atidarytu dangteliu sau ant skreito.

— Alio?

— *Salaam, baba.* Čia aš.

— Pari?

— Taip, baba. Namie tau ir Hektorui viskas gerai?

— Taip. Jis nuostabus jaunikaitis. Sutaisė mums kiaušinių. Valgėme juos su skrebučiais. Kur tu?

— Važiuoju, — pasakau.

— Į restoraną? Juk šiandien ne tavo pamaina, ar ne?

— Ne. Aš pakeliui į oro uostą, baba. Turiu kai ką pasitikti.

— Gerai. Paprašysiu tavo mamos, kad paruoštų mums priešpiečius, — sako jis. — Ji galėtų ko nors paimti iš restorano.

— Puiku, baba.

Man palengvėjo: jis nebeužsiminė apie ją. Bet kai kuriomis dienomis niekaip nesiliaudavo. *Kodėl man nepasakai, kur ji yra, Pari? Gal jai atliekama operacija? Nemeluok man! Kodėl visi man meluoja? Ar ji išvyko? Gal yra Afganistane? Tuomet ir aš vykstu! Vykstu į Kabulą, ir jūs manęs nesulaikysite.* Ir tai nesiliauja: baba susijaudinęs žingsniuoja, aš visaip jam meluoju, paskui stengiuosi nukreipti dėmesį namų patobulinimo katalogų rinkiniu arba kuo nors, ką rodo per televiziją. Kai kada tai padeda, bet kitais kartais jis mano gudrybėms nepasiduoda. Nervinasi, kol paplūsta ašaromis, įpuola į isteriją. Plekšnojasi galvą, fotelyje linguoja pirmyn atgal, kūkčioja, kojos virpa, tuomet turiu jam duoti ativano tablečių. Laukiu, kol jo akys apsiblaus, ir kai taip įvyksta, išsisėmusi, uždususi, kone pati ašarodama, nukrentu ant kanapos. Su ilgesiu žiūriu į paradines duris ir atvirą erdvę už jų, trokštu pro jas išžengti ir tik eiti ir eiti. O paskui per miegą baba sudejuoja, ir aš pašoku, kaisdama iš kaltės jausmo.

— Baba, galiu pasikalbėti su Hektoru?

Girdžiu ragelį perduodamą į kitas rankas. Fone garsai — kažkokio žaidimo šou publika aikčioja, paskui ploja.

— Aha, mergaite.

Hektoras Chuaresas gyvena kitapus gatvės. Daug metų mes buvome kaimynai, o per pastaruosius kelerius susidraugavome. Porą kartų per savaitę jis užeina. Mudu valgome visokį šlamštą ir iki vėlumos žiūrime televizinę makulatūrą, daugiausia realybės šou. Kramsnojame šaltą picą, linguojame galvomis, liguistai sužavėti išsidirbinėjimų ir tampymųsi ekrane. Hektoras anksčiau buvo jūrų pėstininkas, dislokuotas pietiniame Afganistane. Prieš keletą metų jį sunkiai sužeidė, sprogus pakelėje padėtai savadarbei minai. Kai jis galiausiai iš Invalidumo nustatymo komisijos parvyko namo, susirinko visas kvartalas. Jo tėvai savo kieme priešais namą pakabino transparantą: *Sveikas, sugrįžęs namo, Hektorai,* taip pat balionų ir gėlių. Visi plojo, kai jo tėvų automobilis sustojo prie namo. Keletas kaimynų iškepė pyragų. Žmonės jam dėkojo už tarnybą. Sakė: *Dabar būk tvirtas. Telaimina tave*

Dievas. Hektoro tėvas, Cezaris, po kelių dienų atėjo pas mus į namus, ir mudu drauge įrengėme tokią pačią rampą invalidų vežimėliui, kokią Cezaris surentė prie savo paties namo paradinių durų ir pakabino virš jos Amerikos vėliavą. Prisimenu, kai mes abu darbavomės prie tos rampos, jaučiau reikalinga atsiprašyti Cezario dėl to, kas nutiko Hektorui mano tėvo gimtinėje.

— Sveikas, — pasakau. — Maniau, turėčiau pasitikrinti.

— Viskas čia gerai, — nuramina Hektoras. — mes pavalgėme. Sudalyvavome „Tinkamoje kainoje"*. Dabar šiurpstame su „Ratu"**. Po to seks „Vaidas"***.

— Ak. Atleisk.

— Už ką, *mija*****? Mudu smagiai leidžiame laiką. Juk taip, Eibi?

— Dėkui, kad sutaisei jam kiaušinių, — pasakau.

Hektoras truputėlį pritildo balsą.

— Faktiškai tai blynų. Ir spėk? Jam patiko. Sukirto visą stirtą.

— Išties lieku tau skolinga.

— Ei, mergaite, man iš tikrųjų patiko tas naujas paveikslas. Žinai, kuriame vaikis su juokinga kepuraite? Eibis man jį parodė. Ir, beje, be galo didžiavosi. Aš irgi, velniai rautų! *Turėtum* didžiuotis, žmogau.

Nusišypsau ir persirikiuoju juostose, praleisdama sėdinčią man ant uodegos mašiną.

— Dabar galbūt žinau, ką tau padovanoti Kalėdoms.

— Vėl man primeni, kodėl mudu *negalime* susituokti? — sako Hektoras.

Fone girdžiu babą užprotestuojant ir Hektoro juoką toliau nuo ragelio.

* Televizijos žaidimas, kuriame žiūrovai spėlioja prekės kainą ir taip laimi pinigų arba prizą.

** Televizijos šou „Laimės ratas".

*** Kompiuterinis vaizdo žaidimas.

**** Sutrumpinta ispanišku žargono iš *mi hija* — „dukrele mano".

— Aš juokauju, Eibi. Nepyk ant manęs. Juk esu luošys. — Paskui man: — Manau, tavo tėvas ką tik išlaisvino savo vidinį puštūną.

Jam primenu, kad nepamirštų babai duoti tablečių, kurias geria vėlai ryte, ir išjungiu telefoną.

Tartum pamatytum kokios nors radijo asmenybės fotografiją ir paaiškėtų, kad ji visai ne tokia, kokią įsivaizdavai, klausydamasis jos balso savo automobilyje. Pirma, ji sena. Arba senyva. Be abejo, aš tai žinojau. Buvau paskaičiavusi ir apytikriai spėjau, kad turėtų būti jau perkopusi šešiasdešimtį. Tik sunku sutaikyti šią liekną žilaplaukę moterį su maža mergyte, kokią regėdavau mintyse, su trimete tamsiais garbanotais plaukais ir ilgais, beveik susieinančiais antakiais kaip manieji. Ir yra aukštesnė nei įsivaizdavau. Tai matau, nors ji ir sėdi ant suolo šalia sumuštinių kiosko, nedrąsiai aplink dairydamasi, lyg pasiklydusi. Jos siauri pečiai ir gležnas kūno sudėjimas. Malonus veidas, plaukai standžiai sutraukti atgal ir prilaikomi vąšeliu nerto apgalvio. Apsirengusi su nerūpestinga europietiška elegancija: nefrito auskarai, išblukę džinsai, virš šių — ilgas tunikos stiliaus nertinis, o apie kaklą — geltona skarelė. Paskutiniame savo elektroniniame laiške man parašė, kad bus pasirišusi skarelę, tad aš galėsiu greitai ją pastebėti.

Ji manęs dar nepamatė, ir minutėlę delsiu tarp keliauninkų, stumiančių per terminalą vežimėlius su bagažu, limuzino šoferių, laikančių iškeltus plakatus su klientų pavardėmis. Širdis daužosi krūtinėje. Pagalvoju: *Tai ji. Tai ji. Tai tikrai ji.* Paskui mudviejų akys susiduria, ir iš jos veido matau, kad mane atpažino. Pamoja man.

Susitinkame prie suolo. Ji šypsosi, o mano keliai linksta. Jos šypsena lygiai tokia pati kaip babos, — išskyrus ryžių grūdo tarpą tarp viršutinių priekinių dantų, — perkreipta į kairę, ir taip pat ji sutraukia aukštyn veidą tiek, kad akys beveik užsimerkia, vos truputėlį palenkia į šoną galvą. Ji atsistoja, ir aš pastebiu rankas — gumbuoti sąnariai,

per pirmą krumplį pirštai nulenkti tolyn nuo nykščio, riešuose žirnio didumo mazgeliai. Man sumaudžia paširdžiuos — tai atrodo taip skausminga.

Mudvi apsikabiname, ji mane pabučiuoja į skruostus. Jos oda švelni it fetras. Kai abi atsitraukiame viena nuo kitos, ji laiko mane per atstumą, delnus uždėjusi ant pečių, ir žvelgia taip, lyg vertintų nutapytą paveikslą. Jos akys sudrėksta, pagyvėjusios iš laimės.

— Atsiprašau, kad pavėlavau.

— Niekis, — sako ji. — Pagaliau esu su jumis! Aš taip džiaugiuosi.

Nykis. Pagaliui esiu siu jumys! Prancūziškas akcentas asmeniškai susitikus ryškesnis nei per telefoną.

— Aš irgi džiaugiuosi, — atsakau. — Kaip skrydis?

— Nurijau tabletę, antraip, žinau, būčiau negalėjusi užmigti. Visą laiką būčiau prasėdėjusi atsimerkusi. Mat esu tokia laiminga ir susijaudinusi.

Ji nenuleidžia nuo manęs žvilgsnio, įbedusi akis, — lyg bijotų, kad kerai išsisklaidys, jeigu pasižiūrės į šalį, — kol per garsiakalbį keleiviams pranešama pareikšti pretenzijas dėl kokio nors pradingusio bagažo, tuomet įtampa jos veide šiek tiek atlyžta.

— Abdula dar nežino, kad aš atvykstu?

— Jam pasakiau, kad parvešiu namo viešnią, — paaiškinu.

Vėliau, kai abi įsitaisome automobilyje, vogčiomis vis į ją žvilgčioju. Keisčiausias dalykas. Sėdinti mano automobilyje vos už kelių colių Pari Vahdati kažkokia iliuzinė. Akimirką ją matau visiškai aiškiai — su geltona skarele apie kaklą, menkais plaukais ties kakta, rusvu apgamu po kaire ausimi, o kitą — tartum ūko gaubiamais bruožais, lyg žiūrėčiau pro blausius akinius. Protarpiais man lyg svaigsta galva.

— Viskas gerai? — klausia nužvelgdama mane ir užsisegdama saugos diržą.

— Vis mąstau, kad jūs išnyksite.

— Atleiskite?

— Tiesiog... šiek tiek neįtikima, — pasakau nervingai susijuokdama. — Kad jūs iš tikrųjų egzistuojate. Kad tikrai čia esate.

Šypsodamasi ji linkteli.

— Ir man tas pat. Irgi keista. Žinote, visą gyvenimą nesutikau nieko tokiu pat vardu kaip mano.

— Nei aš. — Pasuku degimo raktelį. — Tad papasakokite apie savo vaikus.

Kai išsuku iš automobilių aikštelės, ji man pasakoja apie juos, mini vardais, lyg visą savo gyvenimą būčiau juos pažinojusi ir kartu užaugusi, ėjusi drauge į šeimos iškylas ar turistinius žygius, vasaros atostogas leidusi pajūrio kurortuose, kur mes darydavome kriauklelių vėrinius ir užkasdavome vienas kitą smėlyje.

Kaip gaila, kad taip nebuvo.

Ji man pasakoja apie savo sūnų Aleną — „ir tavo pusbrolį", priduria — ir jo žmoną Aną, kuri pagimdė penktą kūdikį, mergytę. Juodu persikėlė į Valensiją, kur nusipirko namą.

— *Finalement** jie palieka tą bjaurų butą Madride!

Jos pirmagimė Izabelė, rašanti muziką televizijai, gavo pirmą stambų užsakymą sukurti muziką filmui. O Izabelės vyras Alberas šiuo metu yra vyriausiasis virtuvės šefas viename gerai vertinamame Paryžiaus restorane.

— Jūs irgi turite restoraną, a? — klausia ji. — Regis, man tai parašėte savo elektroniniame laiške.

— Na, mano tėvai turėjo. Mano tėvo svajonė buvo turėti nuosavą restoraną. Aš jiems padėjau jį valdyti. Bet prieš kelerius metus teko parduoti. Po to, kai mirė mama, o baba tapo... nebeveiksnus.

— Ak, apgailestauju.

— Nereikia. Nebuvau sukurta darbui restorane.

— Ir aš taip manyčiau. Juk esate menininkė.

* Pagaliau (pranc.).

Pirmą kartą, kai mudvi kalbėjomės telefonu ir ji paklausė, ką veikiu, aš probėgšmais užsiminiau, kad svajojau kada nors įstoti į meno mokyklą.

— Tiesą sakant, esu, kaip jūs pavadintumėte, *kopijuotoja.*

Ji įdėmiai klausosi, kai aiškinu, kad dirbu firmoje, apdorojančioje duomenis stambioms kompanijoms iš „Fortune 500" sąrašo*.

— Aš jiems pildau visokias formas. Brošiūras, pakvitavimus, klientų sąrašus, elektroninio pašto adresus, panašius dalykus. Svarbiausia, ko reikia — tai mokėti rinkti kompiuteriu. O užmokestis padorus.

— Suprantu, — sako ji, pasvarsto, paskui klausia: — Ar jums toks darbas įdomus?

Pakeliui į pietus pravažiuojame Redvud Sitį. Pasilenkusi per jos kelius pro keleivio pusės langą parodau pirštu.

— Matote aną pastatą? Tą aukštą, su mėlyna reklama.

— Taip?

— Aš ten gimiau.

— *Ah, bon?*** — Ji atsisuka toliau žiūrėti, kol aš vairuoju pro šalį. — Jums pasisekė.

— Kodėl gi?

— Kad žinote, kur gimėte.

— Niekada daug apie tai nemąsčiau.

— *Bah****, žinoma, ne. Bet svarbu tai žinoti — žinoti savo šaknis. Žinoti, kur pradėjote kaip asmenybė. Be šito gyvenimas atrodo nerealus. Lyg mįslė. — *Vous comprenez?***** Tartum praleidai pasakojimo pradžią ir dabar klausaisi jo vidurį, stengdamasi suprasti.

Įsivaizduoju, kad nūnai šitaip jaučiasi ir baba. Jo gyvenimas iš-

* Kasmet Jungtinėse Valstijose žurnalo „Fortune" (Turtas) pagal 12 kriterijų sudaromas 500 stambiausių ir įtakingiausių kompanijų (korporacijų) sąrašas.

** Ak, nejaugi? (Pranc.)

*** Na (pranc.).

**** Suprantate? (Pranc.)

varpytas spragų. Kasdien kokia nors gluminanti istorija, mįslė, kurią reikia įminti.

Porą mylių važiuojame tylomis.

— Ar laikau savo darbą įdomiu? — vėl prabylu. — Sykį parvažiavau namo ir radau virtuvės kriauklėje iš čiaupo bėgantį vandenį. Ant grindų mėtėsi stiklo šukės, buvo paliktas neišjungtas dujų degiklis. Štai tuomet supratau, kad nebegaliu palikti jo vieno. O kadangi neturiu lėšų samdyti ateinančio slaugytojo, pasiieškojau darbo, kurį galėčiau atlikti namuose. „Įdomus" nelabai čia tinka.

— O meno mokykla gali palaukti.

— Privalo.

Nerimauju, kad dabar ji pasakys, koks baba laimingas, turėdamas tokią dukterį kaip mane, bet pasijaučiu lengviau ir dėkinga, kai ji tik linkteli, akimis praplaukdama pro autostrados ženklus. Tačiau kiti žmonės — ypač afganai — nuolat pabrėžia, kaip babai pasisekė, kokia esu jam palaima. Jie kalba apie mane susižavėję. Daro iš manęs šventąją, dukterį, didvyriškai atsižadėjusią masinančio lengvo, smagaus gyvenimo ir pasilikusią namie prižiūrėti tėvo. *Bet pirmiausia motina,* kalba jie, o balsuose, įsivaizduoju, skamba tiesiog žioruojanti užuojauta. *Visus tuos metus ją slaugė. Kiek privargo. O dabar tėvas. Žinoma, ji niekada nebuvo gražuolė, kuri trauktų akį, tačiau turėjo gerbėją. Jis buvo amerikietis, saulės energijos specialistas. Būtų galėjusi už jo ištekėti. O neištekėjo. Dėl jų. Kiek ji paaukojo. Ak, kad kiekvienas tėvas turėtų tokią dukterį.* Jie girdavo mano gerą nuotaiką. Stebėdavosi, kokia esu narsi ir kilni — kaip žmonės kalba tiems, kurie įveikė kokį nors fizinį apsigimimą arba galbūt sunkų kalbos defektą.

Bet šitokiose kalbose aš neatpažįstu savęs. Pavyzdžiui, kai kuriais rytais aptinku babą sėdintį ant lovos, savo traiškanotomis akimis mane nužiūrinėjantį, nekantraujantį, kad užmaučiau kojines ant sausų dėmėtų jo pėdų. Jis niurna mano vardą, nutaisydamas vaikišką veidą. Taip suraukia nosį, kad atrodo kaip šlapias baikštus graužikas, ir aš jo neapkenčiu, kai nutaiso tokį veidą. Neapkenčiu, kad yra toks.

Neapkenčiu už susiaurintas mano egzistencijos ribas, už tai, kad yra priežastis, dėl kurios bergždžiai prabėga mano geriausieji metai. Būna dienų, kai trokštu išsivaduoti nuo jo, nuo jo irzlumo ir reikmių. Esu anaiptol ne šventoji.

Išsuku iš autostrados prie Trisdešimtosios gatvės. Už kelių mylių sustoju mūsų kiemo įvažoje prie Bebrų Upokšnio gatvelės ir išjungiu variklį.

Pari žiūri pro langą į mūsiškį vieno aukšto namą, garažo duris su besilaupančiais dažais, žalsvai gelsvus langų rėmus, neskoningų akmeninių liūtų porą, iš abiejų pusių saugančią paradines duris — pristigau drąsos jų atsikratyti, nes babai tie pabaisos patinka, nors abejoju, ar jis pastebėtų. Mes gyvename šiame name nuo 1989 metų, kai man buvo septyneri, iš pradžių nuomojomės, paskui, 1993-iaisiais, baba iš savininko jį nupirko. Saulėtą Kūčių dienos rytą šiame name mirė mama — ligoninės lovoje, kurią dėl jos pastačiau svečių kambaryje ir kurioje nugyveno savo paskutinius tris mėnesius. Manęs paprašė perkelti ją į tą kambarį dėl atsiveriančio vaizdo. Sakė, kad nuo jo jai pasitaiso nuotaika. Sutinusiomis ir nupilkusiomis kojomis ji gulėjo lovoje ir kiauras dienas žvelgdavo pro langą į aklagatvį, kiemą priešais namą su japoniškaisiais klevais, prieš kažkiek metų pačios pasodintais pakraščiuose, žvaigždės pavidalo gėlių klombą, vejos ruožą, kertamą siauro gargždo takučio, kalvas tolumoje, ryškiai, sodriai auksaspalves, kai saulė visu skaistumu dienos viduryje jas nutvieskia.

— Labai nervinuos, — tyliai ištaria Pari.

— Suprantama, — atsakau. — Juk praėjo penkiasdešimt aštuoneri metai.

Ji pažvelgia sau į rankas, sunertas ant kelių.

— Beveik visai jo neprisimenu. Tai, ką prisimenu — ne jo veidas ar balsas. O jausmas, kad mano gyvenime visą laiką kažko stigo. Kažko gera. Kažko... Ak, nežinau, kaip pasakyti. Štai ir viskas.

Linkteliu. Pagalvoju, kad verčiau nepasakysiu, kaip gerai ją su-

prantu. Vos nepaklausiau, ar ji kada nors bent kiek nujautė mane egzistuojant.

Ji knebinėjasi nuspurusius skarelės galus.

— Kaip manote, ar jis mane prisimins?

— Norite tiesos?

Ji tyrinėja mano veidą.

— Žinoma, taip.

— Turbūt būtų geriausia, jeigu neprisimintų

Pagalvoju apie tai, ką pasakė daktaras Baširis — ilgalaikis mūsų šeimos gydytojas. Anot jo, babai reikia režimo, tvarkos. Minimaliai netikėtumų. *Nuspėjamumo jausmo.*

Atidarau savo pusės dureles.

— Jūs ne prieš minutėlę pasilikti automobilyje? Išsiųsiu namo savo draugą, tuomet galėsite susitikti su baba.

Ji užsidengia delnu akis, ir aš neketinu laukti, kol pamatysiu, ar pravirks.

Kaip buvau vienuolikos, visi mano pradinės mokyklos šeštokai vyko vienos dienos ekskursijai su nakvyne į Monterėjaus įlankos akvariumą. Ištisą savaitę iki to penktadienio visi bendraklasiai bibliotekoje ar per pertraukas, žaisdami kvadratą, vien apie tai tekalbėdavo: kaip bus smagu, kai akvariumas dienai užsidarys, laisvai lakstyti su pižamomis po ekspozicijų sales tarp kūjagalvių ryklių, šikšnosparninių rajų, jūrų drakonų ir galvakojų. Mūsų mokytoja, ponia Gilespi, pasakė, kad po akvariumą bus išdėstyti maitinimo punktai ir mokiniai galės rinktis tarp sumuštinio su riešutiniu sviestu ir džemu arba didžiojo mėsainio su sūriu. *O desertui galėsite skanautis šokoladiniais pyragaičiais arba vaniliniais ledais,* pridūrė ji. Nakčiai mokiniai sulįs į miegmaišius ir klausysis, kaip mokytojos jiems skaito pasakas, kol nugrims į miegą tarp jūrų arkliukų, sardinių ir dėmėtųjų ryklių, šmižinėjančių tarp aukštų siūbuojančių jūržolių guotų. Iki ketvirta-

dienio klasėje lūkesčio jaudulys įsielektrino. Net įprasti triukšmadariai kaip įmanydami stengėsi pasirodyti geručiai, baimindamiesi, kad bet kokia išdaiga jiems kainuos ekskursiją į akvariumą.

O man tai šiek tiek priminė įdomaus kino filmo žiūrėjimą išjungus garsą. Jaučiausi toli nuo viso to džiugesio, atskirta nuo šventinės nuotaikos — lygiai taip pat kaip ir kiekvieną gruodį, kai bendraklasiai vykdavo namo prie Kalėdų eglučių, tikėdamiesi rasti virš židinių tabaluojančias kojines su gausybe dovanų. Poniai Gilespi pasakiau, kad į ekskursiją aš kartu su jais nevyksiu. Jai paklausus kodėl, paaiškinau, kad ekskursija išpuola per musulmonų šventadienį. Nesu tikra, ar ji manimi patikėjo.

Ekskursijos vakarą likau namie su tėvais, ir mes žiūrėjome „Ji parašė: žmogžudystė“*. Bandžiau susikaupti į filmą ir negalvoti apie ekskursiją, bet mano mintys atkakliai nuklysdavo. Įsivaizdavau klasės draugus šiuo metu su pižamomis, žibintuvėliais rankose, kaktomis prisispaudusius prie didžiulio rezervuaro su unguriais stiklo. Jaučiau krūtinėje kažką gniaužiant ir muisčiaus ant kanapos. Baba, atsidrėbęs ant kitos kanapos, įsimetė į burną paskrudintą žemės riešutą ir sukrizeno iš kažko, ką pasakė Andžela Landsberi**. Šalia jo pagavau mamą apniukusiu veidu mąsliai mane stebint, bet kai mudviejų akys susitiko, ji nutaisė abejingą išraišką. Mama man nusišypsojo, — vogčiomis, slapta, — o aš užsisklendžiau ir paliepiau sau atsakyti irgi šypsena. Tą naktį sapnavau, kad esu paplūdimyje, stoviu iki juosmens įsibridusi į vandenyną, vanduo su daugybe žalumos ir mėlynumos atspalvių — nefrito, safyro, smaragdo, turkio — švelniai siūbuoja man apie klubus. Apie pėdas šmižinėja pulkai žuvų, tartum vandenynas būtų mano asmeninis akvariumas. Jos braukia man kojų pirštus ir kutena blauzdas — tūkstančiai šaudančių, žvilgančių spalvotų blyksnių virš balto smėlio.

* 1984–1996 m. Jungtinėse Valstijose populiarus detektyvinis televizijos serialas.
** Anglų aktorė (*Angela Lansbury*), šiame seriale atlikusi pagrindinį vaidmenį.

Tą sekmadienį baba man paruošė staigmeną. Jis dienai uždarė restoranėlį — to beveik niekada nedarydavo — ir mus abi nusivežė į Monterėjaus akvariumą. Visą kelią baba susijaudinęs kalbėjo, kaip mums bus smagu. Kaip jis nekantrauja pamatyti visus tuos ryklius. Ką mes valgysime priešpiečių? Babai kalbant prisiminiau, kad kai buvau mažutė, jis mane pasiimdavo į mažų žvėrelių zoologijos sodą vaikams Kelio parke ir japoniškuosius sodus šalimais pasižiūrėti spalvotų žuvyčių, o aš glausdavausi prie jo rankos mąstydama, kad kol gyvensiu, nieko daugiau man nereikės.

Akvariume narsiai klajojau po ekspozicijas ir stengiausi kuo geriau atsakyti į babos klausimus apie mano atpažįstamas įvairias žuvų rūšis. Bet visur buvo per šviesu ir per triukšminga, geros eksplozijos pernelyg apgultos žmonių. Visai ne taip, kaip, įsivaizdavau, buvo ekskursijoje naktį. Čia reikėjo pastangų. Pavargau mėgindama apsimesti, kad man smagu. Jaučiau įskaustant pilvą, ir kokią valandą paslampinėję mes išėjome. Važiuojant namo, baba užgautu žvilgsniu vis dirsčiojo į mane, lyg ketintų kažką pasakyti. Jaučiau į mane įsmeigtas mygančias jo akis. Dėjausi mieganti.

Kitais metais, kai jau mokiausi žemesniųjų klasių vidurinėje mokykloje, mano amžiaus mergaitės tepdavosi šešėliais akis ir blizgalu dažydavosi lūpas. Jos lankydavosi „Boyz II Men“ koncertuose, mokykliniuose šokiuose ir eidavo į grupinius pasimatymus „Didžiosios Amerikos“ pramogų parke, kur krykštaudavo skriedamos „velnio kalnelių“ nuolydžiais ir spiralėmis. Bendraklasės mėgino žaisti krepšinį ar prisidėti prie palaikančiųjų šokėjų. Klasėje už manęs sėdinti ispanakalbė, blyškios strazdanotos odos mergaitė, atstovaujanti mokyklos plaukikų komandai, vieną dieną, kai tuoj po skambučio tvarkėmės suolus, lyg tarp kitko man pasiūlė irgi pamėginti. Ji nesuprato. Mano tėvai būtų pasibaisėję, jeigu viešumoje būčiau vilkėjusi maudymosi kostiumu. O aš ir pati nenorėjau. Siaubingai varžiausi savo kūno. Virš juosmens buvau liauna, bet neproporcingai ir stebėtinai stambi žemiau, tartum sunkio jėga būtų nutraukusi visą masę į apati-

nę mano kūno dalį. Atrodžiau lyg sudėliota kokio vaiko, žaidžiančio vieną iš tų stalo žaidimų, kuriame sumaišai ir paskui suderini kūno dalis arba dar geriau — jas netinkamai parenki, kad visi galėtų skaniai pasijuokti. Mama sakė, kad esu „tvirtų kaulų“. Sakė, kad ir jos motina buvo tokio paties sudėjimo. Galiausiai ji liovėsi taip kalbėti, manau, supratusi, kad stambių kaulų — ne tai, kaip mergina trokštų būti vadinama.

Mėginau paveikti babą, kad leistų man pabandyti žaisti tinklinio komandoje, bet jis apsikabino mane ir švelniai suėmė delnais galvą. Kas mane vedžios į treniruotes? — argumentavo. Kas vežios į varžybas? *O, Pari, kaip man gaila, kad neturime tokios prabangos kaip tavo draugių tėvai, bet mes, tavo motina ir aš, privalome užsidirbti duonai. Nenoriu, kad vėl gyventume iš socialinės pašalpos. Juk supranti, meile mano. Žinau, kad supranti.*

Nors ir privalėjo užsidirbti duonai, baba rasdavo laiko mane vežioti į farsi kalbos pamokas, vykstančias net Kambelyje. Kas antradienį popiet, po įprastos mokyklos, aš sėdėdavau farsi kalbos kursuose ir nelyginant žuvis, verčiama plaukti prieš srovę, stengdavausi vedžioti plunksnakotį — prieš savo rankos prigimtį — iš dešinės į kairę. Meldžiau babos nutraukti tuos farsi kalbos kursus, bet jis nesutiko. Sakė, kad vėliau įvertinsiu dovaną, kurią man teikia. Sakė, kad jeigu kultūra — namas, tai kalba — raktas į paradines duris, į visus kambarius viduje. Be jo, sakė baba, tu baigsi iškrypusi iš kelio, be deramų namų ar teisėto identiteto.

O dar būdavo sekmadieniai, kai aš apsigobdavau balta medvilnine skara ir jis išleisdavo mane iš automobilio prie mečetės Heivarde — Korano pamokoms. Kambarys, kuriame mokėmės — kokia dešimtis kitų afganų mergaičių ir aš — buvo mažutis, be oro kondicionavimo ir atsidavė neskalbtais baltiniais. Langai — siauri ir aukštai — tokie, kokie filmuose būna kalėjimo kamerose. Mus mokiusi moteris buvo bakalėjininko Frimonte žmona. Labiausiai man patikdavo, kai ji pasakodavo istorijas iš Pranašo gyvenimo, buvo įdomu — kaip jis

būdamas vaikas gyveno dykumoje, kaip oloje jam pasirodė angelas Gabrielis ir įsakė deklamuoti eiles, kaip visiems sutiktiesiems padarydavo įspūdį jo švelnus ir švytintis veidas. Bet didžiumą laiko ji mums skaitydavo ilgą sąrašą perspėjimų dėl dalykų, kurių mes, dorybingos jaunos musulmonės, bet kokia kaina privalome vengti, kad nebūtume Vakarų kultūros sugadintos: berniukų, — visų pirmiausia, savaime suprantama, — bet taip pat ir repo muzikos, Madonos, „Melrouzo“*, šortų, šokių, maudymosi viešumoje, šokėjų grupių, alkoholio, kiaulienos, dešros „Pepperoni“, nesilaikant halalo** pagamintų mėsainių ir daugybės kitų dalykų. Sėdėdavau ant grindų, prakaituodama karštyje, aptirpstančiomis kojomis, trokšdama nusigobti nuo plaukų skarą, bet, žinoma, to daryti mečetėje nevalia. Žvelgdavau aukštyn į langus, bet tie leisdavo matyti tik siaurus dangaus ruoželius. Ilgėdavausi akimirkos, kai išeisiu iš mečetės, kai pirmas šviežio oro gūsis palies man veidą, ir aš visada jausdavau krūtinę atsileidžiant, palengvėjimą atsilaisvinant nesmagiam mazgui.

Bet iki tol vienintelis išsigelbėjimas būdavo atpalaiduoti savo proto vadžias. Kartkartėmis susizgribdavau mąstanti apie Džeremį Vorviką, iš matematikos klasės. Džeremis buvo mėlynų akių ir afrikietiška šukuosena, kokią mėgdžiodavo baltieji vaikinai, slapus ir užsimąstęs. Garažo orkestrėlyje grojo gitara — per kasmetinį mokyklos talentų vakarėlį jie sugrojo triukšmingą „Tekančios saulės namų“*** interpretaciją. Klasėje aš sėdėjau keturiais suolais už Džeremio ir kairiau. Kartais įsivaizduodavau mudu bučiuojantis, jo delną sau ant pakaušio, veidą taip arti manojo, kad temdė visą pasaulį. Manimi išplisdavo pojūtis, lyg šilta plunksna švelniai virpėtų per pilvą, galūnes. Žinoma, taip niekada negalėjo atsitikti. *Mums* — Džeremiui ir man. Nors jis bent kiek numanydavo mane egzistuojant, tuo niekada neišsiduodavo. Tiesą sakant, tai ir gerai. Šitaip aš galėdavau apsimesti, kad

* TV serialas apie jaunimo gyvenimą Los Andželo Melrouzo kvartale.

** Šariato taisyklės, pagal kurias skerdžiamas gyvulys.

*** Jungtinėse Valstijose populiari liaudies baladė.

vienintelė priežastis, kodėl mudu negalėtume būti kartu — ta, kad aš jam nepatinku.

Vasaromis aš dirbdavau savo tėvų restoranėlyje. Kai buvau jaunesnė, man patikdavo šluostyti stalus, padėti dėlioti lėkštes ir stalo įrankius, lankstyti popierines servetėles, merkti raudoną gerberą į apskritą vazelę kiekvieno staliuko viduryje. Dėdavausi, kad be manęs šeimos verslas negalėtų apsieiti, kad restoranėlis sugriūtų, jeigu nepasirūpinčiau, jog visos druskinės ir pipirinės būtų pilnos.

Tuo metu, kai mokiaus vidurinėje, dienos „Eibio kebabinėje" vilkosi ilgos ir karštos. Daug spindesio, kurio mano vaikystėje restoranėlis turėjo, nublanko. Senasis ūžiantis gazuoto vandens automatas kampe, vinilinės staltiesės, spalvoti plastikiniai puodeliai, neskoningi patiekalų pavadinimai laminuotuose valgiaraščiuose: *Karavano kebabas, Kibero perėjos plovas, Šilko kelio viščiukas*, prastai įrėminta įklija iš *National Geographic* su afganų merginos nuotrauka — tos su didelėmis akimis — lyg būtų išleistas potvarkis, kad kiekviename afganų restoranėlyje nuo sienos spoksotų jos akys. Šalia tos nuotraukos baba pakabino mano septintoje klasėje nutapytą didžiųjų Herato minaretų paveikslą. Prisimenu mane užplūdusį pasididžiavimą ir susižavėjimą, kai jis pirmą kartą šį pakabino, kai stebėjau lankytojus, po manuoju meno kūriniu valgančius avienos kebabus.

Priešpiečių metą, kai mama ir aš lakstydavome ten ir atgal nuo prieskoniais kvepiančių dūmų virtuvėje prie staliukų, kur nešdavome patiekalus tarnautojams, municipaliteto valdininkams farams, baba darbuodavosi prie kasos aparato — ak, baba ir tie jo dėmėti nuo riebalų balti marškiniai, iš po kurių pro atsegtą viršutinę sagą verždavosi kuokštas žilų krūtinės plaukų, drūti, plaukuoti dilbiai! Baba spinduliuodavo šypsena, džiugiai modavo kiekvienam įeinančiam lankytojui. *Labas, sere! Labas, madam! Malonu jus matyti „Eibio kebabinėje". Aš Eibis. Prašom, ką užsisakysite?* Aš gūždavausi, kad jis atrodo kaip koks žioplas pagalbininkas iš Artimųjų Rytų prastoje situacijų komedijoje. Paskui, sulig kiekvienu patiekalu, mano paduo-

damu į staliuką, sekdavo intermedija — baba suskambindavo senu žalvariniu varpeliu. Spėju, tai prasidėjo tartum pokštas — varpelis, kurį baba pakabino ant sienos už kasos aparato. Dabar kiekvienas aptarnaujamas staliukas būdavo pasveikinamas stipriu žalvarinio varpelio žvangtelėjimu. Nuolatiniai lankytojai jau buvo prie to pripratę, — beveik negirdėdavo, — o naujieji daugiausia tai priskirdavo ekscentriškam šios įstaigėlės žavesiui, nors kai kada pasitaikydavo ir skundų.

Tau daugiau nebereikės skambinti varpeliu, vieną vakarą pasakė baba. Tai atsitiko pavasario ketvirtį paskutiniais mano metais vidurinėje mokykloje. Mes sėdėjome automobilyje priešais restoranėlį, jį jau uždarę, laukdami mamos, pamiršusios viduje savo antacidines tabletes ir nubėgusios atgal jų pasiimti. Babos veidas atrodė paniuręs. Visą dieną jis buvo prastos nuotaikos. Ant prekybos centro krapnojo dulksna. Buvo vėlu, automobilių aikštelė beveik tuščia, išskyrus porą mašinų prie KFC* įvažiuojamosios užkandinės ir pikapo, pastatyto prie cheminės drabužių valyklos. Jo kabinoje sėdėjo du vyrukai ir rūkė, spiralėmis leisdami pro langus dūmus.

Būdavo smagiau, kai negalėdavau to daryti, pasakiau.

Manau, visada taip būna. Jis sunkiai atsiduso.

Prisiminiau, kaip maža būdavau sužavėta, kai baba už pažastų mane pakeldavo ir leisdavo paskambinti varpeliu. Kai vėl pastatydavo ant grindų, švytėdavau laime ir išdidumu.

Baba įjungė šildytuvą ir susikryžiavo ant krūtinės rankas.

Ilgas kelias iki Baltimorės.

Aš linksmai atsakiau: *Bet kada galėsi atskristi aplankyti.*

Bet kada atskristi, šiek tiek su pajuokiama gaidele pakartojo jis. *Aš gaminu kebabą, kad užsidirbčiau duonai, Pari.*

Tad aš atskrisiu aplankyti.

* Santr. „Kentucky Fried Chicken“ (Kentukio kepti viščiukai) — greitojo maisto užkandinių tinklas.

Baba įbedė į mane pavargusias akis ir nužvelgė. Jo melancholija buvo lyg tamsa, besiveržianti pro automobilio langus.

Visą mėnesį tikrinau mūsų laiškų dėžutę, kaskart, kai pamatydavau prie šaligatvio sustojant pašto furgoną, mano širdis prisitvenkdavo vilties. Aš parsinešdavau paštą namo, užsimerkdavau ir pamąstydavau: *Galbūt dabar.* Atsimerkdavau ir prasijodavau sąskaitas, kuponus ir totalizatoriaus talonus. Paskui prieš savaitę, antradienį, atplėšiau vieną voką ir aptikau žodžius, kurių taip laukiau: *Mums malonu jums pranešti...*

Pašokau ant kojų. Surikau — suklykiau, kad net drėskė gerklę, kad net apsiašarojo akys. Kone akimirksniu man galvoje švystelėjo vaizdinys: atidarymo vakaras meno galerijoje, aš vilkiu kuo nors paprastu, juodu ir elegantišku, supama mecenatų ir kritikų surauktomis kaktomis, šypsausi ir atsakinėju į jų klausimus, o grupelės susižavėjusiųjų stoviniuoja priešais mano drobes, patarnautojai baltomis pirštinėmis sukinėjasi po galeriją, pilstydami vyną, siūlydami vieno kąsnio sumuštinukus su lašiša ir krapais arba šparagus, įdarytus pūstuose pyragėliuose. Patyriau vieną iš tų staigių euforijos protrūkių, kai norisi apkabinti nepažįstamuosius ir su jais šokti plačiais sukiniais.

Dėl tavo mamos man neramu, pasakė baba.

Aš kas vakarą skambinsiu. Pažadu. Juk žinai, kad skambinsiu.

Baba linktelėjo. Nuo staigaus vėjo gūsio susiblaškė klevų prie įvažos į automobilių aikštelę lapai.

Ar tu bent kiek pagalvojai apie tai, ką kalbėjome?

Turi galvoje žemesnįjį koledžą?

Tik metus, galbūt dvejus. Paprasčiausiai, kad suteiktum jai laiko priprasti prie šios minties. Tuomet galėtum vėl paduoti prašymą.

Krūptelėjau, sukrėsta staiga užplūdusio pykčio.

*Baba, tie žmonės peržiūrėjo mano nusiųstus standartizuotus testus ir charakteristiką apie iki šiol įgytą išsilavinimą, aplanką su piešinių pavyzdžiais ir apie mano meninę kūrybą susidarė pakankamai gerą nuomonę, kad ne tik mane priimtų, bet ir pasiūlytų stipendiją. Tai vienas geriausių

meno institutų šalyje. Ne iš tokių mokyklų, kurioms pasakai „ne". Antros progos kaip ši nepasitaikys.

Tai tiesa, pripažino jis, atsitiesdamas sėdynėje. Sulenkė delnus ir papūtė į juos šiltą kvapą. *Žinoma, aš suprantu. Aišku, džiaugiuosi dėl tavęs.*

Jo veide mačiau atsispindinčią vidinę kovą. Taip pat baimę. Ne tik baimę *dėl* manęs ir dėl to, kas galėtų man atsitikti už trijų tūkstančių mylių nuo namų. Bet ir baimę, susijusią *su* pačia manimi — kad manęs neteks. Ir su galia, kurią turėjau, savo išvykimu padarydama jį nelaimingą, sužalodama jo atvirą, pažeidžiamą širdį, jeigu nuspręsčiau kaip koks dobermanas sudraskyti kačiuką.

Pagavau save mąstančią apie jo seserį. Iki šio laiko mano anksčiau jausta sąsaja su Pari — kurios buvimas kadaise tartum tuksėjo giliai manyje — jau seniai sunyko. Nedažnai apie ją pagalvodavau. Metams bėgant aš iš jos išaugau, kaip išaugau savo mėgstamas pižamas arba kimštus žvėrelius, kuriuos kadaise glausdavau prie savęs. Bet dabar vėl pagalvojau apie ją ir apie mudvi siejusius ryšius. Jeigu tai, kas jai padaryta, buvo nelyginant lūžtanti banga, nunešusi ją toli nuo kranto, dabar grįžtamasis tos bangos srautas telkėsi man apie kulkšnis, paskui traukėsi nuo pėdų.

Baba atsikrenkštė ir nuo jaudulio sudrėkusiomis akimis pažvelgė į tamsų dangų, debesų iš dalies aptrauktą mėnulį.

Viskas man tave primins.

Iš to, kaip švelniai, šiek tiek paniškai jis ištarė šiuos žodžius, supratau, kad mano tėvas — pažeistas žmogus, kad jo meilė man tikra, beribė ir pastovi kaip tas dangus, ir kad ji visada mane slėgs. Tokia meilė, kuri galiausiai tave priverčia rinktis: arba tu atsiplėši nuo jos ir išsilaisvini, arba pasilieki ir kenti jos varžtus, nors tie ir suspaudžia tave į kažką mažesnio už save pačią.

Ištiesiau ranką iš užpakalinės sėdynės patamsio ir paliečiau jo veidą. Jis prilenkė skruostą prie mano delno.

Kodėl ji taip ilgai? — sumurmėjo.

Užrakina duris, atsakiau. Jaučiausi išsisėmusi. Stebėjau mamą atskubant prie automobilio. Dulksna jau perėjo į liūtį.

Po mėnesio, likus porai savaičių iki mano skrydžio į rytus apžiūrėti studentiško miestelio, mama nuėjo pas daktarą Baširį ir jam pasiskundė, kad antacidinės tabletės jai nė kiek nepadeda nuo skrandžio skausmo. Jis nusiuntė ją ištirti ultragarsu. Kairėje jos kiaušidėje aptiktas graikinio riešuto didumo auglys.

— Baba?

Jis sėdi ant atlošiamojo fotelio, nejuda, sudribęs į priekį. Mūvi treningo kelnėmis, apatinė kojų dalis apklota languota vilnone skara. Virš flanelinių marškinių, užsagstytų iki pat kaklo, vilki rudu kardiganu, kurį pernai jam nupirkau. Dabar šitaip jis spiriasi nešioti marškinius — su užsegta apykakle — ir todėl atrodo ir vaikiškai, ir silpnas, pasidavęs senatvei. Šiandien jo veidas lyg šiek tiek paburkęs, o nešukuotų baltai žilų plaukų sruogos užkritusios ant kaktos. Niūriu, suglumusiu veidu žiūri „Kas nori tapti milijonieriumi?“ Kai pašaukiu vardu, žvilgsnis užsilaiko įbestas į televizoriaus ekraną, lyg būtų manęs neišgirdęs, paskui atsitraukia, ir baba nepatenkintas pakelia akis. Ant kairiosios apatinio voko kyla nedidelis miežis. Be to, jam reikia nusiskusti.

— Baba, galiu sekundę pritildyti televizorių?

— Aš žiūriu, — sako jis.

— Žinau. Bet turi viešnią.

Aš jam jau papasakojau apie Pari Vahdati viešnagę vakar ir vėl šįryt. Tačiau neklausiu, ar prisimena. To jau seniai išmokau — staigiai nestatyti jo į keblią padėtį. Tai jį trikdo, padaro atsargų, kai kada užgaulų.

Pačiumpu nuo fotelio parankės nuotolinio valdymo pultelį ir išjungiu garsą, ryždamasi pykčio priepuoliui. Pirmą sykį, kai jis man

tokį užtaisė, tikrai maniau, kad tai apsimetinėjimas, vaidyba. Man palengvėjo — baba neprotestavo, tik ilgai sušnarpštė pro nosį.

Pamoju Pari, lūkuriuojančią koridoriuje, prie įėjimo į svetainę. Pamažu ji ateina pas mus, ir aš pritraukiu prie pat babos fotelio jai kėdę. Matau, iš jaudulio ji virtusi nervų kamuoliu. Sėdi tiesi, blyški, palinkusi į priekį nuo kėdės krašto, suglaustais keliais, sugniaužtomis rankomis, o šypsena tokia įtempta, kad lūpos net pabalusios. Akių neatplėšia nuo babos, lyg turėtų drauge tik kelias akimirkas ir stengtųsi įsiminti jo veidą.

— Baba, čia draugė, apie kurią tau minėjau.

Jis nužiūri žilaplaukę moterį priešais save. Nūnai toks jo nervinantis įprotis žiūrėti į žmones: net kai stebeilija tiesiai į juos, tai nieko neišduoda. Spokso abejingai, užsisklendęs, lyg būtų ketinęs žiūrėti kur nors kitur ir akimis atsitiktinai užkliuvo už jų.

Pari atsikrenkščia. Bet kai prabyla, jos balsas dreba.

— Labas, Abdula. Aš Pari. Taip nuostabu tave pamatyti.

Jis lėtai linkteli. Tiesiog *matau* jos veide ribuliuojančius it raumenų spazmo bangeles netikrumą ir sutrikimą. Jo akys peršoka nuo manęs prie Pari. Įsitempusia pusiau šypsenėle praveria burną, kaip dabar pratęs, kai mano, kad su juo krečiami juokai.

— Kalbate su akcentu, — pagaliau pasako jis.

— Ji gyvena Prancūzijoje, — paaiškinu. — Ir, baba, kalbėk angliškai, farsi ji nesupranta.

Baba linkteli.

— Taigi gyvenate Londone? — kreipiasi jis į Pari.

— Baba!

— Ką? — jis staigiai pasisuka į mane, paskui susivokia, sutrikęs susijuokia ir angliškai paklausia: — Ar gyvenate Londone?

— Faktiškai Paryžiuje, — atsako Pari. — Gyvenu mažame bute Paryžiuje.

Ji neatitraukia nuo jo akių.

— Visada ketinau nusivežti žmoną į Paryžių. Sultaną — toks

buvo jos vardas, teduoda Dievas ramybę jos sielai. Ji nuolat sakydavo: *Abdula, pasiimk mane į Paryžių. Kada mane pasiimsi į Paryžių?*

Tiesą sakant, mama nelabai mėgo keliauti. Niekada nesuprato, kodėl turėtų atsisakyti savo namų patogumų ir pažįstamos aplinkos vien tam, kad vargtų skrisdama ir tampydama lagaminą. Nebuvo ji smalsi ir kulinarinėms naujovėms — jos supratimas apie egzotišką maistą ribojosi *Apelsinų viščiuku*, kokį galėdavai nusipirkti išsineštinai restoranėlyje prie Teiloro gatvės. Šiek tiek stebuklas, kaip baba kartais taip tiksliai prisišaukia ją į atmintį — pavyzdžiui, prisimena, kad sūdydavo maistą berdama druską iš saujos arba jos įprotį pertraukti žmones, kai kalbėdavo telefonu, nors to niekada nedarydavo asmeniškai susitikusi — ir kaip kitais kartais sugeba būti toks beprotiškai netikslus. Įsivaizduoju, kad jam mama blėsta, nyksta, jos veidas traukiasi į šešėlius, sulig kiekviena diena prisiminimas apie ją blanksta, byra lyg smėlis iš kumščio. Ji tampa šmėkla, tuščiu kiautu, kurį jis jaučia turįs užpildyti tariamomis detalėmis ir prasimanytais charakterio bruožais, tartum netikri prisiminimai vis tiek geriau negu nieko.

— Ką gi, tai gražus miestas, — sako Pari.

— Galbūt aš ją dar nusivešiu. Bet šiuo metu jai vėžys. Iš tų moteriškųjų — kaip jis vadinamas? — na...

— *Kiaušidžių,* — pasufleruoju.

Pari linkteli. Pažvelgia į mane, paskui vėl į babą.

— O labiausiai ji trokšta užkopti į Eifelio bokštą. Ar jūs jį matėte? — klausia baba.

— Eifelio bokštą? — Pari Vahdati nusijuokia. — Matau kasdien. Faktiškai negaliu nematyti.

— Ar buvote į jį užkopusi? Iki pat viršaus?

— Taip, buvau. Iš ten gražu, bet aš bijau aukščio, tad man ne visada smagu. Tačiau giedrą saulėtą dieną iš viršaus galima matyti daugiau nei šešiasdešimt kilometrų aplinkui. Bet, žinoma, daug dienų Paryžiuje nėra nei tokios giedros, nei tokios saulėtos.

Baba suniurna. Padrąsinta Pari toliau kalba apie bokštą, kiek metų truko jį pastatyti, apie tai, kad visai neketinta po 1889 metų Pasaulinės parodos jo palikti Paryžiuje, bet ji nemoka taip skaityti jo akių kaip aš. Jų išraiška išsivadėjo. Ji nesupranta, kad jį prarado, kad jo mintys pakeitė kryptį lyg vėjo genami lapai. Pari ant kėdės pasislenka arčiau.

— Ar žinai, Abdula, — klausia ji, — kad kas septynerius metus tenka bokštą perdažyti?

— Koks, sakėte, jūsų vardas? — dar kartą pasitikrina jis.

— Pari.

— Toks mano dukters vardas.

— Taip, žinau.

— Jūsų tokie patys vardai, — sako Baba. — Jūs abi turite vienodus vardus. Taigi taip.

Jis kosteli, išsiblaškęs pakrapšto mažą fotelio porankio odos įdrėskimą.

— Abdula, kai ko galiu tavęs paklausti?

Baba gūžteli pečiais.

Pari pažvelgia į mane, lyg prašytų leidimo. Jai linkteliu — atseit pirmyn. Ji ant kėdės palinksta į priekį.

— Kaip nusprendei savo dukteriai išrinkti tokį vardą?

Baba nukreipia žvilgsnį į langą, piršto nagu vis krapštydamas fotelio porankio įdrėskimą.

— Ar prisimeni, Abdula? Kodėl toks vardas?

Jis papurto galvą. Sugniaužia kumščiu kardiganą ir trūkteli jį aukščiau sau prie gerklės. Jo lūpos vos juda, kai pradeda tyliai sau po nosimi niūniuoti — ritmišku murmesiu, kurio visada griebiasi apniktas nerimo arba kai nežino, ką atsakyti, kai viskas susilieja į ūką ir pribloškia nerišlių minčių gūsis, ir jis desperatiškai laukia, kol proto migla išsisklaidys.

— Abdula? Kas tai? — klausia Pari.

— Nieko, — sumurma jis.

— Ne, ta daina, kurią niūniuoji — kas tai?

Jis bejėgiškai pasisuka į mane. Nežino.

— Panašu į vaikišką dainelę, — įsiterpiu. — Pameni, baba? Sakei, kad ją išmokai iš savo mamos.

— Taip.

— Gali man ją padainuoti? — myga Pari su suktumu balse. — Prašau, Abdula, padainuosi?

Jis nuleidžia galvą ir lėtai ją papurto.

— Nagi, baba, — tyliai raginu, padėdama ranką ant jo kaulėto peties. — Viskas gerai.

Neryžtingai, aukštu drebančiu balsu ir nepakeldamas akių baba sudainuoja kelis kartus dvi tas pačias eilutes:

Radau mažutę liūdną fėją
Ten sode po šilkmedžiu ūksmėj.

— Jisai sakydavo, kad yra ir antras posmelis, — pasakau Pari, — bet jį pamiršo.

Pari Vahdati staiga susijuokia, bet tai nuskamba veikiau kaip gilus gerklinis verksmas, ir ji prisidengia burną.

— *Ah, mon Dieu**, — sukužda ir kilsteli ranką. Farsi kalba uždainuoja:

Žinau — mažutę liūdną fėją
Kartą naktį nunešė vėjas.

Babos kaktą išvagoja raukšlės. Trumpą akimirką pamanau, kad pastebėjau jo akyse šviesos plyšelį. Bet paskui šis užgesta, ir jo veidas vėl bejausmis. Jis papurto galvą.

— Ne. Ne. Manau, toliau visai ne taip...

* Ak, Dieve mano (pranc.).

— O, Abdula, — prataria Pari.

Šypsodama, apsiašarojusi Pari suima babos rankas. Pabučiuoja kiekvienos plaštakos viršų ir prispaudžia jo delnus sau prie skruostų. Baba šypsosi, drėgmė dabar telkiasi ir jo akyse. Pari pažvelgia į mane, numirksi laimės ašaras ir matau, kad ji mano prasilaužusi, šia burtų dainele kaip dvasia pasakoje prišaukusi savo prarastąjį brolį. Mano, kad dabar jis ją aiškiai mato. Bet tuojau pat supras, kad jis tik reaguoja, atsiliepia į jos šiltą prisilietimą ir jausmo išraišką. Tai tik gyvuliškas instinktas, niekas daugiau. Šitai žinau skausmingai aiškiai.

Keli mėnesiai prieš daktarui Baširiui man perduodant slaugos ligoninės telefono numerį, mudvi su mama surengėme išvyką į Santa Kruso kalnus ir savaitgaliui apsistojome viešbutyje. Mama nemėgo ilgų kelionių, bet kartkartėmis mes, aš ir ji, išsirengdavome į trumpas išvykas, dar prieš tai, kai ji iš tikrųjų pasiligojo. Baba pasilikdavo vadovauti restoranėliui, o aš mamą nuveždavau prie Bodegos įlankos ar į Sosolitą, arba į San Franciską, kur visada apsistodavome viešbutyje šalia Sąjungos aikštės. Mudvi įsitaisydavome numeryje, užsisakydavome aptarnavimą į kambarį, žiūrėdavome filmus pagal pareikalavimą. Vėliau nuvažiuodavome į Žvejų prieplaukos rajoną — mama buvo naivuolė dėl visų turistams paspęstų spąstų — ir pirkdavome *gelato**, stebėdavome toliau palei molą vandenyje šokinėjančius jūrų liūtus. Mesdavome monetas į atdaras gatvės gitaristų dėželes ir į mimų, purškiamais dažais išmargintų žmonių-robotų, kuprines. Mes visada aplankydavome Šiuolaikinio meno muziejų, ir paėmusi ją už parankės rodydavau Riveros, Fridos Kalo, Matiso, Poloko kūrybą. Arba kitais kartais patraukdavome į dieninius seansus ir peržiūrėdavome po du tris filmus, išeidavome jau sutemus apspangusiomis aki-

* Itališki ledai (it.).

mis, spengiančiomis ausimis ir kukurūzų spragėsiais atsiduodančiais pirštais.

Su mama buvo lengviau, — visada būdavo, — ne taip sudėtinga, mažiau nepatikima. Man ne itin reikėdavo saugotis. Nereikėdavo nuolat būti atsargiai, bijantis ko nors nepasakyti ir neužgauti. Būti su ja vienai tais savaitgaliais, kai išsprukdavome — tai tartum susirangyti į švelnų debesį, ir per porą dienų, viskas, kas mane kada nors kamuodavo, atkrisdavo kaip nereikšminga tūkstantį mylių žemyn.

Mes šventėme dar vieno chemoterapijos kurso — kuris, beje, kaip paaiškėjo, buvo jai ir paskutinysis — pabaigą. Viešbutis buvo gražus, nuošalus. Turėjo spa, fitneso centrą, žaidimų kambarį su didžiulio ekrano televizoriumi ir biliardo stalu. Mūsų numeris buvo namukas su medine veranda, iš kurios vėrėsi vaizdas į plaukymo baseiną, restoraną ir ištisas giraites sekvojų, besistiebiančių tiesiai į debesis. Kai kurie medžiai augo taip arti, kad galėjai atskirti subtilius voverės kailio atspalvius, kai skuosdavo kamienu aukštyn. Mudviejų pirmą rytą ten mama mane pažadino: *Greičiau, Pari, turi tai pamatyti.* Už lango krūmus rupšnojo elnias.

Stumdžiau ją invalido vežimėlyje po sodus. *Iš manęs toks spektaklis*, sakė mama. Pastatydavau ją prie fontano, o pati atsisėsdavau šalimais ant suoliuko — saulė šildydavo mums veidus, ir abi stebėdavome straksinčius tarp gėlių kolibrius, kol mama užmigdavo, tuomet parveždavau ją atgal į mūsų namuką.

Sekmadienį po vidudienio mudvi lauke, balkone šalia restorano — didelės, aukštų it katedros lubų salės, su knygų lentynomis, „sapnų gaudykle“ ant vienos sienos ir, dievaži, akmeniniu židiniu — vaišinomės arbata ir kruasanais. Žemiau platformoje vyriškis dervišo veidu ir mergina nutįsusiais šviesiais plaukais mieguistai žaidė pingpongą.

Mums reikia ką nors daryti su tais antakiais, pasakė mama.

Ji vilkėjo virš nertinio žieminiu paltu, o ant galvos mūvėjo kašto-

ninės spalvos vilnonę gaubtą kepuraitę, kurią nusimezgė prieš pusantrų metų, kai, anot jos, prasidėjo visos tos linksmybės.

Aš tau juos vėl nudažysiu, pažadėjau.

Tai padaryk juos ryškius.

Tokius ryškius kaip Elizabetos Teilor „Kleopatroje"?

Ji silpnai šyptelėjo.

Kodėl ne?

Ir nugėrė nedidelį gurkšnelį arbatos. Šypsena išryškino visas naujas jos veido raukšles.

Kai susipažinau su Abdula, Pešavare šalia gatvės pardavinėjau drabužius. Jis pasakė, kad mano gražūs antakiai.

Pingpongo porelė numetė raketes. Dabar rėmėsi į medinį turėklą, dalydamiesi cigarete, žvilgčiodami į dangų — švytintį ir giedrą, išskyrus kelis apibrizgusius debesėlius. Mergina buvo ilgų kaulėtų rankų.

Laikraštyje perskaičiau, kad šiandien Kapitoloje rengiama menų ir amatų paroda, pasakiau. *Jeigu būtum nusiteikusi, nuvešiu, pasižiūrėsime. Galėtume ten ir papietauti, jeigu norėtum.*

Pari?

Aha.

Noriu tau kai ką pasakyti.

Gerai.

Abdula Pakistane turi brolį, pasakė mama. *Įbrolį.*

Staigiai į ją pasisukau.

Jo vardas Ikbalas. Jis turi sūnų. Gyvena pabėgėlių stovykloje šalia Pešavaro.

Padėjau puodelį, prasižiojau kalbėti, bet ji mane nutraukė.

Aš dabar tau sakau, taip? Tai užvis svarbiausia. Tavo tėvas turi savų motyvų. Neabejoju, tu juos suprasi, po kurio laiko suprasi. O pati esmė ta, kad baba turi įbrolį ir siuntė pinigus jam padėti.

Ji man papasakojo, kad jau daug metų baba siuntė šitam Ikbalui — mano netikram dėdei, pagalvojau, viduje susvirduliuodama —

kas tris mėnesius po tūkstantį dolerių, nueidavo į „Western Union" ir elektronine perlaida pervesdavo pinigus į banką Pešavare.

Kodėl tik dabar man tai sakai? — paklausiau.

Kadangi maniau, kad turėtum žinoti, net jeigu jis taip nemano. Be to, netrukus tau teks perimti finansus, ir tuomet vis tiek sužinosi.

Aš nusigręžiau, stebėjau katę iškelta tiesia uodega prisigretinant prie pingpongo porelės. Mergina pasilenkė paglostyti, ir katė iš pradžių įsitempė, bet paskui išsirietė prie turėklo, leisdamasi merginos glostoma per ausis, nugarą. Galvoje man sukosi. Turiu giminių užsienyje.

Tu dar ilgai tvarkysi buhalteriją, mama, pasakiau. Kaip įmanydama stengiausi, kad mano balsas nesudrebėtų.

Įtempta pauzė. Kai vėl mama prabilo, tai tyliau ir lėčiau, lyg būčiau mažutė ir mudvi rengtumės eiti į mečetę laidotuvių, o ji pritūptų prie manęs iš anksto kantriai paaiškinti, kad prieš įžengdama vidun turiu nusiauti batus, per maldas laikytis ramiai ir nesimuistyti, nesiskųsti, o dabar privalau nueiti į tualetą, kad nereikėtų vėliau.

Ne, nebeilgai, pasakė ji. *Ir taip nemanyk. Laikas atėjo, ir tu turi tam pasiruošti.*

Iškvėpiau orą; man sugniaužė gerklę. Kažkur sudžeržgė grandininis pjūklas, jo garsas vis stiprėjo, visai nesiderindamas su miško ramybe.

Tavo tėvas kaip vaikas. Baisisi, kad bus paliktas. Be tavęs jis pasiklys, Pari, ir niekada nebesuras kelio atgal.

Prisiverčiau žiūrėti į medžius, saulės užlietus plunksninius lapus, šiurkščią jų kamienų žievę. Prakišau liežuvį tarp priekinių dantų ir smarkiai sukandau. Akys man sudrėko, o varinis kraujo skonis užplūdo burną.

Brolis, ištariau.

Taip.

Turiu daug klausimų.

Klausk manęs šįvakar. Kol nesu tokia pavargusi. Tau papasakosiu viską, ką žinau.

Linktelėjau. Išgėriau kas likę savo arbatos, jau atšalusios. Prie gretimo staliuko pusamžė pora keitėsi laikraščio puslapiais. Moteris, raudonplaukė ir atviro veido, virš išskleisto laikraščio puslapio stebėjo mudvi, akimis lakstydama nuo manęs prie mano žilaplaukės mamos, jos gaubtos kepuraitės, mėlynių išmargintų rankų, įkritusių akių ir skeleto šypsenos. Kai susidūrėme akimis, moteris nežymiai šyptelėjo, lyg mudvi dalytumės žinojimu, ir aš supratau, kad ir jai teko tai patirti.

Taigi ką tu manai, mama? Dėl parodos. Esi jai nusiteikusi?

Mamos žvilgsnis užsilaikė ant manęs. Jos akys atrodė per didelės galvai, o galva — per didelė pečiams.

Man praverstų nauja skrybėlaitė, pasakė ji.

Numečiau ant stalo savo servetėlę ir atsistūmiau su kėde. Apėjau iš kitos pusės, atlaisvinau invalido vežimėlio stabdį ir patraukiau mamą nuo staliuko.

Pari? — tarė mama.

A?

Ji atlošė galvą pasižiūrėti ties manimi. Prasiskverbusi pro medžių lapus saulės šviesa ruožais išmargino jai veidą.

Ar tu nors suvoki, kokią Dievas tave sukūrė stiprią? — paklausė ji. *Kokią stiprią ir gerą tave Jis padarė?*

Niekaip nesuprasi, kaip jos protas veikia. Pavyzdžiui, šią akimirką. Iš tūkstančių akimirkų, kuriomis mudvi su mama dalijomės per visus tuos metus, šioji spindi šviesiausiai, vibruoja garsiausiu dūzgesiu mano pasąmonėje: mama per petį žiūri į mane — jos veidas apverstas, visi tie akinantys šviesos ruoželiai mirguliuoja jai ant odos — ir klausia, ar suvokiu, kokią gerą ir stiprią Dievas mane sukūrė.

Kai baba atlošiamajame fotelyje užmiega, Pari atsargiai jam užtraukia aukštyn kardigano užtrauktuką, pataiso skarą, užklo-

dama liemenį. Užkiša už ausies atsilaisvinusią plaukų sruogą ir kurį laiką stovi ties juo, stebėdama miegantį. Man irgi patinka stebėti jį miegantį, nes tuomet negali atspėti, kad kas nors negerai. Kai akys užmerktos, jų tuštuma dingsta, taip pat ir blankus, nesutelktas žvilgsnis, ir baba atrodo labiau savas. Miegantis jis atrodo budresnis labiau esantis, lyg kažkas iš ankstesnės jo esybės būtų įsismelkęs atgalios. Klausiu savęs, ar Pari, žvelgdama į besiilsintį ant pagalvės veidą, gali įsivaizduoti, koks jis kadaise būdavo, kaip juokdavosi.

Mudvi iš svetainės pereiname į virtuvę. Iškeliu iš spintelės prikaistuvį ir prie kriauklės prileidžiu į jį vandens.

— Noriu kai kurias iš tų nuotraukų jums parodyti, — sako Pari, o jos balsas kupinas jaudulio.

Ji sėdi prie stalo, dėmesingai verčia fotografijų albumą, anksčiau pasiimtą iš lagamino.

— Bijau, kad kava neatitiks Paryžiaus standartų, — metu sau per petį, pildama vandenį iš prikaistuvio į kavavirę.

— Pažadu jums, nesu kavos snobė.

Ji jau nusirišusi geltonąją skarelę ir užsidėjusi akinius žiūrinėja nuotraukas.

Kai kavavirė pradeda gurguliuoti, atsisėdu prie virtuvinio stalo greta Pari.

— *Ah, oui. Voilà.** Štai, — sako ji. — Ji apsuka albumą ir pastumia man, pabaksnoja vieną nuotrauką. — Čia ta vieta. Kur mes gimėme — jūsų tėvas ir aš. Ir taip pat mūsų brolis Ikbalas.

Kai ji pirmą kartą man paskambino iš Paryžiaus, paminėjo Ikbalo vardą — kaip įrodymą, galbūt norėdama mane įtikinti, kad nemeluoja dėl to, kas pasisakė esanti. Bet aš jau žinojau, jog ji kalba tiesą. Žinojau iškart tą pačią akimirką, kai tik pakėliau ragelį ir ji ištarė man į ausį mano tėvo vardą ir paklausė, ar su jo namais susisiekusi. Ir aš atsakiau: *Taip, kas kalba?* O ji pasakė: *Aš jo sesuo.* Man smar-

* Ak, taip. Štai. (Pranc.)

kiai permušė širdį. Graibiausi kėdės, ant kurios galėčiau nudribti, viskas aplinkui taip nuščiuvo, kad galėjai girdėti krintant adatą. Tai buvo sukrėtimas, taip, iš tokių dalykų, kokius matai teatro spektaklio trečiame veiksme, tačiau kurie realiame gyvenime žmonėms retai nutinka. Bet kitoje plotmėje — nepaisančioje racionalaus mąstymo, netvirtesnėje plotmėje, tokioje, kurios esmė sulūžtų ir suaižėtų, man vos tik pabandžius ją išreikšti balsu — nebuvau nustebusi, kad ji skambina. Tartum to net tikėjausi, visą savo gyvenimą: kad per kažkokį svaiginamą plano, aplinkybių, atsitiktinumo ar lemties — nesvarbu, kaip pavadintume — posūkį, mudvi, aš ir ji, surasime viena kitą.

Nusinešiau telefono ragelį į kiemą už namo ir atsisėdau ant kėdės šalia daržovių sklypelio, kur tebeauginau paprikas ir milžinišką moliūgą, dar pasodintus mamos. Saulė šildė man sprandą, kai virpančiomis rankomis užsirūkiau cigaretę.

Žinau, kas jūs, pasakiau. *Žinojau visą savo gyvenimą.*

Mudvi kalbėjomės beveik valandą. Pasakiau, kad žinojau, kas jai nutiko, kaip versdavau tėvą man prieš užmiegant pasakoti tą istoriją. Pari pasakė nežinojusi savo pačios istorijos ir veikiausiai būtų numirusi, taip ir nesužinojusi, jeigu ne jos netikro dėdės Nabio po mirties Kabule paliktas laiškas, kuriame tarp kitų dalykų jisai smulkiai nupasakojo jos vaikystės įvykius. Laiškas buvo paliktas tokio Marko Varvario, Kabule dirbančio chirurgo, globai. Šis tada ėmėsi ieškoti ir surado Pari Prancūzijoje. Vasarą Pari nuskrido į Kabulą, susitiko su Marku Varvariu, o jis jai suorganizavo apsilankymą į Šadbagą.

Į pokalbio pabaigą jaučiau ją kaupiantis, kol galiausiai pasakė: *Ką gi, esu pasirengusi. Ar galiu dabar su juo pasikalbėti?*

Ir tuomet turėjau jai papasakoti.

Dabar prisislenku fotoalbumą arčiau ir apžiūriu nuotrauką, į kurią Pari man rodo pirštu. Matau prabangią rezidenciją, besiglaudžiančią už spindinčiai baltos sienos su spygliuota viela viršuje. Arba

kažkieno tragiškai klaidingą sampratą apie prabangią rezidenciją: trijų aukštų, rožinę, žalią, geltoną, baltą, su parapetais, bokšteliais, smailomis pakraigėmis, mozaikomis ir veidrodiniais dangoraižio stiklais. Monumentas kičui, liūdnai nenusisekusiam.

— Dieve mano! — kvėpteliu.

— *C'est affreux, non?** Afganai, tai jie tokius vadina *Narkotikų rūmais.* Šis — gerai žinomo karo nusikaltėlio buveinė.

— Vadinasi, tai viskas, kas liko iš Šadbago?

— Iš senojo kaimo — taip. Tai, taip pat ir daug akrų vaismedžių, likusių po — kaip jūs tai vadinate? — *des vergers.*

— Sodų.

Ji pirštais perbraukia rezidencijos fotografiją.

— Gaila, kad tiksliai nežinau, kur stovėjo senasis mūsų namas. Noriu pasakyti — šių Narkotikų rūmų atžvilgiu. Būčiau laiminga, jeigu žinočiau konkrečią vietą.

Ji man papasakoja apie naująjį Šadbagą — faktiškai nedidelį miestą, su mokyklomis, ambulatorija, parduotuvių rajonu, net mažu viešbučiu — pastatytą dvi mylios nuo senojo kaimo vietos. Kaip tame miestuke ji kartu su vertėju ieškojusi savo įbrolio. Visa tai sužinojau per tą pirmąjį ilgą pokalbį telefonu su Pari: kaip niekas miestelyje, atrodė, nepažinojo Ikbalo, kol Pari susitiko jį pažinojusį vieną senuką — seną Ikbalo vaikystės draugą. Šis pastebėjo jį su šeima apsistojusį plyname lauke šalimais senojo vėjo malūno. Tam senam savo draugui Ikbalas papasakojo, kad buvo Pakistane, gaudavo pinigų iš savo vyresniojo brolio, gyvenančio šiaurinėje Kalifornijoje. *Aš paklausiau,* pasakė Pari telefonu, *paklausiau, ar Ikbalas jums pasakė, kuo tas brolis vardu? Ir senukas atsakė: „Taip, Abdula." Ir tuomet,* alors**, *po to visa kita buvo ne taip jau sunku. Tai yra surasti jus ir jūsų tėvą.*

* Baisu, ar ne? (Pranc.)
** Tada (pranc.).

Aš pasiteiravau Ikbalo draugo, kur Ikbalas dabar, paaiškino Pari. *Paklausiau, kas jam nutiko, ir senukas pasakė nežinantis. Bet jis, atrodė, labai nervinosi, ir tai sakydamas nežiūrėjo į mane. Ir aš manau, Pari, jaudinuosi, kad Ikbalui nutiko kažkas bloga.*

Dabar ji perverčia dar kelis puslapius ir man parodo savo vaikų — Aleno, Izabelės ir Tjerio — fotografijas ir momentines savo anūkų nuotraukas: gimtadienių vakarėliuose, pozuojančių su glaudėmis prie baseino. Jos butas Paryžiuje: pasteliškai mėlynos sienos ir baltos žaliuzės, nutrauktos iki palangės, lentynos su knygomis. Jos užgrioztas kabinetas universitete, kur dėstė matematiką, kol dėl reumatoidinio artrito turėjo išeiti į pensiją.

Aš vis verčiu puslapius, o ji prie kiekvienos nuotraukos pateikia paaiškinimą: sena draugė Koletė, Izabelės vyras Alberas, pačios Pari vyras Erikas, kuris buvo dramaturgas ir pasimirė nuo širdies priepuolio dar 1997-aisiais. Stabteliu prie jųdviejų fotografijos — neįtikimai jaunų, sėdinčių greta ant oranžinių pagalvėlių kažkokiame restorane, ji vilki balta palaidinuke, jis — trumparankoviais sportiniais marškinėliais, jo plaukai ilgi ir glebni, surišti į uodegėlę.

— Tai tą vakarą, kai mudu susipažinome, — paaiškina Pari. — Situacija buvo iš anksto surežisuota.

— Jo mielas veidas.

Pari linkteli.

— Taip. Kai mudu tuokėmės, pagalvojau: „O, mes ilgai būsime kartu." Sau mąsčiau: „Trisdešimt metų mažiausia, galbūt keturiasdešimt. Penkiasdešimt, jeigu mums pasiseks. Kodėl ne?" — Ji stebeilija į nuotrauką, minutėlę paskendusi mintyse, paskui nerūpestingai nusišypso. — Bet laikas nelyginant kerai. Niekada netrunka tiek, kaip manai. — Nustumia nuo savęs albumą ir atsigeria kavos. — O jūs? Niekada nebuvote ištekėjusi?

Aš gūžteliu pečiais ir perverčiu dar kitą puslapį.

— Už vieno vos ne per plauką.

— Atleiskite, „per plauką"?

— Tai reiškia, kad mažai trūko. Bet taip ir nepriėjome prie žiedų stadijos.

Tai netiesa. Buvo skausminga ir sujaukta. Net ir dabar tai prisiminus už krūtinkaulio sumaudžia.

Ji nulenkia galvą.

— Atleiskite. Esu labai netaktiška.

— Ne, viskas gerai. Jis surado gražesnę ir... ne tokią suvaržytą, spėju. Jei kalbėti apie gražią, kas šita?

Parodau į įspūdingos išvaizdos moterį ilgais tamsiais plaukais ir didelėmis akimis. Nuotraukoje ji laiko cigaretę lyg nuobodžiaudama, — alkūne įsirėmusi į šoną, nerūpestingai kilstelėjusi galvą, — bet jos žvilgsnis veriantis, metantis iššūkį.

— Čia *Maman*. Mano motina, Nila Vahdati. Arba aš maniau, kad ji mano motina. Suprantate.

— Ji nuostabi, — pasakau.

— Buvo. Ji nusižudė. Tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt ketvirtaisiais.

— Atleiskite.

— *Non, non.* Viskas gerai. — Išsiblaškiusi ji nykščio šonu perbraukia nuotrauką. — *Maman* buvo elegantiška ir talentinga. Skaitė knygas ir turėjo tvirtą nuomonę, ir visada ją išsakydavo žmonėms. Bet ji taip pat turėjo ir giliai užslėptą liūdesį. Visą mano gyvenimą duodavo man kastuvą ir sakydavo: *Užpilk mano viduje tas duobes, Pari.*

Linkteliu. Manau, kažkiek tai suprantu.

— Bet aš negalėjau. O vėliau ir nenorėjau. Elgiausi nerūpestingai. Ir neapgalvotai. — Ji atsilošia kėdėje, nulinkusiais pečiais pasideda plonas baltas rankas ant skreito. Minutėlę svarsto, paskui pasako: — *J'aurais dû être plus gentille* — būčiau turėjusi būti švelnesnė. Tai dalykas, dėl kurio žmogus niekada nesigailės. Tuomet niekada sau nepasakysi, kai pasensi: *Ak, kaip gaila, kad nebuvau tam žmogui geresnė.* Niekada taip nepagalvosi. — Akimirką jos veidas atrodo iškamuotas, tartum bejėgės mokinukės. — Tai nebūtų buvę taip sunku, — pa-

vargusiai sako ji. — Būčiau turėjusi būti geresnė. Būčiau turėjusi būti panašesnė į jus.

Ji sunkiai atsidūsta ir užverčia fotoalbumą. Po pauzės giedrai taria:

— *Ah, bon**. Dabar noriu jūsų kai ko paklausti.

— Prašom.

— Parodysite man savo tapytus paveikslus?

Mudvi viena kitai nusišypsome.

Pari mėnesį gyvena pas babą ir mane. Rytais mes visi kartu pusryčiaujame virtuvėje. Juoda kava ir skrebutis Pari, jogurtas man ir kepti kiaušiniai su duona babai — šiuos jis pamėgo per pastaruosius metus. Aš nerimavau, kad tai pakels jo cholesterolio lygį, kai valgo tiek kiaušinių, ir per vieną iš babos apsilankymų pas daktarą Baširį to paklausiau. Daktaras Baširis apdovanojo mane viena iš tų sau įprastų sučiauptų lūpų šypsena ir pasakė: *O, dėl to aš nesijaudinčiau.* Ir tai mane nuramino — bent iki tol, kai šiek tiek vėliau, padėdama babai užsisegti saugos diržą staiga sumojau, ką daktaras Baširis galbūt turėjo omenyje. *Tai jau nesvarbu.*

Po pusryčių aš pasitraukiu į savo darbo kambarį, — kitaip žinomą kaip mano miegamąjį, — o Pari, kol dirbu, palaiko draugiją babai. Jos paprašyta, surašiau jo mėgstamų žiūrėti televizijos laidų grafiką, kuriuo laiku jam duoti vėlesnes rytines tabletes, ką jis mėgsta užkąsti ir galėtų paprašyti. Tai jai kilo mintis, kad aš visa tai surašyčiau.

Galėtumėte paprasčiausiai įkišti galvą ir paklausti, pasakiau.

Nenoriu jūsų trukdyti, paaiškino ji. *Ir noriu žinoti. Noriu jį pažinti.*

Jai nepasakau, kad niekada jo taip nebepažins, kaip trokšta. Vis dėlto pasidalijau su ja keliomis šio amato gudrybėmis. Pavyzdžiui,

* Ak, gerai (pranc.).

jeigu baba pradeda jaudintis, kaip man dažniausiai, nors ne visada, pavyksta jį nuraminti — mane vis dar glumina dėl kokių priežasčių — greitai pakišant nemokamą prekių apsipirkti iš namų katalogą ar parduodamų baldų skrajutę. Šių abiejų aš laikau pastovias atsargas.

Jeigu norite, kad jis užsnūstų, perjunkite Orų prognozių kanalą arba ką nors apie golfą. Ir niekada neleiskite jam žiūrėti kulinarinių laidų.

Kodėl ne?

Kažkodėl šios jį sujaudina.

Po priešpiečių mes trise išeiname pasivaikščioti. Bet neilgai — dėl jų abiejų: mat baba greitai pavargsta, o Pari kamuoja artritas. Su sena laikraščių išnešiotojo kepuraite, kardigano tipo nertiniu ir vilnonio pamušalo mokasinais Baba tarp manęs ir Pari netvirtai tapena šaligatviu, jo akys atsargios. Už kvartalo yra vidurinė mokykla su prastai prižiūrėta futbolo aikšte, o už šios — maža vaikučių žaidimų aikštelė, kur aš dažnai nusivedu babą. Visada ten randame vieną ar dvi jaunas mamytes, greta pastatytus vaikiškus vežimėlius, po smėlio dėžę ropinėjantį bamblį, kai kada — paauglių porelę, pabėgusią iš pamokų, tingiai vingiuojančią ir rūkančią. Jie — paaugliai — retai pasižiūri į babą, ir tai tik su šaltu abejingumu arba vos jaučiama panieka, lyg tėvas būtų turėjęs būti ne toks kvailas, kad leistųsi senatvės ir nykimo ištinkamas.

Vieną dieną aš diktuodama stabteliu ir nueinu į virtuvę pasipildyti kavos. Pakeliui randu juos abu kartu žiūrinčius filmą. Baba ant atlošiamojo fotelio, iš po skaros kyšo jo mokasinai, galva palenkta į priekį, burna šiek tiek pražiota, antakiai suraukti — ar iš susitelkimo, ar dėl to, kad sutrikęs. O Pari sėdi greta, susidėjusi rankas ant skreito, susikryžiavusi per kulkšnis kojas.

— Kas šita? — klausia baba.

— Latika.

— Kas tokia?

— Latika, maža mergytė iš lūšnynų. Ta, kuri nepajėgė įšokti į traukinį.

— Ji neatrodo maža.

— Taip, bet praėjo daug metų, — sako Pari. — Ji dabar vyresnė, matai.

Prieš savaitę mes visi trys dieną sėdėjome parke ant suoliuko prie žaidimų aikštelės ir Pari pasakė: *Abdula, ar prisimeni, kad kai buvai vaikas, turėjai mažą sesytę?*

Ji dar nė nebaigė sakinio, kai baba pravirko. Pari priglaudė jo galvą sau prie krūtinės, supanikavusi ir vis kartodama: *Atleisk man, atleisk man,* ir delnais šluostydama jam skruostus, bet babą vis purtė kūkčiojimas taip smarkiai, kad jis pradėjo springti.

— O šitas kas, ar žinai, Abdula?

Baba kriukteli.

— Džamalas. Berniukas iš televizijos žaidimo.

— Ne, — šiurkščiai atkerta baba.

— Tu taip nemanai?

— Juk jis paduoda arbatą!

— Taip, bet tai buvo — kaip pasakyti? — tai buvo praeityje. Anksčiau. Tai buvo...

Praeities intarpas, sudėlioju lūpomis į savo kavos puodelį.

— O televizijos žaidimas vyksta dabar, Abdula. Ir kai jis paduoda į stalą arbatą, tai vyko anksčiau.

Baba beprasmiškai mirksi. Ekrane Džamalas ir Selimas sėdi ant Mumbajaus daugiaaukščio pastato stogo, per kraštą tabaluodami kojomis.

Pari stebi babą, tartum laukdama momento, kai kas nors atvers jam akis.

— Noriu kai ko tavęs paklausti, Abdula, — sako ji. — Jeigu kurią nors dieną laimėtum milijoną dolerių, ką tuomet darytum?

Baba suraukia veidą, pakeičia ant fotelio padėtį ir labiau išsitiesia.

— Žinau, ką *aš* daryčiau, — sako Pari.

Baba abejingai žvelgia į ją.

— Jeigu laimėčiau milijoną dolerių, nusipirkčiau šioje gatvėje namą. Šitaip mudu, tu ir aš, galėtume būti kaimynai, ir kasdien ateičiau čia, ir mes drauge žiūrėtume televizorių.

Baba šypteli.

Bet vos po kelių minučių, kai jau sugrįžusi į savo kambarį užsidėjusi ausines spausdinu, išgirstu garsų trenksmą kažkam sudūžtant, o babą farsi kalba neaišku ką rėkiant. Nusiplėšiu ausines ir puolu į virtuvę. Pamatau Pari, nugara atsirėmusią į sieną, kur yra mikrobangų krosnelė, kumščius apsisaugomai sugniaužusią po smakru, o babą paklaikusiomis akimis savo lazda badantį ją į petį. Jiems prie kojų blyksi sudužusios stiklinaitės šukės.

— Išvyk ją iš čia! — mane pamatęs surinka baba. — Noriu, kad ta moteris dingtų iš mano namų!

— Baba!

Pari skruostai nublyško. Jai iš akių ištryško ašaros.

— Padėk lazdą, baba, dėl Dievo meilės! Ir nejudėk nė žingsnio. Įsipjausi padus.

Atimu iš jo lazdą, bet prieš tai dėl jos tenka gerokai pakovoti.

— Noriu, kad ši moteris dingtų! Ji vagišė!

— Ką jis kalba? — nelaiminga nustemba Pari.

— Ji pavogė mano tabletes!

— Šitos tabletės jos, baba, — paaiškinu.

Padedu jam ant peties ranką ir išvedu iš virtuvės. Po mano delnu jis dreba. Kai einame pro Pari, jis vos nesimeta vėl ant jos.

— Gerai, gerai, užteks baba. O tos tabletės jos, ne tavo. Ji jas vartoja dėl savo rankų.

Pakeliui prie atlošiamojo fotelio pačiumpu nuo kavos stalelio prekių katalogą.

— Aš nepasitikiu ta moterimi, — sako baba, nudribdamas ant atlošiamojo fotelio. — Tu nežinai. Bet aš žinau. Atpažįstu vagį, kai tik tokį pamatau!

Jis šnopuoja ir išplėšia man iš rankos katalogą, įninka smarkiai sklaidyti puslapius. Paskui numeta sau ant kelių ir pažvelgia į mane, aukštai užkėlęs antakius.

— O dar ir prakeikta melagė. Žinai, ką ji, ta moteris, man pasakė? Kad ji mano sesuo! *Mano sesuo!* Palūkėk, kol Sultana apie tokį dalyką išgirs.

— Gerai, baba. Mes jai drauge pasakysime.

— Pamišėlė.

— Mudu pasakysime mamai, ir visi taip pasijuoksime, kad ta pamišėlė iškart išlėks pro duris. Nagi, nusiramink, baba. Viskas gerai. Štai.

Įjungiu Orų prognozių kanalą ir prisėdu greta, glostau jam petį, kol drebulys nurimsta ir kvėpavimas sulėtėja. Mažiau nei po penkių minučių jis užsnūsta.

Kai sugrįžtu į virtuvę, Pari sėdi sukniubusi ant grindų, nugara remdamasi į indaplovę. Ji atrodo sukrėsta. Popierine servetėle sausinasi akis.

— Labai apgailestauju, — atsiprašo. — Elgiausi neišmintingai.

— Viskas gerai, — nuraminu.

Paimu iš po kriauklės semtuvėlį ir šepetį. Tarp stiklo šukių surandu ant grindų pažirusias perpus rausvas ir oranžines tabletes. Surenku jas po vieną, o nuo linoleumo sušluoju šukes.

— *Je suis imbécile**. Tiek daug norėjau jam pasakyti. Maniau, galbūt jeigu jam pasakysiu tiesą... Nežinau, ką aš galvojau.

Sužeriu stiklo šukes į šiukšliadėžę. Atsiklaupiu, atitraukiu Pari marškinių apykaklę ir pasižiūriu petį, kur baba jai badė.

— Bus mėlynė. O, kalbu išmanydama tą dalyką.

Atsisėdu greta jos ant grindų.

Ji atveria delną, ir aš suberiu į jį tabletes.

— Ar dažnai jis toks?

* Esu kvailė (pranc.).

— Jam užeina siautulingų dienų, kai niršta ir taškosi seilėmis.

— Gal jau mąstote surasti profesionalią pagalbą, a?

Atsidūstu sulinksėdama. Pastaruoju metu daug mąstydavau apie tą neišvengiamą rytą, kai atsibusiu tuščiame name, o baba gulės susirietęs ant nepažįstamos lovos, nužiūrinėdamas pusryčių padėklą, jam atneštą svetimo žmogaus. Apie babą, susmukusį prie stalo kokiame nors veiklos kambaryje, knapsintį nosimi.

— Aišku, — pasakau, — bet dar ne. Noriu juo rūpintis tiek ilgai, kiek pajėgsiu.

Pari nusišypso ir išsišnypščia nosį.

— Suprantu.

Nesu tikra, ar supranta. Nepasakau kitos priežasties. Vos sau galiu ją prisipažinti. O būtent: kaip bijau tapti laisva, nors dažnai to trokšdavau. Bijau, kas man atsitiks, ką aš veiksiu su savimi, kai babos nebeliks. Visą gyvenimą gyvenau kaip žuvis akvariume — saugi stikliniame inde, už pertvaros — tokios pat neprasiskverbiamos kaip ir permatomos. Laisvai galėjau stebėti mirgantį pasaulį kitapus, vaizduotis jame save, jeigu norėjau. Bet aš visada būdavau laikoma suvaržyta, supama tvirtų, neįveikiamų babos man sukurtos egzistencijos ribų, iš pradžių, kai buvau jauna, tai suvokdama, o dabar, diena po dienos jam gęstant, nesistengdama kaip nors gudrauti. Manau, esu pripratusi prie stiklinės pertvaros ir baisiuosi, kad kai ši suduš, kai liksiu viena, aš išsitiesiu į plačią, atvirą nežinomybę ir plaksiuos bejėgė, sutrikusi, gaudydama kvapą.

Tiesa, kurią retai sau prisipažįstu, yra tokia: man visada reikėdavo babos sunkio sau ant nugaros.

Antraip kodėl gi taip lengvai atsisakiau svajonių apie meno mokyklą, beveik nemėgindama pasipriešinti, kai baba paprašė manęs nevykti į Baltimorę? Antraip kodėl gi palikau Nilą, žmogų, su kuriuo prieš kelerius metus buvau susižadėjusi? Jis turėjo nedidelę saulės energijos plokščių instaliacijos kompaniją. Kampuotas, raukšlėtas jo veidas man iškart patiko, vos tik pamačiau „Eibio kebabinėje“, kai

paklausiau, ką užsisakys, o jis pakėlė akis nuo valgiaraščio ir nusišypsojo. Buvo kantrus, draugiškas ir ramaus būdo. Netiesa, ką Pari apie jį papasakojau. Nilas nepametė manęs dėl gražesnės. Savo santykius su juo aš sabotavau. Net kai jis pasižadėjo atsiversti į islamą, pradėti lankyti farsi kalbos kursus, suradau kitų trūkumų, kitų dingsčių. Galiausiai supanikavau ir pabėgau į pažįstamus savo gyvenimo namie kampelius, užkaborius ir plyšius.

Pari atsistoja. Stebiu ją pasilyginant suknelės raukšles, ir man iš naujo topteli: koks stebuklas, kad ji yra čia, stovi vos keli coliai nuo manęs.

— Noriu jums kai ką parodyti, — sakau.

Atsistoju ir nueinu į savo kambarį. Vienas iš privalumų, kai niekada neiškiši iš namų nosies — tas, kad niekas neišvalo tavo senojo kambario ir niekas neparduoda tavo žaislų per nereikalingų daiktų išpardavimą iš garažo, niekas neišdalija tavo išaugtų drabužių. Žinau, kad kaip moteris jau netoli trisdešimties turiu pernelyg daug užsilikusių savo vaikystės relikvijų, kurių daugelis sukišta į didžiulę skrynią, stovinčią mano lovos kojūgalyje. Dabar atkeliu jos dangtį. Viduje senos lėlės, rožinis ponis su karčiais, kuriuos galėdavau šukuoti, paveikslėlių knygos, visi sveikinimų gimimo ir Valentino dienos progomis atvirukai, kuriuos pradinėje mokykloje savo tėvams sukūriau iš pupelių, blizgučių ir žėrinčių žvaigždučių. Paskutinį kartą, kai mudu, Nilas ir aš, kalbėjomės, kai viską nutraukėme, jis pasakė: *Negaliu tavęs laukti, Pari. Nenoriu laukti, kol tu suaugsi.*

Uždarau dangtį ir sugrįžtu į svetainę, kur Pari įsitaisiusi ant kanapos priešais babą. Atsisėdu šalia jos.

— Štai, — sakau jai paduodama šūsnį atvirukų.

Ji pasiima nuo šoninio stalelio skaitomuosius akinius ir nutraukia gumelę, laikančią krūvoje atvirukus. Pažvelgusi į pirmąjį, susiraukia. Tai Las Vegaso nuotrauka, „Caezers Palace“ naktį, vien blizgesys ir šviesos. Perverčia į kitą pusę ir garsiai perskaito laiškutį:

1992, liepos 21

Mieloji Pari,

Tu nepatikėsi, kaip čia darosi karšta. Šiandien baba nusidegino iki pūslės, kai padėjo delną ant mūsų išsinuomoto automobilio variklio dangčio! Mama turėjo ant jos užtepti dantų pastos. „Caesars Palace" pas juos yra romėnų kareiviai su kardais, šalmais ir raudonais apsiaustėliais. Baba vis mėgino mamą prie jų nufotografuoti, bet ji nenorėjo. Bet užtat aš norėjau! Parodysiu tau, kai grįšiu namo. Kol kas tiek. Ilgiuosi tavęs. Kaip gaila, kad tu ne čia.

Pari

P. S. Kai tai rašau, valgau pačius nuostabiausius grietininius ledus su priedais.

Ji atverčia kitą atviruką. Hersto pilis. Dabar perskaito laiškutį patylom. *Ten buvo nuosavas zoologijos sodas! Juk šaunu, ar ne? Kengūros, zebrai, antilopės, Baktrijos kupranugariai — tai tie su dviem kupromis!* Vienas atvirukas iš Disneilando, Peliukas Mikis su burtininko kepure moja stebuklingąja lazdele. *Mama klykė, kai nuo lubų nukrito pakaruoklis! Būtum ją girdėjusi!* La Chojos užutėkis. Big Suras. 17-os mylių kelias. Mjūro miškai. Tahou ežeras. *Ilgiuosi tavęs. Tau irgi būtų patikę. Gaila, kad tu čia nebuvai.*

Gaila, kad tu čia nebuvai.

Gaila, kad tu čia nebuvai.

Pari nusiima akinius.

— Rašėte atvirukus sau pačiai?

Papurtau galvą.

— Jums. — Nusijuokiu. — Tiesiog nesmagu.

Pari padeda atvirukus ant kavos stalelio ir įsitaiso arčiau prie manęs.

— Papasakokite.

Pasižiūriu žemyn sau į rankas ir sukiojuosi apie riešą laikroduką.

— Dėdavausi, kad mudvi, jūs ir aš, seserys dvynės. Niekas jūsų negalėjo matyti, išskyrus mane. Pasakodavau jums viską. Visas savo paslaptis. Buvote man reali, visada taip arti. Dėl jūsų jausdavausi ne tokia vieniša. Lyg mes būtume *Doppelgänger'ės**. Jums žinomas šis žodis?

Jos akis nušviečia šypsena.

— Taip.

— Aš mudvi vaizduodavausi kaip du lapus, vėjo nupūstus toli skyrium, tačiau susietus giliai susipynusiomis šaknimis medžio, nuo kurio abi nukritome.

— O man buvo priešingai, — prisipažįsta Pari. — Sakote, kad jautėte kažkieno buvimą, bet aš jaučiau tik nebuvimą. Neaiškų skausmą be priežasties. Buvau kaip pacientė, gydytojui negalinti paaiškinti, kur skauda, tik kad skauda.

Ji padeda ranką ant manosios, ir abi minutėlę tylime.

Ant atlošiamojo fotelio baba atsidūsta ir sujuda.

— Man tikrai gaila, — pagaliau prabylu.

— Ko gaila?

— Kad per vėlai viena kitą suradome.

— Bet *vis tiek* suradome, ar ne? — sako ji lūžtančiu nuo jaudulio balsu. — Ir štai koks jis dabar. Bet viskas gerai. Jaučiuosi laiminga. Suradau savęs dalį, kuri buvo pradingusi. — Ji spusteli man ranką. — Ir suradau tave, Pari.

Jos žodžiai timpteli mano vaikystės ilgesius. Prisimenu, kad kai jausdavausi vieniša, kuždėdavau jos vardą — *mudviejų* vardą — ir sulaikydavau kvapą, laukdama aido — buvau tikra, kad šis kada nors sugrįš. Girdėti ją tariant mano vardą dabar, šioje svetainėje — tai tartum

* Vaiduokliškas gyvenančio žmogaus antrininkas, ypač toks, kuris neduoda ramybės savo kūniškai antrajai pusei (vok.).

visi tie mus skyrę metai sparčiai klotųsi vienas ant kito vėl ir vėl, laikas it akordeono dumplės glaustųsi į ne didesnį kaip fotografijos, atviruko plotį, perkeldamas šviesiausią mano vaikystės prisiminimą sėdėti šalimais, laikyti mane už rankos ir tarti mano vardą. Mudviejų vardą. Jaučiu virsmą, kažkas spragteli į vietą. Kažkas labai seniai perplėšta vėl užsandarinama. Ir jaučiu krūtinėje švelnų truktelėjimą, prislopintą dunkstelėjimą kitos širdies, iš naujo sutvaskančios greta manosios.

Ant sulankstomojo fotelio baba pasiremia alkūnėmis. Trinasi akis, žiūri į mus.

— Ką judvi, mergaitės, sąmokslaujate?

Jis šypsosi.

Dar viena vaikiška dainelė. Šita — apie tiltą Avinjone.

Pari man paniūniuoja melodiją, paskui padeklamuoja žodžius:

Sur le pont d'Avignon
L'on y danse
Sur le pont d'Avignon
*L'on y danseous en rond.**

— *Maman* mane išmokė, kai buvau maža, — sako ji, pasitaisydama nuo smarkaus šalto vėjo gūsio skarelės mazgą. Diena žvarbi, bet dangus žydras, o saulė kaitri. Ji tvieskia į metališkai pilkus, akmens plokštėmis klotus Ronos krantus ir atsimušusi į į jos paviršių sudūžta mažutėmis šviesos šukėmis. — Kiekvienas prancūzų vaikas žino šią dainelę.

* Ant tilto Avinjone
Šokti visiems kaip smagu,
Ant tilto Avinjone
Šokti visiems ten ratu. (Pranc.)

Mudvi sėdime parke ant medinio suoliuko su vaizdu į srūvantį vandenį. Kol ji išverčia žodžius, grožiuosi miestu kitapus upės. Neseniai sužinojusi savo pačios istoriją, esu apimta pagarbaus baugulio, atsidūrusi vietoje, tokioje jos kupinoje — ir viskas uždokumentuota bei išsaugota. Ji nuostabi. Ir viskas, kas susiję su šiuo miestu, nuostabu. Man stebuklas oro vaiskumas, švilpiantis virš upės vėjas, nuo kurio vanduo plakasi į akmeninius kraštus, kokia gausi ir sodri šviesa ir kaip ši spindi tartum iš visų pusių. Iš čia matau senovinius įtvirtinimus, juosiančius senamiesčio centrą ir siaurų, vingiuotų gatvelių rezginį; vakarinį Avinjono katedros bokštą, jo viršūnėje tviskančią Mergelės Marijos statulą.

Pari man papasakoja tilto istoriją — apie jauną piemenį, dvyliktame amžiuje tvirtinusį, kad angelai jam liepę pastatyti tiltą per upę, ir pademonstravusį savo žodžių svarumą, kai pakėlė masyvų akmenį ir sviedė į upę. Ji papasakoja apie Ronos valtininką, užkopusį ant tilto, idant pagerbtų jų globėją šventąjį Mikalojų. Ir apie visus potvynius, per šimtmečius pagraužusius tilto arkas, todėl šios sugriuvo. Ji beria tuos žodžius su tokia pačia sparčia, nervinga energija, kaip ir anksčiau šiandien, kai mane vedžiojo po gotiškus Popiežių rūmus. Nusiimdama ekskursijų vadovo ausines, kai rodydavo į kokią freską, patapšnodavo man alkūnę, atkreipdama dėmesį į įdomų raižinį, vitražą, persikertančias virš galvos briaunas.

Kai išėjome iš Popiežių rūmų, Pari kalbėjo beveik be atvangos — kol vaikštinėjome po katedros aikštę tarp pulkų karvelių ir turistų, afrikiečių prekeivių ryškiomis tunikomis, pardavinėjančių apyrankes ir garsių firmų laikrodžių padirbinius, o jaunas akiniuotas muzikantas, sėdintis ant dėžės nuo obuolių grojo akustine gitara „Čigonų rapsodiją", iš jos liete liejosi visų šventųjų, popiežių ir kardinolų vardai. Neprisimenu tokio kalbumo, kai lankėsi Jungtinėse Valstijose, ir tai man atrodo kaip delsimo taktika, lyg mudvi sukiotumės apie reikalą, kurį ji iš tikrųjų nori atlikti, — kurį abi atliksime, — ir visi tie žodžiai yra nelyginant tiltas.

— Bet tu netrukus pamatysi tikrą tiltą, — sako ji. — Kai visi atvyks. Mes kartu nuvažiuosime prie *Pont du Gard* — tilto per Garą. Ar žinai jį? Ne? *Oh là là. C'est vraiment merveilleux.** Romėnai jį pastatė pirmame amžiuje vandeniui tiekti iš Ero į Nimą. Penkiasdešimt kilometrų! Inžinerijos stebuklas, Pari.

Prancūzijoje aš jau viešiu keturias dienas, Avinjone — dvi. Mudvi su Pari apniukusiame žvarbiame Paryžiuje sėdome į greitąjį traukinį ir atkakome čia — mus pasitiko giedras dangus, šiltas vėjas ir nuo kiekvieno medžio čirpiančių cikadų choras. Stotyje teko pašėlusiai skubintis iškelti mano bagažą, ir aš vos suspėjau — iššokau iš traukinio kaip tik tą mirksnį, kai už manęs šniokšdamos užsitrenkė vagono durys. Dabar įsidėmėjau papasakoti babai, kaip dar trys sekundės, ir aš būčiau baigusi kelionę Marselyje.

Kaip jis? — paklausė Pari Paryžiuje, kai taksi važiavome iš Šarlio de Golio oro uosto į jos butą.

Pažengęs dar toliau, atsakiau.

Baba dabar gyvena slaugos namuose. Kai pirmą kartą nuvykau pasižiūrėti įstaigos, kol direktorė, Penė — aukšta, silpna moteris garbanotais braškių spalvos plaukais mane po visur vedžiojo, pagalvojau: čia ne taip blogai.

O paskui garsiai pasakiau: *Čia ne taip blogai.*

Vieta švari, su langais į sodą, kur, Penė pasakė, kiekvieną trečiadienį pusę penkių jie rengia arbatėles. Fojė silpnai kvepėjo cinamonais ir pušimi. Personalas, daugelį iš kurių dabar jau pažinojau vardais, atrodė mandagus, kantrus, kompetentingas. Buvau įsivaizdavusi senes suniokotais veidais, nudribusiais pagurkliais, vos slankiojančias, sau burbančias, prilipusias prie televizorių ekranų. Bet dauguma gyventojų, kuriuos mačiau, nebuvo tokie seni. Daugeliui iš jų net nereikėjo invalidų vežimėlių.

Manau, tikėjausi blogiau, prisipažinau.

* Ai ai ai. Tai tikrai nuostabu. (Pranc.)

Nejaugi? — nusistebėjo Penė, išleisdama malonų, profesionalų juokelį.

Tai buvo įžeidžiama. Atleiskite.

Visai ne. Mes puikiai suvokiame, kokią nuomonę daugelis žmonių turi susidarę apie tokias vietas kaip ši. Žinoma, pridūrė ji per petį su blaivia atsargumo gaidele, *tai dalis, kurioje tik padedama gyventi. Sprendžiant iš to, ką man papasakojote apie savo tėvą, nesu tikra, ar jis čia gerai jausis. Įtariu, kad Kenčiančiųjų atminties sutrikimus priežiūros skyrius jam būtų tinkamesnis. Štai, atėjome.*

Mums patekti į vidų ji pasinaudojo savo kortele-raktu. Rakinamas skyrius anaiptol nekvepėjo cinamonais ar pušimi. Man sutraukė vidurius, pirmiausia instinktyviai panorau apsisukti ir išeiti. Penė suėmė mane už žasto, spustelėjo ir labai švelniai nužvelgė. Likusią ekskursijos dalį kovojau su savimi, priblokšta kaltės jausmo.

Rytą prieš išvykdama į Europą nuvažiavau babos aplankyti. Eidama per padedančios gyventi dalies vestibiulį pamojau Karmen — ji iš Gvatemalos ir atsiliepinėja į telefonų skambučius. Praėjau pro bendruomenės salę, kur susirinkę senjorai oficialioms progoms skirta apranga klausėsi vidurinės mokyklos mokinių styginio kvarteto; pro universalios paskirties kambarį su kompiuteriais, knygų lentynomis ir domino komplektais, pro skelbimų lentą su raštelių ir pranešimų rinkiniu: *Ar žinojote, kad sojos gali sumažinti jūsų pavojingą cholesterolio lygį? Neužmirškite, kad šį antradienį 11.00 — Mįslių ir galvosūkių valanda!*

Pati atsirakinau skyriaus duris. Šiapus šitų durų nebūna arbatėlių ar bingo žaidimų. Niekas čia nepradeda savo ryto *taiči* mankšta. Nuėjau į babos palatą, bet jo ten neradau. Lova paklota, televizorius tamsus, ant stalelio prie lovos puspilnė vandens stiklinė. Man šiek tiek palengvėjo. Nemalonu pamatyti babą ligoninės lovoje, gulintį ant šono, pakišta po pagalve ranka, įkritusiomis akimis bereikšmiškai žiūrintį į mane.

Suradau babą rekreacijos kambaryje prie lango, atsiveriančio į

sodą, susmukusį invalido vežimėlyje. Vilki flaneline pižama, ant galvos — ta jo laikraščių išnešiotojo kepuraitė. Keliai užkloti tuo, ką Penė vadina *nerimasties prikyšte.* Ši su raišteliais, kuriuos jis gali pinti, ir su sagomis, kurias mėgsta užsegti ir atsegti. Pasak Penės, tai jam padeda palaikyti pirštų miklumą.

Pabučiavau jį į skruostą ir prisitraukiau kėdę. Kažkas jį nuskuto, taip pat sudrėkino ir sušukavo plaukus. Jo veidas kvepėjo kaip muilas.

Taigi ryt didžioji diena, pasakiau. *Išskrendu į Prancūziją aplankyti Pari. Prisimeni, aš tau minėjau, kad rengiuosi?*

Baba mirksi. Dar net prieš insultą jis jau buvo pradėjęs trauktis į save, įpulti į ilgus tylius tarpsnius, atrodyti nelaimingas. Po insulto jo veidas tapo kauke — burna amžinai sustingusi ir perkreipta, mandagi šypsenėlė, niekada nepasiekianti akių. Nuo to laiko, kai patyrė insultą, jis nepratarė nė žodžio. Kartais jo lūpos prasiskiria ir jis išleidžia kimų iškvepiamą garsą, — *Aaaach!* — į pabaigą ganėtinai aukštėjantį, kad skambėtų kaip nuostaba arba kaip jame staiga sužadintas, sakydavau aš, šioks toks intuityvus suvokimas.

Mudvi susitiksime Paryžiuje ir paskui traukiniu vyksime į Avinjoną. Tai miestas beveik Prancūzijos pietuose. Keturioliktame amžiuje ten gyveno popiežiai. Tad mudvi ten šiek tiek pasižvalgysime po įdomesnes vietas. Bet svarbiausia dalis: Pari visiems savo vaikams pranešė apie mano viešnagę, ir jie ketina prie mūsų prisidėti.

Baba toliau šypsojosi, kaip ir tuomet, kai prieš savaitę jo aplankyti užsuko Hektoras, kaip ir tuomet, kai aš jam parodžiau savo pareiškimą įstoti į Menų ir humanitarinių mokslų koledžą prie valstijos San Francisko universiteto.

Tavo dukterėčia Izabelė ir jos vyras Alberas atostogauja tėvynėje, Provanse, netoli miestuko, kuris vadinasi Le Bo. Pasižiūrėjau apie jį internete, baba. Nuostabiai vaizdingas miestukas. Pastatytas ant kalkakmenio viršūnių Alpilių kalnuose. Ten galima aplankyti senos viduramžių pilies griuvėsius ir žvalgytis po lygumas ir vaismedžių sodus. Padarysiu daug nuotraukų ir sugrįžusi tau parodysiu.

Netoliese senė su frotiniu chalatu patenkinta slankiojo sudedamojo paveikslėlio fragmentus. Prie kito stalo dar viena moteris papurusiais baltais plaukais mėgino sudėlioti šakutes, šaukštus ir sviestinius peilius į stalo įrankių stalčių. Kampe dideliame televizoriaus ekrane ginčijosi Rikis ir Liusė, abu per riešus drauge surakinti antrankiais*.

Baba ištarė: *Aaaach!*

Alenas, tai yra tavo sūnėnas, ir jo žmona Ana su visais penkiais savo vaikais atvyksta net iš Ispanijos. Nežinau jų visų vardų, bet esu tikra, kad sužinosiu. Ir paskui — o tai dalis, dėl kurios Pari labiausiai laiminga — tavo kitas sūnėnas, jos jaunėlis Tjeris, irgi atvyksta. Ji metų metai kaip jo nematiusi. Juodu net nesikalbėjo. Bet jis pasiima iš savo tarnybos Afrikoje atostogų ir atskrenda. Taigi bus didelis giminės susiėjimas.

Vėliau, kai jau atsistojau išeiti, vėl pabučiavau jį į skruostą. Delsiau, prigludusi skruostu prie jo veido, prisimindama, kaip jis pasiimdavo mane iš darželio ir mudu nuvažiuodavome pasiimti iš darbo mamos. Sėdėdavome kabinoje laukdami, kol mama baigs reikalus, ir aš valgydavau ledų porciją, kuria vedėjas mane visada pavaišindavo, taip pat rodydavau babai savo per tą dieną nutepliotus piešinius. Kaip kantriai jis kiekvieną apžiūrėdavo, susiraukęs atidžiai tyrinėdavo, linksėdavo.

Baba šypsojosi savąja šypsena.

Ak. Vos nepamiršau.

Pasilenkiau ir atlikau mudviejų įprastinį atsisveikinimo ritualą — perbraukiau pirštais jam nuo skruostų aukštyn iki susiraukšlėjusių smilkinių ir kaktos, per retėjančius žilus plaukus ir pašiurkštėjusio skalpo šašus už ausų, pakeliui išpešdama iš galvos visus blogus sapnus. Atidariau už jį nematomą maišą, sumečiau ten košmarus ir tvirtai užtraukiau virveles.

Štai.

* Kalbama apie praėjusio amžiaus šešto dešimtmečio televizijos serialo „Aš myliu Liusę" personažus, konkrečiai iš pirmo epizodo „Liusė mano, kad Rikis bando ją nužudyti".

Baba išleido gerklinį garsą.

Saldžių sapnų, baba. Pasimatysime už dviejų savaičių. Man dingtelėjo, kad mudu dar niekada taip ilgai nebuvome skyrium.

Nueidama aiškiai jaučiau, kad baba mane stebi. Bet kai atsisukau pasižiūrėti, jisai sėdėjo nulenkta galva ir knebinėjo „nerimasties prikyštės" sagą.

Dabar Pari kalba apie Izabelės ir Albero namą. Man ji parodė jo nuotraukas. Gražus restauruotas Provanso ūkininko namas, iš akmenų, pastatytas ant Liuberono kalvų, iš lauko prie paradinių durų auga vaismedžiai ir įrengta pavėsinė, viduje — terakotos plytelės ir nepaslėptos sijos.

— Nuotraukoje, kurią tau parodžiau, negalėjai matyti, bet iš ten atsiveria fantastiškas vaizdas į Vokliūzo kalnus.

— Ar mes visi sutilpsime? Kaip ūkininko namui žmonių labai daug.

— *Plus on est de fous, plus on rit*, — sako ji. — Kaip angliškai? Kuo daugiau, tuo džiugiau?

— Linksmiau.

— *Ah voilà. Ce'est ça.**

— O kaip vaikai? Kur jie...

— Pari?

Pažvelgiu į ją.

— Taip?

Ji giliai iš krūtinės ir ilgai atsidūsta.

— Dabar gali tai atiduoti man.

Linkteliu. Pasiimu nuo grindų savo rankinę.

Turbūt bučiau turėjusi tai rasti prieš kelis mėnesius, kai ruošiausi babą perkelti į slaugos namus. Bet kai kroviau babai daiktus, iš koridoriaus sieninės spintos pasiėmiau viršutinįjį lagaminą iš trijų stirtos ir sugebėjau į jį sudėti visus babos drabužius. Tik vėliau

* Ak, štai. Kaip tik taip. (Pranc.)

galiausiai ryžausi išvalyti savo tėvų miegamąjį. Nuplėšiau senus tapetus. Perdažiau sienas. Iškrausčiau jų didžiulę dvigulę lovą, mano motinos tualetinį staliuką su veidrodžiu, patuštinau sieninę spintą — tėvo kostiumus, mamos palaidines ir sukneles, apvilktas plastikiniais maišais, sukroviau garaže į krūvą, paruošdama kelionei į labdarą. Savo rašomąjį stalą perkėliau į jų miegamąjį, kurį dabar naudoju kaip kontorą ir kaip savo studijų kambarį, kai rudenį man prasidės mokslas koledže. Taip pat ištuštinau ir skrynią savo lovos kojūgalyje. Į šiukšlių maišą sumečiau visus senus žaislus, vaikystės sukneles, visus sunešiotus sandalus ir teniso batelius. Nebepakenčiu žiūrėti į sveikinimo atvirukus gimtadienių, tėvo ir motinos dienų progomis. Naktimis negalėčiau miegoti, žinodama, kad tie prie mano kojų. Būtų pernelyg skaudu.

Ir kaip tik tuomet, kai tuštinau koridoriaus sieninę spintą, kai ištraukiau du likusius lagaminus, ketindama juos padėti į garažą, pajutau viename kažką dunkstelint. Atidariau lagamino užtrauktuką ir radau viduje paketėlį, įsuptą į storą vyniojamąjį popierių. Ant jo angliškai buvo užrašyta: *Mano seseriai Pari.* Iškart atpažinau babos braižą iš to meto, kai dirbau „Eibio kebabinėje“, priiminėdama patiekalų užsakymus, kuriuos jis brūkštelėdavo prie kasos aparato.

Dabar paduodu Pari paketėlį, neišvyniojusi.

Ji žiūri į jį sau ant skreito, braukia pirštais per žodžius, pakrevezotus ant įvynioklio. Iš kitos upės pusės suskamba bažnyčios varpai. Ant kyšančio vandens pakraštyje akmens paukštis pašioja nugaišusios žuvies vidurius.

Pari rausiasi savo rankinuke, kapstosi po jo turinį.

— *J'ai oublié mes lunettes,* — sako ji. — Pamiršau savo akinius.

— Norite, kad aš jums perskaityčiau?

Ji mėgina nuo paketėlio nuplėšti įvynioklį, bet ši diena jos rankoms bloga ir po šiokių tokių pastangų perduoda paketėlį man. Atlaisvinu jį, išlankstau viduje įkištą raštelį.

— Jis tai parašė farsi.

— Bet juk tu gali perskaityti, a? — klausia Pari, o jos antakiai sutraukti iš rūpesčio. — Ir išversti.

— Taip, — sakau širdyje jausdama mažutę šypsenėlę, dėkinga — tegul ir pavėluotai — už tas visas antradienių popietes, kai baba mane vežiodavo į farsi kursus Kambelyje. Mąstau dabar apie jį, suvargusį ir pasiklydusį, svirdinėjantį per dykumą, o kelias užpakaly nuklotas visais tais spindinčiais mažais dalykais, kuriuos gyvenimas iš jo atėmė.

Tvirtai laikau raštelį, saugodama nuo siautėjančio vėjo. Perskaitau Pari tris paskubomis brūkštelėtus sakinius.

Man sako, kad turiu bristi į vandenis, kur netrukus nuskęsiu. Prieš įžengdamas tau palieku tai ant kranto. Meldžiuosi, kad tu tai rastum, sese, nes tada žinosi, kas buvo mano širdyje, kai panirau.

Taip pat ir data. 2007, rugpjūtis.

— 2007-ųjų rugpjūtis, — pasakau. — Kaip tik tada pirmą kartą jam buvo nustatyta diagnozė.

Net trejais metais anksčiau, kai aš ką nors sužinojau apie Pari.

Pari linkteli, atbula ranka šluostydamasi akis. Pro šalį ant sudvejinto dviračio pravažiuoja porelė. Mergina priekyje šviesiaplaukė, rausvaveidė ir liekna, vaikinas už jos — supintais į dredus plaukais, kavos spalvos oda. Už kelių pėdų toliau ant žolės sėdi paauglė trumpu juodu odiniu sijonėliu ir kalba mobiliuoju telefonu, už pavadėlio laikydama mažutį juodą kaip anglis terjerą.

Pari man paduoda paketėlį. Aš už ją jį atplėšiu. Viduje — sena skardinė dėželė nuo arbatos, ant dangtelio išblukęs paveikslėlis: barzdotas indas su raudona tunika laiko kaip atnašaujamą auką garuojantį puodelį arbatos. Kylantis iš puodelio garas beveik išblukęs, o tunika iš raudonos daugiausia nublankusi į rožinę. Nustumiu skląstuką ir atkeliu dangtelį. Viduje prikimšta visokių spalvų ir pavidalų plunksnų: trumpų, tamsiai žalių; ilgų, juodais koteliais, imbiero spalvos; persiko spalvos su šviesiai purpuriniu atspalviu plunksna, galbūt gaigalo; rudų su tamsiomis dėmėmis palei vidinius kraštus; žalia povo plunksna su didele akimi gale.

Pasisuku į Pari.

— Ar žinote, ką tai reiškia?

Virpančiu smakru Pari lėtai papurto galvą. Paima iš manęs dėželę ir įsižiūri vidun.

— Ne, — sako. — Tik tai, kad kai praradome vienas kitą, aš ir Abdula, jam skaudėjo daug labiau nei man. Man pasisekė, nes buvau saugoma savo jaunumo. *Je pouvais oublier.** Jis — ne. — Ji paima plunksną, perbraukia ją sau per riešą, nužiūrinėja, lyg tikėdamasi, kad ta atgis ir nuskris. — Nežinau, ką ši plunksna reiškia, jos istorijos, bet tik žinau, kad jis apie mane mąstė. Visus tuos metus. Prisiminė mane.

Padedu jai ant peties ranką, o ji tyliai verkia. Stebiu saulės užlietus medžius, pro mus plaukiančią upę ir tiltą žemiau — *Pont Saint Bénezet* — tiltą, apie kurį ta vaikiška dainelė. Iš tikrųjų tai tik pusė tilto, nes išlikusios tik keturios iš jo pradinių arkų. Jis baigiasi per vidurį upės. Tartum siekė, mėgino susijungti su kita puse ir sugriuvo.

Tą naktį viešbutyje guliu lovoje atsimerkusi ir stebiu pro mūsų numerio langą danguje kabantį didelį išsipūtusį mėnulį, baksnojamą debesų. Žemai apačioje į grindinį caksi auštakulniai. Juokas ir šnekos. Praburzgia mopedai. Iš restorano kitapus gatvės dzingsi ant padėklų taurės. Pro langą iki mano ausų atklysta pianino skambesys.

Persiverčiu ir stebiu šalimais be garso miegančią Pari. Nuo mėnesienos jos veidas blyškus. Jame aš matau babą — jaunatvišką, kupiną vilčių babą, laimingą, koks kadaise būdavo — ir žinau, kad kada tik pasižiūrėsiu į Pari, visada rasiu jį. Ji — mano kūnas ir kraujas. O netrukus aš susipažinsiu su jos vaikais ir jos vaikų vaikais — mano kraujas ir jais srūva. Nesu viena. Mane nejučia užlieja netikėta laimė. Jaučiu ją smelkiantis į mane, ir akys man sudrėksta iš dėkingumo ir vilties.

Stebėdama Pari miegančią, mąstau apie žaidimą, kurį su baba žaisdavau prieš guldamasi į lovą. Išsivalyti nuo blogų sapnų, pado-

* Aš galėjau užmiršti. (Pranc.)

vanoti gerus. Prisimenu, kokį sapną jam dovanodavau. Saugodamasi nepažadinti Pari, dabar ištiesiu skersai lovos ranką ir atsargiai padedu jai ant kaktos delną. Ir pati užsimerkiu.

Saulės užlieta popietė. Juodu ir vėl vaikai, brolis ir sesuo, jauni, giedrų akių ir sveiki. Abu guli ant žolės lopinėlio žiedais liepsnojančios obels paunksnėj. Žolė jiems po nugaromis šilta, o ant veidų pro žiedų šėlsmą viršuje mirguliuoja saulė. Abu mieguistai ilsisi, patenkinti, šonas prie šono, jo galva padėta ant storos šaknies krašto, josios — ant švarko, kurį jis jai sulankstė kaip pagalvėlę. Pro pusiau primerktas akis ji stebi tupintį ant šakos juodąjį strazdą. Pro lapus žemyn dvelkia vėsaus oro srovės.

Ji pasisuka pasižiūrėti į jį, savo vyresnįjį brolužį, savo sąjungininką visame kame, bet jo veidas per arti, jo viso jai nesimato. Tiktai kaktos nuolydis, nosies iškiluma ir blakstienų linkiai. Bet jai nesvarbu. Pakankamai jaučiasi laiminga, kad yra šalia jo, kartu su juo — savo broliuku — ir nejučia yra užvaldoma snaudulio, pasiglemžiama visiško ramumo bangos. Užsimerkia. Nugrimzta į miegą nekamuojama rūpesčių, viskas aišku ir šviesu, ir viskas iškart.

Padėkos

Pora logistikos dalykų, iki pradėsiu dėkoti. Šadbago kaimas pramanytas, bet galbūt tokiu pavadinimu kur nors Afganistane egzistuoja. Jeigu taip, tai aš niekada jame nesilankiau. Vaikiška Abdulos ir Pari dainelė, konkrečiai užuomina į „mažutę liūdną fėją“, buvo įkvėpta jau mirusio didžio persų poeto Forougho Farrokhzado eilėraščio. Pagaliau ir šios knygos pavadinimą iš dalies įkvėpė mielas Williamo Blake'o eilėraštis „Auklės daina“.

Norėčiau išplėsti savo padėkas iki Bobo Barnetto ir Deneenos Howell, kad man rašant šią knygą buvo tokie nuostabūs vadovai ir palaikytojai. Dėkui jums, Helena Heller, Davidai Grossmanai, Jody Hotchkiss. Dėkoju Chandlerei Crawford už entuziazmą, kantrybę ir patarimus. Labai ačiū daugybei draugų „Riverhead Books“ leidykloje: Jynne'ei Martin, Kate'ei Stark, Sarah'ai Stein, Leslie'ei Schwartz, Craigui D. Burke'ui, Helenai Yentus ir daugeliui kitų, kurių neįvardijau, tačiau kuriems esu nuoširdžiai dėkingas už pagalbą pateikti šią knygą skaitytojams.

Dėkoju savo nuostabiajam teksto korektoriui Tony'ui Davisui, drįsusiam daugiau nei pagal pareigas.

O ypatinga padėka mano redaktorei, be galo talentingai Sarah'ai McGrath, už įžvalgą ir vaizduotę, švelnų vadovavimą ir daugiau nei pajėgiu prisiminti visokeriopą pagalbą man kuriant galutinį

šios knygos variantą. Dar niekada taip nesimėgavau redagavimo procesu, Sarah.

Galiausiai dėkoju Suzanai Petersen Kennedy ir Geoffrey'ui Kloske'ui už jų ištikimybę ir tvirtą tikėjimą manimi ir mano kūryba.

Ačiū jums ir *Tashakor** — visiems mano draugams ir šeimos nariams, kad visada mane palaikė ir kantriai, narsiai bei švelniai kentė nesiskųsdami. Ir kaip visada dėkoju savo gražiajai žmonai Royai ne tik už tai, kad skaitė ir redagavo daugelį šios knygos inkarnacijų, bet taip pat ir už tai, kad nė patylom neprotestuodama tvarkė kasdienį mūsų gyvenimą, todėl aš galėjau rašyti. Be tavęs, Roya, ši knyga būtų užgesusi kažkur pirmoje pirmo puslapio pastraipoje. Myliu tave.

* Dėkui (persų k.).

Hosseini, Khaled
Ho-306 Ir aidėjo kalnai : [romanas] / Khaled Hosseini ; iš anglų kalbos vertė Jonas Čeponis. – Kaunas : Jotema, [2013]. – 400 p.
ISBN 978-9955-13-401-5

Romanas prasideda širdį veriančiu ryšiu tarp dviejų motiną praradusių vaikų Afganistano kaime. Trejų metukų mergaitei Pari vyresnysis brolis Abdula — labiau motina nei brolis, o dešimtmečiui Abdulai sesutė Pari — tai viskas, ką jis turi. Kas jiems nutinka — ir kaip dideliais ir mažais dalykais visa tai aidi per daugelio žmonių gyvenimus — įrodo moralinį gyvenimo sudėtingumą. Daugelį žmonių kartų aprėpiančiame romane, pasakojančiame ne tik apie tėvus ir vaikus, bet ir apie brolius bei seseris, gimines ir globėjus, Hosseinis visokeriopai tyrinėja, kaip šeimos nariai myli, žeidžia, išduoda, gerbia ir aukojasi dėl vienas kito, ir kaip dažnai mus nustebina artimiausių žmonių poelgiai.

UDK 821.111(73)-31

Khaled Hosseini

IR AIDĖJO KALNAI

Iš anglų kalbos vertė *Jonas Čeponis*
Redaktorė *Lina Čekauskaitė*
Viršelio dailininkė *Vilūnė Grigaitė*
Viršelyje fotografija iš *shutterstock.com*
Maketavo *Teresė Vasiliauskienė*

SL 250. 25 sp. l. Užsak. Nr. 13.1189
UAB „Jotema“, Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
http://www.jotema.lt
Tel. 337695, el. paštas: info@jotema.lt
Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė“, Vakarinis aplinkkelis 24, 48184 Kaunas

Khaledas Hosseinis gimė 1965 m. Kabule, Afganistane. Jis — vyriausias iš penkių vaikų šeimoje. K. Hosseinio motina buvo mokytoja: dėstė farsi kalbą ir istoriją Kabulo mergaičių vidurinėje mokykloje. 1976 m. šeima persikėlė į Paryžių, nes būsimojo rašytojo tėvas buvo paskirtas dirbti diplomatinėje tarnyboje Afganistano ambasadoje. 1980 m. šeima grįžo į Afganistaną, tačiau ten jau buvo įvykęs kruvinas komunistų perversmas, o šalis užimta sovietų. K. Hosseinio tėva i pasiprašę gavo politinį prieglobstį Jungtinėse Amerikos Valstijose. 1980 m. jie apsigyveno San Chosė, Kalifornijoje.

K. Hosseinis mokėsi Santa Klaros universitete ir baigė San Diego medicinos mokyklą. Iki 1996 m. dirbo terapeutu.

Pirmasis jo romanas „Bėgantis paskui aitvarą" — tarptautinis bestseleris, išleistas keturiasdešimtyje šalių. Antrasis romanas „Tūkstantis saulių skaisčių" pasirodė 2007-aisiais ir iškart tapo Amerikos bestseleriu Nr. 1. 2006-aisiais jo autorius buvo paskirtas Jungtinių Valstijų geros valios pasiuntiniu Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūroje.

Emocingas, provokuo
romanas apie tai, kaip mes mylime, kaip
rūpinamės vienas kitu ir kaip mūsų pasirinkti sprendimai atsišaukia per kartų kartas.

Platus apimtimi ir veiksmo geografija, išmintingai ir jautriai parašytas romanas „Ir aidėjo kalnai" giliai jaudina, įtraukia ir atskleidžia, kad Khaledas Hosseinis gerai supranta saitus, nubrėžiančius ir formuojančius mūsų gyvenimą, ir ką reiškia būti žmogiškam.

Romanas prasideda skaudžia dviejų motiną praradusių vaikų Afganistano kaime istorija. Trejų metukų Pari vyresnysis brolis Abdula — labiau motina nei brolis, o dešimtmečiui Abdulai sesutė Pari yra viskas, ką jis turi. Kas jiems nutinka — ir kaip dideliais ir mažais dalykais visa tai aidi per daugelio žmonių likimus, — įrodo moralės gyvenime svarbą. Daugelį žmonių kartų aprėpiančiame romane, kuris pasakoja apie tėvus ir vaikus, apie brolius ir seseris, gimines ir globėjus, Hosseinis visokeriopai tyrinėja, kaip šeimos nariai myli, žeidžia, išduoda, gerbia ir aukojasi vienas dėl kito, ir kaip dažnai mus nustebina artimiausių žmonių poelgiai.

Persmelktas tos pačios stebėtinos prigimtinės nuojautos ir subtilios įžvalgos, dėl kurių „Bėgantis paskui aitvarą" ir „Tūkstantis saulių skaisčių" yra tokie nuostabūs, romanas „Ir aidėjo kalnai" dar kartą parodo, kad Khaledas Hosseinis yra puikus rašytojas.

ISBN 978-9955-13-401-5

www.jotema.lt
www.facebook.com/jote